תלמוד ירושלמי · מפרשים · מראה הפנים על תלמוד ירושלמי · סדר זרעים

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי תרומות

רבי משה מרגלית

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי תרומות

רבי משה מרגלית

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראה-הפנים-על-תלמוד-ירושלמי-תרומות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה 38-202611161024v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 10
הלכה ג 11
הלכה ד 12
הלכה ה 14
פרק ב 16
הלכה א 16
הלכה ב 28
הלכה ג 29
פרק ג 29
הלכה א 29
הלכה ב 32
הלכה ג 35
הלכה ד 37
הלכה ה 37
פרק ד 38
הלכה א 38
הלכה ב 40
הלכה ג 41
הלכה ד 43
הלכה ה 44
הלכה ו 44
הלכה ז 45
הלכה ח 48
פרק ה 51
הלכה א 51
הלכה ב 57
הלכה ג 60
פרק ו 62
הלכה א 62
הלכה ב 67
הלכה ג 69
פרק ז 71
הלכה א 71
הלכה ב 74
הלכה ג 75
פרק ח 78
הלכה א 78
הלכה ג 85
הלכה ד 87
פרק ט 90
הלכה א 90
הלכה ב 94
הלכה ג 98
פרק י 100
הלכה א 100
הלכה ב 101
הלכה ג 105
הלכה ד 105
הלכה ה 105
הלכה ו 108
פרק יא 110
הלכה א 110
הלכה ב 112
הלכה ג 115
הלכה ד 116
הלכה ה 119

פרק א

הלכה א

חמשה לא יתרומו. מנינא למעוטי וכו' כדפרישית בפנים. כ"כ הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה והתי"ט כתב ע"ז ומיהו תימא לפרושי למעוטי בכה"ג דממ"נ אי קיימת מניינא אלכתחילה א"פ משמע דממעט לאחרים שהן אפי' לכתחילה תורמים ור"ל דזה אינו דהא ר"י לא קאמר אלא בדיעבד ואי קיימת מנינא אדיעבד א"כ משמע דחמשה אפי' בדיעבד לא הא אחריני בדיעבד מיהו תרומתו תרומה ור"ל דאם כן היינו כר"י אלו הן דבריו ואין כאן מקום לתמוה כלל וכלל דהכי פירושא דאלו לר' יהודה ששה הוו לענין לכתחלה כדפרישית קטן ממש דקחשיב במתני' וקטן שלא הביא ב' שערות וגדול הוא בשנים דלת"ק הכל בכלל קטן הוא אבל לר"י דס"ל דזה לא אימעוט מקרא א"כ ששה הוו וגמ' ערוכה היא דממעטינן כה"ג כדאמרינן בריש כריתות מנינא למה לי וכו' תו הא דתנן ארבעה מחוסרי כפרה מניינא למה לי לאפוקי מדראב"י דאמר חמשה הוו כו' וכן תו הא דתנן לקמן ארבעה מביאין על הזדון כשגגה וכו' וה"נ כה"ג בדין דלכתחילה ואם כוונת המיעוט בדיעבד יותר נכון ופשוט הוא דאלו לר' יהודה לא הוו אלא ארבעים והכי אמר בהדיא בגמ' מאן תנא קטן דלא כר' יודא וכן נראה דזהו כוונת הרמב"ם לענין דיעבד:

אמר ר' הונא והוא שיהא פיקח עומד על גביו. מה דשייך לזה מהשיטות המתחלקות בפירושא דסוגיא דהבבלי בהאי ענינא כבר בארתי במקומו בפ"ב דגיטין ע"ש:

תמן זה כותב וזה מגרש ברם הכא הוא תושב והוא תורם. כדפרישית דהשתא הכל ניחא דגבי הכשר דיש מעשה מוכיח משום דלא כתוב ביה מחשבה בהדיא וגבי גט דלא מהני מעשה מוכיח ואע"ג דלא כתוב ביה מחשבה בהדיא משום דזה כותב וזה מגרש ושאני הכשר דבפירות שלו מיירי והכא גבי תרומה דהוא חושב והוא תורם ולא מהני משום דכתיבא בה מחשבה וכלומר דלהכי איצטריך להאי טעמא דאי לאו דכתוב בה מחשבה הוה מהני מעשה שלו כמו גבי הכשר ובהכי מתיישב קושית התוספות בפרק קמא דחולין (דף יג) ד"ה ותיבעי ליה מחשבה וכו' שהביאו שם להך דהכא וכתבו ותימא לר"י שבא לתרץ מגט אתרומה ומזה לא הקשה אלא הקשה מגט אההיא דקטן יש לו מעשה ולמאי דפרישית לק"מ דעיקר הקושיא דר' יוסי על דמחלק בין הכשר לתרומה מטעמא דבתרומה כתוב בה מחשבה עלה פריך והלא גיטין וכו' ומשני כדפרישית ובמה שדקדקו שם לעיל אהא דפריך ויוכיח מעשה שלהן הא מקראי קא דריש למעט ותירצו שמא דאסמכתא בעלמא הויא ולמאי דפרישית בפנים ל"צ לזה דהקושיא על דיעבד היא דאימא דקרא לא אתי למעט אלא דווקא דלכתחילה לא יתרומו:

תני חרש שתרם וכו'. כל הא דשייך להסוגיא עיין בפ' מי שאחזו ושם מבואר הכל ובענין פלוגתא דר"י ור"ל בהפריש קרבן ונשתטה וכו' דאיתמר התם ע' בפ"ק דהוריות ושם ביארתי ביותר מה דשייך להאי ענינא:

הרי שבא בעה"ב ומצאו עומד בתוך שלו וכו'. האי תוספתא הובאה בבבלי בפ"ב דקידושין ובפ' אלו מציאות (דף כב) וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכ' תרומות בהלכה ג' דאם בא בעה"ב. וא"ל כלך אצל יפות אם יש יפות תרומתו תרומה וכו' ואע"ג דרבא בעי לאוקמי התם בדשוויה שליח היינו מקמי דאוקי הש"ס להלכתא כותיה דאביי ביאוש שלא מדעת ופריך התם מהאי ברייתא לאביי דהא הכא לא ידע הבעה"ב ואפ"ה הויא תרומה וקס"ד לדמויי תרומה לדין יאוש דאבידה ותרגמה רבא אליבא דאביי דמהכא לא תקשי ליה דאיכא למימר דבשוויה שליח מיירי אבל לבתר דאיתותב רבא התם מהא דקאמר באבידה דלית בה סימן דיאוש שלא מדעת הוי יאוש כדמסיק התיובתא מטעמא דאיסורא דומיא דהתירא וכו' והלכתא כותיה דאביי ביע"ל קג"ם וא"כ יאוש שלא מדעת דלא הוי יאוש מטעמא אחרינא הוא דאיסורא דומיא דהתירא וכו' אבל בתרומה גילוי דעתא מהני ולא בעינן דשוויה שליח והכי מוכחא נמי מסוגיא דהאי ש"ס מדפשיט לה מהאי ברייתא לדין דקטן אליבא דר' יהודה וקאמר בפשיטות דלית לך למימר דלמפרע נעשית תרומה א"כ ע"כ בדלא שוויה שליח מיירי הברייתא והלכך לבתר דאיגלאי דעתיה דניחא ליה הוא דהויא תרומה:

אתם ולא שותפין וכו'. אלא כאן להלכה כאן למעשה. ע' לקמן פ"ג בהלכה ג' מה שיתבאר מזה בס"ד:

אתם ולא אפיטרופין וכו'. אלא כאן ביתוס גדול כאן ביתוס קטן. כבר כתבתי מזה בפ"ה דגיטין בהלכה ד' דמכאן הוי סייעתא לחד תירוצא דהתוס' בס"פ במה בהמה (דף נד) דאפטרופוס יכול לעשר על של קטן כדכתבו שם ובריש פ"ט דבכורות תירצו בענין אחר אבל בבבלי פ' הניזקין (דף נב) משני כאן להאכיל כאן להניח וכך הם דברי הרמב"ם בס"פ יא מהלכות נחלות דכדי להאכילן יכול האפטרופוס לתרום ולעשר:

מה את עביד ליה בתורם את שאינו שלו וכו'. כדפרישית דאהבקיר כריו וכו' הוא דקאי ולא מיתפרשא אלא לפי האי תוס' דמעשרות שהבאתי בפנים והובא מזה לעיל ריש פ"ו דפאה ועיין מה שנתבאר שם מענין זה בס"ד:

ודכוותה אין העכו"ם עושה שליח ואפי' בישראל. זהו כדמסיק בבבלי פ' איזהו נשך (דף עא ע"ב) דבעי רב אשי התם למימר בלישנא בתרא כי אמרינן אין שליחות לנכרי הני מילי אינהו לדידן אבל אנן לדידהו הוינא להו שליח והוא כסברת ר' יוסי דהכא

וקאמר עלה התם והא דרב אשי ברותא היא מ"ש אינהו לדידן דלא דכתיב אתם גם אתם לרבות שלוחכם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית אנן לדידהו נמי מה אתם בני ברית קאמר וכדמסיק ר' זעירא הכא ומיהו לחומרא אשכחן דיש שליחות לנכרי וכגון בענין איסור ריבית כדגריס התם בסיפא דברייתא נכרי שלוה מעות מישראל בריבית וביקש להחזירם לו ומצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו מותר ואם העמידו אצל ישראל אסור דאע"ג דמסקינן דצריך שיהא השליח ישראל והשולח ישראל וא"כ הכא מה בכך שהעמידו אצל הישראל דאין האיסור אלא מטעם שליחות דהנכרי הזה עושה שליחותו של ישראל המלוה ושלוחו של אדם כמותו והלא אין שליחות לנכרי והיה בדין שיהא מותר אלא מטעם חומרא דאיסור ריבית אמרו רבנן יש שליחות לנכרי בכה"ג וזהו כפי' רש"י ז"ל שם דהאי טעמא קאי בסיפא אף למאי דמסיק התם ברישא דמיירי שנטל ונתן ביד ולזה הסכים הרי"ף והרמב"ם ז"ל דיש שליחות לנכרי לחומרא והיינו באיסור רבית כדאמרן וכבר בארתי במקומו שם בהלכה ה' דמ"ש הרמב"ן ז"ל דמן הירושלמי דאיזהו נשך משמע כדעת ר"ת בתוס' שם דלמאי דקאמר דטעמא דרישא משום דמיירי שנטל ונתן ביד ה"ה להסיפא דמיירי נמי שנטל ונתן ביד וכו' אבל זהו לגירסתו של הרמב"ן בירושלמי הנזכר ולמאי שכתוב לפנינו שם פירשתי דדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל עולין לפי הסוגיא דהאי תלמודא דהתם ויש שליחות לנכרי לחומרא וע"ש:

ישראל שאמר ללוי כור מעשר יש לך בידי וכו' אין לו עליו אלא תרעומות. האי מילתא דר' יוחנן איתא נמי בבבלי פ' הזהב (ד' מט ע"א) דלמד רב פפא התם להא דקא"ר יוחנן לעיל האומר לחבירו מתנה אני נותן לך מותר לחזור בו דמודה ר' יוחנן דבמתנה מועטת אינו מותר לחזור בו משום דסמכא דעתיה דהמקבל מדקאמר ר' יוחנן דשרי הבן לוי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר ואי אמרת דמצי למיהדר ביה הישראל אמאי רשאי אישתכח דקאכיל טיבלא אלא ודאי דהואיל ומתנה מועטת היא דאין להישראל כ"א טובת הנאה במעשר סמכה דעתיה דהלוי דלא הדר ביה ולפיכך רשאי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר. ומשמע מהתם דלא קאמר אלא דאינו מותר לחזור בו במתנה מועטת דהוי מחוסר אמנה ובמתנה מרובה מותר לחזור בו משום דלא סמכה דעתיה דהמקבל ואפי' מחוסר אמנה לא הוי וכ"פ הרמב"ם ז"ל בהדא בפ"ז מהלכ' מכירה בה"ט דבמתנה מועטת ה"ז ממחוסרי אמנה ובמתנה מרובה אין בה חסרון אמנה וא"כ אם חזר בו מיהת חזרה הויא אף במתנה מועטת דאין בה אלא משום מחוסר אמנה ונפקא מינה דאע"פ שעשאו בן לוי לתרומת מעשר קודם שחזר בו ואח"כ חזר בו ונתנו לבן לוי

אחר לא הוי תרומתו של זה הבן לוי תרומה וזה מוכרח הוא מדלא מחלק הש"ס התם כדמחלק הכא הדא דתימא בשנתנו זה עד שלא עשאו זה וכו'. וטעמא דמילתא דמכיון דאין בה אלא משום מחוסר אמנה אבל לדינא אם חזר בו אין לו עליו אלא תרעומות והויא חזרה ולעולם אין תרומתו של זה תרומה והלכך לא מחלק התם מידי וכדאמרן אלא דאכתי היא גופה קשיא אמאי לא מחלק הש"ס התם כדמחלק הכא דהא מסתמא דמתני' דפ"ג מוכרח הוא כדקאמר הכא דהאי בן לוי שתרם הויא כשלוחו של ישראל משום דיש רשות לבעה"ב לתרום תרומת מעשר כדר' יוסי בתוספתא וזה מוסכם הוא דקיי"ל כאבא אלעזר בן גומל בהאי מלתא וכבר כתבתי והרחבתי בענין זה לעיל בפ"ה דדמאי בהלכה ב' ד"ה הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר וכו' וא"כ האי חזרה דנתן זה המעשר לבן לוי אחר הוי כביטל אחר שכבר תרם זה בשליחותו ותנן דאם משתרם ביטל תרומת השליח תרומה והשתא אמאי לא מחלק הש"ס דהתם בהכי וכדי ליושב זה על כרחך דאתינן למאי דאמר לקמן בפ"ג על האי מתני' ביטל וכו'. דפריך מינה על ר"ל דס"ל בפ"ד דגיטין ובכמה מקומות דאין אדם מבטל שליחותו בדברים דלא אתי דיבור ומבטל דיבור ואמאי יכול לבטל ומשני תיפתר כגון שאמר לו לך וקבע בצפון והלך וקבע בדרום והשתא מוכחא דסוגית הש"ס דהתם פליגא בהאי מילתא עם סוגית הש"ס דהכא וזה דלמאי דמוקי האי ש"ס להמתני' דפ"ג אליבא דר"ל דלא תיקשי עליה דאיכא לאוקמי המתני' בששינה השליח שליחותו והלכך הוא דיכול לבטל אלא שצריך שיהיה הביטול מקודם שתרם ומינה דלר' יוחנן דפליג על ר"ל בעלמא וס"ל דדיבור מבטל דיבור לא צריכין להאי אוקמתא דשינה השליח אלא דלעולם עד שלא עשה השליח המעשה יכול הבעה"ב לבטל השליחות ומשעשה אינו יכול לבטל והשתא אתיא שפיר דהכא אליבא דר' יוחנן קיימינן ולדידיה לא מוקמינן המתני' דפ"ג בששינה השליח והלכך מדמה לה שפיר האי דינא דבן לוי וישראל לדינא דמתני' דפ"ג דהאי דינא לא שייכא ביה שינוי דהא האי מעשר לאו ביד הלוי הוא והוי כדהתם וכל זה לסוגיא דהאי ש"ס דמוקי למתני' דלקמן בששינה אליבא דר"ל. דוקא ולא אליבא דר' יוחנן וס"ל נמי לדמות להאי דינא לדינא דמתני' דלקמן ואע"ג דהכא לא עשה אותו שליח בפירוש כדהתם אבל סוגיא דהש"ס דהתם לא ס"ל הכי אליבא דר' יוחנן אלא דאע"ג דר' יוחנן ס"ל בעלמא דאתי דיבור ומבטל דיבור מודה הוא בתרומה דאינו יכול לבטל השליחות אא"כ שינה השליח וטעמא דשאני תרומה מכיון דאפי' גילוי דעתא בעלמא סגי בה דליהוי כתורם ברשות כדאמרינן לעיל גבי כלך אצל יפות הלכך כיון דעשאו שליח בפירוש לא אתי דיבורא דידיה ומבטל לדיבורא קמא אלא בששינה דוקא וביטלו מקודם כשעדיין לא

עשה מעשה והלכך אפי' לר' יוחנן מוקמינן להמתני' דפ"ג בששינה השליח והשתא אתי נמי שפיר להא דר' יוחנן בפ' הזהב בהאי דינא דבן לוי וישראל דלא מחלק הש"ס דהתם כדמחלק הכא אלא דלעולם הויא חזרה ואפי' לאחר שתרם הבן לוי ונתנו זה ללוי אחר וטעמא דלא דמיא האי דינא לדינא דמתני' דפ"ג דהתם שעשאו לשליח בפירוש ואמר לו לתרום דמהאי טעמא גופי' בעינן ששינה דוקא כדאמרן אבל הכא נהי דמיקרי תורם ברשות כל זמן שלא חזר הבעה"ב מ"מ מכיון שחזר בו אח"כ לעולם הויא חזרה דהא לא א"ל בפירוש לתרום וכל כמה דלא מטא המעשר לידו מצי האי למיהדר ביה לדינא דלא הוה אלא משום מחוסר אמנה כדלעיל ובהאי סברא פליגי נמי דסתמא דהאי ש"ס ס"ל לדמות האי דינא לדינא דמתני' דלקמן ואע"ג דכאן לא עשאו שליח בפירוש וסתמא דהש"ס דהתם לא ס"ל הכי ולפי מה שנתבאר לן בהאי סברא דפליגי סוגיא דהאי ש"ס וסוגיא דהתם ובמאי דפליגי נמי אליבא דר' יוחנן כאוקמתא דמתני' דלקמן ממילא רווחא לן שמעתא בענין פיסקיה דהרמב"ם בהאי דינא דמתני' דפ"ג שכתב בפ"ד בהלכה ט' האומר לשותפו או לבן ביתו וכו' וכאוקמתא דהאי ש"ס אליבא דר"ל והשיג הראב"ד מה ראה זה המחבר שפסק כר"ל וכו' ולית הלכתא כותיה והכ"מ האריך שם ובשם הר"י קורקוס לחלק בין תרומה להא דבעלמא אבל עדיין היה צריך תלמוד מהיכן למדנו אליבא דר' יוחנן לומר כן וממה שביארנו הרי לך מבואר בהדיא דאליבא דר' יוחנן גופיה ע"כ לחלק כן וזה מוכרח מסוגיא דפ' הזהב אליבא דר"י כמה שנתבאר ומובן דבר מתוך דבר דהא אי סבירא לן דהיכא שלא עשאו שליח בפירוש יכול זה לבטל תרומתו לעולם כדמוכח מדלא מחלק הש"ס התם כדמחלק הכא א"כ ממילא שמעת מינה דהיכא שעשאו שליח בפרוש שאינו יכול לבטל התרומה אלא דוקא בששינה זה שליחותו וביטל זה קודם המעשה הא חדא דלמדנו מההיא דר' יוחנן בפ' הזהב ואידך הא דבעינן למימר בדיבור דלקמן בס"ד:

רבי יוחנן בשם ר' ינאי ישראל שאמר לבן לוי וכו'. והילך את דמיו חושש לתרומת מעשר שבו. כעין האי מילתא איתמר בבבלי פ"ג דגיטין (דף ל ע"ב) עלהא דמייתי שם חדא ברייתא ישראל שאמר ללוי מעשר יש לך בידי אין חוששין לתרומת מעשר שבו כור מעשר יש לך בידי חוששין לתרומת מעשר שבו מאי קאמר אמר אביי ה"ק ישראל שאמר ללוי מעשר יש לך בידי והילך דמיו אין חוששין שמא עשאו תרומת מעשר על מקום אחר כור מעשר יש לך בידי והילך דמיו חוששין שמא עשאו תרומת מעשר על מקום אחר ופריך אטו ברשיעי עסקינן דשקלי דמי ומשוי ליה תרומת מעשר אלא א"ר משרשיא וכו' וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף אלא א"ר אשי ה"ק בן ישראל

שאמר ללוי כך אמר לי אבא מעשר לך בידי או מעשר לאביך בידי חוששין לתרומת מעשר שבו כיון דלא קיץ לא הוה מתקן ליה בעה"ב כור מעשר לך בידי אין חוששין לתרומת מעשר שבו כיון דקיץ תקוני תקניה בעה"ב והכא דנראה דברי ר' יוחנן דאזלי כפירושא דאביי אבל לא כטעמיה ממש דהתם לפרש לישנא דהברייתא קאמר אין חוששין וחוששין ומשמע דהחששא הוא לבעה"ב אם עשאו בן לוי תרומת מעשר או לא ולפיכך פריך שפיר אי כפירושא דאביי והלוי מכרו לו אטו ברשיעי עסקינן אבל הכא דקאמר ר"י בשם ר' ינאי משמיה דנפשיה וענין אחר הוא דמשמע דהחשש על בן לוי הוא אם יש לו לחשוש דשמא קרא הבעה"ב שם לתרומת מעשר שבו ועדיין לא הפרישו ומכרו הכל להלוי וזה מוכרח הוא מדמייתי עלה להדא דאילופוסה וכו' וקאמר ר' יוחנן דנאמן הוא וכלומר אבל אחר שאינו נאמן חושש הלוי לתרומת מעשר שבו דחושדין להבעה"ב שמא קרא שם לתרומת מעשר ומכרו הכל ביחד להלוי ונמצא שיש כאן דמי תרומת מעשר בידו וזה פשוט והבאתי להאי סוגיא דהתם משום ההוא דר' יוחנן דפ' הזהב שהובא בדיבור דלעיל דנלמד טעמיה דהרמב"ם בדין הסוגיא דגיטין מהאי דר' יוחנן דפ' הזהב וכן נלמד ג"כ טעמיה דלא הביא האי דר' יוחנן דהתם ודהכא מהאי סוגיא דגיטין. וזה במה דהרמב"ם פסק בפ"ג מתרומות בהלכה ט"ו בההיא דגיטין בהיפך מהגי' אשר לפנינו שם בדברי רב אשי והשיג הראב"ד ואמר איך בו טעם והוא היפוך הגמ' שלנו ור"ל אף דמשמע קצת מההיא דהכא ואף דענין אחר הוא מ"מ נראה מדקאמר לעיל גבי כור מעשר וכו' ועשאו תרומת מעשר וכו' אלמא כל היכא דקיץ ואמר כך לבן לוי הבן לוי הוא דעושה תרומת מעשר וזהו סברת הרמב"ם דבאומר כור מעשר חושש הלוי דשמא לא הפריש הבעה"ב וצריך הוא להפריש התרומת מעשר אבל בגמ' שלנו איפכא קאמר והכ"מ כתב דהגי' של הרמב"ם בדברי רב אשי היה בהפך אבל עדיין צריך ראיה לגי' ההיפוך ונראה דמדר' יוחנן דפ' הזהב משמע כסברת גירסתו והיינו ר' יוחנן דהכא דלעיל ושם קאמר כור מעשר וכו' בן לוי רשאי לעשותו תרומת מעשר וכו' והיינו הך וכדאמרן. ומה דלא הביא להא דר' יוחנן דהתם ודהכא פשוט הוא דזה נלמד מסוגיא דגיטין דפריך וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף ולפיכך הוכרח רב אשי לאוקמי שאמר כך אמר לי אבא וכו' ובזה פסק הוא ז"ל ג"כ כפי משמעות הסוגיא דחברים הוא דלא נחשדו על כך כדכתב שם בהלכה כ' תרומת מעשר מפרישין אותו שלא מן המוקף וכו' וזהו כדתנן בפ"ב דבכורים ות"ח אין תורמין אלא מן המוקף ואפי' תרומת מעשר וזהו כהי"מ שהביאו התוס' בגיטין שם ד"ה וכי נחשדו וכו' וזהו טעמו דלא כתב גבי

תרומת מעשר שום ענין מה דאיירי שלא מן המוקף ומה שכתב הראב"ד בזה אין בו חשש קושיא. ועיין לקמן רפ"ב מה שיתבאר עוד מענין זה בס"ד:
למי נצרכה לרבי יוסי וכו'. עיין לעיל בברכות פ"ב מה שנתבאר מזה ובענין הסוגיא דמגילה:
תני בשם ר' מאיר וכו'. מה ששייך ונלמד מהסוגיא נתבאר בחיבורי במסכת יבמות פ' י"ג דכתובה כל הסוגיא עד סוף ההלכה:

הלכה ב

מהו מפני גזל השבט א"ר חנינא מפני הטורח. כ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה בהלכה י"ח אין תורמין שבלים על החטים וזיתים על השמן וכו' ואם תרם אינה תרומה גזירה שמא יטריח הכהן לדרוך ולכתוש. ולכאורה צריך טעם דהא דברי ר' חנינא דקאמר הני מיפרכי הן כדקאמר עד כאן קשי' ר' תנינא ור' מנא לא אמר כן אלא שהוא מבקש לתרום לפי השמן וכו'. ונראה דטעמו ז"ל דהא לא מיפרך ר' חנינא אלא מכח הקושיא הגע עצמך שהיתה שבלים וא"כ למאי דמסיק הש"ס לקמן בסוף פרקין הדא אמרה שאסור ליתן לו שבלים וכדפרישית שם דהקפידה התורה שלא ליתן המעשר להלוי בשבלים וכן בתרומה גדולה להכהן ולפ"ז דברי ר' חנינא קיימין הן דבאמת דין שבלים על החטין כדין זיתים על השמן הוא והיינו דכתב אותן בחדא בבא והקדים שבלים להזיתים דמהן נלמד להטעם כדמפרש ר' חנינא ונ"מ דאף במקום דליכא פסידא להכהן כגון שהוא מרבה בתרומת הזיתים עד שיהא בה לפי השמן אפ"ה אסור מפני הטורח ור' מנא שהשיב ע"ז משום דגזרינן דכדון עבד כן זמן חורן לא עבד כן וכו' לטעמה אזיל דלא ס"ל מפני הטורח אבל לר' חנינא בלאו הכי ניחא דאע"פ שהוא מרבה לפי השמן אכתי מפני הטורח איכא:
לא אמרו אלא זיתים על השמן וכו'. כדפרישית דאלכתחילה קאי ולפרש דברי ב"ש אי ס"ל דאף בשאר כל הדברים אין תורמין לכתחילה מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמר או לא ובהא פליגי חזקיה ור' יוחנן והכי מוכח להדיא דקאמר בהלכה דלקמן על הא דקאמר כן היא מתני' ולא מפירות שהבאו שליש וכו' על דעתיה דחזקים במחלוקת על דעתיה דר' יוחנן ד"ה וא"א לפרש לפלוגתייהו דחזקיה ור' יוחנן לענין דיעבד ולחזקיה בשאר כל הדברים מודו ב"ה דבדיעבד הויא תרומה ולר' יוחנן אין חילוק דאי הכי מאי האי דקאמר על דעתיה דחזקיה במחלוקת הא התם אף בדיעבד לא הוי תרומה ובשאר כל הדברים הוא ועוד דא"כ מתני' דסוף פרקין דקתני בשאר כל הדברים דבדיעבד הויא תרומה קשיא לר' יוחנן דכמאן אתיא ובענין גוף הדין מפירות שלא הביאו שליש וכו' עיין בדיבור דלקמן:

הלכה ג

ולא ממעשר ראשון שניטלה תרומתו. פירשתי בפנים כפי הגי' שלפנינו ומה שכתב הר"ש בזה ואחריו הר"ב ואיצטריך לאשמועינן היכא שהקדימו בן לוי בשבלים דפטור מתרומה גדולה זה קשה דאם פטור הוא מתרומה גדולה א"כ מאי קמ"ל דהא הוה ליה כמו שכבר ניטלה התרומה גדולה ואנן בעינן שיהא הדבר המפריש ממנו לתרומה גדולה טבול לתרומה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ג בהלכה כ"ב דפירות שמפריש עליהם תרומה גדולה צריך שיהו טבולין לתרומה ואם לתרומת מעשר צריך שיהו טבולין לתרו"מ וזה מוסכם הוא לכ"ע דאל"כ הו"ל מהפטור על החיוב והכא כיון דפטור מתרומה גדולה תו לא מיקרי טבול לתרומה ויותר היה נוח פי' הראב"ד לפי גירסא זו כמ"ש בהשגה בפ"ה בהלכה י"ג דהכא מיירי במעשר שהקדימו בכרי דחייב הוא בתרומה גדולה ודוקא בשניטל ממנו תרומת מעשר מפני שמקצתו מתוקן הוא אין תורמין ממנו אבל אם לא ניטל ממנו כלום יכול הוא לתרום מה שיש בו מתרומה גדולה על מקום אחר. ולפי הנסחא אחרת במתני' ולא ממעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו וזהו גי' כרמב"ם כמ"ש שם בזה צריכין אנו לפרש דמיירי שהקדים הבן לוי בשבלים והא קמ"ל המתני' דאם לא ניטלה תרומתו והיינו תרומה גדולה אע"פ שג"כ לא ניטלה ממנו תרומת מעשר ומקדשו בתוכו אפ"ה אין תורמין מכיון שהוא פטור מתרומה גדולה והיא גופה השמיענו התנא דאין מה שטבול לתרומת מעשר מהני לענין תרומה גדולה וכך אנו צריכין לפרש גם דברי הרמב"ם וזהו ששינה כאן מלשון המשנה מה שאין דרכו כן בכל המקומות וכתב המפריש תרומה ממעשר ראשון שלא נטלה תרומתו וכו'. ר"ל שלא ניטלה ממנו כלל וגם לתרומה גדולה כמה שכבר הזכיר זה לעיל בפ"ג בהלכה י"ג דאם ניטל המעשר ראשון בשבלים שוב אין בו תרומה גדולה דאף שעדיין ג"כ לא ניטלה ממנו תרומת מעשר שבו אפ"ה אין תרומתו תרומה וכן במע"ש שלא נפדה היא גופה קמ"ל דסתם לן התנא כר"מ דמעשר שני ממון גבוה הוא והוה כהקדש ועיין במה שנדחק התי"ט ליישב לפי' הרמב"ם לגירסתו ואין במשמע מדברי הרמב"ם בחיבורו כן ומה שכתוב בסוף דבריו וגם בעל כ"מ וכו' וצ"ל דר"ל כגון שהקדימו בכרי וכו' זה ט"ס הוא וצ"ל בשבלים ואין להאריך:

כן היא מתניתא ולא מפירות כהביאו כליש וכו' ואם תרם אין תרומתו תרומה כצ"ל. וכפי אשר כתוב בדפוס טעות דמוכח הוא דהא במתני' בהדיא קתני אין תרומתו תרומה. מיהו למאי דקאמר עלה על דעתיה דחזקיה במחלוקת וכו' הוה משמע לכאורה דדעת הש"ס לכלול הדין דפירות שלא הביאו שליש בדין דפירות שלא נגמרה מלאכתו אבל א"א לומר כן דהא הכא בשאר כל הפירות מיירי ובהדיא תנינן בסוף פרקין דבשאר כל

הפירות בדיעבד הויא תרומה וכמו שהוכחתי לעיל דהאי ע"ד דחזקיה ור' יוחנן ע"כ לא מיתפרשא אלא לענין לכתחילה ואליבא דב"ש כמבואר לעיל וא"א להפוך הגירסא דא"כ טפי קשה ואין להאריך. ובאמת לדינא לאו בכלל פירות שלא נגמרה מלאכתן הוו אלא פירות שלא הביאו שליש פטורין לגמרי מן המעשרות הן ולפיכך אף בדיעבד לא הוי תרומה וכך הם דברי הרמב"ם שבפ"ה בהלכה ד' כתב לדין דמתני' דס"פ אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתן וכו' ואם תרמו תרומתן תרומה ובדין שלא הביאו שליש קחשיב ליה בכלל הפטורין לגמרי כדכתב בפ"ב בהלכה ט' וי' ואלו פטורין וכו' עבר והפריש מתבואה וזיתים שלא הביאו שליש אינה תרומה ופשוט הוא דהא דקאמר הכא כן היא מתני' ולא מפירות וכו'. אהני קאי כדתנן בפ"ק דמעשרות:

הלכה ד

הסומא והשיכור שאין יכולין לתרום מן המובחר. כצ"ל. ולא גרסינן השוטה דהוא מחמשה דריש פרקין דאפי' בדיעבד אינה תרומה ומקרא הוא דאימעט וכן ליתא בהתוספתא:

תמן אמרי כל שאינו יכול לדבר לפני המלך. הכי קאמר בבבלי עירובין (דף סד) וא"כ אפי' שתה יותר מרביעית כל שהוא יכול לדבר לפני המלך לאו בכלל שיכור הוא ובהא דבעי ר"ז שיכור מהו שיברך ופשיט ליה ואכלת ושבעת וכז' ה"ה דכל הברכות כולן מברך ובתוס' שם ד"ה שיכור אל יתפלל וכו' ופשיטא דשתוי מברך בהמ"ז וכל הברכות כולן כדאמר בירושלמי (וכתוב שם בברכות וצ"ל דתרומות דליתא בברכות) דמפיק ליה מואכלת ושבעת וברכת ואפי' מדומדם וט"ס הוא דשתוי וצ"ל דשיכור:

חד חסיד שאל לאליהו זכור לטוב ערום מהו שיקרא שמע. במרדכי פ' הדר הובא הך דהכא ולא כתוב שם ערום ולמדו מזה דדין שיכור בק"ש כמו בתפלה כמו שהובא בהגה בא"ח סי' צ"ט ובב"י שם הביא הגי' כמו שהיא לפנינו והיא עיקרית דהא תני חזקיה עלה בין לקרות בין לברך ואי בשיכור הא פשטינן לעיל דאפי' מדומדם ולא משמע דהאי תנא חזקיה פליג אדלעיל ומיהו אף לפי מה שכתוב לפנינו בעיא דלא איפשטא היא גבי ק"ש בשיכור ונכון להחמיר לכתחלה דק"ש צריכה כוונה עכ"פ בפסוק ראשון לד"ה אבל לא שיהיה דין ק"ש לגמרי כמו בתפלה בשיכור שאם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל ועוד נ"מ שאם לא קרא ק"ש בשעת שכרותו דנראה דאף למאן דס"ל דק"ש יש לה תשלומין כמו תפלה אם היה אנוס כמו שהביא הב"י דעות חלוקות בזה בסי' נ"ח ושיכור אנוס הוא לגבי תפלה מ"מ הכא אין לו תשלומין דהיה לו לקרות ק"ש ואם החמיר על עצמו א"כ לאו אנוס מיקרי:

כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר. התוס' בגיטין (דף ל) ובמנחות (דף נד) הביאו לזה וכתבו פירוש ההיא דאין תורמין בתרומה גדולה דלכ"ע מצותה באומד וההיא דהמונה משובח בתרומת מעשר וכרבנן והא דמייתי ברייתא דאבא אלעזר בן גומל לאשמעינן דפליגי בתרומת מעשר והקשו על זה דהא לקמן בפ"ד על האי מתני' המונה משובח קאמר ממי הוא משובח אמר רבי חונה משובח מן התורם מאומד משמע דמאומד הוי תרומה אלא דהמונה משובח וקאמר נמי התם א"ר הלל מתני' אמרה כן והשוקל משובח משלשתן פי' מכלל דאיכא שלשה בר משוקל ובתר הכי קא"ר חנינא תיפתר בשלשתן ולית את ש"מ כלום והשתא אי לרבנן לדידהו אין תרומת מעשר מאומד ואי כאבא אלעזר בן גומל הא ס"ל דמצוה לעשות מאומד ונראה לפרש דאבא לעזר בן גומל נמי לא יליף אלא דמועיל מאומד ולא שתהא מצוה מאומד והשתא הא דמשני בירושלמי כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר היינו כאבא אלעזר בן גומל וניחא השתא הא דמייתי עלה ברייתא דאבא אלעזר בן גומל וכו' והן הן דברי הר"ש כאן ויש לתמוה על כל מה שפלפלו בזה דהא בהדיא מסיק ר' חנינה התם תיפתר בשלשתן וכלומר על הא דבעי ר' חונה מעיקרא לומר דהמתני' כמ"ד דס"ל דאף תרומת מעשר מצותה מאומד ומייתי ר"ח בריה דר' הלל ראיה מדקאמר משלשתן וקס"ד דבר משוקל קאמר ועלה קא"ר חנינא ומדחי לה דלית את ש"מ כלום דבשלשתן קאמר כלומר דהשוקל משובח בשלשתן אלו ויותר משנים האחרים וא"כ מתני' כרבנן שפיר אתיא דאין תורמין תרומת מעשר מאומד וכדמשני הכא ואזלא האי שינויא לפי המסקנא דמסיק ר' חנינא לקמן והא דמייתי הברייתא דאלעזר בן גומל לאו למימרא דריב"ל דמשני להאי שינויא ס"ל לגמרי כותיה דאליזר בן גומל אלא דמייתי ראיה דתרומה גדולה היא דניטלת במחשבה ומאומד דאע"ג דהאי קרא ונחשב גבי תרומת מעשר כתיב דרשינן באם אינו ענין לתרומת מעשר דבהדיא נתנה התורה שיעור וא"א לתרום ב' מחשבה ומאומד תנהו ענין לתרומה גדולה דלא נתנה בה התורה שיעור ומכאן למד הרמב"ם לומר דזהו הטעם שאין תרומה גדולה ניטלת אלא באומד כמ"ש בפ"ג בהלכה ד' אין תורמין תרומה זו לא במדה וכו' לפי שלא נאמר בה שיעור אלא אומד ומפריש בדעתו כמו אחד מחמשים ור"ל בזה משום דבהדיא כתוב ונחשב וגו' וגילתה התורה שאין לתרום אותה במדה ומ"ש שם הראב"ד בהשגה לא מן השם הוא זה וכו' שמא יוסיף וכו' זה הטעם שהמציא הוא ז"ל קשה להבין דמה בכך אם יוסיף בתרומה הלא קיי"ל דמותר להרבות בתרומה ולא בעינן אלא שישייר מקצת חולין וכדכתב שם הרמב"ם אחר זה דלא אמרו אלא המרבה במעשרות וכו' ולשמא ימעט במדות פשיטא דליכא למיחש כיון

שמודד הוא או שוקל וכו' אלא הטעם הוא כדקאמר הכא ועלה הוא דקאמר ותני כן וכו' דשמעינן ליה דבהדיא דריש הכי אבל מה דמסיק מה תרומה גדולה במחשבה וכו' זהו סברא דידיה ולא ס"ל כותיה דאליעזר בן גומל בהא וכבר כתבתי ובתרתי מזה לעיל בפ"ה דדמאי בהלכה ב' וע"ש בד"ה הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת ותמצא מבואר מכל המקומות בהש"ס דמיירי בהאי ענינא דלא קיי"ל כותיה דאבא אלעזר בן גומל אלא בהא דקאמר מה תרומה גדולה יש לבעה"ב לתרום כך יש רשות לבעה"ב לתרום תרומת מעשר וזהו דמוכח ממסקנת הש"ס דגיטין שם ועוד דר' יוסי דהתוספתא קאי כוותיה כדמייתי הכא לעיל בסוף הלכה א' אבל בהא דהדר מקיש תרומת מעשר לתרומה גדולה שתהא ניטלת במחשבה ומאומד לא קיי"ל כותיה ולא שייך כאן אין היקש למחצה מכיון דבפירוש נתנה התורה שיעור גבי תרומת מעשר וזהו דרך הרמב"ם כמו שציינתי שם והכרחתי בראיות ברורות לדעתו ז"ל ואין לנו לכפול כאן במה שתמצא מבואר הכל שם וכן מענין המרבה על מעשרותיו שזכרתי ע"ש בד"ה עד כדון כהן וכו' ולקמן ברפ"ד מה שיתבאר מזה בס"ד:

הלכה ה

מפני גדר מי חטאת וכו'. הר"ש הביא מקצת מהסוגיא ופלפל בה ונדחק הרבה בפירושו במתני' ד' כמו שיראה המעיין ומה שרצה ליישב מהא דר' מנא בסוף הסוגיא הרואה יראה דדברי ר' מנא לר' יוסי דעדיות דברייתא בתרייתא קאי ואליבא דבית שמאי והאיך נלמד מזה לפירושא דמתני' ולדינא והנה תמצא מבואר בפנים כל הסוגיא בטעמה לכל חד וחד כדאית ליה ובענין מה שפלפל בהדין כבר מתורץ בדבריי לכל המתני' השנויין בפרקין כאו"א במקומה וגם במה שפלפל בהא דחזקיה ור' יוחנן בהלכה ד' מבואר הוא בפנים שם ומוכרח הפי' מהא דקאמר הש"ס בסוף הלכה ה' על דעתיה דחזקיה במחלוקת וכו' וכמוזכר לעיל במקומו. כללא דמילתא כמו שאמרתי בכמה וכמה מהמקומות דא"א לכוין האמת אלא למאן דמפרש הכל על הסדר ולא בדרך דילוג וביחוד בדברי הש"ס הזה שהם נראים כמעשה האופן בתוך האופן ומילתא דנתקשית במקומה ממרחק תביא לחמה:

אמר ר' מנא לית כאן זיתים על שמן וכו'. הראב"ד ז"ל הביא זה בפ"ה דעדיות ברמז מועט ולא ביאר דהשמן על הזיתים דמגיה ר' מנא היינו שמן על זיתים הנכתשין כמו שתמצא מבואר בפנים מהתוספתא ובמילתא בטעמא:

תני שנייה לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות. הר"ש הביא לזה בשם האי תלמודא ואחריו נמשך הר"ב וכתב אינה נאכלת עד שיפרישו עליה תרומות ומעשרות

ממקום אחר דמדאורייתא היא טבל גמור ומעולם היה קשה לי מפני מה היא טבל גמור הרי התרומה הראשונה שתרם מן השמן על הזיתים תרומה גמורה היא מדאורייתא ונמצא שכבר מתוקנים הן הזיתים מן התורה אלא דרבנן החמירו לתרום עוד תרומה שנייה מן הזיתים וכדקאמר טעמא בגמ' מפני גדר מי חטאת וא"כ אין כאן טבל גמור לשיהא צריך לתקן את התרומה שניה וה"ז דומה למה דשנינו בס"פ ה' דדמאי תרם מן הדמאי על הדמאי מדמאי על הודאי תרומה ויחזור ויתרום מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומות ומעשרות ומפרש התם בגמ' דאמאי לא נימא ברישא נמי דלא תאכל עד שיוציא עליה תרומות ומעשרות וקאמר משום דברישא לא הוי אלא כספק דימוע שהרי הדמאי ספק הוא אם מעושר אם לא והלכך לא אמרו אלא תרומה ויחזור ויתרום מכאו"א בפ"ע וא"צ לתקן את התרומה שתרם בתחילה מכיון שלא באה מודאי טבל אלא מספק וא"כ מכ"ש כאן דהזיתים כבר מתוקנים הן והתרומה שתורם עוד שנית מהן אנה אלא מדרבנן משום חומרא בעלמא וכך הוא דעתו של הרמב"ם ז"ל שלא כתב בדין הזה בפ"ה בהלכה י"ט אלא כלישנא דמתני' ולא הצריך לתקן את התרומה השנייה ופשוט הוא דלא סמיך אהאי תוספתא והש"ס שהביאה לא הביא אלא לפרשה כדרך סוגיית הש"ס דמפרש להברייתא אף אם לא הויא אליבא דהלכתא וכדמוכח מסתמא דמתני' דדמאי וממה שנאמר עליה בגמרא כמו שהבאתי. והתי"ט כתב כאן דר"ל תרומת מעשר מפני שראה כך בהעתקת הר"ש ופשוט הוא דשאר מעשרות ותרומת מעשר צריך להפריש מן כל הנשאר ומיהו כאן כתוב לפנינו תרומות ומעשרות וכך כתוב בתוספתא ואם נגרוס תרומת מעשר א"כ מאי האי דבעי ראשונה מה היא וכן מאי האי דפשט ליה מן מה דתני וכו' וכי בהפרשת תרומה גדולה נפטר משאר מעשר ותרומת מעשר ואם על התרומה עצמה הא ודאי מה שהיא תרומה גמורה א"צ להפריש ממנה כלום אלא יתננה לכהן וא"כ הגע עצמך דכוונת התוספתא שצריך לתקן התרומה השנייה בעצמה מתרומה וממעשרות ובעי הש"ס דהואיל ויש כאן שתי תרומות אם נחמיר בראשונה כמו בהשניה או דילמא הראשונה תרומה גמורה היא ואין צריך לתקן אותה בעצמה ופשיט לה מן מה דתני וכו' כדפרישית בפנים ובקריאת השם סגי. ובעיקרא דדינא כבר מבואר דאין כן דעת הרמב"ם וכדנלמד מההיא דדמאי. ומ"מ למדנו מזה דמכיון דמחלת הש"ס בין הראשונה לבין השניה בענין תקנת התרומה עצמה א"כ מיהת דין תרומה לשתיהן לענין שצריך ליתן אף השניה לכהן בחנם ובזה כתב התי"ט כמסתפק לא איתפרש אם יתננה לכהן גם שתיהן כו' ומסתימת דברי הרמב"ם נראה בזה כמו שכתבתי ובענין ההוא דלקמן ריש פ"ג יתבאר במקומו בס"ד:

אמר ר' יוחנן אייתיתה מדחילפיי רבי אומר לפי אוכלן וכו'. נראה מדמייתי ר' יוחנן ברייתא דתני חילפי ש"מ דתפסה לעיקר ולא כמו ששנויה בתוספתא בפ"ג דאיפכא גריס לפלוגתייהו גבי התורם זיתים על זיתים לאכילה ה"ז תורם על השמן הראוין לעשות ד"ר רשב"ג אומר תורמין על אוכלן והלכה כרבי מחבירו וא"כ הכריע ר' יוחנן כברייתא דתני חילפיי והלכה כרבי דלפי אוכלן וכך היא מסקנת הש"ס לקמן ואף אנן תנינן הדא דמסייע להדא דתני רבי זיתים על זיתים וכו' כדפרישית והר"ש העתיק הפלוגתא בשם האי תלמודא רבי אומר לפי שמנו וכו' ומחמת כן כתב הר"ב בפשיטות וכשהוא תורם מן השמן על הזיתים הנכבשים וכו' תורם לפי שמן וכו' דהלכה כרבי אבל לא משמע כן מגי' דהאי ש"ס ומדברי ר' יוחנן דלא רצה למיתני כגי' התוספתא וכן ממסקנת הסוגיא וכך נראה מסתימת דברי הרמב"ם בדין זה שם בהלכה י"ח אבל תורמין שמן על הזיתים הנכבשים וכו' וכן בהלכה כ' מי שתרם שמן על זיתים שדעתו לאכלן וכו' ואם דהדין הוא שנחמיר ולהצריך להפריש לפי שמינן היה לו לפרש:

מעשר ראשון שהקדימו בשבלים אסור לוכל ממנו עראי וכו'. דברי רשב"ל גריס נמי בבבלי פ"ק דביצה (דף יג) מעשר ראשון שהקדימו בשבלים שמו טובלו לתרומת מעשר ומיהו לא מסיק התם בהדיא דאין לוקין על טבלו דבר תורה כדמסיק הכא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' מעשר בהלכה י"ט אסור לאכול ממנו עראי ואם אכל מכין אותו מכת מרדות ומכאן הוא דנלמד דמסיק הדא אמרה שאין לוקין על טבלו ד"ת:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ב

הלכה א

אין תורמין מן הטהור על הטמא. הר"ש כתב להטעם מסברא דנפשיה משום דבעי מוקף וגזרינן דילמא תרים שלא מן המוקף משום דמסתפי דילמא נגע טהור בטמא וכו' ועוד הוכיח דאי מדאורייתא כדדריש בגמ' א"כ מה לי עיגול מה לי ב' עיגולין אבל למאי דפרישית ניחא ומיהו גם מזה אין כ"כ ראיה דהא אמרינן בירושלמי אעיגול ואגודה דקתני באמת אמרו אר"א כל מקום ששנינו באמת הלמ"מ ומיהו לאו דוקא עכ"ל ונמשך הר"ב אחריו וכתב לטעמו ובהא דאמרו הלמ"מ כתב ג"כ לאו דוקא והוסיף שהרי בפ"ק דשבת שנינו באמת אמרו החזן וכו' ומדרבנן היא. וכל זה שכתבו לאו דדוקא היא דבפ"ק דשבת אמרינן נמי הכי בהאי תלמודא דהל"מ מסיני הוא והכי אמר נמי לעיל בפ"ב דכלאים ובפ' המצניע ובכמה וכמה מקומות ששנינו באמת והתי"ט בפ' הזהב

החליט ג"כ לזה דאין לגמגם בדבר דכל באמת הלכה היא וכך היא דעת הרמב"ם שכתב בדין דמשנתינו בפ"ה בהלכה ז' אין תורמין מן הטהור על הטמא והלמ"מ שעיגול של דבילה שנטמא מקצתו וכו' וא"כ הך דרשה דבגמרא עיקרית היא וכן בתרומת מעשר דניטלת מן הטהור על הטמא אסמכוה נמי אדרשה דקרא ולא מטעמא דניטלת שלא מן המוקף כדכתב הר"ש דא"כ חברים דאמרי' בכמה מקומות בש"ס דאין תורמין אף בתרומת מעשר אלא מן המוקף נימא נמי בהו דאין תורמין מן הטהור על הטמא ולא מצינו כן אלא הטעם כדאמר לקמן בגמ' וזהו נמי דדייק הרמב"ם וכתב שם בהסיפא אבל אם היו ב' עיגולים וכו' בצדה וכו' ור"ל דאף שהיא בצדה והוי מן המוקף וכדכתב לעיל בפ"ג דאפי' שתי מגורות שבבית אחד הוי מן המוקף אפ"ה כאן לא יתרום מן הטהור על הטמא לכתחילה:

מה גורן ויקב וכו'. גם בכאן פירש הר"ש כלומר דאין חטה אחת חצייה טמאה וחצייה טהורה ולא משמע כן מהסוגיא אלא אעירמה של חטים קאי כדפרישית בפנים והכי מוכח מהא דפריך לקמן ומכיון דתנינן היו שני עיגולין וכו' מה צורכה דההיא דא"ר יוחנן והוכרח לשנויי בערימה של קישואין ודלועין היא מתניתא כדפרישית שם ובענין האי שינויא גופה לא כתב הרמב"ם שם כן אלא פירש ערימה של חטים ויתבאר מזה לקמן ד"ה בערימה וכו' בס"ד:

תרומת מעשר לימדה על תרומה גדולה שהיא ניטלת מן המוקף. דכתיב גבי תרומת מעשר ממנו ומלמדת היא על תרומה גדולה אבל היא עצמה ניטלת אף שלא מן המוקף כדיליף לקמיה מקרא ומשמע דהא דתרומה גדולה ניטלת מן המוקף מדאורייתא היא כ"כ התוס' בגיטין (דף ל') וביבמות (דף צג) וכ"נ דעת הרמב"ם בזה שכתב בפ"ג בהלכה י"ז אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף וכו' תרומת מעשר מפרישין אותו שלא מן המוקף שנאמר מכל מעשרותיכם תרימו וכו' וא"כ מדרבתה התורה לתרומת מעשר דניטלת אף שלא מן המוקף ש"מ דמן התורה לתרומה גדולה שאינה ניטלת אלא מן המוקף ועיין לעיל רפ"ז דדמאי מה שנתבאר מענין זה:

בעא מתקנה מיום לחבריה. לא אתיא אלא אליבא דמ"ד דס"ל בפ"ג דדמאי דמותר למכור לחבר כשיודיענו שהוא יתקן כדפרישית בפנים דהא מסתמא בשלקח מהנזהר בטהרה מיירי וא"כ למה חשש לתקנו אם המוכר חבר הוא א"נ באלו שהתיר להן למכור דמאי מיירי כמבואר שם ובפ"ב דדמאי וזה נראה דהא הכא בתרומת מעשר מיירי כדין דמאי שזה צריך להפריש וליתנו מן הדמאי ובמוכר חבר משתעי וכמבואר:

כל מקום ששנינו באמת הלכה למשה מסיני. עיין לעיל ריש פרקין מה שהוזכר מזה:

ועיגול של דבילה שנטמא מקצתו וכו' אין כולו טמא. הך קושיא דמקשה בפשיטות דאם נטמא מקצתו הרי כולו טמא אליבא דר' יהודא היא דפליגי בתוספתא דטבול יום בפ"ב עיגולי דבילה שנפלו משקין על מקצתן ה"ז נוטל עובי שלש אצבעות על רחב מלא קיצועה דברי ר' יהודה וחכ"א אין נוטל הימנו אלא מקום משקה בלבד ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכ' טומאת אוכלין בהלכה י"ד כחכמים וכתב הממעך אוכלין זה בזה וקבצן כגון הדבילה והתמרים והצימוקין שקבצן ועשאן גוף אחד אינן חיבור לפיכך עיגול של דבילה שנפלו משקין טמאין על מקצתו הרי זה נוטל ממנו מקום המשקין בלבד והשאר טהור ואם כן לר' יהודה חיבור הוא לטומאה ונוטל שלש אצבעות על רוחב כל מלא קיצועה והש"ס דמקשה מדר' יודה אף על גב דהלכה כחכמים זהו כדרך סוגיית הש"ס כלומר מי נימא דמתני' לא אתיא כר' יהודה ומשני דאפי' תימא ר' יודא ובמחובר במי פירות מיירי המתני' וכמ"ד בפ"ג דטבול יום דאין מי פירות עושין חיבור לטומאה כדאמרינן לקמן בפ"ב דחלה בהלכה ב' והובא לעיל בפ"ה דדמאי בהלכה א' ועיי"ש ד"ה אלא במגבל עיסתו במי פירות אבל לדינא הלכה כחכמים דהתוספתא דעיגול של דבילה וכיוצא בו לעולם אינו חיבור לטומאה וכדפרישית במתני' וצ"ל להאי אוקמתא דמחובר במי פירות ובענין גופא דדינא במחובר במי פירות פסק הרמב"ם שם בהלכה י"ג כר"ע דטבול יום עיסה שלשה במי פירות אינה חיבור שאין לך דבר שמחבר את האוכלין אלא שבעה משקין בלבד ויתבאר עוד מזה בהגיעי למקומו בפ"ב דחלה ברחמי ובס"ד:

בערימה של קישואין ודלועין היא מתניתא. האי מילתא מיתפרשא לפי האי ברייתא דמייתי לה בפ' העור והרוטב (דף קכז) ירקות שצמקו באיביהן כגון הכרוב והדלעת אין מיטמאין טומאת אוכלין קצצן ויבשן מטמאין טומאת אוכלין קצצן ויבשן ס"ד עץ בעלמא הוא א"ר יצחק בעל מנת לייבשן וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מטומאת אוכלין בהלכה ג' וכפשטה דמילתיה דר' יצחק דאם ליקטן לייבשן הרי הן אוכלין כשהיו עד שיבשו ויעשו כעץ והיינו דקאמר הכא בערימה של קשואין ודלועין ובשיבשו קצתן וקצתן עדיין לא נתייבשו לגמרי כדפרישית בפנים דמשכחת לה מקצתה טמאה ומקצתה טהורה ומיהו כל זה דמדייק הש"ס ומשני לה בשינויי דחיקי הכל הוא אליבא דהאי מ"ד דס"ל דכל שנחשב כגוף אחד הוי חיבור לטומאה כדפריך לעיל בעיגול של דבילה ומשני לה במחובר במי פירות והלכך בערימה וכיוצא בה דלא שייך האי שינוייא מדייק עלה אליבא דר' יוחנן וכמבואר בפנים ומוקי לה הכי אבל לדינא למאי דקיי"ל כחכמים דהתוספתא דטבול יום כמבואר בדיבור דלעיל דאע"פ שהוא כגוף אחד מ"מ לענין טומאה לא הוי חיבור לא צריכין לכל הני אוקמתא ולפיכך כתב הרמב"ם בדין דהמתני'

בערימה של חטים כמה שזכרתי לעיל ד"ה מה גורן ויקב דלדינא מיתפרשא המתני' כפשטה וזהו נכלל הכל במה שנתבאר לעיל:

היו לפניו שני כריים אחד הפריש ממנו מקצת וכו' אין תורמין ומעשרין מזה על זה. כ"פ הרמב"ם בפ"ג מהלכ' תרומות בהלכה ח' גבי תרומה וכן הדין במעשר וכפי הכלל שכתב בפ"א מהלכ' מעשר בהלכה ז' כל שאמרנו בתרומה אין תורמין מזה על זה כך במעשר וכו' ומלבד בדין מוקף שא"צ לעשר מן המוקף כמבואר שם לעיל וכל הא דמייתי הכא לקמן מהתוספתא בענין מוקף וכתוב ג"כ מעשר אגב שיטפה הוא דאין דין המוקף במעשר ואפי' תרומת מעשר מרבה לעיל מהכתוב דא"צ לתרום מן המוקף מד"ת כ"א בחברים אמרו שאף בתרומת מעשר תורמין מן המוקף מצד החומרא כמו שהוזכר לעיל ובפ"ק בהלכה א' ד"ה ר' יוחנן בשם ר' ינאי. ולפי הסוגיא פשיט לה גם להבעיא דשני עיגולין אחד מקצתו וכו' ולא היה צריך הרמב"ם לבאר לזה להדיא דמכלל דבריו נשמע דדוקא בעיגול של דבילה אחד שנטמא מקצתו וכו' הוא דאמרו כן:

הרי שהביא מינין הרבה בקופה וכו'. דינים אלו מהתוספתא דאיירי בענין מן המוקף הביאן הרמב"ם בפ"ג בהלכה י"ז וי"ח וי"ט ובשקי תבואה הביא גי' דהתוספתא כמו שהבאתי בפנים ומשמע דמפה לא הוי הפסק דבהקיפה אחד שאמרו היינו בסמוכין זה לזה כדמשמע מדבריו שם ואפשר שהיה לפניו הגי' גם כאן בפשיטות ר' יוסי בענין זה. ובתוספתא גריס עוד הקיף חמשה צבורין בגורן תורם מאחד על הכל א"ר יהודה אימתי בזמן שעיקר הגורן קיים אין עיקר הגורן קיים תורם מכל אחד ואחד והביאה הרמב"ם שם וכר' יהודה דכל אימתי לפרש הוא ואפי' בברייתא כמו שזכרתי בכמה מקומות בחיבורי לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל ועיקר הגורן קיים ר"ל שעשה מעיקר הגורן לאלו חמשה ציבורין ועדיין לא התחיל לפנות כלום וה"ז מן המוקף אבל אם אין עיקר הגורן קיים שכבר פינה ממנו ונשארו אלו חמשה צבורין אין זה מן המוקף שעתיד לפנותן גם מהן למקום אחר:

תני ר' אילעיי אומר וכו'. זה מבואר הכל בפנים וכל מה דשייך להתוספתא ולרבי יהודה היא ולא זכר הרמב"ם זה משום דמסתמא דמתני' משמע דלא נאמרה הלכה בנטמא מקצתו וכו' אלא באלו ג' דברים דקחשיב להו וכן מבואר המסקנא דלא הורי ר' אימי כר"א דלית הלכתא כותיה ואדין דתרומה דוקא קאי אבל בענין חלה הלכה כר"א ויתבאר במקומו בסוף פ"ב דחלה בס"ד:

אין תורמין מן הטמא על הטהור ואם תרם שוגג תרומתו תרומה. כתב הר"ש דמדאורייתא שרי והא דכתיב תתן לו ולא לאורו הא אמרינן בפ' כל שעה דה"מ דלא היתה

לה שעת הכושר וכו' וכ"כ הר"ב וכך הם דברי הרמב"ם בפי' המשנה שכתב בתנאי שיהא זה דבר הטמא שהיתה לו שעת הכושר ואח"כ נטמא אבל אם היה נטמא קודם שתגמר מלאכתו ולא בא לעונת המעשרות אפי' בשוגג אין תרומתו תרומה. אבל בחיבורו חזר בו דבפ"ה בהלכה ח' שכתב דין הזה סתם דבריו וכתב ואם תרם בשוגג תרומתו תרומה ולא הצריך שהיתה לה שעת הכושר. והנני מבאר לך טעמו שחזר בו והוא נלמד ממסקנת הסוגיות מכמה מקומות בש"ס ואגב יתבאר ג"כ דין הכשר טומאה לדעתו ז"ל בחיבורו שנלמד מכמה מקומות. בפרק כל שעה (דף לב) תניא האוכל תרומת חמץ בפסח פטור מן התשלומין ומדמי עצים דברי ר"ע ריב"נ מחייב א"ל ר"ע לריב"נ וכי מה הנאה יש לכהן בה א"ל ר' יוחנן ב"נ ומה הנאה יש לאוכל תרומה טמאה בשאר כל ימות השנה שמשלם א"ל לא אם אמרת בתרומה טמאה שכן יש לו היתר הסקה תאמר בזה שאין בו אף היתר הסקה וכו' בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל במפריש תרומת חמץ ד"ה אינה קדושה וכו' והמסקנא התם דר"ע וריב"נ כ"ע ס"ל דחמץ בפסח אסור בהנאה ובהא פליגי ר"ע ס"ל לפי דמים משלם וזה אין לו דמים וריב"נ וס"ל לפי מדה משלם ובזה פסק הרמב"ם כר"ע דהלכתא כותיה דמתני' דהתם דמיתוקמא דלא כהלכתא אי כר"י הגלילי דס"ל חמץ מותר בהנאה כדאוקי לעיל או דנוקמי מתני' כריב"ן דלפי מדה משלם ולית הלכתא כותיה לגבי ר"ע ובזה סרה תלונת הראב"ד בפ"ט בהלכה ו' ולא נאריך בזה דמבואר פיסקיה דהרמב"ם גבי תרומת תמץ וכאן לא באנו אלא לענין הדין דמשנתינו דלא מצאתי ביאור לזה. ואמרינן לקמן שם (דף לג) על הא דקתני דאם הפריש תרומת חמץ אף לר' יוחנן בן נורי אינה קדושה מנה"מ אר"נ בר יצחק תתן לו ולא לאורו מתיב רב הונא בריה דרב יהושע אין תורמין מן הטמא וכו' בשוגג תרומתו תרומה ואמאי לימא לו ולא לאורו ל"ק התם היה לו שעת הכושר הכא לא היתה לו שעת הכושר וכו' והנה כל זה אליבא דר' יוחנן בן נורי היא דאי לר"ע אפי' במפריש תרומה והחמיצה לאו כלום הוא ואין אנו צריכין להך טעמא דלו ולא לאורו וצריך שתדע דלמאי דאמרינן בפ' במה מדליקין (דף כה) גבי שמן שריפה בי"ט הוא דאסור הא בחול ש"ד מ"ט אמר רב כשם שמצוה וכו' ואמרה תורה בשעת ביעורה תהני ממנה והיכן אמרה תורה מדרב נחמן א"ר אבהו ואני הנה נתתי לך וכו' בשתי תרומות הכתוב מדבר וכו' רנב"י אמר דכתיב תתן לו ולא לאורו מכלל דבת אורו היא והנ"מ בין הני תרתי דרשות אה היתה טמאה מעיקרא כגון שנטמא הדגן כולו אם צריך להפריש התרומה ממנו וליתנו לכהן דלהך דרשה תתן לו ולאורו א"צ להפריש דמעיקרא לשריפה קאי ודמיא להפריש תרומת חמץ וכדיהיב רנב"י הכא לטעמא דריב"נ אבל להך דרשה דרב נחמן בר אבוה אפי' הוא טמא כולו

צריך להפריש ממנו תרומה וליתנה לכהן להדלקה ולהסקה וזה מבואר בהא דקאמר שלך תהא וכו' והשתא נימא דלכאורה היה כאן מקום לטעון דאימא לענין תרומה טמאה ס"ל לר"ע נמי כדרשת רנב"י דלו ולא לאורו אבל הא בלא"ה ליתא דהך דרשה דרנב"י לא קיימא למסקנא והעיקר כדר"נ אמר רבה בר אבוה כדמוכחא הסוגיא דפ' הערל (דף ע"ד) דמייתי התם כמו דמייתי בפ' במה מדליקין בענין תרומה טמאה שניתנה להסקה ולהדלקה ומייתי מעיקרא מדר' אבהו א"ר יוחנן לא בערתי ממני בטמא ממנו אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר בשמן של תרומה שנטמא וכו' ושקיל וטרי התם בענין בעיא דרב ששת אם ערל אסור במעשר שני עד דמסיק דאף ר' יצחק ס"ל דערל אסור במעשר וכו' תלתא ממנו כתיבי בפסח וכו' תלתא ממנו כתיבי במעשר וכו' ואכתי מופנה מצד אחד הוא ולמ"ד למדין ומשיבין מאי איכא למימר. והכי קיי"ל כרבנן דר' ישמעאל בפ"ג דנדה (דף כב) ומסיק הך דר' אבהו דלעיל מדר"נ אמר רבה בר אבוה נפקא דכתיב ואני נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר א' טהורה וא' טמאה ואמר רחמנא לך שלך תהא להסקה תחת תבשילך והשתא למאי דקיי"ל ערל אסור במעשר וקיי"ל דמופנה מצד א' למדין ומשיבין ע"כ דאתינן לדרשת דר"נ אמר רבה בר אבוה כי היכי דאייתר לן ממנו גבי מעשר לג"ש וכן מביא הרמב"ם להך דרשה בפ"ב בהלכה י"ד וכתב התרומה לכהן בין טהורה בין טמאה אפי' נטמאה הדגן או התירוש כולו קודם שיפריש ה"ז חייב להפריש ממנו תרומה בטומאה וליתנו לכהן שנאמר ואני נתתי לך את משמרת תרומותי אחת טהורה ואחת טמאה וכו' ולכאורה צריך טעם מנין לו זה אפי' נטמא כולו קודם שיפריש התרומה אלא הרי זה כבא ללמד ונמצא למד דמכיון דלמדין אנו מהכתוב הזה דתרומה טמאה ניתנה להסקה ולהדלקה כמסקנת הש"ס דיבמות א"כ ממילא איתרבי אפי' להתרומה שהופרשה מהטמא שנטמא מקודם דהא בשתי תרומות הכתוב מדבר וכמו דהטהורה ניתנה לו לאכילה לעולם כך הטמאה ניתנה לו להסקה ולהדלקה לעולם וזהו דלא כדרשת דרב נחמן בר יצחק בשבת ובפסחים אלא דאפילו היא אינה אלא לאורה ולא היתה לה שעת הכושר כלל ניתנה היא לכהן והשתא מוכרח הוא דהך סוגיא דפסחים דמשני לחלק בין היתה לו שעת הכושר או לא לאו דהלכתא היא ולא אזלא אלא אליבא דר"י בן נורי ולפי דרשות דרב נחמן בר יצחק בענין תרומה טמאה וזכינו מזה דהני תרתי דרשות אליבא דתנאי הוו דלר' יוחנן בן נורי ע"כ דס"ל כדרשת רנב"י ולר"ע דלא ס"ל כדרשיה וכטעמיה דהא אפילו היכא שלא היתה לה שעת הכושר כלל צריך מיהת ליתנה לכהן להסקה ולהדלקה והא דקאמר ד"ה אינה קדושה לענין חיוב תשלומין לזר היא ובתרומת חמץ דאינה להסקה כדאיתא בהך ברייתא דפרק כל שעה

אבל כל היכא דחזיא להסקה ולהדלקה נהי דלריב"נ למאי דמחלק גבי תרומת חמץ ע"כ דאתינן לדרשת רנב"י דלו ולא לאורו אבל לר"ע ודאי לא ס"ל אלא כהאי דרשה דר"נ בר אבוה וכדקיימא המסקנא בסוגיא דיבמות ונקטינן מהא דמעתה נתבאר לן לתרתי מילי חדא דלפי הך מסקנא דסוגיא דיבמות א"כ ניתנה התרומ' טמאה לשריפה לעולם אפי' בטמאה מעיקרא היכא דמותרת בהנאה וחזיא להסקה או להדלקה והיינו כר"ע דאילו לריב"ן כדרשיה דרב נחמן בר יצחק הוא דס"ל ויצטרך לנו זה לביאור דין דשמן שריפה בפ"ב דשבת ואידך דלמדנו מזה דלעולם מן הטהור על הטמא תרומתו תרומה בדיעבד שהרי צריך הוא ליתנה לכהן ונתבאר לן מזה טעמיה דהרמב"ם דחזר בו בחיבורו ממ"ש בפירושו בדין דמשנתינו וכמ"ש בהדיא בפ"ב שהבאתי דאפי' לא היתה לו שעת הכושר צריך שיתן התרומה טמאה לכהן וא"כ לעולם מן הטמא על הטהור תרומתו תרומה אם הוא בשוגג לענין הפרשה על הטהור וכדי שלא להאריך הרבה במקום אחד אציג דין הכשר טומאה במקום אחר במה שנתברר לן מכמה מקומות ולפי דעתו בחיבורו שהוא ג"כ נגד דעתו בפירושו ותמצא זה לקמן בפ"ב דחלה בס"ד וע"ש בהלכה ב' ד"ה ר' חייא בשם ר' יוחנן דברי הכל היא:

תני א"ר יודן בד"א בתרומה גדולה וכו'. כן פסק הרמב"ם בדין זה בפ"ד דתרומות בהלכה י"ט ומיהו צריך טעם למה שהשמיט להסיפא דהתוספתא וכדמייתי לה הכא דאם היה תורם תרומה ותרומת מעשר כאחת אינה שלום ונראה דהוא ז"ל חש לקושיית ר' בא בר ממל דמותיב על האי טעמא דיהודה ברבי דיהיב להסיפא כמבואר בפנים דאף דהדר מפרק לה לא חש להאי פירוקא דהא איכא למידק עלה דמאי מכניסו לחמורה איכא הכא אם אמרינן דאין תרומתו תרומה א"כ יחזור ויתרום על הטבל תרומה אחרת וע"כ דמיפרך האי פירוקא דמאי אמרת במזיד דאין תרומתו תרומה ונימא נמי הכי דמבריחו את מן הקלה וכו'. אלא דליתא כדאמרן וא"כ הדרינן למאי דמתיב ר' בא ממתני' דהאי טעמא ליתא שלא עלתה על דעתו וכו' וחיישינן שמא היה דעתו להקדים להתרומת מעשר ולעולם תרומת מעשר תרומה היא:

רבי פנחס בעא קומי ר' יסא עד כדון וכו'. כדפרישית דמשמע מהבעיא שלו דאליבא דר' יודה היא דקמיבעיא ליה דאי להת"ק דמיקל בשוגג א"כ מאי האי דמספקא ליה דילמא ע"כ לא קאמר אלא בשוגג שכסבור שהוא טהור אבל אם היה יודע שהוא טמא וכסבור מותר לתרום וכו' מהו דלפ"ז בעיא היא אם אומר מותר שוגג הוא ולקולא והוה קשיא מאי קא מיבעיא ליה וליפשוט ממתני' דהניזקין דאומר מותר שוגג הוא בתרומה ולקולא דהכי פשיט ליה התם בהאי תלמודא אמתני' בהלכה ה' שם המטמא והמדמע

והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב ובעי נמי שם עד כדון כסבור שהוא חולין היה יודע שהיא תרומה וכסבור מותר לטמותה מהו נשמעינה מן הדא הכהנים שפיגלו במקדש מזידין חייבין הא שוגגין פטורין מה אנן קיימין אם כסבור שהוא חולין ויש פיגול בחולין בתמיה אלא כן אנן קיימין ביודע בהן שהוא קודש וכסבור לומר שמותר לפגל בקודש והכא ביודע שהיא תרומה וסבור לומר מותר לטמותה אלמא אומר מותר שוגג הוא לפטורא וה"נ כן אבל אי האי בעיא קאי אליבא דר' יודא דמחמיר בשוגג אם היה יודע בו בתחלה שפיר קמיבעיא ליה דאימא אם אומר מותר לא מחמיר ביה ר' יהודה מכיון דלא שייך ביה היה יודע בו בתחלה דמאי איכפת שהיה יודע שהוא טמא אם היה סבור שמותר להפריש מן הטמא על הטהור דבסתם שוגג שייך הוא להחמיר ביה דכיון שהיה יודע שהוא טמא היה לו ליזהר ולא לבוא לידי כך כ"א היה לו לתרום ממנו בעצמו עליו שלא יבוא לתרום ממנו על הטהור והשתא מדהשיב לו ר' יסא יאות רבי סבר כר' יודא וכדפרישית בפנים דנראה מדבריך דקמיבעיא לך אליבא דר' יודא ויאות הוא אם רבי דקבע לדבריו במתני' ס"ל בגופא דדינא כר' יודא שמעינן מיהת דהלכה כר' יודא בגופא דדינא דהא קאמר שפיר הוא דרבי ס"ל כר' יודא ולפיכך פסק הרמב"ם בחיבורו בפ"ה בהלכה ח' כר' יהודה וחזר בו ממ"ש בפירוש המשנה ובענין פירושא דשוגג כתב הוא ז"ל אם ידע בטומאה ושגג שמותר לתרום מן הטמא על הטהור הרי הוא כמזיד וכן בתרומת מעשר וטעמו מדבעי הכא ומספקא ליה בהא הכריע האי ספיקא לחומרא ול"ק מההיא דתרומה בפ' הנזקין דשאני התם דהא מסקינן כר' יוחנן שם דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק ובדין הוא דאפי' מזיד פטור אלא משום קנס וא"כ כל היכא דשוגג הוא לא שייך למיקנסיה ואומר מותר כשאר שוגג הוא אבל הכא אומר מותר כמזיד הוא דלא אמרו אומר מותר שוגג הוא אלא לענין חיוב בקרבן כדמוכח מהאי דפרק כלל גדול וכבר בארתי מזה בכמה מקומות בחיבוריי ועיין בריש מס' הוריות ועיין לקמן רפ"ח ד"ה רבי חגיי שאל וכו' תמצא עוד יותר מבואר מה דשייך לענין אומר מותר ע"ש:

מתניתא בכלים גדולים וכו'. וטעמא כדפרישית דכלים גדולים כמו הסל והקופה הגדולים שאין דרכן לשאוב בהן מים אבל כלים קטנים והן שדרך לשאוב בהן מים אינו נראה כמתכוין להטבילן ומערים וכו' והאי פירושא מוכרח הוא מדמייתי להאי דר' הושעיא ולהאי ברייתא נפל דליו וכו' לסייעתא להאי אוקימתא למתני' דביצה וכהאי ברייתא דמייתי נמי בבבלי פ"ב שם (בדף יח) מדלין בדלי טמא והוא טהור ומשו"ה יש לתמוה על הכ"מ שכתב בפ' כ"ג מהלכ' שבת בהלכה כח על דכתב הרמב"ם אסור להטביל כלים טמאין בשבת וכו' ובירושלמי פ"ב דתרומות יש דמתיר כלים קטנים ולא

חש לו רבינו משום דבמסכת ביצה מוכח דכולהו אסירי עם טעמא דאיתא התם ולזה לא חילק רבינו. הבין הוא ז"ל דכלים קטנים דקאמר הכא קטנים ממש קאמר אבל אינו כן אלא כדפרישית וכדמוכרח ואתייא האי דהכא כהאי דהתם בגופא דדינא דמערים וכדכתב לזה הרמב"ם בפ"ד מהלכ' י"ט בהלכה יח ומדלין בדלי טמא והוא טהור מאליו ופשוט הוא דבכל חילוקי דינים אלו שבת וי"ט דין אחד להם:

חד אמר בכלים שנטמאו באב הטומאה. פלוגתייהו קאי בין על המתני' דביצה ובין על המתני' דסוף במה מדליקין ולהכי מקשי האי מ"ד בולד הטומאה למ"ד באב הטומאה מהאי מתני' דסוף במה מדליקין כדפרישית בפנים ובמה שבארתי לשינויא דמשני ליה כדמוכחא מהסוגיא וכדי שלא תקשי מידי לפי האמת להאי מ"ד שנטמאו באב הטומאה דאם ברוצה להשתמש בהן חולין בטהרה מ"ט לא יטביל אף בי"ט עצמו דהא לא בעי הערב שמש לחולין לפיכך פירשתי דלא קאי האי שינויא אלא דה"ק למאי דס"ד דידך דטעמא דידי משום הערב שמש וא"כ אמאי לא פרכת אעיקרא דדינא הכי אלא דהא מעיקרא ליתא דטעמא דידי לאו משום הערב שמש וכו' כמבואר בפנים ובזה תבין דמ"ש רש"י ז"ל בביצה שם די"מ לטעמא דהאי ברייתא דתני התם לדינא כהאי מ"ד הכא דדוקא שנטמאו באב הטומאה אבל בולד הטומאה מטבולין משום דלטומאה דאורייתא בעי הערב שמש והקשה רש"י על זה דהרי ראוי להשתמש בהן חולין וכו' וזה הכל נכלל במה שנתבאר כאן ועיין במ"ש התוספות בענין זה ואם דאפשר לתרץ לעיקר הקושיא על טעמא דהערב שמש דאזלא כמ"ד חולין שנעשו על טהרת תרומה הרי הן כתרומה לכל מילי לא נאריך בזה מכיון דהאמת הוא בהאי דינא דטעמא הוי כדכתב רש"י דבטומאה מן התורה הוי כמתקן אבל בנטמאו בולד הטומאה והיינו במשקין טמאין לא מיחזי כמתקן וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהלכה י"ט שם להאי טעמא דאף בנטמא מעי"ט בולד הטומאה מטבילין אותו ביו"ט לפי שהוא טהור מן התורה:

בשוגג באיסור ובמזיד באיסור. לפי כוונת הסוגיא דהכא משמע דדעתיה דר' שמואל בשם ר' אבהו לחלק בענין אם קנסו שוגג אטו מזיד או לא דתליא בין אם השגגה באיסור או אם השגגה בשבת וידע באיסור הוא וזה דמשמע ליה מפשטא דמתני' דכר"מ דלקמן אתיא דבשוגג יאכל אפי' בו ביום וכדקאמר הכא ר' יוחנן לקמן אני אין לי אלא משנה וכו'. דמשמע דהתיר בשוגג לאכול אפי' בו ביום ואפי' לאותו המעשר והמבשל בעצמו וכר"מ דהא עלה קאמר רב חסדא הותרו שבתות וא"כ לא קניס שוגג אטו מזיד וכדמשני ליה ר' יוחנן קנסו במניח ולא קנסו במבשל וזהו כסברת רב נחמן בר יצחק בבבלי פ' כירה (דף לח) מבשל דלא אתי לאיערומי בשוגג יאכל אבל האי דאתי לאיערומי בשוגג נמי

לא יאכל ושמעינן נמי דלא מחלק בין מידי דאורייתא למידי דרבנן דבמקום שלא קנסו שוגג אטו מזיד לא קנסו בשניהן ובמקום שקנסו קנסו בשניהן וזה מונח מהא דא"ר יוסי מתניתא אמרה כן וכו' והמעשר והמבשל בחדא מחתא תנינן לה ואע"ג דהאי מדרבנן והאי מדאורייתא חדא דינא אית להו לענין דלא קניס שוגג אטו מזיד בשלא ידע באיסור אלא דאם ידע באיסור ושגג בשבת בהא הוא דחמירא ליה לדעת ר' שמואל וקנסינן שוגג אטו מזיד ומטעמא דכשידע באיסור ושגג בדבר אחר חייש טפי לאיערומי ולא מחלק גם להאי גיסא בין מידי דאורייתא למידי דרבנן ולפיכך מוקי למתני' בששגג באיסור דוקא וזה מבואר לדעת ר' שמואל דהכא ולקמן יתבאר עוד ראיה מוכרחת מההיא דלעיל פ"ה דפאה דסוגיא דהאי ש"ס ס"ל דלא מחלקינן בין מידי דאורייתא למידי דרבנן בענין קנסו שוגג אטו מזיד במקום דשייך. ונבאר עכשיו מן העולה מסוגיית הש"ס דילן ובמה שצריך ביאור לדעת הרמב"ם בענין חלוקי דינים דהמתני' והיוצא עוד מהם. האי תוספתא דלקמן בפלוגתא דתנאי במבשל בשבת מייתי לה בש"ס הבבלי בכמה וכמה מקומות. ובמקור הדין מה שצריך לענין קנס שוגג אטו מזיד ולכל חלוקי דינים דהמתני' מבואר הוא ממסקנת הסוגיא דגיטין (דף נג ונד) במה דפליגי ר"מ ור"י בזה דהתם גבי פלוגתא בברייתא דהמטמא והמדמע וכו' דר"מ מחייב בין בשוגג בין במזיד ור"י ס"ל בשוגג פטור במזיד חייב ומוקי פלוגתייהו בקנסו שוגג אטו מזיד ופריך עלה מהאי ברייתא דהמבשל בשבת דאיפכא שמעינן להו דר"מ לא קניס שוגג אטו מזיד ור' יהודה קניס דהא ס"ל לא יאכל עד למוצ"ש ומשני דבהאי סברא פליגי דלר"מ עדיפא ליה מידי דרבנן וקניס ביה שוגג אטו מזיד דכיון דקילא ליה חיישינן שמא יעבור במזיד אבל במידי דאורייתא כגון המבשל בשבת לא חיישינן דעבר ליה במזיד לא קניס ליה לשוגג ור' יודא איפכא ס"ל דבדאורייתא דעביד איסור חמור קנסינן שוגג אטו מזיד ובמידי דרבנן לא קניס לשוגג והדר פריך לר"מ מהמתני' המעשר והמטביל כלים דמידי דרבנן נינהו ולא קניס ליה לשוגג דסתם מתני' ר"מ היא ומשני לה דשאני הכא דגברא לתקוני ולטהורי מאני קמכוין ואנן ליקום וליקנסיה והדר פריך אליבא דר' יהודה דס"ל דבדרבנן לא קנסינן שוגג אטו מזיד מהאי ברייתא דנפלו ונתפצעו וכו' דקניס ר' יהודה לשוגג ומשני דהתם היינו טעמיה דר' יהודה משום דאתי לאיערומי ולמימר שוגג הייתי והשתא למאי דנתבאר מן הסוגיא במאי דפליגי ר"מ ור"י בענין קנסו שוגג אטו מזיד ע"כ לומר דלר' יהודה קניס נמי לשוגג דהמעשר והמטביל כלים דאע"ג דלא קניס במידי דרבנן מ"מ כל היכא דאיכא למיחש לאיערומי קניס הוא אף במידי דרבנן והרי מעשר ומטביל דמיא ממש למפצע האגוזים בשוגג וקניס ר' יהודה וא"כ ה"ה במעשר ומטביל כלים דלא אשכחן בהדיא

לסברת ר' יודה בדינים אלו אלא דמסתברא דכך ס"ל לר' יודא בדין דמעשר ומטביל כלים כמו דס"ל בהאי דערלה דהא מיהת איכא למיחש לאיערומי וליכא למימר דאפשר דר' יודא מודה בהו מטעמא דגברא לתקוני ולטהורי מאני קמיכוין ולית לן למיקנסיה דהא ליתא דהאי דיחויא לא מדחי לה אלא אליבא דר"מ וכן נראה מדעת רש"י ז"ל שכתב גבי הא דמשני לעיל על דפריך מברייתא דם שנטמא וזרקו בשוגג וכו' גברא לכפורי מכוין ואנן ניקום וניקנסיה וה"ה דהוה מצי לשנויי הא מני ר' יהודה היא וכו' דמשמע דלר' יהודה לא ס"ל כהני. שינויי והדרינן לסברת ר' יהודה במקום דאיכא למיחש לאיערומי לפי זה יתבארו דברי הרמב"ם בענין חלוקי דינים אלו שהוזכרו דבמבשל בשבת פסק כר' יהודה כמ"ש בפ"ו מהלכ' שבת בהלכה כ"ג וזה מבואר דר"מ ור"י הלכה כר"י וכך הוא דעת רוב הגאונים ז"ל כמו שהביא הה"מ ולר' יהודה מבואר הוא מהסוגיא הנזכרת דס"ל דבמידי דרבנן לא קנסינן שוגג אטו מזיד וא"כ לכאורה צריך טעם על מה שפסק הרמב"ם בענין שארי דינים דמידי דרבנן וזה דבדיני דמתני' המעשר והמטביל כלים פסק דלא קנסינן ליה לשוגג כמ"ש בזה בפכ"ג מהלכ' שבת בהלכה ח' גבי המטביל כלים בשבת בשוגג ישתמש בהן מיד וכן בהלכה ט' בהמגביה תרומות ומעשרות בשוגג יאכל מה שהתקין וזה הוא כסברת ר' יהודה דבמידי דרבנן לא קנסינן שוגג אטו מזיד והא אכתי איכא למיחש לאיערומי לסברת ר' יהודה אלא דבמה שפסק בפי"ו מהמ"א בהאי ענינא דערלה דהאי ברייתא נפלו ונתפצעו בזה ניחא הכל דכתב שם בהלכה י"א לדינא דברייתא נתפצעו אגוזים אלו שנאסרו כולן מפני אגוז ערלה שביניהן וכו' הרי אלו יעלו באחד ומאתים וכו' וזהו דינא דהך ברייתא נפלו ונתפצעו ולא כמה שציין הכ"מ למתני' דפ"ג דערלה דהתם בנתפצעו בתחילה מיירי וקמ"ל דבטלה חשיבותן ובזה כ"ע מודים אלא בנפלו ונאסר הכל ואח"כ נתפצעו כדכתב הוא ז"ל ופלוגתא היא בברייתא דלעיל ולפי הגירסא דברייתא שהובאה בהסוגיא דלעיל דר"י מחמיר הוא בשוגג והוא ז"ל פסק בזה כר' יוסי דברייתא דהלכה כר' יוסי לגבי ר' יהודה דס"ל בשוגג יעלו וא"כ לא חייש לאיערומי וה"ה במעשר ומטביל כלים ומתוך מה שהזכרנו נתבארו חלוקי דינים בכל עניני דשייך למיקנס שוגג אטו מזיד ובמקום דלא שייכא למיקנסיה ונתבאר ג"כ הטעם במה שפסק גבי גדיש שלא לוקט תחתיו דקנסינן שוגג אטו מזיד כמה דאמר בהאי תלמודא בריש פ"ה דפאה ובדין נטל מקצת הפאה וירקה על השאר דפ"ב דפאה לא פסק כהאי תלמודא דקניס גם התם שוגג אטו מזיד ובמה שנתבאר ניחא דשיטתא דהאי תלמודא לא ס"ל לחלק בין מידי דאורייתא לדרבנן בזה והוא ז"ל פסק כר' יהודה דדוקא במידי דאורייתא קנסינן שוגג אטו מזיד אבל במידי דרבנן לא קנסינן וההיא דלעיל דפ"ב

דפאה גזל מפני דרכי שלום הוא ולא קנסינן ואפי' במקום דאיכא למיחש לאיערומי לא קנסינן לשוגג בדרבנן וכר' יוסי כמו שנתבאר ודע דבענין האי ברייתא דנפלו ונתפצעו מביאין התוס' שם גי' דהאי תלמודא ויתבאר שם במקומו בס"ד:

בציבורא כר' יוחנן הסנדלר. ובבבלי חולין פ"ק (דף טו) לא גריס הכי אלא כי הוה מורי לתלמידיה מורי להו כר"מ וכי הוה דריש בפירקא דריש כר' יהודה מפני עמי הארץ ולפיכך פסקו הגאונים והרי"ף והרמב"ם ז"ל כר' יהודה משום דהאידנא נפישי עמי הארץ כדכתב הרשב"א ז"ל בחידושי חולין ומסיים שם ולר' יוחנן הסנדלר לא חיישינן דאפי' בפירקא לא דריש רב כותיה והלכך ליתא כלל. ולגי' דהאי תלמודא היה נראה דסובר הש"ס בהאי דקאמר דרב דריש בפרקא כר' יוחנן הסנדלר אלא דמשמע דלא סמיך הש"ס אהא דהרי ר"ש בר ברסנא קאמר דרב היה מחמיר טפי והורה כר' ישמעאל דהתוספתא ואפ"ה קאמר בתר הכי דבעון מר' יוחנן ואמר אני אין לי אלא משנה וכר"מ כמו שזכרתי בדיבור דלעיל והגאונים הכריעו כדקאמר התם דרב דריש בפירקא כר' יהודה ואע"ג דרב ור"י קיי"ל כר' יוחנן מ"מ כיון דלא הוזכרו דברי ר' יוחנן בש"ס דילן בהדיא בענין זה לא סמכו אדהכא ועוד דמשמע מדברי ר' יוחנן בפ' מרובה (דף עא) דמוקי להאי ברייתא גנב וטבח בשבת וכו' בטובח ע"י אחר וחכמים דפטרי ר"ש הוא דס"ל כר' יוחנן הסנדלר דמעשה שבת אסור באכילה והויא לה שחיטה שאינה ראויה וזהו דלא כהלכתא דהא קיי"ל בהא דבטובח ע"י אחר מתחייב המשלח בתשלומי ד' וה' כדכתב הרמב"ם בזה בפ"ג מהלכת גניבה בהלכ' ו' ואין להאריך כאן:

תני לא תמלא אשה קדירה עסיסיות ותורמוסין וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי שבת פ"ק (דף יח) ופסקה הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכ' שבת בהלכה י"ב ומשמע מהכא דדין זה שוה ממש למבשל בשוגג בשבת אליבא דר' יהודה וכדקאמר ר' מנא יאות א"ר יוסי דכדין מבשל בשוגג הוא וכר' יהודה אתייא וא"כ ש"מ דבמבשל בשוגג ס"ל לר' יהודה נמי דלא יאכל עד למוצ"ש בכדי שיעשו וה"ז מסייע לדעת רש"י ובה"ג ז"ל דפסקו כן במבשל בשוגג למאי דקיי"ל כר' יהודה ואינו כן לדעת הרמב"ם ז"ל והסוברים כותיה דבמבשל בשבת בשוגג פסק בפ"ו דיאכל למו"ש מיד וכאן פסק ואם עבר ושהה אסורין עד מוצ"ש וימתין בכדי שיעשו והרשב"א ז"ל בחידושי חולין כתב דטעמא דמילתא דלא אמרו בכדי שיעשו אף בעל ידי ישראל אלא בדבר שנעשה מאליו כגון ההיא דעסיסיות ותורמסין אבל במבשל ליכא למיגזר שאין ישראל עשוי לבשל בשבת ואפי' בשוגג עכ"ל וראיה לסברא זו אשכחן בפ' כירה שהבאתי לעיל דר"נ בר יצחק קאמר החם למ"ד במבשל בשבת בשוגג יאכל דלא דמי למשהה דמבשל לא אתי לאיערומי והאי אתי לאיערומי

וא"כ ה"ה דמצינן למימר אליבא דר' יודה לחלק כן לענין בכדי שיעשו למוצאי שבת ומיהו צ"ל לדעת הרמב"ם וסייעתיה דהא דהכא נמי לא איתמר אלא על האי ברייתא דלא תמלא אשם קדירה וכו' ואע"ג דמלישנא דקאמר וכאן מכיון שאתה אומר המתן למוצ"ש עד כדי שיעשו נמי שלא נהנה מחמת שבת כלום וא"כ נימא דגם במבשל בשוגג כן הוא שלא יהנה מחמת שבת מ"מ מכיון דחזינן דהש"ס לא מייתי האי מילתא לעיל גבי מבשל לא ס"ל הכי אליבא דר' יהודה אלא גבי משהה וכהאי סברא שזכרנו. ודע דהתוס' מביאין להא דהכא בפ' בכל מערבין (דף מ) ד"ה אי משכחת להו וכו' שמביאין שם לפירש"י בפ"ג דביצה דבדבר הניצוד או הנלקט בי"ט הראשון של גליות שממתין בי"ט שני בכדי שיעשו דטעמא הויא שלא יהנה ממלאכת יו"ט ולדעת בה"ג וכן לר"ת ממתין עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשו דטעמא הוי שלא יאמר לו ישראל להנכרי שיביא לו וכתבו שם וריצב"א אומר דבירושלמי משמע דטעם כדי שיעשו כפירש"י (ויש שם ט"ס בציון התוס' דהכא הוא ולא כדכתב שם) דתני התם לא תמלא אשה וכו' ובתר הכי מפרש מפני שהמית שבת עליו וכיון דממתין בכדי שיעשו אינו נהנה ממלאכת שבת כלום ובמקומו יתבאר בס"ד:

דבר אחר מונין לשביעית ואין מונין לשבתות. הני תרי טעמי אליבא דר"מ הובאו ג"כ בבבלי גיטין (דף נד) גבי הא דרמי התם דר"מ אדר"מ ודר' יהודה אדר' יהודה ומשני לה. והתם קאמר מאי דבר אחר ה"ק וכ"ת שבת נמי זימנין דמיקלע יום שלשים בשבת וכו' ואיכא חששא דמונין אף בנוטע בשבח ת"ש דבר אחר נחשדו וכו' והכא מסיק לה ג"כ כטעמא דמפני חשדא אלא דהכא פריך לה אהך טעמא דמונין משביעית גופה מדלא קתני אלא הנוטע בשביעית עצמה ולא קתני רבותא טפי דאפי' בנוטע בפחות משלשים לפני שביעית איכא למיגזר אף בשוגג לטעמא דמונין כמבואר בפנים והתם ניחא ליה להש"ס טפי למיפרך משבת דלטעמא דמונין איכא למיגזר אף בנוטע בשבת בשוגג וה"ה דמצינן למיפרך נמי משביעית כדפריך הכא:

הלכה ב

זה אחד משלשה מדרשות שהן מחוורין בתורה כל חלב יצהר וכו'. כדפרישית ואזלא ממש כהא דאמרינן בפ"ט דבכורות (דף נד) על האי דרשא אשכחן תירוש ויצהר תירוש ודגן דגן ודגן מנין ק"ו מה תירוש ויצהר שאינן כלאים זה בזה אינן מתעשרין זה על זה וכו'. והרמב"ם ז"ל בדרשא דהאי דינא כתב מקרא אחר כמו שהביא בפ"ה בהלכה ב' בכל מקום אין תורמין ממין על שאינו מינו שנאמר כדגן מן הגורן ונמלאה מן היקב וצריך טעם לזה ואפשר דהוא ז"ל היה מפרש להא דקאמר זה אחד משלשה דרשות וכו' כלומר

שדין זה נלמד מג' דרשות דקראי חדא הא ואידך מהאי קרא כדגן מן הגורן וגו' וסמיך הש"ס אהא דמייתי ר' יוחנן בשם ר' ינאי להאי קרא בריש פרקין לענין טמא וטהור וה"ה דלמדין מכאן דדגן לחוד ויקב לחוד ואין תורמין ומעשרין מזה על זה ועוד מדכתיב בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גורן וכתבואת יקב למדין אנו ג"כ דהאי לחוד והאי לחוד ומכיון דמקרא דגורן ויקב למדין אנו ג"כ לתרומת מעשר דאין תורמין ממין על שאינו מינו הביא הוא ז"ל להאי קרא דגבי תרומת מעשר כתיבא וממילא נלמד גם לתרומה גדולה דהא ונחשב כתבואת גורן וכו' כתיב וזה אתרומה גדולה מדבר שיהא נחשב להם התרומת מעשר כתרומה גדולה דגורן ויקב:

תורמין תאנים על הגרוגרות במנין. הובא זה בפ"ה דמנחות (דף נד ע"ב) ולמאי דבארתי סוגיא דהכא בפנים אזלא מסקנא לענין צמק וחזר ותפח כדהתם אלא דנשתנית קצת בנוסחא דפלוגתא בענין זה דר' יוחנן ס"ל התם משתערין כמות שהן והשאר מה שלא הובא התם מהשקלא וטריא דהכא מבואר הכל הוא. והתם מוקי להא דקאמר אבא היה נוטל עשר גרוגרות וכו' כאבא אלעזר בן גומל וכבר בארתי מענין זה בפ' דלעיל בהלכה ז' ובמקומות המצויינין שם:

הלכה ג

תמן בכהן. ע' מזה לקמן ר"פ י"א ד"ה הוי ר' יוחנן הוא דאמר וכו' מה שיתבאר שם בס"ד:

רבי אומר יין וחומץ שני מינין. וכך היא הנסחא בתוספתא כתיבת יד אשר לפני והרמב"ם ז"ל פסק כחכמים דהתוספתא בפ"ה בהלכה כ"א ועיין מזה לקמן ריש הפרק ד"ה התורם חבית של יין:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג

הלכה א

התורם קישות ונמצאת מרה. בבבלי יבמות (דף פ"ט) מייתי לה גבי פלוגתא דרב חסדא ורב נתן בר אושעיא בענין מזיד לא עשה כלום דתנינן בפ' דלעיל גבי אין תורמין מן הטמא על הטהור ואם תרם וכו' ופריך שוגג דהתם דקתני תרומתו תרומה אשוגג דהכא דקתני יחזור ויתרום ומשני דשוגג דהכא קרוב למזיד הוא דאיבעי ליה למטעמיה והכא משני לה בגמרא בשנויא אחרינא דקאמרי חברייא לר' יוסי מה בינה לטמא וא"ל טמא בעינו הוא וטומאה שגרמה ברם הכא עפר היא ונראה דלמאי דמייתי הש"ס דהנא להתוספתא חבית ונמצאת מגולה אבטיח ונמצא נקור על כרחך דאתינן להאי שנוייא

דהכא דמאי הו"ל למיעבד ולא שייכא שינויא דהתם דקרוב למזיד הוא וכד אתינן להאי שינויא מיתרצא נמי רישא דהמתני' קישות ואבטיח כדפרישית אבל התם דלא מייתי אלא מרישא דמתני' שפיר הוא דמשני דשוגג קרוב למזיד הוא ועיין בדיבור דלקמן:

התורם חבית של יין ונמצאת של חומץ. הרמב"ם ז"ל בפ"ה בהלכה כ"ב כתב להדין הזה ואח"כ כתב וכן התורם קישות ונמצאת מרה וכו' ונראה מסידור לשונו דלמד לומר דכל מה שנשנה גבי התורם חבית של יין ונמצאת חומץ דהראשונה אינה מדמעת ואין חייבין חומש וגו' דארישא דמתני' בקישות ואבטיח נמי קאי ולפיכך הקדים הבבא התורם חבית של יין וכו' ושנה לדין דהרישא דהמתני' ולדיני התוספתא שהובאו בהסוגיא וכלל אותם אח"כ לומר שדין אחד להם בכל הנשנה בסיפא דהמתני' ואע"ג דבעיא דלא איפשטא היא בגמרא בענין רישא דמתני כדבעי ר' יונה ולכל הדברים עשו אותן כספק אוכל וכו' וחייבין עליה חומש וכו' מ"מ היא הנותנת דכיון דספיקא הויא אין מחייבין עליה חומש. ומשמע עוד מדקאמר אחר שהזכיר דין דתורם חבית של יין ונמצאת חומץ וכתב וכן התורם קישות וכו' דכולהו מטעמא דספק היא אם בשעה שתרם היתה מרה וכן באבטיח אם היה סרוח או נקור או החבית היתה מגולה דהא מדמי להו לדין חבית של יין ונמצא חומץ דבהדיא קתני ואם ספק וכו' וה"ה לעינך כולהו דחד דינא וחד טעמא אית להו אלא דזה יש לדחות דמשמע מהתוספתא דאח"כ נמצא האבטיח נקור והחבית של יין נמצאת מגולה אח"כ ומטעמא דאסור לשתות ולאכול משום גילוי נגעו בה וכן מונח להדיא מדברי הרמב"ם גבי ניקורין ומגולה שכתב שאסור לשתותה תרומה ויחזור ויתרום וא"כ בנמצא אח"כ מיירי. וצ"ל דהאי וכן דקאמר להשמיענו דבכולהו חד דינא אית להו לענין כל המוזכר בסיפא דמתני' כדלעיל והשתא למאי דקאמר ביבמות לטעמא דתרומה ויחזור ויתרום משום דקרוב למזיד הוא דאיבעיא למטעמיה ולכאורה האי טעמא לא שייך כ"א בקישות ונמצאת מרה ואבטיח ונמצא סרוח כמו שזכרתי בדיבור דלעיל ואם גם בנמצא חומץ איכא למימר הו"ל למטעמיה מיהו גבי נמצא נקור ופשיטא דגבי נמצא החבית מגולה לא שייך זה דמאי הו"ל למיעבד וכמו שבארנו דמשמע מהתוספתא דאח"כ נמצא נקור ומגולה וע"כ דאתינן לשנויא דהכא וכמו שנתבאר בדיבור דלעיל. ודע דבתוספתא פ"ד בדין דיין ונמצא חומץ גריס הכי התורם חבית של יין ונמצאת של חומץ אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרם אינה תרומה ואם משתרמה החמיצה ה"ז תרומה אם ספק תרומה ויחזור ויתרום דברי רבי שרבי אומר יין וחומץ שני מינין וחכ"א מין אחד. כך היא הנוסחא בתוספתא כתיבת יד אשר לפני ובדפוס כתוב דברי ר' יוסי וט"ס הוא שהרי ר' יוסי ס"ל בהדיא תורמין יין על החומץ כדאיתא התם לעיל

והובא לקמן והבאתי הנוסחא דלעיל מר' ישמעאל בר' יוסי בפנים בהסוגיא וכך הביא הש"ס לעיל בסוף הפרק רבי אומר יין וחומץ ב' מינין וכדלקמן בהסוגיא וכך הובא לעיל ריש מסכת כלאים והרמב"ם שם בהלכה כ"א פסק כחכמים דמין אחד הן ותורמין יין על החומץ אבל לא איפכא ובתורם חבית של יין ונמצא חומץ פסק כדתנינן במתני' וטעמו דבגמרא בהסוגיא תרי לישני איתאמרו משמיה דר' יוחנן לישנא חדא הלכה כרבי ולישנא אחרינא מתני' דרבי היא ותופס הש"ס לל"ק לעיקר כדמקשי ר' בא בר כהן קומי ר' יוסי ומפרק ליה דאצטריך לאשמעינן אלמא דלא תפס להלישנא בתרא דאתיא כהתוספתא אבל ר' יוחנן לא מידי בה דמתני' כרבנן נמי אתיא דלא פליגי אלא אם תורמין יין על החומץ דלרבי אין תורמין ולחכמים תורמין אבל מן החומץ על היין לד"ה אין תורמין והטעם דאפי' בדיעבד לא הוי תרומה כדפרישית במתני' ומה דלא פסק הלכה כרבי בענין יין על החומץ פשוט הוא דהאי ש"ס אליבא דר' יוחנן ס"ל הלכה כרבי אפי' מחביריו אבל בש"ס דילן מבואר בכמה מקומות הלכה כר' מחבירו ולא מחביריו וכן ר' יוסי דתוספתא ס"ל דתורמין יין על החומץ ואין תורמין חומץ על היין ובזה נתבאר כל פסקיה דהרמב"ם בדין משנתינו והשנוין בתוספתא כדלעיל:

מה בינה לטמא וכו'. נתבאר מזה בדיבורים דלעיל דהאי שינויא עיקר הוא ודמשני התם שינויא אחרינא מפני שלא הוזכרו דינים דהתוספתא שם:

רבי וחביריו הלכה כרבי. כבר מבואר לעיל ד"ה התורם חבית של יין דסוגית הש"ס דילן לא ס"ל הכי אלא הלכה כר' מחבירו ולא מחביריו וע"ש:

רבי מאיר ור"ש הלכה כר"ש. זהו לפי כללא דהאי תלמודא וכמו שהוזכר לעיל בפ"ז דשביעית ובכמה מקומות ובסוגיית הש"ס דילן בעירובין (דף מו) סלקא להא בתיקו ר"מ ור"ש הלכה כדברי מי ונתבאר לעיל שם דגם לפי סוגיא דהאי ש"ס כל מקום שהוזכרו דברי ר"מ בסתמא הלכתא כותיה לגבי דר"ש:

והכהן נותן לו דמי אחת מהן. ומסיק דדמי הגדולה נותן לו וכך כתב הרמב"ם על כל הדינים שהוזכרו במשנה ובהתוספתא בענין דין דתרומה ויחזור ויתרום. ולכאורה י"ל דדעתו ז"ל כן גם בדין דהמתני' דפ"ק בהלכה ז' בתורם שמן על הזיתים הנכתשין דתנינן בהו ג"כ ויחזור ויתרום וכו' והביא הוא ז"ל שם לעיל בהלכה י"ט אלא דנראה מדהפסיק בין דין זה לדינים דמשנתינו בדין אחר הנשנה שם מי שתרם שמן על זיתים שדעתן לאכלן וכו' ואח"ז כתב לדינים האלו וכללן בחדא במה שהזכיר לעיל וסיים וכיצד הוא עושה בשתיהן נותנן לכהן אחד ונוטל מן הכהן דמי הגדולה משמע דאהני כולהו דכלליהו בחדא בבא קאי ולא על האי דינא דלעיל וטעמא דהתם משום קנסא הוא דיחזור ויתרום

וקנסו אותו שיתן שתיהן לכהן בלא דמים וכן נראה מסוגית הש"ס דלא נקט להא אלא על דיני דמתני' דהכא וכיוצא בהן ולא נקט על המתני' דפ"ק וכבר זכרתי מזה לעיל שם ועיין בהלכה הנזכרת ד"ה תני שנייה לא תאכל עד שיוציא עליה תרומות ומעשרות:

הלכה ב

הפועלים אין להן רשות לתרום חוץ מן הדרוכות. כתב הר"ש ואחריו נמשך הר"ב בעלים עמי הארץ שהשכירו פועלים חברים לדרוך בענבים כדי להפריש תרומה בטהרה וכו' ואין כאן רמז כלל לומר דהחשש הוא מפני הבעלים שמא יגעו ויטמאו את הגת ואדרבה מדברי התוספתא דפ"ק שהובאה בהסוגיא משמע דהחשש הוא שמא יטמא הגת מאחרים המשתמשין ומשכשכין בו ידיהם כדקאמר בהדיא בגמ' ובעלים מאן דכר שמייהו והמתני' מתפרשת כפשטה או כפי' הרמב"ם בפ"ד בהלכה י"ג כמו שהבאתי בפנים בפי' הא' או כפי' הב' שהוא פי' הראב"ד בהשגה שם ויש לו פנים לפי' הזה אלא דנראה דלישנא דמתני' דייק ליה להרמב"ם דקתני שהן מטמאין את הגת משמע דעל הפועלים גופייהו קאי ומפני שבודאי צריך להפריש התרומה בטהרה וכשהשכירן לדרוך סמך עליהן שיזהרו מטומאה מאחר שמוכשרין הענבים לקבל טומאה הן שלא יטמאו בעצמן הן שיזהרו מאחרים שלא יטמאו כתב שאם ירצו לטמא את היין הרי הן מטמאין ולפי שמסר להן והאמינן שיזהרו מטומאה הוי כאלו נתן להם רשות לתרום מקודם ונוטין דבריו לפי' הראב"ד במקצת אלא שהוא ז"ל הוסיף ולפי שמסר להן וכו' כדדייק ליה לישנא שהן מטמאין וכו' כדאמרן. ודע דבעיקר הדין דקאמר ר' יוחנן בגמרא הדרוכות מכיון שהלכו בהן שתי וערב מטמאין אח הבור מיד וכך הוא בהדיא בתוספתא דטהרות פרק י"א כמו שהבאתי בפנים והרמב"ם לא זכר כאן מהילכו שתי וערב אלא סתם וכתב חוץ מן הדורכין בגת שאם ירצו לטמא את היין וכו' משום דסמך על מה שכתב לקמן בפ"ה בהלכה ו' מאימתי תורמין את הגת משיהלכו בה שתי וערב מאימתי תורמין את הזיתים משיטענו וכדברי הת"ק דהתוספתא דמייתי בהסוגיא והבאתיה בפנים וזה דודאי לענין הפרשת התרומה מוסכם הוא כהאי תוספתא דהכא ובלבד שיפרישנה בטהרה והא דלא זכר לענין הכשר טומאה בפי"א מהלכ' טומאת אוכלין כדברי התוספתא דטהרות טעמו דמכיון דענבים אלו עומדות לדרוך הן וקיי"ל הבוצר ענבים לגת לדרוך הוכשרו לקבל טומאה וזהו א' מגזירות י"ח דבר כדהביא הוא ז"ל שם א"כ משעת בצירה כבר צריך להזהר בהם מדרבנן שלא יתטמאו וכן להפריש התרומה בטהרה מאחר שכבר הוכשרו והתוספתא וכן ר' יוחנן דמפרש להמתני' מכיון שהילכו וכו' דמדאורייתא קאמרי א"נ דאשמעינן כאן דרך כלל דבכל ענבים עכ"פ צריך שיתרום

משהילכו בגת שתי וערב ומשום דהאי גזירה די"ח דבר לא גזרו אלא בהבוצר מתחלה לגת כדכתב הוא ז"ל בטומאת אוכלין שם שאם בצרן למכור בשוק ואם לא ימצא למכור יחזירן לגת נא הוכשרו עד שיבאו לרשות הגת וכיון שכן דין דהתוספתא לענין תרומה קאי דלעולם צריך מיהת לתרום בכל הענבים בגת משיהלכו בה שתי וערב:

אם בממחין וכו'. הר"ש פי' בממחין בקיאין לתרום וכו' והכ"מ בפ"ד מתרומות בהלכה ח' הביאו וכתב ולי נראה לפרש דממחין הוא מלשון המחהו אצל החנווני וכו'. וגם פי' זה איננו לא לפי משמעות הסוגי' ולא לפי משמעות דברי הרמב"ם ופשוט הוא דממחין מל' מחאה והקפדה הוא כדתנינן בפ' הנזקין אין ממחין ביד עניי עכו"ם מן הלקט ומשכחה ופאה וכן בכמה וכמה מקומות שנשתמשו בל' ממחה על מחאה וכן הרמב"ם שכתב להההיא דהנזקין בפ"י מהל' ע"ז בהלכה ה' כתב כלשון הזה וכן בכמה מקומות וא"צ להאריך בזה ובהכי מיתפרשא הסוגיא בטוב טעם ונוחין ומבוארין ממילא דברי הרמב"ם בדין זה דמ"ש אם היו ממחין זה על זה היינו בידוע שהן ממחין ואז תרומת השני אינה תרומה לדעת חכמים ואם לא היו ממחין וכו' היינו בשאין ידוע שהן ממחין וכמסקנת הש"ס לאוקימתא דפלוגתייהו והכל לפי אשר בארתי בפנים במילתא בטעמא והחילוק אשר בין הראשון להשני דהראשון א"צ רשות והשני הוא דצריך לשאול אם תרם או לא תרם כמבואר ופסק כסברת ר' יוסי וכאידך פירושא דכשיעור הוא כשיעור חבריו וכפי הטעם אשר הסברתי בפנים דבזה אזלו דברי ר' יוסי כשיטת רבנן ומוסיף ומפרש לדבריהם. וגם בכאן פי' הר"ש כשיעור תורה שהוא חטה אחת וכו' וזה תמוה בין תמיהות שבפירושיו דא"כ ואם לא תרם הראשון כשיעור הוא לפי' זה שלא תרם חטה שלימה וסוף דבר לא נאריך בזה וגם במה שפי' בההיא דסאה של ראשון חצייה טבל וכו' כמה וכמה מהדוחק שאין לסבול הוא וגם במה שרצה לשבש הגי' בחנם ומבואר הוא דהאי אליבא דר"ע כעין בעיא היא והאי לא צורכה דלא חצי סאה של שני וכו' בעיא אחרת וכחדא מגו חדא הויא כמבואר הכל בפנים וזה מוכרח הוא מדפשיט לה מהאי דאריסטון ואם על הא דבעי חצי פאה של שני וכו' קאי מה ענין ומה שייכות זה לזה הוא אלא ודאי על עיקר מה שנסתפק הש"ס לדעתיה דר"ע קאי ומסיק דאף לר"ע אמרינן חזקה על הכל תרם ולא שחצייה טבל וחצייה תרומה כמה שרצה לפרש דברי ר"ע במתני' ואחריו נמשך הר"ב. וההיא דפ"ק דתמורה מבואר הוא דמתני' דהתם כר"ע היא כדמוקי לה התם ובמה שבארתי יובן כוונת המשנה בפלוגתייהו וכוונת הסוגיא ועולה על דרך האמת וכדרך הרמב"ם ז"ל. ובמה שדקדקו על עיקר הדין דתרומת השותפין מההיא דאמרו בפ"ב דקידושין אתם ולא השותפין והובא הכא לעיל בפ"ק ברור הוא דהאי אתיא למאן

דדרש דגנך למעוטי שותפות וזהו למאי דקאמר רב חנינא מסורא בפ' ראשית הגז (דף קלז) על הא דקאמר רבא לעיל מודה ר' אלעאי בתרומה וכו' ומייתי ברייתא דליתנהו להני כללי אליבא דר' אלעאי אלא דפליג בתרומה ובאינך וכו' אבל לרבא אפי' אליבא דר' אלעאי ולרבנן לכ"ע שותפות חייבת בתרומות ובמעשרות דתרומתכם ומעשרותיכם כתיב והשתא כיון דפירות השותפין מחוייבין בתרומה ומעשרות מדאורייתא ודאי א"צ הראשון שתורם ליטול רשות מחבירו ולא שייך למידרש אתם ולא השותפים כ"א אתם אאינך קאי ולא אפיטרופין וכו' כדהובא לעיל בפ"ק והשני אם רוצה לתרום אף בשלא ידע הוא צריך לשאול כמה שנתתי טעם לזה דכיון שרואה שנחסר איזה דבר מהכרי או כיוצא בזה יש לו לשאול אם כבר תרם חבירו או לא וזה הכל מבואר. ודין דשותפות הגוי דחייב ג"כ בתרומות ומעשרות מד"ת בארתי מזה לעיל בפ"ד דפאה בהלכה ד' ובפ"ו דדמאי בהלכה ז' ושם תמצא מבואר מכל דיני שותפות הגוי בכל עניני חיוב מד"ת ומדרבנן ע"ש:

ולית הדא פליגא על דריש לקיש וכו'. משמע מהכא דלר' יוחנן דס"ל דאתי דיבור ומבטל דיבור וק"ל כותיה בעלמא לא צריכין להאי אוקימתא בששינה את שליחותו ומפני כך השיג הראב"ד שם בהלכה ט' על שהצריך הרמב"ם ששינה השליחות דאז יכול לבטל וכתב עליו מה ראה זה המחבר שפסק כר"ל שלא העמידו בירושלמי את המשנה בשינה וכו' וכבר בארתי לזה לעיל בפ"ק בהלכה א' ד"ה ישראל שאמר ללוי כור מעשר יש לך בידי דטעמיה דהרמב"ם דלא סמיך אסוגית הש"ס דהכא בהא דמוקי הכי לר"ל דוקא אלא כדמוכח מדר' יוחנן גופיה בפ' הזהב (דף מ"ט) ומדלא מחלק הש"ס דהתם אליביה כדמחלק הכא בפ"ק בהאי דינא דר' יוחנן ומייתי ראיה ממתני' דידן ביטל וכו' ש"מ דלא ס"ל סתמא דהש"ס דילן לחלק כן אלא העיקר הוא לחלק בדין שליחות דתרומה בין אם לא עשאו שליח בפירוש אלא דנעשה כשלוחו לתרום כדמיירי לעיל בדינא דר' יוחנן דאז יכול לבטל השליחות לעולם ובין אם עשאו שליח בפירוש כדמיירי מתני' דבזה אינו יכול לבטל שליחותו גבי תרומה אא"כ בששינה השליח שליחותו וביטל הבעה"ב קודם שתרם השליח ועיי"ש במה שנתבאר מזה:

הדרוכות מכיון שהילכו בהן שתי וערב וכו'. זהו מדאורייתא אבל מדרבנן יש דמשעת בצירה הוכשרו לקבל טומאה כדקיי"ל הבוצר לדרוך לגת הוכשר וא"כ היה צריך להפריש התרומה בהן מקודם שיהלכו בהן שתי וערב שהרי מה דמפריש התרומה משהילכו וכו' הוא מטעם דכבר הוכשרו וחוששין שלא יתטמאו ואילו כבר משעת

בצירה הוכשרו אלא דדרך כלל נקט הא דלקמן מאימתי תורמין את הענבים וכו' וכמו שבארתי לעיל ד"ה הפועלין בס"ד:

הלכה ג

האומר תרומת הכרי הזה בתוכו וכו'. ופסק הרמב"ם ז"ל כחכמים כמ"ש בפ"ג בהלכה ח' האומר תרומת זה הכרי לתוכו אם אמר בצפונו או בדרומו קרא שם וחייב להפריש ממנו תרומתו ואם לא ציין המקום לא אמר כלום ומ"ש בפ"ד בהלכה י"ו בדין דמתני' דלקמן בהלכה ו' המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר וכו' הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתיו כלום ה"ז תרומה שנאמר ונחשב לכם וגו' במחשבה בלבד תהיה תרומה פשוט הוא דהיינו נמי במציין במחשבתו להמקום דהא לא עדיפא מחשבה מן האומר בפיו אלא דכאן דקמ"ל דמחשבה מהני לגבי תרומה לא הוצרך לבאר בפי' דבציין המקום דוקא מפני שסמך עצמו על מה שביאר לעיל בהאומר ופשיטא דבמחשבה נמי בעינן והוא שציין המקום ומזה נבין טעמו שהביא דרש הפסוק ונחשב לכם ולא הביא כמה שנדרש זה לקמן מקרא דכל נדיב לב דמשם הוא דלמדו דלא בעינן בתרומה עד שיוציא בשפתיו וכדאמרינן נמי בש"ס דילן בשבועות (דף כו) אלא דמהתם לא שמעינן כ"א הא בלחוד דהגומר בלב נמי תרומה הואי אבל לא שמענו דבעינן מיהת שיציין המקום במחשבתו ומהאי קרא דונחשב הוא דנלמד זה כדקאמר הכא בגמרא דכתיב ונחשב וכתיב לעיל מיניה והרמותם הוקשו זה לזה ועיין בדיבור דלקמן:

מה מחשבה במסוים אף התורם במסוים. כדפרישית בפנים דכשגילתה לנו התורה בהאי קרא דתרומה ניטלת במחשבה ודאי במחשב במקום מסוים הוא דאל"כ מאי ניטלת דקאמר והר"ש רצה לשבש הני' דאיפכא הוא דגרסינן מה התורם וכו' ובחנם הוא וגם אין זה למשמעות דברי ר' זעירא דבא ליתן טעם לדברי חכמים דקסברי דבאומר בעינן עד שיתרום במקום מסוים והעיקר הוא כמבואר בפנים ועיין בדיבור דלעיל:

אמר תרומת הכרי בזה ובזה. כך הביא גם הרמב"ם ז"ל בפ"ג בהלכה ט' והכרי הזה בזה וכו' והכ"מ שם רצה לומר דכזה בכ"ף קאמר שאמר על הכרי השני הזה כזה וזה קשה מאי קמ"ל אם אמר כזה היינו קביעות מקום ממש גם בהשני ועוד מאי האי דהאריך ר' יוחנן מקום שנסתיימה וכו' לא הול"ל אלא ה"ז קרא שם והעיקר הוא דבזה גרסינן כמו שהוא לפנינו והרבותא היא דקמ"ל דאע"ג דלא ציין בפירוש לתרומת הכרי השני דאיזה מקום תהיה בכרי הראשון אפ"ה אמרינן דהואיל דכבר ציין לתרומת הראשון בו מקום שנסתיימה וכו' ותרומת השני ג"כ בכרי הראשון הוא וזה מבואר להמעיין היטב בלשון הש"ס ובלשון הרמב"ם:

רבי יצחק בר' אלעזר בעי סאה תרומה שנפלה לתוך הכרי וכו'. מבואר הוא דבעיא דלא איפשטא היא ופסק הרמב"ם לחומרא כמ"ש בדין זה בפי"ג בהלכה ט"ו והראב"ד ז"ל כתב על זה בעיא היא בירושלמי ועיין במה שרצה הר"י קורקוס ליישב זה הביאו הכ"מ ז"ל ולא משמע כן בפי' הסוגיא דהאי דינא דסאה תרומה שנפלה כפשיטות היא לר' יצחק והבעיא קאי על מה שהוזכר אח"כ תרומת שני כריים כאחת וכו' ואין שייכות כלל זה לזה ואין להאריך במבואר והעיקר הוא כך דהרמב"ם והראב"ד תרוייהו לשיטתם הוא דאזלי במה דפליגי במקום אחר אם במידי דרבנן אסרו והחמירו מחמת ששש האיסור מדאורייתא הוא אי דנחשב זה לספק או לא והדבר הזה מבואר הוא בפ' י"א מהלכ' מעשר בהלכה י"ג בדין המוליך חטין לטוחן עם הארץ וכו'. דמשיג הראב"ד שם דהא הוי ספק ספיקא וכבר בארתי בענין זה במקומו לעיל בפ"ג דדמאי בהלכה ד' ד"ה כאן קופה בקופות וכו' ע"ש שעיקר היישוב בענין הנזכר דדעת הרמב"ם דלא שייך ס"ס בדבר שעיקר איסורו מדאורייתא וחכמים החמירו בו משום ספק דבעינן שיהיו ב' ספיקות מלבד הספק הראשון שאסרו חכמים ועשאוהו כודאי וזה מבואר בדיני ס"ס כמו שהבאתי שם מדין הגבינות וכיוצא בהן בכל מקום ומזה נבין פלוגתייהו גם בענין הזה דהראב"ד ס"ל דכיון דדימוע דרבנן היא דהא מן התורה חד בתרי בטיל א"כ כיון דבעיא דלא איפשטא הכא היא אזלינן לקולא והרמב"ם לשיטתו דאף דדימוע גופיה מדרבנן היא מ"מ מכיון שהחמירו חכמים ואסרו להמדומע כודאי איסור הוא ובעיא דלא איפשטא אזלינן לחומרא הואיל ועיקר האיסור מדאורייתא היא והוי ממש כדהתם בענין הגבינות ובענין דמאי עיי"ש ויתבאר לך. ובשארי דינים המוזכרים כאן והביאם שם מבוארין הן דפסק כחכמים דהתוספתא וכר' יוחנן בתרומת שני כריים באחת מהן וכהאי דר' הושעיא בר' שמאי במאי דקאמר הכא:

רבי חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי בר' חנינא אמר לוקה. ובתמורה (דף ד) מסיק אליביה דר' יוסי בר' חנינא דאינו לוקה ומטעמא דלאו שאין בו מעשה הוא דדיבורו לאו מעשה מיקרי וכבר הבאתי מזה לעיל בפ"ז דדמאי בהלכה ו' ד"ה על הראשונה עובר בעשה ועיי"ש במה שנתבאר אליבא דר' יוחנן ופסק הרמב"ם ז"ל דאיני לוקה כדכתב בפ"ג בהלכה כ"ג דאין לוקין על לאו זה וזהו כדמסיק התם וכר' יוחנן דהכא אבל לא כטעמיה דקאמר הכא דפתר לה בביעור אלא משום דלאו שאין בו מעשה הוא כמבואר לעיל שם:

מעשר ראשון שהקדימו בשיבלין וכו'. הכא משמע דמיהת חששא דאיסור לאו איכא דבעיא דלא איפשטא היא אם עובר או לא ואפשר דנמי מהאי טעמא קנסוהו להלוי לדוש ולזרות וכו' כדאמרינן בפ"ק דביצה (דף י"ג) וכ"פ הרמב"ם שם בהלכה י"ד ולא כתב

כלום מהלאו דלא קאי אלא על המקדים וכדמספקא ליה הכא ומש"ה נמי לא כתב כלום מהמפריש תרומה ובכורים כאחת דאע"ג דמוקי הכא למ"ד עובר כרבנן אפ"ה מכיון דלא תנינן במתני' אלא המקדים בלבד הוא דעובר לא זכר מזה:

הלכה ד

שמואל אמר הגומר בלבו אינו חייב עד שיוציא בשפתיו. הכי אמר שמואל נמי בבבלי שבועות (דף כו) והתם פריך עליה מעיקרא מהאי ברייתא גופיה דלעיל ומשני והדר פריך כדפריך הכא והאי ש"ס קיצר ולא דייק עליה מהאי ברייתא דלעיל משום דאיכא לשנויי כדמפרש התם ופריך מהאי ברייתא כל נדיב לב וכו' והמסקנא כדמסיק התם וכדפרישית במתני' ועיין לעיל בהלכה ה' ד"ה האומר תרומת הכרי זה בתוכו שכתבתי טעם מפני מה לא הביא הרמב"ם דרשא דהאי קרא כל נדיב לב גבי תרומה והביא קרא דונחשב לכם:

הלכה ה

הנכרי והכותי שתרמו תרומתן תרומה. היינו מדרבנן וכן מדמעת דקאמר מדרבנן הוא כדמסיק בפרק ר' ישמעאל במנחות (דף ס"ז) למ"ד מירוח נכרי פוטר והני קיי"ל האי דדייקינן התם דתרומתו בארץ מדמעת מדרבנן היא גזירה משום בעלי כיסין וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד בהלכה ט"ו דאין תרומת הנכרי בארץ משלו תרומה אלא מדבריהן ור' שמעון דפליג במתני' פליג נמי אדימוע והכי קאמר בהדיא בגמרא אשכח תני היא הדא היא הדא ומה דדייק הר"ש כאן וכן הוא בתוס' שם אליבא דר' שמעון דס"ל דמירוח הנכרי פוטר א"כ צ"ל דלא פליג אדימוע לאו דיוקא היא דמש"ה אינו מוכרח דמה דאמר התם מדרבנן מדמעת דאליבא דר"ש קאמר אלא למאן דאית ליה מירוח הנכרי אינו פוטר וקס"ד מדאורייתא וגילגול הנכרי פוטר מדייק התם אהא דרבא דלעיל ומשני דלעולם מירוח הנכרי פוטר ומדמעת בארץ דקאמר היינו מדרבנן ואלו לר"ש לא דייקינן ולא מידי אלא דקסבר דיש קנין לנכרי וכו' וא"כ ממילא אין תרומתו תרומה כלל לדידיה ועיקר הדין במה שיש קנין לנכרי ובמה שאין לו כבר נתבאר הכל לעיל בפ"ו דדמאי בהלכה ח' ע"ש ומיהו בלאו האי דיוקא מהא דר"ש ע"כ לן לומר דהא דפליגי הכא ר"ש ורבנן מדאורייתא היא דפליגי כתירוץ הא' דתוספות במנחות שם אליבא דדייקי מדר"ש וכתבו וז"ל דהתם מדאורייתא פליגי ואף דלכאורה מכח האי קושיא מדר"ש אינו מוכרח וכדאמרן מ"מ מוכרח הוא מדקתני לת"ק וחייבין עליה חומש והרי תרומה מדרבנן אין חייבין עליה חומש כדתנן לקמן בפ"ז האוכל תרומת ח"ל משלם את הקרן ואינו משלם את החומש ודין תרומת הנכרי משלו בארץ ותרומת ישראל בח"ל שוין הן למאן דאית

ליה דתרומת נכרי בארץ מדרבנן היא וצ"ל דהאי תנא דמתני' ס"ל כמ"ד אין קנין לנכרי בא"י לגמרי להפקיע ממעשרות אבל למאי דקיי"ל דאין קנין לנכרי לענין אם חזר וקנאה הישראל הקרקע ממנו וכמבואר הכל לעיל בדמאי שם עם שאר חילוקי דינים בענין זה וכדעת הרמב"ם וכדמוכרח א"כ מה דאמרו גבי תרומת הנכרי משלו הכל מדרבנן הוא כדלעיל ואין חייבין עליה חומש ולפיכך לא זכר הרמב"ם כלום מדין חומש בתרומת נכרי וה"ז נכלל ונלמד מכלל דבריו כמבואר ובענין תרומת ת"ל עיין לקמן במקומו שם:

הוציא להן תרומה מתוך ביתו וכו'. מבואר הוא דאנכרי קאי כדאיתא בתוספתא בהדיא ומענין ישראל החשוד דגריס בסיפא דהתוספתא הבאתי לעיל בפ"ד דדמאי בהלכה ד' ד"ה אתא ר' חנינא בשם ר' איסי דר"א היא ושם ישבתי להשגת הראב"ד בענין מעשר שני דגי' התוספתא עיקרית היא וע"ש:

מה פליגין בתרומת גורנו וכו'. דברי ר' אבהו בשם ר' יוחנן עיקר הם דהא ר"ש ס"ל בהדיא לעיל בפ"ה דדמאי דיש קנין לעכו"ם בא"י לפוטרו מן המעשר ולדידיה אפי' בגוי שלקח פירות שנגמרו למעשרות ביד הישראל וכבר ביארתי מענין זה במקומו שם בהלכה ט' ד"ה מתני' דר"מ ובכמה מקומות ועיין עוד בפ"ו דדמאי בהלכה ח' ד"ה ישראל ועכו"ם שקנו שדה בסוריא ובמקומות המצויינים כמה ונתבאר מחלוקי הדיעות והמסקנא וכדעת הרמב"ם זכרונו לברכה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד

הלכה א

המפריש מקצת תרומה ומעשרות. פירשתי בכאן כפי' הר"ש והראב"ד ז"ל שלא כדרכי בכל מקום לפרש המתני' ע"פ דרך הרמב"ם ז"ל בחיבורו שהוא דרך האמת והישר כמו שאנו מראה באצבע זו העיר וזו הדרך מוכרח הוא מסוגית הש"ס ומהמסקנא וע"פ סברא הנכונה אבל פירושא דהמתני' דהכא נראה מסוגית הש"ס באר היטב כמפורש בפנים וכן כדי להבין שקלא וטריא דהסוגיא דאזלא להאי פירושא ולפי הנסחא דהכא בדברי הת"ק ובדברי ר"מ למקום אחר. אמנם תדע שעם כל זה הדין הוא דין אמת כפי דרך הרמב"ם בהאי דינא דמתני' כמו שאבאר לקמן. וז"ל בפ"ג מתרומות בהלכה ח' המפריש מקצת התרומה אותו המקצת אינו תרומה והרי הוא כחלק הכרי ואע"פ כן צריך להפריש תרומת אותו מקצת ממנו ולא יפריש עליו מפירות אחרות. וכ"כ עוד בפ"א מהלכ' מעשר בהלכה ט"ו ומבואר כוונת דעתו ביותר ועיי"ש והשיג עליו הראב"ד וכתב

לא ידעתי ממי למד זה המחבר וכו' וחיי ראשי לא הסכימו להלכה לא הוא ולא רבו וכו' ופי' כפי' הר"ש. והתי"ט כתב דגי' הרמב"ם בדברי הת"ק כמו שכתוב בנסחת המשניות בדברי ר"מ ממקום אחר. ובזה לא העלה ארוכה דמנ"ל להרמב"ם להכריח גירסתו נגד משמעות סוגיית הש"ס וכמבואר לעיל ועוד דמהיכן למד עיקר סברתו דאותו מקצת אינו תרומה ואינו מעשר ומה טעם יש לדבריו. ואני מצאתי ת"ל מהיכן למד עיקר הסברא דהוא ז"ל הוציא זה מהתוספתא דלקמן ואח"כ אבאר דגם ממסקנת סוגית הש"ס תראה דדבריו נכונים הן לדינא וז"ל התוספתא בתחילת פ"ה היה צריך להפריש בעשר ובחמש עשרה חביות של יין מעלה את הראשונה ואומר ה"ז תרומה את השניה ואומר הרי זו תרומה דברי רשב"ג רבי אומר מעלה כולן לגב הבור ואומר ה"ז תרומה. מבואר הוא דבהא פליגי דלרשב"ג אע"פ שצריך הוא להפריש תרומה כך וכך מפריש הוא במקצת מקצת ותלה שם תרומה על המקצת עד שישלים שיעורה ורבי ס"ל דכשמפריש מקצת מקצת לאו כלום הוא הלכך צריך שיעלה את כולן ואח"כ יאמר ה"ז תרומה וידוע הוא דהלכה כרבי לגבי רשב"ג ולמדין אנו דהמפריש מקצת תרומה אותו מקצת אינו תרומה וכן הוא במעשר וכפי הכלל שכתב הוא ז"ל בפ"א שם בהלכה ז'. ולפ"ז נסתר עיקר הדין דמתני' כפי פי' הר"ש והראב"ד דהא מיהת מוכרח הוא מסברת רבי דהתוספתא דאותו מקצת אינו תרומה כלל וכלל וא"כ צריך הוא עכ"פ לתקן אותה הפרשה בעצמה ומה שהשיג ואמר והמשנה לא אמרה כן וכו' ודאי דמהמשנה לא משמע כן לפי הנסחא דהכא ועוד דמבואר הוא בהדיא בריש הסוגיא כפירושה וכדעתם דמפרש לטעמא דבשעה שהוא מוציא ממנו עליו כל הטבל עלה בידו וכו' ומיהו אנן חזינן דהש"ס מקשה עלה ועל הטעמא דבעי למימר מעיקרא ולא משני מידי על עיקר הקושיא ואף דהדר קאמר דבשנתקן רובו של כרי מיירי וכמו שהסברתי לזה בפנים האי שינויא לא מיתוקמא אלא אליבא דר"ל דס"ל כחזקיה דטבל הנשאר בכרי בטל ברוב הוא דלא דמי להטבל שנפל למקום אחר דקיי"ל דאוסר בכל שהו דהתם הטבל ברור הוא והכא אינו ידוע ומעורב הוא בדבר המיתוקן אבל לר' יותנן דפליג וקיי"ל כותיה דאפי' הטבל דכה"ג אינו בטל ברוב אלא שמתקנו הדרא קושיא לדוכתה מ"ש לממנו עליו ומ"ש למקום אחר ועוד הא חזינן להאי אית דבעי מימר דראב"י פליג בברייתא ולא ס"ל כנסחת המשנה דהכא אלא שאינו מוציא לא עליו ולא על מקום אחר וכדמסיק נמי מהא דר' חייא רובה שהורה הלכה למעשה דלעולם אין תורמין ולא מעשרין מזה על זה ומדמי לדינא דמתני' דנמי לעולם אין מפרישין ממנו לא עליו ולא על מקום אתר ואף בשנתקן רובו של כרי א"כ מהשתא נסתר כל הדין דמתני' לפי נסחא דהכא וכיון שכן דחזינן דרבי דהתוספתא פליג על עיקר

הדין דאותו מקצת אינו תרומה כלל וראב"י פליג על הא דמחלק במתני' בין עליו ובין למקום אחר הכריע הרמב"ם להנסחא דגרסי' גם בדברי הת"ק ממקום אחר ופירושו דעל אותו מקצת שהוא צריך לתקנו וכסברת רבי מפריש הוא ממנו בעצמו אבל לא ממקום אחר והטעם דהא מיהת קרא עליו שם תרומה ושם מעשר ולענין לתקן את הכרי אינו תרומה ולא מעשר ולתקן אותו מקצת בעצמו צריך שיפריש ממנו בעצמו עליו והרי דבריו מבוארין בביאור היטב דעולה נסחת המשנה לפי גירסתו וטעמו בעיקר הדין כדברי רבי וכדברי ראב"י וכפי מסקנת סוגיית הש"ס וזה כיון הוא ז"ל שהביא אח"ז דין דהמפריש מקצת תרומה משני כריין וכו' משום דנלמד דין דהמתני' דליתא לנסחא דהכא מדינא דר' חייא כמבואר ועיין לעיל בפ"ב בהלכה א' במה שנתבאר פירושא דדינא דר' חייא ובהכי ניחא נמי דלא תיקשי דכיון דאמרינן דהמפריש מקצת תרומה לא הויא תרומה וצריך לחזור ולתקן כל הכרי וגם לאותו המקצת א"כ מ"ט בשני כריים שהפריש מקצת מכל אחד מהן לא יתרום ולא יעשר מזה על זה הא כל אחד מהן טבל הוא כדמעיקרא אבל למאי שנתבאר לק"מ דהא מיהת קרא שם תרומה או מעשר על מקצת שבהן ושלא יבואו לתרום ולעשר מהמתוקן לגמרי ומפטור על חיוב וה"ט דדינא דרבי חייא והיינו טעמא דדינא דמתני' למאי דמדמי להו אהדדי להמסקנא דלא יוציא ממנו לא עליו ולא על מקום אחר:

הלכה ב

מי שהיו פירותיו במגורה וכו'. כדפרישית והוא פי' הרמב"ם ז"ל בהמשנה וכן בחיבורו בפ"ז בהלכה ט' והר"ש כתב על פי' זה שהביא דאין הירושלמי מתיישב לפ"ז ופירש פירוש אחר דבפועל שאינו מאמין לבעה"ב מיירי המתני' וכמו שהעתיק הר"ב בפי' הא' וכמדומה שנהפוך הוא דאי דר' הושעיא מפרש דהמתני' איירי בכך מאי עשו אותה כפועל דקאמר הול"ל מתניתא בפועל שאינו מאמין לבעה"ב ובלאו הכי נמי דוחק גדול הוא לומר דטעמייהו דחכמים דלא הפריש הבעה"ב אלא לפי חשבון סעודה זו והשאר במתנה בעלמא הוא דיהיב ללוי ולעני הא כיון דבעה"ב זה אינו נאמן על המעשרות מהיכי תיתי לתלות ביה דבמתנה יהיב להו ובכל מקום דאיירינן באינו נאמן על המעשרות מפני שרוצה להחזיק לעצמו הוא ואם זה נותן במתנה למה לא נאמר שנתן להם בשביל המעשר ואין לנו לפרש המתני' כ"א כפירוש הרמב"ם ור' הושעיא מדמה האי דינא דעשו אותה כפועל שאינו מאמין לבעה"ב כדפרישית בפנים והא דמדמי לפועל ולא קאמר סתם למי שאינו נאמן על המעשרות משום דלא התירו לאכול אצלו ובתיקון התנאי כ"א בשבת כדתנן בדמאי שם ובפועל לעולם הדין כן הוא לפיכך נקט עשו אותו

כפועל ועוד דנלמד מענינו הוא דקאמר הש"ס בתרה פשיטא הדא מילתא וכו' משמע דטעמא דמתני' נמי משום הכי הויא ופליגי אם חוששין שהמעשרות אינן קיימין או לא שוב מצאתי בתוספתא בהדיא כן דבהא פליגי דגריס בפ"ה מישהיו פירותיו במגורה ונתן סאה לבן לוי וסאה לעני מפריש שמונה סאין ואוכלן בין שהיתה אותה סאה קיימת בין שלא היתה אותה סאה קיימת מפריש עליה ואוכל דברי ר"מ וחכ"א אם היתה אותה סאה קיימת מפריש עליה והולך ואם לאו אינו מפריש אלא לפי חשבון:

פשיטא הדא מילתא וכו'. חלוקה הראשונה דפשיטא ליה כדפרישית בפנים היא דמיירי שלא נתנה להכהן דאי בנתנה כבר נתנה וגדולה מזו אמרו דבתרומה ביד כהן לא מצי למיתשל עלה כדאמרינן בריש בכל מערבין ובנדרים (דף נ"ט) אלא דאכתי לא נתנה והלכך אמרינן דמסתמא לא היה דעתו לקוראה תרומה אלא כדי לתקן הכרי וכיון שנשרפו לא היה דעתו שתהיה תרומה ובטלה ונשארה טבל וצריך לתקנה וה"ה במעשר וכי אצטריך משום סיפא הוא דאצטריך דמהו דתימא כיון שנשרפה התרומה ולא קיים נתינתה וכן במעשר נשארו הפירות בטיבלן קמ"ל דלא דכי אמרינן בפ"ג דגיטין המפריש פירות להיות מפריש עליהן תרומה ומעשרות וכו' ואם אבדו ה"ז חושש לכל מה שתיקן וכחכמים דהתם כדפסק הרמב"ם בתרומה בסוף פ"ה מתרומות ובמעשר בפ"ז מהלכ' מעשר הלכה ד' היינו משום דחוששין אנו שכבר אבדו קודם שהפריש עליהן אבל הכא מכיון שכבר הפריש התרומה והמעשרות ואח"כ אבדו ונשרפו כבר יצאו הפירות מטיבלן כדקאמר קדשה התרומה למפרע וזה מבואר ג"כ בדבריו ז"ל בסוף פ"ה דתרומות שכתב שמא לא הפריש עליהן אלא לאחר שאבדו וא"כ אם הפריש מקודם מהני וזה פשוט ועיין מה שכתבתי מענין הדין הנזכר בפ"ג דגיטין בהלכה ח' לדעת הרמב"ם בזה בס"ד:

הלכה ג

יכול תורם בחטים אחד משלשים ובשעורים אחד ששים. גי' הספרים גירסא נכונה היא וכמה שבארתי בפנים והר"ש שהביא לריש הסוגיא היפך להגירסא יכול יתרום בחטים אחד ששים ובשעורים אחד משלשים וזהו לפי פירושו דושששיתם גופה תרי ששיות משמע וא"צ לכל זה וכן לא משמע כפירושו כדלקמן ואין לשבש הגי' כאן כ"א במה שהוא טעות דמוכח כהאי דכתוב בספרים בהא דלקמן לא צורכה דלא כמה דאנן אמרין תרם וכו' וכן כיוצא בזה בהסוגיא ומה שתמצא בתוספ' כתובות (דף צט) בסופו בפי' לזה הן הן דברי הר"ש ז"ל וכן במה שכתוב בספרים אליבא דב"ש והרעה ששים הגיה הר"ש מחמשים ופי' מן הדא דר' לוי דאר' לוי דלעיל קאי ולא משמע כן דהא קאמר

אבתריה דא"ר לוי בר חינא וכו'. ועליה הוא דקאי כמבואר הכל בפנים דפירושו מן הדא קרא דדריש ר' לוי בר חינא דרשי ב"ש נמי לענין שלא יפחות מאחד מששים וזהו עין רעה שהוא הפחות שבשיעורין ואף דבתוספתא פ"ה גריס בהדיא לב"ש עין רעה מחמשים נראה מסוגית הש"ס דשקלי וטרי בענין זה ומסיק לדידהו כדתני בר קפרא דעין רעה נקרא בתורם א' מחמשים וכגי' התוספתא מיהו מחמשים ועד ששים אם תרם א"צ לחזור ולתרום לב"ש ואין להאריך ובההיא דשמואל עיין בדיבור דלקמן:

שמואל אמר תן ששית על ששיתם ונמצא תורם אחד מארבעים. בכאן פי' הר"ש וז"ל ועין יפה דורש שמואל משום דכתב וששיתם דששיתם משמע ב' ששיות וכשאתה נותן זה על זה ובאת לצרף החומרים והששיות הרי ג' ששיות מב' חומרין דהיינו סאה וחצי מס' סאין והוא אחד מארבעים לעין יפה עכ"ל. ולא משמע כן חדא דבתרומת חד החומר משתעי קרא או לחטים או לשעורים ומנ"ל לצירוף ב' החומרין ועוד איך ירמז לנו הכתוב כאן על צירוף החומרין וזה חטים וזה שעורים ואינן מצטרפין זה עם זה לתרומה דקיי"ל אין תורמין ממין על שאינו מינו כדדריש לעיל פ"ב בהלכה ד' מהכתוב שבתורה וגם לישנא דוששיתם גופיה אינו מתפרש על שתי ששיות אלא דציווי לרבים הוא כ"א היכא דשייכא למידרש דמוסיף הכתוב על ששית דרישיה וששיתם עוד דאז משתמע שתי ששיות כדפרישית בהס"ד יכול תורם בחטים וכו' וכן לקמן אליבא דב"ש ובענין הא דשמואל אין אנו צריכין בלאו הכי להדוחק מצירוף ב' חומרין כ"א על חד החומר הוא דקאי כמשמעות הכתוב ודריש ל' וששיתם שתחלקו עוד לשתי פעמים ששה כמבואר היטב בפנים:

מן הדא דר' לוי דא"ר לוי בר חינא וכו'. אהאי דר' לוי קאי כמבואר בפנים ולא אדר' לוי דלעיל וכבר זכרתי מזה לעיל ד"ה יכול תורם בחטים וכו' ע"ש:

במתכוין לפטור את כריו וכו'. כ"כ הר"ב ז"ל בפ"ג בהלכה ו' תרם ועלתה בידו א' ששים וחזר והוסיף לשם תרומה אותה התוספות חייבת במעשרות וכו' ומיהו באידך דר' יוחנן בחלוקה דסיפא דמפרש כמות שהוא למוד שלא לפחות אבל מוסיף הוא אפי' אחת על אחת יש ללמוד מדבריו דפסק גם בזה כר' יוחנן שהרי לא העתיק שם ל' המשנה כמות שהוא למוד או כמות שהוא רגיל כדרכו בכל מקום לתפוס ל' המשנה בכל האפשרי וכאן כתב תרם ועלתה בידו אחד ששים ואחד ה"ז תרומה ויחזור ויתרום פעם שניה כדי להשלים השיעור שבדעתו וכו' משמע אפי' היה בדעתו מתחלה להוסיף על מה שהוא רגיל וכדמפרש ר"י להמתני' ולפ"ז צריך לפרש לדברי ר' אלעזר בניחותא כי היכי דלא ליהוי ר' יוחנן כחד לגבי תרי דהא רב כהנא ג"כ חלוק עליו ולא כדפרישית בפנים

אלא מוסיף ומפרש לדברי ר"י וה"ק כמות שהוא למוד במדה וכו' כלומר כמה דתנינן דאותה התוספת מפריש כמות שהוא למוד ואף במדה במשקל וכו' כן נמי אם להוסיף בתחילה תורם אותה כמו שהיה בדעתו אפי' במדה:

עד כמה אדם פוטר טבלו דבר תורה. ומסיק ר' מנא לית כאן שיעורא וכו' וכשמואל בסוף ע"ז וכן בפ' ראשית הגז (דף קלז) דאפי' חטה אחת פוטרת את הכרי מן התורה וכמ"ש הרמב"ם שם בריש הפרק:

הלכה ד

הפוחת אחד מעשרה וכו'. הר"ש פירת כגון שפיחת י"א ותרם א' מל"ט וכו' ועיין בדבריו ותמצא כמה מהדוחק ואינו מובן כלל עד שהוא בעצמו העיד בסוף דבריו וכתב והדבר מגומגם מאוד ושמא ט"ס בירושלמי וכבר פירשתי ת"ל בפנים ובארתי היטב ואין כאן ט"ס כלל וכלל וכל דברי ר' בון מתפרשים על נכון ובידוע דעתו של הבעה"ב מיירי ואין להאריך:

כאן במתכוין לפחות כאן במתכוין להוסיף. כדפרישית דהא דקתני תרומתו תרומה בנתכוין לבינונות אלא שעלתה בידו ופיחת או הוסיף וכו' וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד בהלכה ז' נתכוין לבינונית ועלתה בידו אחד מארבעים או אחד מששים תרומתו תרומה והא דאמרינן בכתובות ד' ק' ע"א משום דיכול למימר ליה להכי אמדתיך ולכאורה הוה משמע דלהאי טעמא אפי' במתכוין להוסיף נמי אבל הא ליתא דאי הכי תקשי ליה הא תנינן ואם נתכוין להוסיף אפי' אחת אין תרומתו תרומה כדפריך הכא אלא דה"ק למאי דפריך התם על הא דאמר גבי שליח שטעה דדינו כאלמנה שבטעות כל דהו בטל ומ"ש מהא דתנן פיחת עשרה או הוסיף וכו' ועלה קאמר דבלאו הכי לא דמי דשאני הכא כיון דאיכא דתורם בעין רעה ואיכא בעין יפה יכול לומר לו להכי אמדתיך ולעולם לאו במתכוין איירי תדע דהא בשליח שטעה מיירי שם ועלה הוא דשקיל וטרי מהאי מתני' וסיים שם הרמב"ם ואם נתכוין להוסיף על הבינונית ותרם אפי' אחד ממ"ט אין תרומתו תרומה. ובספרי הדפוס התדשים כתוב מצ"ט וטעות דמוכח הוא והכ"מ העתיק שם כך אפי' אחד מצ"ט וכתב זהו הפי' מה ששנינו שם ואם נתכוין להוסיף אפי' אחת וכו' ובפי' המשנה פי' בע"א עכ"ל וראיתי אני בדפוס הישן שנדפס בויניצאה בשנת שי"א והם בלתי הכ"מ כ"א בהה"מ ומ"ע. וכתוב שם מארבעים ותשעה והרי זה כפירושו בפי' המשנה שכתב אם נתכוין להוסיף אפי' אחת ענינו שיתכוין להוציא אחת מארבעים ותשעה:

מה נפק מביניהון היו לפניו שני כריין וכו'. זה פשוט הוא דהכרי שנתקן לדעתו ודאי תרומה הויא ואין השני שייך לו להיות נקרא הוספה וזה נשמע מכלל המתני' יותר מכאן יעשנה תרומת מעשר אבל לא למקום אחר. זו היא נסחת ר' יוחנן במתני' כדקאמר בגמ' וכמבואר היטב בפנים בהסוגיא ונסחת חזקיה כדתני ר"ח וכנוסחת המשניות יעשנה תרומת מעשר למקום אחר וטעם פלוגתייהו ומאי דאיכא בינייהו מבואר הכל בפנים וכיון דלר"א הוא וקיי"ל כר"ט וכר"ע כדפסק הרמב"ם בפ"ג בהלכה ה' לא נאריך כאן בזה: **מראשית ולא כל ראשיח**. האי דרשא דספרי מייתי לה נמי לקמן בסוף פ"ק דחלה על הא דתנינן שם האומר כל גרני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום עד שישייר מקצת ונראה דאף דבש"ס דילן לא מייתי הך דרשא אלא דקאמר ראשית דגנך ילפינן שיהא שיריה ניכרין כדאמר בעירובין (דף לז) ובפ' ראשית הגז (דף קל"ו ע"ב) על כרחך דסמיך נמי אדרשא דספרי ומראשית דגבי חלה דרשינן מראשית וכו' וה"ה לתרומה כדפרישית בפנים תדע דאי ממשמעות ראשית בלחוד הוא דנפקא ליה הא מסיק בפ' ראשית הגז שם דפלוגתא דר' אלעאי ורבנן היא אי מקשינן ראשית הגז לתרומה או לא ולרבנן דלא מקשו ס"ל דהאומר כל גזזי ראשית דבריו קיימין אלמא דלא דרשינן ממשמעות ראשית כלום דא"ה גבי גיזה נמי הא כתיב ראשית אלא דבתרומה נפקא לן הואיל וקרייה רחמנא תרומה לחלה וכתיב בה מראשית ולא כל ראשית:

הלכה ה

אמר ר' חיננא תיפתר בשלשתן. עיין לעיל בפ"ק בהלכה ז' ד"ה כאן בתרומה גדולה וכו' מה שנתבאר מזה בס"ד:

הלכה ו

והלכה כדבריו. והרמב"ם ז"ל לא פסק כהאי הלכתא דהכא כמ"ש בפי' המשנה דהלכה כר"א לפי שסתם לן תנא כותיה פעמים רבות וכ"פ בחיבורו בר"פ י"ג דתרומות התרומה עולה באחד ומאה כו' נפלה סאה תרומה לפחות ממאה נעשה הכל מדומע וימכר הכל לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה בד"א בשנתערב מין במינו אבל מין בשאינו מינו בנ"ט וכו' וזה נלמד ממתני' דפ"ב דערלה והובאה להלכה בפ' גיד הנשה (דף צט) כל המחמץ והמתבל והמדמע בתרומה ובערלה וכו' להקל ולהחמיר מין בשאינו מינו כיצד כגון גריסין שנתבשלו עם העדשים אם יש בהן בנ"ט בין שיש בהם לעלות בא' ומאה וכו' אסור אין בהן בנ"ט וכו' ובין בשאין בהם לעלות באחד ומאה מותר ולמדנו דהלכה כר"א וכדסתם התנא שם בריש הפרק וכן בשנתערב מין בשאינו מינו הוא בנ"ט:

הלכה ז

בשידע ושכח וכו' ע"ד דר"ע אינו מעלה. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בריש פרק י"ד למאי דקיי"ל כר"ע דמתני' דאם ידע מה היתה אחר שנפלה ושכח הרי כולן מדומעות והא דר' שמעון בר בא בשם ר' יוחנן דלקמיה מבואר הוא דאין לפרש זה כ"א אליבא דר' יהושע וכהאי מ"ד דלדעתיה אף בידוע מה נפלו מעלות זו את זו כמפורש בפנים והא דבעא ר"ז עלה לא מסתברא בתוך שלש וכו' בין אם נפרש כפשוטו דדעת ר"ז דבתוך שלש מהני ובין אם נפרש דפליג על עיקר הדין דר' שמעון בר בא כדפרישית בפנים כדי לתרץ להא דקאמר שאם תאבד אחת מהן דא"כ ניחוש ג"כ אם יאבדו שתים ולמאי דפרישית מבלע קושיא זו בדברי ר"ז גופיה מיהו לא נפקא לן מידי לדינא דהא קאמר בתר הכי וכן אמילתיה דבר פדיא מילתיהון דרבנן פליגא וכו' ומסיק אליבא דר' יוחנן דדין דימוע דמתני' כשאר דין מדומע הוא והא דהשיב ר"ל ור' יוחנן משיבו וכי עיגול בעיגולין וכו' ואת אמר קל הוא וכו' לפי דבריו השיבו אבל באמת דינא דמתני' ג"כ באחד ומאה כשאר מדומע הוא וכ"פ הרמב"ם שם:

היו לפניו עשרים תאנים וכו'. לפי הלשון הב' שפרשתי בפנים דבטבל מיירי מתיישב שפיר הא דקאמר מודי ר' יוחנן שאם תרם מהן על מקום אחר דאי בחולין איך יכול לתרום תרומה מחולין ומכ"ש שיש כאן ספק תרומה בהן והיה צריך לדחוק ולומר כדפרישית בלשון א' או דה"ק לפי ערך כל אלו שיש כאן ספק תרומה אם תרם אותן על מקום אחר וכו' ועדיין אינו מתיישב על נכון והעיקר כלשון הב' ובהא דר' יוחנן דקאמר כולן נעשו הוכיח עיין לקמן בד"ה תרומה אוסרת בודאה מה שיתבאר מזה בס"ד:

היו לפניו מאה וחמשים חביות ונתפתחו וכו'. זה מבואר כדאמר ר' אושעיא בזבחים בפ' התערובות (דף ע"ד ע"ב) ובהא דקאמר הכא והשאר לכשיתפתחו מותרות וקמ"ל דהא לכתחילה אסור לפותחן כדאמרי' שם לעיל ועוד קמ"ל דלא אמרינן איסורא ברובא איתא ובתוך המאה היא התרומה והכי קאמר התם בהדיא על הא דר' הושעיא ועיין בדיבור דלקמן:

תרומה אוסרת בוודייה במאה וספיקה בחמשים. כ"פ הרמב"ם ז"ל. בפ' י"ד בהלכה ח' התרומה ודאה אוסר במאה וספיקה אוסר בחמשים ואין לה היתר אלא ברוב ואם היתה ביותר מחמשים אינה צריכה רוב כיצד וכו' נפלה אחת בחמשים ואבדה אחת מן הכל וכו' ואם נפלה אחת של תרומה לתוך חמשים ואחד ואבדה אחת מן הכל היתר השאר לזרים וזהו דקאמר הכא עד חמשים צריכה רוב כלומר אם נפלה לתוך חמשים ואבדה אחת מהן צריכה רוב ממקום אחר לבטל הספק שיעלה באחד ומאה ומכאן ואילך

אפילו נפלה לתוך חמשים ואחד ואבדה אחת מהן אינה צריכה רוב אלא הספק מתבטל בהן ומותר הכל וכדפרישית בפנים דהא דמתמה מעיקרא הא ששים לא הא שבעים לא משום דקס"ד דאם הספק הוא ביותר מחמשים אין אנו חוששין כלל ואינו צריך שום תיקון ולהכי מתמה אמאי לא ניחוש מיהת משום ספק תרומה עד מאה ואחד ומשני דה"ק דבאמת חיישינן נמי לספק תרומה וצריך שירבה עליהן ממקום אחר עד שיהו אחד ומאה בין הכל ויתבטל הספק אלא אם עד חמשים הוא שנפלה לתוכן אז צריכה רוב ממקום אחר מכאן ואילך אינה צריכה רוב וטעמא דמילתא דכיון דודאה מתבטל הוא באחד ומאה בדין הוא שספיקה מתבטל בהחצי שיעור והוא חמשים ואחד והרי יש כאן ספק שמה אותה שאבדה היא של תרומה ולפיכך די שיתבטל בחמשים ואחד ודלא כמה שרצה הכ"מ לומר שדעת רבינו לפרש דהא דקאמר הא ששים לא הא שבעים לא בניחותא קאמר והוקשה לו על זה דא"כ לא הול"ל ששים ושבעים מאחר דבנ"א סגי ע"ש ולאו מילתא היא אלא הא דקאמר הא ששים וכו' קושיא היא לפי הס"ד וכמבואר ופסק הרמב"ם לפי דמשני ומסיק כמבואר בטעמא דמילתא ומה שהשיג הראב"ד ז"ל שם וכתב ולא מפיו אנו חיים בפי' הירושלמי הזה וכו' ופירש להא דהכא דקאמר עד חמשים צריכה רוב בענין אחר דה"ק כל אחת הפורשת משם צריכה שיתבטל ברוב חולין ממקום אחר אבל אם אבדו יותר מחמשים אינה צריכה רוב חולין ממקום אחר וכו' ע"ש כוונתו ז"ל בהא דמציין לעיקר זה הדבר בפ' התערובות דאע"ג דבהדיא קאמר שם דלא אמרינן איסורא ברובא איתא וכמו שהבאתי לעיל בד"ה היו לפניו מאה וכו' רצה הוא ז"ל לחלק דשאני התם דבודאי תרומה שנתערבה מיירי אבל הכא כיון דספק הוא אמרינן שפיר איסור הספק ברובא שאבדו איתא אבל הרבה קשה על פירושו זה חדא דאיהו גופיה מביא להא דר' יוחנן דלעיל דקאמר כולן נטשו הוכיח ואף לפי פירושו להא דר' יוחנן דכולן אסורין קאמר לזה לא איכפת לן דאפי' אין משמעות הלשון הוכיח משתמע כפירושו אלא כדפרישית בפנים לעיל להא דר' יוחנן מיהו לענין דינא הייני הך דדעת ר' יוחנן שצריך שירבה על התערובות ממקום אחר ואם הקושיא הא ששים וכו' מדר' יוחנן הוא כדפירש הראב"ד א"כ מיבעי ליה לתרץ ג"כ לפי אותו ענין בעצמו עד חמשים צריכה רוב ממקום אחר שירבה על התערובות מכאן ואילך וכו' ואלו לפירושו ענין אחר הוא אם פורשת אחת מהן למקום אחר וכו' ולא משמע כלל כפירושו לזה ועוד דעיקר פירושו דגם בסיפא מיירי שנפלה לתוך צ"ע חולין ועד חמשים דקאמר היינו שאבדו חמשים מהן וכו' זה נסתר מאליו דהא על כרחן צריכא לן לפרש הסיפא בענינא דהרישא וכמו דאוסרת בודאה דקאמר היינו שנפלה לתוך צ"ט מתפרש ג"כ הסיפא לפי התירוץ

דמתרץ והיינו שאם נפלה לתוך חמשים ואבדה אחת מהן ויש כאן ספק צריכה רוב מכאן ואילך וכו' ולא שאבדו החמשים או יותר מחמשים מן התערובת והעיקר כמבואר מפי' הרמב"ם ואין להאריך. ומזה יתבאר לנו עוד דמה שהשיג הראב"ד ג"כ לקמן בריש פט"ו על מ"ש הרמב"ם שם דחבית סתומה מדמעת וכו' ואם נפלה ונאבדה אחת מהן תלינן דשל תרומה היא שנפלה וכתב ע"ז דר' יוחנן בירושלמי פליג עליה דר"ל בהא כדכתבינן לעיל וכו' ע"ש ואין מכאן שום רמז דר"י פליג עליה דר"ל בחבית שנאבדה אלא דהוא ז"ל הולך לשיטתו דפי' דהקושיא היא הכא על הא דר"ל בשם ר' הושעיא מהאי דר' יוחנן דלעיל ובאמת בלאו הכי אין מקום לפי' זה דאיך פרכינן מתאנה דמיירי ר' יוחנן על חבית דמיירי ר"ל בשם ר' הושעיא הא מיהת מסתברא לחלק בין תאנה לחבית כדמחלק התם אלא דאין פי' הקושיא הא ששים וכו' מהר"י כ"א מתפרש הוא כדפרישית בפנים ובזה צדקו יחדיו הני תרתי פיסקי דהרמב"ם דהכל מודים דמסתברא לחלק בין תאנה לחבית ואין צריך כאן לשום דוחק מה שתמצא בזה דמבואר הוא הכל למאי דפרישית בפנים כאן ואין להאריך במבואר:

כיני מתניתא עיגולי דבילה הגדולים וכו'. לפי מה שמפורש במתני' והוא מדברי הרמב"ם מובן היא להני ב' חלוקות הגדולים וכו' והקטנים וכו' וטעמא לפי שהולכין להקל בדימוע שהוא מדבריהם:

אמר ר' יוחנן תנאין אינון. התי"ט הביא כאן במתני' דלקמן משום מפרש אחד לתרץ מה שהקשה הר"ש בין לר"א ובין לר' יהושע מ"ש לבנות ושחורות לבין תחתונות לעליונות וכתב דבירושלמי מקשה מ"ש הכא דר"א מחמיר ור"י מיקל ובבבא הסמוכה להיפך הוא ומשני תרי תנאי אינון ר"מ ור' יהודה אליבא דר"מ ר"א מיקל בתרוייהו וזהו תמוה דראה ולא ראה דהא ר' יוחנן אהאי תוספתא דמייתי לקמיה קאי וכך הוא לקמן בהדיא הדא מסייעא לר' יוחנן דאמר תנאין אינון והרי בין לר"מ ובין לר"י ר"א מחמיר ור' יהושע מיקל הכא אלא דלמר הכי פליגי ולמר הכי פליגי ולכ"ע אין כאן קולא לר"א ובענין הדקדוק דהר"ש העיקר הוא לדברי ר' אליעזר כדכתבו התוס' בזבחים והביא התי"ט לעיל וזה נלמד מדברי האי ש"ס בהלכה דלעיל דקאמר כך היה ר"א משיב את ר' יהושע וכו' כדפרישית שם:

ליטרא קציעות שדרסה וכו'. בתוספתא שנוי בהיפך דברי ר"מ לדברי ר"י ודברי ר' יהודה לדר"מ וכך הובאה בבבלי ריש ביצה (דף ד) וכן בזבחים בפ' התערובות (דף ע"ג) והרמב"ם ז"ל בפי"ד בהלכה ו' פסק כר' יהושע וכדברי ר"מ השנויין שם ובהתוספתא וכתב הכ"מ ואע"ג דבריש ביצה אמרינן זו דברי ר"מ אבל ר' יהודה קאמר פלוגתא דר"א

ור' יהושע בגוונא אחריתא נקט רבינו כסתם מתני' ועוד דבירושלמי פ"ד דתרומות נקט לה בשם ר' יהודה כסתם מתני'. ולאו מהאי טעמא הוה שביק הרמב"ם גי' התוספתא והבבלי בשני מקומות ותפיס לפי גי' דהכא אלא דהיינו טעמא דלמ"ד אליבא דר' יהושע אפי' אם יש שם ג' מאות פומין לא תעלה ומשום דדבר שדרכו לימנות הוא כדקאמר הכא וזהו שלא אליבא דהלכתא דהאי אתיא לר"מ דפ"ג דערלה כדקאמר הדא מסייעא למ"ד דברי ר"מ וכו' והרמב"ם פוסק כר"ע דערלה כדכתב בפי"ו מהלכ' מ"א ולפיכך תפס כהאי מ"ד אליבא דר' יהושע דהוי אליבא דהלכתא בדין מתני' דערלה:

וצריך שיהא בכל אחת שני ליטרין וכל שהוא. וכ"כ הרמב"ם שם בהלכה ז'. ודע דמה שכתוב בריש הלכה וכן אם דרסה ע"פ הכוורת או ע"פ העיגול ואין ידוע איזה הוא. זה אדלעיל קאי שכתב בדורס ע"פ הכד אם היו שם מאה כד תעלה וע"ז כתב וכן אם דרסה ע"פ הכוורת או ע"פ העיגול ואין ידוע איזהו דג"כ הדין אם יש שם מאה כוורת או מאה עיגולין תעלה. דרסה ע"פ העיגול וכו' זהו בבא אחרת וכרב פפא בריש ביצה וכדגריס בתוספתא דבזה לד"ה תעלה. וא"צ למ"ש הכ"מ כאן עיי"ש. ושני ליטרין וכל שהוא דקאמר הכא אע"ג דמצטרפין העיגולין להשלים המאה ליטרין ויש כאן אחד ומאה אפ"ה מכיון שכל עיגול ועיגול ניכר בפ"ע הוא הלכך בעינן שיהא בכל עיגול בפ"ע כדי לבטל הספק תרומה ברוב מן הדין ואז מצטרפין להעלותה באחד ומאה למה שהחמירו החכמים גם בספק דכה"ג:

הלכה ח

עשו אותה במרבה במזיד וכו'. כדפרישית דגם דברי ר' אסי מתפרשין לפי גי' הספרים בדברי ר"א אם יש בקפוי מאה סאה וכו' וכדקאמר דהנ"מ ביניהם אם מותר לרבות והיינו לערב הכל ביחד כמבואר בפנים והר"ב שכתב מפרש בירושלמי דה"ק אם יש בקפוי עם מה שתחתיו אחד ומאה תעלה וכו' וזהו מדברי הר"ש שפי' כן להא דרב אסי ומלבד שהוא נגד משמעות לישנא דמתני' אם יש בקפוי מאה סאה אינו מתיישב ג"כ לדברי ר' אסי גופיה דמשמע דכ"ע מפרשי לדברי ר"א שיהא בהקפוי עצמו מאה סאה אלא שאם ריבה ועירב הכל למר כמרבה במזיד בעלמא הוי ולמר אם עירב הכל מותר:

היו לפניו שתי קופות וכו' רצה להעלות מזו מעלה וכו'. כ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק י"ד בהלכה ו' ומיהו מה דמדמה הכא דכן הדין בשני מקואות ומשמע דמדמי להו לגמרי דכמו בשתי קופות אם מעלה התרומה מאחת מהן נתקנה גם השניה ואין בה ספק דימוע כן נמי במקואות דאם מוציא הקיווי פסול וכמבואר בפנים מאחת מהן השניה ג"כ טהורה זה לא הביא הרמב"ם בהלכ' מקואות ולכאורה היה נראה דהא דהכא אתיא

כר' יוסי דהתוספתא בפ"ב דמקואות דגריס התם שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו ג' לוגין לתוך אחד מהן ואין ידוע לאיזה מהן נפלו ואח"כ ירדו גשמים ונתמלאו ר' יוסי אומר אומרין לו שלא יטבול באחד מהן ואם טבל בא' מהן ועשה טהרות טהורות מפני שזה ספק מים שאובין למקוה. וא"כ לר' יוסי דמיקל בדיעבד אפשר דלדידיה קאמר הכא אבל הא ליתא דהא מיהת לכתחילה לא פליג ר' יוסי אסתם מתני' דפ"ב דמקואות גבי ספק מים שאובין שטהרו חכמים וכו' היו שניהם פחותים מארבעים סאה ונפל לאחד מהן וא"ו לאיזה מהן נפל ספיקו טמא שאין לו במה יתלה והביא לזה הרמב"ם בפ' עשירי ממקואות וא"כ לענין הדין אם ריבה עליהן המבואר בפ"ג במתני' כמו שהבאתי בפנים היה צריך לרבות לכאו"א עד שיטהרו ולא דמיא לדין דשתי קופות בזה לכך נראה דהא דקאמר וכן שני מקוואות לאו דמדמי להו לגמרי לקופות שאם העלה מאחת מהן חבירתה מתוקנת ואפי' בשלא עירבן יחד זו עם זו דאין הדין כן במקוואות אלא דלענין זה מדמי להו דכמו בקופות רצה מעלה מזו או מזו כך במקואות רצה מוציא קוויה פסולה מזה ומטהרו ע"י רבוי כשרים עד שיצאו ממנו מלואו ועוד ומערבו עם השני וע"י כך טהרו אלו את אלו רצה מוציא מזה וכו' או מחצה מזה ומחצה מזה וכו' והכל בשעירבן יחד מיירי ודין זה מבואר הוא בפ"ג דמקואות מסיפא דהאי מתני' שהבאתי בפנים וכן פסק הרמב"ם בדין דריבה כמ"ש בפ"ה דמקוואות בהלכה ו' בור שהוא מלא וכו' וכן אם עשה מקוה שיש בו מ' סאה מים כשרים ועירבו עם המקוה הזה הפסול טהרו אלו את אלו. וא"כ ה"ה בנידון זה דאם ריבה על אחד מהן והוציא ממנו הקויה פסולה ע"י שיצא מלואו ועוד עירבו עם השני טהרו אלו את אלו וזהו דמסיים וקאמר מעלה כלומר אחר שהוציא מאחד מהן מעלה גם להשני מפסולו ומטהרו ע"י שמערבן זה עם זה:

אומר למקום שנפלה הראשונה שם נפלה שנייה. גופי דינים אלו דבר פדייה הרישא והסיפא הן מהתוספתא בפ"ו אלא שהוסיף בר פדייה בדין דריבה על הידועה וכו' כמבואר בפנים והרמב"ם ז"ל בפ' י"ד בהלכ' ט"ו לא כתב אלא גופי הדינים דהתוספתא ולא הביא להאי דריבה על הידועה. ואפשר דטעמיה דדברי יחיד הן ולא פסק כותיה משום דהוי כתרי קולי דסתרי אהדדי דאם אתה מיקל בראשונה לומר דדי במה שריבה בשוגג עד אחד ומאה א"כ צריך אתה לומר דהסאה השנייה לקופה שנייה נפלה והרי היא מדומעת וכשאתה בא להקל בקופה שנייה ולומר דחזרה להוכיחה הראשונה צריך אתה לומר דהסאה השניה ג"כ להראשונה נפלה כדאמרינן מעיקרא וכולי האי לא מקלינן בספק דימוע:

אמר מה שלמטן תרומה וכו'. כל זה פשוט הוא ולמאי דפרישית בפנים דאתרומה שנפלה לפחות ממאה קאי דאיירינן ביה הכא ומתפרש האי לדעתו הדבר תלוי בל' תמיה וכך היה נראה מדקאמר ואוף במקוה כן וכו' כמבואר בפנים אבל דעת הרמב"ם ז"ל לפרש דבעלמא קאי שכך כתב בפ"ד דתרומות הלכה כ' האומר שלמעלה תרומה ושלמטה חולין או שלמעלה חולין ושלמטה תרומה דבריו קיימין שהדבר תלוי בדעת התורם ולפ"ז קשה לפרש הא דקאמר ואוף במקוה כן דבהי גוונא מיירי דאם יש בהמקוה כשיעור אפי' נפלו לתוכו כמה וכמה שאובין אין פוסלין אותו כדתנן בפ"ב דמקואות ובכמה מקומות ולא שייך ביה קוויה כשירה וקוויה פסולה ואם במקוה שאין בו מ' סאה אם נפלו בו ג' לוגין שאובין לעולם פסול עד שירבה עליו בכשרים ויוציא ממנו מלואו ועוד ולא שייך מה שלמעלן ומה שלמטן וצריכין אנו לבטל דעתינו מפני דעת הגדולה של הרמב"ם ז"ל והך דמקוה ע"כ צריך לפרש דאדין מטהרין את המקואות השנוי בפ"ו שם קאי העליון מן התחתון וכו' וכן איפכא אם היה בעליון מ' סאה ובתחתון אין כלום וכו'. כדקתני שם וזהו דקאמר הכא אם רוצה שמה שלמטן יהיה קוויה כשרה וכו' או איפכא או בכה"ג והשאר מבואר הוא וכן בהא דקאמר בשתי מגורות בשתי עליות דאם נתרבה בשוגג גם על השנייה אחר שכבר העלה מן הראשונה אחר שריבתה דאינה צריכה עליה מהשניה שכבר עלתה תרומה דהא לא נפלה כאן כ"א סאה אחת של תרומה ואחת הוא דצריך להעלות וליתנה לכהן ותו לא:

תני בלול מעלה וכו'. מה דמחלק הכא בין דבר המקפיד על תערובתו לשאינו מקפיד ולענין העלאה זה הכל אליבא דר' יוסי כדי לתרץ דבריו דהובאו בהתוספתא עם דבריו דמתני' והרמב"ם לא זכר מחילוק הזה לענין העלאה דנהי דדינא דר' יוסי דמתני' כהלכתא היא וכחכמים דפרק דלקמן דאין התרומה מדמעת אלא לפי חשבון שבה מיהו הא דמחלק אליביה בענין העלאה אינו מוסכם בהתוספתא דגרסי' שם בפ"ה וכן היה ר"ש אומר כל תרומה שאין הכהנים מקפידין עליה ספיקה מותר ולעיל שם קחשיב לתרומת הכליסין וחרובין שאין הכהנים מקפידין עליה והביא הרמב"ם לזה בר"פ י"ג דאותה התרומה שנפלה לחולין א"צ להגביהה ואם נפלה במאה בטלה במיעוטה והכל מותר לזרים אלמא דלא מחלקינן אלא בענין אם ספקה אוסר בדמוע או לא בין דבר שהכהנים מקפידין עליה או אין מקפידין אבל לענין שהבעלים מקפידין כל תערובתה או לא זה לא שמענו ואיפכא משמע דאם היא תרומה שהכהנים מקפידין עליה לעולם אוסרת וצריך להעלותה אם יש כאן אחד ומאה ואם מעלה אותה הותר השאר ולא תליא

בהקפדת הבעלים מידי ולא קאמר הכא אלא אליבא דר' יוסי דהתוספתא וחכמים פליגי עליה בזה כמו שהבאתי בפנים:
סליק פירקא בס"ד

פרק ה

הלכה א

סאה תרומה טמאה שנפלה וכו' בין טהורין בין טמאין ירקבו. כדפרישית דדוקא בדבר שאין דרכו להבלל וכו' והן דברי הרמב"ם ז"ל שכ"כ בפ' י"ד בהלכה י"א בד"א בדבר שאין דרכו להאכל חי אבל בדבר שדרכו להאכל חי לא יניחן שמא יתקל בהן ויאכל מהן אלא ידליק הכל כדרך שמדליקין תרומה טמאה. וזהו כסברת ר' יוחנן כמו שבארתי בהסוגיא דלא חייש לומר דאדמדליק בהו אתי לידי תקלה אלא איפכא הוא דבשמניחן עד שירקבו חיישינן דילמא אתי לידי תקלה אבל בהדלקה איכא תקנתא כדאמר ר' יוחנן בפ' כל שעה (דף לג) דשמן רמי ליה בכלי מאוס ופת זריק ליה בין עצים וממאיס וכן חיטי בשליקתא ומאיסתא וכמו שיתבאר בד"ה חזקיה אמר וכו' לקמן. ומ"ש הר"ב כאן הוא ע"ד פי' הר"ש והמעיין בפירושו יראה דתמוה מעיקרא הוא בהא שפירש הא דקאמר בגמ' ניחא בטהורין היינו מכיון דנפלה לפחות ממאה הן נחשבין הכל תרומה והו"ל כתרומה טמאה שנתערבה בטהורה דאסורה באכילה משום טמאה ובהדלקה משום תרומה טהורה דאסור לשרוף תרומה טהורה וכו' וזה קשה הרבה דנאמר על חולין המדומעין שיהא דינם כתרומה טהורה לענין שאסור לשורפן כתרומה טהורה עצמה ועוד דהרי נעשין מדומע מחמת התרומה הטמאה וא"כ דין תרומה טמאה להן ולא דין תרומה טהורה ואסורין באכילה כטמאה ומותרין בהדלקה כטמאה ואיך נאמר דזהו כוונת הש"ס בהא דקאמר ניחא בטהורין ולא נאריך בזה וכן במה שסיים שם בפירושו ועיין בד"ה ניחא בטהורין ויתבאר לך הכל דניחא גם לר' יוחנן כמו שהסברתי שם ועיקר הקושיא בטמאין לר' יוחנן לפי הס"ד היא דלא מחלק ר' יוחנן בין תרומה עצמה ובין מדומע ומשני דסבר כהדא דר' יוסי ב"ח וכו' דמקלינן במדומע וכו' והכל כמה שנתבאר בפנים בהסוגיא ובזה תמצא דרך הרמב"ם על נכון אליבא דר' יוחנן למאי דמסיק ומשני אליביה וכן אליבא דר' יוחנן גופיה בבבלי פ' כל שעה כדלקמן:

תני ר' חייה טבל מעלה וכו'. האי דינא לכאורה תליא בפלוגתא דר"א וחכמים דמתני' דלקמן דלר"א דסבר אותה שנפלה היא סאה שעלתה א"כ סאה תרומה שנפלה למאה טבל כשתעלה היא תרומה כמו שהיתה והטבל ג"כ כמו שהיה ולחכמים חוששין

לאותה סאה שעלתה שמא משל טבל היא וצריך לקרות שם לתרומה או לתרומת מעשר למקום אחר גם לאותה סאה כמו שצריך לקרות שם לכל הטבל מחמת הסאה תרומה שנפלה לתוכו מיהו לקמן איכא למ"ד אליבא דר"א דמודה הוא בסאה תרומה שהעלה מן הטבל שצריך לקרות לה שם לתרומה ולתרומת מעשר על מקום אחר דלא אמר אותה שנפלה היא שעלתה אלא לחומרא כגוונא דדינא דמתני' דלקמן והרמב"ם לא זכר כלום מתרומה שנפלה לתוך הטבל ונראה דמכיון דקיי"ל דלא אמרינן אותה שנפלה היא שעלתה כמו שביאר זה בפ' י"ד בהלכה יג ממילא שמעינן דאם נפלה לתוך האיסור כגון לטבל ולספיחי שביעית דחוששין לאותו איסור גם לאותה סאה שהעלה וה"ז בכלל דין תערובות בטבל שכתב בפט"ו ממ"א וכן בתערובות בפירות שביעית והבאתי מזה לעיל ספ"ז דשביעית אלא דמ"מ היה צריך לבאר מה יעשה בתרומה שנתערבה בטבל דאין תקנה אלא שיקרא שם לתרומת מעשר לכולו כדשמעינן מהאי דתני ר"ח:

חזקיה אמר לא שנו אלא בפת ושמן וכו'. פלוגתא דחזקיה ור' יוחנן איתמר נמי בבבלי פ' כל שעה (דף לג ע"ב) בשינוי מקצת ומיהו לסברא דכל חד וחד היינו הך דהתם גריס לחזקיה דקאמר אבייי משמיה לא שנו אלא פת אבל חיטי לא ור' יוחנן אמר אפי' חיטי ומוקי התם לדר' יוחנן בשליקתא ומאיסתא דליכא למיחש לתקלה אבל בלא"ה חייש לתקלה ולכאורה נראה דזהו לא כדקאמר הכא דסתמא קאמר דבשאר כל הדברים דינן כמו פת ושמן וא"כ מדליקין בהן ולא חייש לתקלה מיהו לכי דייקת אשכחת לה סברת ר' יוחנן מה דשמעינן אליביה מהכא ולא יהיה סותר למאי דאיתמר בבבלי דהא חזינן דבעא מניה ר' שמואל בר נחמן מהו להדליק וע"כ בשל תרומה טמאה הוא דבעא מניה כדפרישית בפנים דאלו בטהורה אסור דלא ניתנה להדלקה כדקאמר איהו גופיה משמיה המדליק וכו' ישרפו עצמותיו והשתא אם בטמאה מאי תבעי ליה הא בהדיא תנינן מדליקין וכו' ואף אם נאמר דהבעיא הוה בשאר כל הדברים הא ר' יוחנן גופיה מתיר אף בשאר כל הדברים כמו בפת ושמן ודוחק לומר דלא שמיע ליה להא דר' יוחנן דלעיל דמדקאמר האי דהמדליק בטהורה וכו' משמיה א"כ שמיע ליה נמי דבטמאה מותר ואף בשאר הדברים כגון חטי וכיוצא בהן אלא ע"כ דשמיע ליה דמה דמתיר להדליק היינו אם הוא בענין דלא חיישינן לתקלה כגון בפת דזריק ליה בין העצים ושמן דרמי ליה בכלי מאוס כדאמרינן התם ובזה כ"ע מודים ואף לחזקיה דמה דגריס התם אליביה ל"ש אלא פת לאו דוקא פת קאמר אלא לאפוקי חטי דלא דהא לא פליג אמתני' דתמורה או אברייתא כדמייתי התם וה"ה בשמן כדקאמר לעיל שם ולר' יוחנן אף בחיטי בשליקתא ומאיסתא והכי שמיע ליה נמי לר' שמואל בר נחמן מדר' יוחנן דבשאר כל הדברים ג"כ

מותר בגוונא דליכא מיחש לתקלה ומה דבעי מניה הכי הוא דבעי מהו להדליק מיד כשנטמא אם חיישינן לתקלה נמי בכה"ג דילמא אדמדליק אתי למיכל מיניה או לא חיישינן להא אלא דוקא אם מניחן עד שידליק לעת הצורך בהא הוא דחיישת לתקלה ועד דרמי ליה בכלי מאוס וכן בשאר כל הדברים כיוצא בכך והשיב לו אדליק ומה דנפיל לשבטך נפיל לך כלומר דבשעה שמדליק לא חיישינן מידי לתקלה דזהו נפל לך שעומדת להדלקה מכיון שנטמאת וכי בעית להדליק מיד אדליק וכדמסיים אבתריה הכל מודין בשמן וכו' והיינו בשנטמא ועומד לכך דלא חיישינן למידי כשמדליק מיד והשתא שמעינן לרבי יוחנן דהא דמתיר לעיל ואף בשאר כל הדברים היינו אם רוצה להחזיקן להדלקה צריך שיעשה תקנה דלא ליתי לידי תקלה וזה דהחשש תקלה בשביל אחרים היא שלא ידעו שנטמא ואתו למיכל והלכך צריך שיהיה בכלי מאוס וכדומה לזה בשאר הדברים כדלעיל אבל אם רוצה להדליק מיד מדליק וליכא למיחש למידי דלהאי חששא דאמדליק אתי למיכל ודאי לא חיישינן כדאמרי' גבי חמץ בפ"ק דפסחים (ד' יא) לרבנן דר' יהודה דהתם הוא עצמו מחזר עליו לשרפו מיכל קאכיל מיניה ובזה תמצא דר' יוחנן דהכא שפיר אתיא מילתיה כדהתם דהתם מיירי ברוצה להחזיקן להדלקה דבכה"ג חיישינן לתקלה והיינו לתקלת אחרים וכן הכא דמתיר לעיל אף בשאר כל הדברים היינו באופן דליכא למיחש לתקלה כגון בשליקתא וכו' כדהתם ומה דהתיר לר' שמואל בר נחמן היינו להדליק מיד וזה החילוק והסברא מוכרח הוא מהאי בעיא דר"ש בר נחמן וממה שהשיב לו כדאמרן. ובזה תמצא דברי הרמב"ם בדין זה מבוארים שכתב בפ' י"ב בהלכה יב פת של תרומה שנטמאת משליכה לבין העצים עד שישרפנה וכן שמן שנטמא נותנו בכלי מאוס עד שידליק כדי שלא יהיה תחלה לאחרים ויאכלוהו וחטין וכו' וזהו כדר' יוחנן דהתם וכהחילוק אליביה דשמעינן מהכא וזהו דקאמר עד שישרפנה עד שידליק ואם רוצה להדליק מיד א"צ שום תקנה דליכא למיחש למידי וזהו דסתם וכתב ברישׁ פי"א התרומה ניתנה וכו' אבל סך הוא השמן הטהור ומדליק את הטמא וכו' ור"ל באופן דליכא למיחש לתקלת אחרים וזהו שכתב בדין דמשנתינו בפי"ד כנזכר דבדבר דאיכא למיחש לתקלה לא יניחן אלא ידליק הכל כדרך שמדליקין תרומה טמאה וכלומר אם ידליק הכל מיד ליכא למיחש למידי כמו שנתבאר:

ניחא טהורין ירקבו וכו'. אמרי שנתבאר בדיבור דלעיל מזה ובריש הפרק אין אנו צריכין עוד לכפול בדברים דעם מה שמבואר כאן בפנים ובהא דלעיל יתבאר פירוש הסוגיא על נכון וכן דברי הרמב"ם בכל מה שכתב בענין זה כפי מה שקדם:

ולא כן סברינן מימר אין להקדש וכו'. כדפרישית בפנים דעל אריכות הלשון דהתנא קאי דקאמר בדמי תרומה וכו' וזה ידוע דתרומה איקרי קודש ובכלל הא דנשנה בערכין הוא. והר"ש פי' גם כאן וכתב דפריך ארישא בנפלה להקדש אמאי ירקבו ולא כן וכי'. וזו היא שעתו דמי עצים ומשני אר"י תיפתר שחרב אותו מקום וכו' וזה קשה דא"כ בנפלה להקדש בחרב אותו מקום איירי ובנפלה לחולין או לאינך אף במקום שאינו חרב מיירי דהא לא פריך אלא להקדש והרי התנא בחדא בבא כללינהו ועוד דאם הקושיא מפני מה ירקבו ולא ימכרו לדמי עצים א"כ העיקר חסר דהו"ל למיפרך יפדו וימכרו דהא בלא פדיה אסור בהנאה ומזה קשה גם על מה שהוגה בפירושו להקושיא ולתקלה ליכא למיחש דהקדש בדילי אינשי מניה הא ע"כ צריך פדייה קודם המכירה וא"כ תו לא הוי הקדש ואכתי איכא למיחש לתקלה ומאי פריך והעיקר דאסיפא אם נפלה טהורה קאי ואין אנו צריכין לדוחק פי' הזה:

ולא מודי ר' אליעזר בסאה שהעלה מן הטבל וכו'. עיין לעיל בד"ה תני ר' חייא מה שנתבאר מענין זה:

חזקיה אמר אפי' חולין ששם יאכלו נקודים מפני חלתן. כדפרישית דעל מתני' דלעיל קאי בנפלה תרומה לתוך חולין טהורין וזה מוכרח הוא וה"נ אמרינן בבבלי בכורות (דף כג) אמתני' דלעיל ותני עלה אותן חולין לר"א מה תהא עליהן יאכלו נקודים וכו' אלא דהתם קאמר עולא טעמא אחרינא גזירה שמא יביא קב חולין טמאין ממין אחר וקב ועוד ממין זה סבר איבטלינהו ברובא וכיון דאיכא האי משהו מצא מין את מינו וניער ולא קאמר מפני חלתן ומיהו משמע נמי מהתם דאיסור טומאה לא בטל אע"פ שיש כאן אחד ומאה ורש"י ז"ל פי' שם בהא דקאמר לר"א מה תהא עליהן דלרבנן הא אמרינן בכולהו בין חולין בין תרומה יאכלו נקודים או קליות וזהו לפירושו שפי' שם לעיל דהא דאמרי חכמים תעלה היינו תיבטל ותאכל עם חוליה וכו' והתוס' שם הסכימו לפירושו והן הן דברי הר"ש דכאן ע"ש ומדעת הרמב"ם ז"ל נראה דפי' תעלה שמפריש הסאה תרומה מהן דבדין הזה וכן באם נפלה סאה תרומה למאה חולין טמאין שהעתיק בפ' י"ד בהלכה י"ג וכתב כלשון המשנה תעלה וסיים באחד ומאה משמע מל' המיותר הזה דהא ידעינן שהוא באחד ומאה אלא דבא להשמיענו דה"ז כשאר תרומה שעולה באחד ומאה וצריך להפריש מה הסאה התרומה כמ"ש בר"פ י"ג ולא ביאר כאן כלום מדין החולין מה תהא עליהן ונראה שהוא ז"ל פירש להא דבכורות דלר"א דוקא הוא דקאמר מה תהא עליהן ולטעמא דקאמר הכא מפני חלתן נראה ג"כ דלא היה חושש לזה ומשום דלחכמים דר"ע לקמן בפ"ב דחלה גבי מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה דס"ל יעשנה קבין וכו' וא"כ

ה"נ דכותה דהואיל ויש בהחולין ספק טומאה יעשנה קבין ויתבאר עוד מזה לדעתו ז"ל גבי שתי קופות שהביא שם בהלכה יז יח ולקמן והן נלמדין מהאי תלמודא דפרק ז' לקמן בהלכה ו' ושם תמצא מענין זה בס"ד:

כמה יהא בעיסה ויהא יכול לעשותה בטהרה וכו'. דברי חזקיה הן סתומין כדא"ר אבהו כל ימינו וכו' וגם מה שפירש ר' אבהו הם ג"כ כחידה זו וכדאמרי' לעיל בסוף דמאי שדברו בלשונם כך כדי להבין דברי חכמים וחידותם ובאמת סוגיא זו קשה מן הקשות שבסדר הזה ופירשתיה על הדין עיסה שנולד לה ספק טומאה מפני שראיתי אחר כל החיפוש והעיון דא"א לפרש על ענין אחר לא לדברי חזקיה ולא לדברי ר' אבהו ומה דקאמר אין יגבל שית וכו' והיותר נאות להתפרש הכל הוא על דין הזה כמבואר בפנים ומה שתמצא בסוף ענין הזה דהחשבון אינו מכוון כל כך בצמצום אל תתמה על החפץ הלא מצינו כעין זה בשמעתתא דמדת סאה בעירובין (דף פג) דקאמר דמדברית קמ"ד ודירושלמית קע"ג ודצפורית ר"ז והני תרתי שלא בדקדוק הן כדפירש"י ז"ל שם וכן התוס' דאין החשבון מכוון וכן נמי בענין דהאי שמעתתא ואינו כ"א בסוף במה דקאמר לר' יוחנן שגיבל אחת בי"ז ואתיא בעיסת מאתים. והיותר הכל מבואר בפנים:

נבילה בטילה בשחוטה וכו'. כדפרישית דאפשר לשחוטה שתעשה לבילה בתמיה קאמר כדאמר במנחות (דף כג) דלנבילה אפשר שתעשה שחוטה דלכי מסרחה פרחה טומאתה אבל אי אפשר לשחוטה שתעשה נבילה ודברי ר' יוסי בר' חנינא דהכא כרב חסדא דהתם דבתר מבטל אזלינן וכן פסק הרמב"ם כרב חסדא בסוף פ"א מהלכ' אבות הטומאות ובמה שהשיג הראב"ד שם דהא כל אותה הסוגיא אליבא דר' יהודה היא דס"ל מין במינו לא בטל אבל לרבנן ל"ש הכי ול"ש הכי בטלה ברוב לענין טומאת מגע. וכלומר דהשתא למה ליה להרמב"ם להאי טעמא שכתב שם כדרב חסדא שא"א לשחוטה שתעשה נבילה אבל הנבילה אפשר שתטהר כשתסרח לפיכך תיבטל תיפוק ליה דלרבנן לעולם מין במינו בטל יש לומר לדעת הרמב"ם דהואיל דאשכחן בבכורות (דף כג) דמסיק ר' יוסי בר' חנינא דטהור טמא במגע אבל במשא מטמא וכדקאמר הכא ומשמע מהכא מדמקשה הש"ס בפשיטות מהאי דר' יוסי ב"ח א"כ לכ"ע הוא דקאמר הכי ונבאר השתא לגופא דטעמא לענין דלא בטלה אלא לטומאת מגע דהא בלא"ה ע"כ דאליבא דרבנן צריך טעמא מפני מה לא בטלה אף לענין טומאת משא דהא מין במינו לעולם בטל הוא אלא ודאי דה"ט דהאי ביטול לא דמי לשאר ביטול במין במינו כמו לענין איסור והיתר דקיי"ל יבש ביבש חד בתרי בטל במין במינו אבל גבי טומאה שנתבטלה ברוב לא בטלה אלא לענין טומאת מגע אבל לטומאת משא כמאן דאיתא דמי משום דדין דטומאת נבילה

לא פרחה טומאתה ממנה אא"כ שנסרחה ונפסלה אפי' לכלב וכר' יוחנן בבכורות שם דלא אסיק הש"ס התם בקשיא לר' יוחנן מההיא דבהמה גסה ששפעה חררת דם דאינה מטמאה לא במגע ולא במשא משום ביטול ברוב אלא מעיקרא מקודם דידעינן לטעמיה דר' יוחנן אבל לבתר הכי דמפרש טעמייהו דבר פדא ור' יוחנן דלבר פדא דס"ל לטומאת משא החמורה עד לגר דדריש לגר תתננה הראויה לגר קרויה נבילה ור' יוחנן קאמר דהאי קרא למעוטי סרוחה מעיקרא דלא היתה מתחלה ראויה לגר הוא דאתי וכן ההיא דחררת דם דאע"ג דמעיקרא אתחזי אגב אמו אפ"ה אינה מטמאת אף במשא משום שנתבטלה ברוב תו לא קשיא לר' יוחנן ואמאי הא אמרינן טומאה שנתבטלה ברוב אין הביטול אלא למגע אבל למשא לא דכמאן דאיתא דמי דהא ליתא דנהי דבשאר טומאה שנתבטלה הכי הוא דהויא שאני התם דמעיקרא חזיא היא עצמה לגר ויש בה צד חומר שנטמאת אף במשא אפי' כשנסרחה ואינה ראויה לגר עד שתפסל מאכילת כלב והלכך אמרינן הכי נמי בשנתבטלה ברוב מיהת לענין טומאת משא כמאן דאיתא דמיא הואיל והאי טומאה היתה ראויה לגר בתחילה אבל גבי חררת דם הוא עכ"פ בתחילתה לא היתה ראויה כלל לגר ונהי דאצטריך לטעמא דביטול ברוב משום דיש בה איזה צד ראוי כדקאמר דחזיא מעיקרא אגב אמיה מ"מ היא עצמה לא אתחזי כלל והלכך בחררה כשנתבטלה ברוב נתבטלה לגמרי בין למגע בין למשא וזהו נמי טעמיה דהרמב"ם בהא דפסק שם לעיל בהלכה י"ג כר' יוחנן דלעולם נבילה מטמאה עד שתפסל מאכילת כלב ודוקא בסרוחה מעיקרא הוא דממעטינן מקרא דלגר אתננה ובהלכה י"ו פסק בהאי דחררת דם נמי כר' יוחנן ובהלכה י"ז פסק לדין דהכא דלכאורה קשיא הא זה סותר להאי דלעיל וכדאקשו בגמרא דאם ביטול ברוב לא מהני לטומאת משא א"כ אמאי בהא דחררת דם אינה מטמאה אפי' במשא משום ביטול ברוב אלא דטעמא כדאמרן והשתא דאתינן להכי ממילא תבין דהיה צריך הרמב"ם להביא ה"ט דא"א לשחוטה וכו' וזה כדי ליתן טעם לשתי החלוקות לענין שלא מטמאה במגע וליתן טעם ג"כ למה מטמא במשא דלא תיקשי הא נתבטלה ולימא מכל הטומאות נתבטלה הלכך מסיים דטעמא דהאי ביטול ברוב לא דמי לשאר ביטול ברוב במין במינו משום דהכא טעמא הויא דהשחוטה אי אפשר שתהיה כנבילה אבל הנבילה אפשר כשתסרח ור"ל דלכשתסרח ותטהר לגמרי שלא תהיה ראויה אפי' לכלב וזהו שכתב שתטהר כשתסרח ור"ל תטהר לגמרי שלא תהיה ראויה לכלב ומלמדנו בזה דה"ט דכאן מטמאה במשא הואיל דיש בה צד החמור הזה ולא דמי להאי חררה דלעיל דלא מטמאה אפי' במשא משום דהתם לא היתה ראויה הייא בעצמה לגר מעולם אבל הכא היתה החתיכה נבילה ראויה לגר בתחילה זה טעם

לטומאת משא אע"פ שנתבטל כדלעיל אבל למגע מיהת בטילה דא"א לשחוטה וכו' וזכינו מזה דלכוונה זו מביא הרמב"ם להאי טעמא אע"פ שלענין הביטול עצמו לא היינו צריכין לזה הטעם אליבא דרבנן מ"מ משום החילוק דבין מגע למשא בענין הביטול ברוב כאן על כרחך דאתינן להאי טעמא כדאמרן ועיין מענין זה לקמן בסוף פ"ג דחלה ד"ה אמרין לית הדא דר' זעירא מה שנתבאר שם בס"ד:

ובדבר שאין דרכו להבלל וכו'. הרמב"ם ז"ל הביא לזה על דין המדומע שנפל למקום אחר שאינו מדמע אלא לפי חשבון כמ"ש בפי"ג בהלכה ג' וסיים בד"א בדבר שאין דרכו להבלל כגון חטים לחטים או קמח לקמח אבל דרכו להבלל כגון שמן וכו'. ואם רוב חולין הרי הוא כחולין ואינו מדמע אע"פ שהכל אסור לזרים. ופשוט הוא דאף דדברי הש"ס על התוספתא דמיירי בענין התשלומין קאי מ"מ היינו הך שהרי אין לשלם אלא מהחולין המתוקנין כדתנן והביא הוא לעיל בפ' עשירי בהלכה יח וא"כ א"א לפרש דלענין התשלומין קאמר הש"ס דהא בין כך ובין כך מדומעין הן ואינן חולין מתוקנין ואין לשלם מהן אע"פ שהרוב הוא חולין אלא איידי דאיירי בהתוספתא במדומע ולפי חשבון מסיים הש"ס דהא דאמרינן דהולכין במדומע לפי חשבון היינו בדבר שאין דרכו להבלל וכו' וא"כ אם נפל מזה למקום אחר הולכין אחר הרוב לענין דימוע קאמר ומיהו ע"כ צ"ל דסתמא דמתני' דריש פרק דלקמן פליג אתוספתא בענין התשלומין ולפיכך נקט הרמב"ם להאי דמחלק הש"ס לענין דימוע בדוקא:

הלכה ב

ואין המחומץ מחמיץ וכו'. מה שפי' הר"ב ונמשך אחר הר"ש זהו דלא כהלכתא דלא אתיא אלא למ"ד זה וזה גורם אסור ומה שפירשתי בפנים הוא אליבא דחכמים דערלה וכן פירשו התוס' בתמורה (דף יב) ויש שם ט"ס בדבריהם דחכמים ס"ל זה וזה גורם מותר וכן מאי דמבואר בפנים בפירושא דמים שאובין הוא כר"א בן יעקב בתמורה שם והלכתא כותיה וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ד דמקואות ומענין מה דמשמע מרהטת הסוגיא דגמרא נתבאר בדיבורים דלמעלה:

עד שתרבה תרומה לחולין. פירשתי בפנים כדעת הרמב"ם ז"ל בפירושו וכן בחיבורו בפ' יג הלכה ה' והראב"ד ז"ל כתב אינו כן וכו' ופי' כפי' הר"ש והר"ב אחריו שאם נפלו נ"א סאה אתר סאה וכו' דשמא הוא מגביה החולין והתרומה נשארת שם וכו' וכתב הכ"מ דטעמיה דהרמב"ם שלא בחר בפי' הזה משום דמתני' דלעיל משמע דלא אמרינן שמא הוא מגביה החולין והתרומה נשארת דהא קאמרי חכמים דהמדומע מדמע לפי חשבון וכו' ע"ש ואי משום הא לא אריא דממתני' דלעיל לא קשה מידי לפי' הראב"ד

דאיכא למימר זיל הכא לחומרא וזיל הכא לחומרא דלעיל חיישינן שמא אף לתרומה היתה באותו מדומע שנפל למקום אחר ומדמעת מיהת לפי חשבון והכא איפכא חיישינן לחומרא דשמא הוא מגביה החולין והתרומה נשארת וגם מה שכתב הכ"מ דהכא ראשון ראשון מתבטל וה"ל הכל חולין מתני' דמקואות קשיתיה דמייתי הכא בהסוגיא נתן סאה וכו' ואינו כשר אלא עד רובו וכ"פ הרמב"ם בעצמו בפ"ד דמקואות בהלכה ז' ועוד דמהסוגיא דהכא משמע דדין דימוע דתרומה חמירא משאובין דמקוה כדמשני להא דפריך מענין ריבה בתרומה במזיד ובגופיה דדינא דקמא קמא בטיל צריך ביאור מכמה וכמה מקומות בש"ס ועיין בתוס' בכורות (דף כב) ד"ה יתיב רב דימי וכו' ובמקום אחר בארתי מזה לדעת הרמב"ם ז"ל:

לא תני בשם ר' יוחנן אלא אינה מדמעת כל עיקר. ואזלא הא דלקמן אליבא מה דהיה גורס ר' יוחנן במתני' להחכמים והרמב"ם ז"ל לא היה חושש לכל זה אלא כפי גירסת הספרים שלפנינו וכ"כ בפי"ג בהלכה ג' וכך הובאה בפ"ק דתמורה (דף יב) לדברי חכמים במתני' חולין שלמעלן וכו'. יש לפרש ג"כ לאידך גיסא דהחולין שנפלה הסאה לתוכן הן הנקראין חולין שלמעלן מפני שכשנפלה לתוכן ונתערבה הסאה בהן הם למעלה והחולין שבתוך הסאה הן הנקראין חולין שלמטן שנתערבו בתוך שאר החולין שעליהן ולפי' זה מתיישב יותר על הלשון להא דקאמר חולין שלמטן נעשו חרשין כלומר אלו החולין שמדומעין בהסאה נעשו כחרשין ואינן חוזרין וניעורין להצטרף עם החולין שנפלו לתוכן והן שלמעלה כדאמרן ומ"מ לענין כוונת הענין חדא היא והמסקנא דאינן מצטרפין החולין אלו עם אלו כדקאמר סבר ר' לעזר מימר וכו' וצריך שיהו באותן החולין שנפלה לתוכן לבדן כדי להעלות התרומה שבהסאה לפי חשבון וכן לא זכר הרמב"ם שם מצירוף החולין כלום מיהו מה דמשמע הכא אליבא דר' לעזר דדוקא שנפלו למקום אחד וזה אף לפי מסקנת הש"ס דאין החולין מצטרפין אלו עם אלו כמבואר בפנים דלמאי דמסיק דחולין שלמטן נעשו חרשין צריך לפרש דהא דקאמר והוא שנפלו לתוך מדומע אחד היינו לקולא לאפוקי בנפל מקצת למקום זה ומקצת למקום אחר דאינו מדמע כלל וזה מוכרח דאל"כ מה בין למאי דס"ד בענין הצירוף ובין למאי דמסיק לענין אם נפלו למקום אחד או לא הא ע"כ צריך לפרש להא דקאמר והוא שנפלו למדומע אחד גם למאי דמסיק בענין הצירוף אלא דחזינן דהרמב"ם לא חילוק כלום בין נפל כולו למקום אתר או לא ואף דדברי ר' אלעזר אליבא דחכמים דמתני' הן ונראה דטעמו ז"ל דסמך על הא דחילפיי בהלכה דלקמן דאליבא דר"א דמתני' קאמר להא חולין שלמטן וכו' ודלא כר' אלעזר דמתני מילתיה אליבא דחכמים ואף דבענין דהחולין שלמטן נעשין חרשין

משמע דכ"ע מודים בזה דהרי לא כתב כלום מצירוף החולין מ"מ עיקר מלתיה דר' אלעזר בהא דקאמר והוא שנפלו לתוך מדומע אחד מיפרכה. והיותר נראה לפרש להא דר' אלעזר דה"ק והוא בנפלו לתוך מדומע אחד כלומר הא דקאמרי חכמים דמיהת מדמעת לפי חשבון היינו דוקא שנפלה אותה הסאה לתוך שיעור מדומע אחד וזהו אם נפלה לפחות מסאה כדפרישית במתני' ונקרא מדומע אחד ששיעור כזה נעשה מדומע מחמת אותו חלק ממאה תרומה שבהסאה ולאפוקי אם נפלה לסאה אחרת דאין נעשה מדומע שהרי אותו החלק תרומה עולה בא' ומאה ושואל הש"ס אם על דעתיה דר' אלעזר חולין שלמעלן וכו' כדפרישית וכלומר דאי נימא הכי א"כ לא משכחת לה שנפלה למדומע אחד אלא א"כ אין באותן החולין שלמעלן ושלמטן כדי להעלות בא' ומאה להחלק התרומה שבסאה וזה קשה דאי הכי אין בהחולין השניים כ"א פחות מחלק אחד של מאה בסאה שהרי באותה סאה הראשונה שנפלה למאה והגביהה יש בה נ"ט חלקים חולין וחלק אחד תרומה וכשנתערבה עם חלק אחד ממאה של מקום אחר יש כאן להעלות התרומה בא' ומאה ולא הוה שייך לומר בה שנפלה למקום אחר אם אין בו אלא פחות מא' ממאה של סאה וקאמר הש"ס דלא היא אלא סבר ר"א מימר וכו' דאינן מצטרפין והשתא משכחת לה שנפלה לפחות מסאה והיינו פחות מחלק א' ממאה מסאה:

תני רבת התרומה וכו'. פשוט הוא דדין רביית התרומה לבטלה במזיד שוה לדין מרבה בחולין להעלות התרומה והרי הוא בכלל אין מבטלין איסורי תורה לכתחלה:

זאת אומרת דבר שהוא בטל ד"ת מעורר וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות בש"ס דאיסור מעורר איסור שבטל ובבכורות דף הנזכר אמרינן להדיא גבי דימוע דתרומה כן והבאתי לעיל ועיין בהלכה ג' בד"ה חזקיה אמר וכו' מה שנתבאר מענין זה:

רבי שמעון אומר ידיעתה מקדשתה וכו'. הר"ש פי' כלומר לר"ש אם לא נודע לו בראשונה עד שנפלה שנייה היה הכל נאסר אבל השתא דנודע לו כיון דסופו להרים כמורם דמי וכו' וזה דוחק גדול דא"כ הול"ל ידיעתה מתירתה ומאי האי מקדשתה דקאמר ולמאי דפרישית ניחא וכדמשמע מהתוספתא שהבאתי בפנים במתני' דר"א בר"ש מפרש דל"פ רבנן אדר"ש אלא בשלא נודע לו אבל בשנודע לו מודו דמותר דאע"ג דבעלמא פליגי רבנן אדר"ש דס"ל כל העומד להרים כמורם דמי ואינהו סברי דלא אמרינן כן הכא בדימוע דמדבריהם הקילו ומה שהשיג הראב"ד ז"ל בפ' יג בהלכה ו' על מה שפסק הרמב"ם ז"ל כן וכתב מה רב גובריה דעביד כיחידאה דר"א בר"ש הוא דמפליג בהכי וכו'. טעמיה דהראב"ד משום דבפ"ק דפסחים (דף יג ע"ב) אמרינן ראב"ש סבר לה כאבוה דאמר כל העומד לזרוק כזרוק דמי וא"כ ראב"ש דתוספתא אליבא דנפשיה קאמר לה

אבל הרמב"ם לא היה סובר כן אלא דמפרש מילתיה דת"ק הוא וכטעמא דאמרן ומסתייע לפירושו מהא דקאמר הכא לרבנן הרמתה מקדשתה משמע דוקא הרמתה ולא ידיעתה וכמבואר בפנים ומה שכתב הכ"מ כאן אגב ריהטא כתב כן דא"א לפרש לדברי ר"א בר"ש דלפרושי מילתיה דר"ש היא דמאי בד"א דקאמר הא ר"ש מתיר הוא ומ"ש וכדמשמע בירושלמי זהו לפי' הר"ש וכבר כתבתי דלא מתפרש כן:

חד בר נש אפיל שעורין גו חטין וכו'. הא דהירי יתן לו דמי שעורין על כרחך אחר שישלם לו ההפסד שעירב בתוך החטין קאמר דהרי זה הפסיד לו החטין ואף בהיזק שאינו ניכר אמרינן דחייב לשלם מה שהפחית מדמיהן אם עשה במזיד כדאיירי הכא וכדתנן בפ' הנזקין המטמא והמדמע וכו' ומבואר בריש ב"ק ובכמה מקומות בש"ס וכמבואר בדברי הרמב"ם בריש פ"ז מהלכ' חובל ומזיק וא"כ זה צריך לשלם לבעל החטין מה שהפחית לו בתערובת השעורין אלא שהבעל החטין נותן לו דמי שעורין שלו דהא א"א לבור אותן וזה פשוט הוא דמיהת שעורין שלו אין לו להפסיד אחר שכבר שילם הפסד התערובת לבעל החטין דהא לא שייך ביטול בממון כדאמרי' בפ' משילין (דף לח) גבי כעין זה מי קמדמית איסורא לממונא איסורא בטל ממונא לא בטל אלא דהתם בנתערב מאליו מיירי והכא אפיל קאמר וא"כ לענין הפסד החטין ודאי הוא שצריך לשלם לבעל החטין כדין המפסיד בידים לממון חבירו ובעל החטין צריך שיתן לו דמי שעורין שלו ומיהו מה דאמר והשאר יחלוקו א"א לפרש בענין אחר אלא בגוונא דאם אח"כ נתייקרו מיירי ולישנא דהאי ש"ס לישנא קייטא היא דאלת"ה מאי והשאר יחלוקו שייך כאן ולמאי דפרישית בנתייקרו את"כ דמיא האי דינא למאי דאמרי' בפ"ג דב"ק גבי שבח נבילה שנתייקרה אח"כ דקיי"ל כר' יהודה דחולקין המזיק ושניזק וה"נ דכותה. ולפ"ז היה צריך לפרש גם להא דלעיל בסאה תרומה וכו' נמי בענין זה אלא דסאה שנפלה קאמר ובנפלה מעצמה לא שייך לכל זה דבממון שהזיק לא דיינינן דינא דגרמו ואפשר דהפילה במתכוין קאמר א"נ דהאי ש"ס ס"ל דאף בכה"ג שייך לומר כן ובפ"ז דשבועות הארכתי בקונטרס האחרון בענין גרמי לדעת האי ש"ס ולדעת גדולי הפוסקים ז"ל:

הלכה ג

מן מה דאמר רב הונא קליפי איסור מצטרפין להיתר וכו'. כלומר דלרב הונא הוא כך אבל לדינא לא ס"ל כוותיה בפסולת של תרומה דמצטרפת עם החולין דא"ה קשיא אהאי ברייתא אדתני אין טינופת של תרומה מצטרפת עם התרומה וכו' לישמעינן רבותא טפי דאפי' להעלות את התרומה מצטרפת עם החולין היא וכבר כתבתי מזה בפ"ו דנזיר בהלכה ט' ד"ה מ"ד נותני טעמים וכו' דה"ט דהרמב"ם שלא פסק כהאי דרב הונא ולא

כתב שם בהלכה ז' אלא כדברי האי ברייתא ומ"ש הכ"מ בענין שהשיג הראב"ד יותר מכאן אמרו בירושלמי וכו' דגמ' דידן פליגא וכו' ועוד דבירושלמי גופיה במחלוקת היא שנויה אין כאן מחלוקת אלא בעיא דרב ביבי היא ופשט הש"ס דלרב הונא איכא למימר דסבר גבי פסולת תרומה כמו דס"ל גבי קליפי איסור ובענין מה דמשמע בדין קליפי איסור מפ' גיד הנשה הארכתי בזה שם ואין כאן מקומו:

סאה תרומה שנפלה למאה וכו'. כדברי התוספתא שהבאתי בפנים כך פסק הרמב"ם שם בדיני דרישא דאין פסולת של תרומה וכו' אבל הפסולת של חולין מצטרפת עם החולין להעלות התרומה וכהאי ברייתא דלעיל והיינו נמי דקתני בתוספתא בנפלה למאה דאין מוציאין זונין טנופת שבהן וכן הדין בלוג יין צלול שנפל למאה לוגין עכורין דאין מוציאין השמרים וזהו דמצטרפין פסולת החולין עם החולין להעלות התרומה מלבד מה ששנוי בתוספתא בפחות מכאן מוציאין הזונין והשמרים לא העתיק הרמב"ם לזה משום דאתיא כהאי מ"ד דפסולת תרומה מצטרפת עם החולין וכדפרישית בפנים והוא ז"ל לא פסק כן כמבואר בדיבור דלעיל. וסיפא דהתוספתא לוג יין עכור שנפל למאה צלולין אין מוציאין שמרים שבו הביא שם ופשוט הוא כדפרישית בפנים ומה שהשיג הראב"ד במ"ש אח"כ בהלכה ט' לוג מים וכו' שזהו מן התוספתא שם דלעיל מינה לוג מים שנפל לתוך צ"ט של יין וכו' וכוונת השגתו דאפילו מחצה מים ומחצה יין אינן מצטרפין כדסיים שם בזה והנראה דהרמב"ם שהביא כלשון התוספתא ולרבותא דאפי' לוג אחד מים לא מהני להשלים למאה משום דלעולם המים והיין מצטרפין זה עם זה:

תני אף טוחן הוא בתחילה ומתיר. והרמב"ם שם לא כתב אלא כל' המשנה וטחן הכל וכו' ולא הזכיר ההיתר לכתחילה וטעמו דאע"ג דסתמא דהש"ס מוקי להך ברייתא כר' יוסי דערלה והוא ז"ל פסק כר' יוסי בפט"ז ממ"א בהלכה כ"ה מ"מ הכא לא פסק כוותיה דטעמיה בההיא דנטיעות שנתערבו משום דבגטין (דף נד) מסיק דחזקה אין אדם אוסר את כרמו בנטיעה אחת והכא לא שייך האי טעמא ואף דר"ז מוקי להא דהכא כדברי הכל לא חייש לזה מכיון דסתמא דהש"ס תלי בהאי פלוגתא דר' יוסי ורבנן והדרינן דהלכה כחכמים בענין דינא דהאי מתני' כל האיסורין שריבה עליהן שוגג וכו'. עיין לעיל בפ"ב דכלאים מה שנתבאר מענין זה בס"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ו

הלכה א

האוכל תרומה שוגג. ולא כן א"ר אבהו בשם ר' יוחנן מזיד בחלב ושוגג בקרבן וכו' ומביא קרבן. כבר כתבתי בפ' אלו נערות ובכמה מקומות דדברי ר' יוחנן דהאי תלמודא אליבא דמונבז היא בבבלי פ' כלל גדול (דף ס"ט) דס"ל שגגת קרבן שמה שגגה אבל לרבנן דקיי"ל כותייהו לאו שמה שגגה בעבירות שיש בהן כרת כדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכ' שגגות הלכה ב' כ"א צריך שישגוג בכרת ואע"פ שהזיד בלאו וכר' יוחנן דהתם אליבא דרבנן דמונבז ובתרומה מסיק התם רבא דמיתה במקום כרת עומדת וחומש במקום קרבן קאי וא"כ אם שגג במיתה משלם קרן וחומש אבל אם שגג בחומש לאו שגגה היא כדמסיק הכא לענין חומש דגזירת הכתוב היא שתהא כל אכילתו בשגגה וכלומר לאפוקי אם הזיד בתרומה ולא שגג אלא בחומש אבל אם הזיד בתרומה ושגג במיתה לא שמענו מהכא מידי ואיכא למימר דהאי ש"ס ס"ל כאביי דהתם דהכל מודים בתרומה עד שישגג בלאו שבה ולא אמרינן דמיתה במקום כרת עומדת ואיכא למימר כרבא דשגגת מיתה שמה שגגה אע"פ שהזיד בלאו שבה והרמב"ם פסק כרבא דכלל גדול בריש פ' עשירי מהלכ' תרומה ומה שכתב הכ"מ קצת משמע כן בירושלמי ריש פ"ו דתרומות ורפ"ח. לא מצאנו אף במקצת דמשמע כן בהאי תלמודא כ"א בהא דשגגת חומש לאו שגגה היא ומזה לא דיבר הרמב"ם כלום ופשוט הוא דכיון דמיתה במקום כרת עומדת א"כ חומש דבמקום קרבן קאי לא הוי שגגה דהדרינן לכללא דכל עבירה שיש בה כרת שגגת קרבן שבה לאו שגגה היא וזהו דמוכרח נמי מהכא דקאמר שתהא כל אכילתו בשגגה ולאפוקי שגגת חומש דלאו שגגה היא משום דחומש במקום קרבן קאי כדרבא ושגגת קרבן לאו שגגה היא אלא דמאי דקאמר ר"ז מטעמא דגזירת הכתוב הוא היינו לתרץ אפי' לר' יוחנן דהכא דס"ל בענין שגגת קרבן כמונבז ומזה תבין דמ"ש הר"ש כאן ור' זעירא דירושלמי כאביי דאמר התם בתרומה אליבא דר' יוחנן שאין חייבין עליה עד שישגוג בלאו שבה ולאו מטעמא דר"ז קאמר לה ע"ש ומבואר הוא דכל זה אינו מוכרח דר"ז לא קאמר הכא אלא לאפוקי דשגגת חומש לאו שגגה היא וכדאמרן:

השב לו מידיעתו חייב על שגגתה. בריש מס' הוריות הארכתי בענין זה ומיהו מה דמשמע מהכא דאפי' מזיד בספיקו הוא כיון דבשוגג בודאי הוא השב מידיעתו קרינן ביה זה לא שמענו אליבא דר"ש דדריש הכי ומויתי ליה בש"ס דילן בהרבה מקומות וע"ש במה שבארתי לדעת הרמב"ם ז"ל בענין פלוגתא דר"ש ורבנן:

ומודי רשב"ל ביוה"כ. משמע מהכא דמודה הוא ביוה"כ דאסור מן התורה הוא בחצי שיעור דהא מדמי לה בעתיד להשלים דודאי איסורו מן התורה קאמר אבל בבבלי ר"פ יוה"כ דפריך אסור ענוש כרת הוא הניחא לר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה מוקמי' למתני' בחצי שיעור אלא לר"ל מאי איכא למימר ומשני מודה ר"ל שהוא אסור מדרבנן ודוחק הוא לפרש דגם הכא מדרבנן קאמר:

תני הכוסס את החטה של תרומה וכו'. והרמב"ם ז"ל פסק בפ"י בהלכה ז' דמשלם קרן וחומש והשיג הראב"ד ז"ל דהא רבי הוא דס"ל הכי וקיי"ל כרבנן ואע"ג דמברכין עליה ב"פ האדמה אפשר דלגבי תרומה מזיק הוא. ונראה דטעמיה דהרמב"ם דכיון דתנינן בהדיא בפ' כיצד מברכין (דף לז)הכוסס את החטה מברך עליה בפה"א ש"מ דלאו אזוקי מזיק ודרך אכילה מקריא דאלת"ה היכי מברכינן עליה הא בפשיטות קאמר התם לעיל (דף לה) גבי שמן זית מברכין עליו וכו' ה"ד אי דקשתי ליה מישתי אזוקי מזיק ליה וכו' אלמא דלא מברכינן על דבר המזיק וא"כ הך סתמא דברייתא כרבי היא דאתיא ולפיכך פסק כותיה והכ"מ כתב ואפשר לומר וכו' ע"ש במ"ש ועוד דאמרי' בירושלמי ר' אבהו בשם ר"י הכוסס את החטה לוקה ואלו לא היתה אכילה לא היה לוקה והיינו כרבי. וזה תמוה דמייתי ראיה ממזיד אשוגג ולא ממעטיני מזיק אלא באוכל בשוגג דפטור מהחומש ולא שכחן מיעוט לאוכל במזיד ומזיק דאינו לוקה:

מודין חכמים לרבי במגמע חומץ של תרומה אחר טיבולו וכו'. למאי דגריס לקמן בפ' שמנה שרצים וכן בפ' בתרא דיומא אתי שפיר טפי דקתני התם המגמע חומץ של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש הכוס את החטה וכו' מודין חכמים לרבי במגמע את החומץ של תרומה אחר טיבולו וכו' דרישא דקתני המגמע את החומץ אינו משלם את החומש כחכמים היא ועלה קאמר ר' ירמיה מודין חכמים לרבי וכו'. שמעינן מיהת דלחכמים אינו משלם את החומש אלא דוקא במגמע אחר טיבולו והיה לו להראב"ד להשיג גם בחומץ דהרמב"ם פסק שם סתם במגמע חומץ דמשלם קרן וחומש וזהו כרבי ואפשר דכוונת השגתו גם על זה ולפיכך ציין ברוש הלכה אכל השוגג שאכל וכו' ולדעת הרמב"ם נראה לומר דגם בחומץ טעמיה הוא כדאמרן גבי חטה דמכיון דתנן בפ' כ"מ על החומץ הוא אומר שהכל ומדמברכין עליו דרך שתיה הוא ועוד דסתם מגמע שותה הרבה הוא ושותה הרבה כתב בהלכ' יוה"כ דאע"ג דפטור מכרת מכין אותו מכת מרדות אלמא דמיהת שתיה מיקרי ועיין לעיל בפ' כ"מ בהלכה א' ד"ה שמן זית במה שנתבאר מענין ברכת החומץ לדעת הרמב"ם ז"ל. תני אכל תרומה טמאה וכו'. כגי' התוספתא שהבאתי בפנים דבאכל תרומה טהורה ושילם חולין טמאין הוא דפליגי כך

מוקי לה בבבלי פ"י דיבמות (דף צ) לפי המסקנא דמעיקרא גריס התם כגי' דהכא ופריך עלה ומשני חסורי מחסרא וה"ק אכל תרומה טמאה משלם כל דהו אכל תרומה טהורה וכו' והאי שוגג ומזיד אתשלומין קאי כדפירש"י והתוס' שם וזה פשוט והרמב"ם פסק כחכמים כדכתב שם בהלכה כ' ואע"ג דקאמר הכא עלה אתיא דיחידאה דהכא כסתמא דתמן וכו' ומכיון דקיי"ל כסתמא דתמן גבי אין תורמין מן הטמא על הטהור א"כ היינו כסומכוס דהכא מ"מ לאו מילתא היא דלא קאמר לה אלא לפי גי' הברייתא בענין דקאמר לסומכוס מזיד לא עשה כלום א"כ היינו כסתמא דהתם אבל למאי דמסיק בבבלי שם דמאי אין תשלומיו תשלומין דקא בעי למיהדר שלומי חולין טהורין וכו' ובמזיד לכ"ע בעי למיהדר שלומי חולין טהורין ומיהת תשלומין הראשונים דין תשלומי תרומה להן לעולם לפ"ז לא דמיא לסתמא דאין תורמין דהתם במזיד לא עשה כלום להחכמים. ובענין דין דתשלומי תרומה דקאמר הכא פשוט הוא דהך ברייתא דלקמן תני תשלומי תרומה וכו' פליגא אדר"ז ולא סמיך הרמב"ם אהאי ברייתא אלא כדר"ז וכדדייק ר' יוסי דמסתמי דמתני' שמעינן הכי כדפסק הוא ז"ל שם בהלכה ט"ו דהתשלומין כתרומה לכל דבר אלא שאם נזרעו גידוליהן חולין:

גידולי תרומה הרי הן כחולין לכל דבר אלא שאסורין לזרים. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ' י"א בהלכה כ"א ועיין מזה במקומו לקמן בפ"ט בהלכה ד':

הפריש ואח"כ אכל פלוגתא דרבי ודר"א בר"ש. נראה דאף לפי גי' דהכא דגריס בהאי ברייתא דת"כ דהתנא קמא רבי הוא וצ"ל בדבריו ואין הפרשתו מקדשתו מ"מ לענין הלכה לא קיי"ל כן דהא איהו גופיה סתים לן במתני' דלקמן בת ישראל שאכלה תרומה ואח"כ נישאת לכהן אם תרומה שלא זכה בה הכהן אכלה וכו' אלמא דהפרשה הוא מקדש לחייב קרן וחומש וש"מ דרבי הדר משמעתיה דקתני בהך ברייתא:

גזל תרומה משל אבי אמו כהן ר' יוחנן אומר משלם לשבט. כ"פ הרמב"ם בפ"י בהלכה כ"ב כר' יוחנן. והראב"ד ציין שם לזה שהוא בירושלמי פ"ו דתרומות כוונת ציונו השגה היא שנתכוין למאי דכתב לקמן בהלכה כ"ו הגוזל תרומה ואכלה משלם קרן וחומש אחד ושם ביאר השגתו שכתב נ"ל שיש כאן שיבוש ומה בין גזל וגנב וכו' ור"ל מאי איריא דנקט כאן הגוזל ולעיל בהגונב וכו'. וסוף סוף אין דברי הראב"ד מובנים בכאן דמה שהקשה ולמה לא ישלם שני חומשין בגזל כמו הגנב ועל כרחך דזהו כוונתו דאע"ג דהרמב"ם לא איירי בגוזל תרומת הקדש כ"א בתרומה לבדה מ"מ היא גופה קשיא ליה דהא בגזל איכא חומש מלבד חומש דאוכל תרומה וא"כ למה לא ישלם בגוזל תרומה ואכלה שני חומשין כמו הגונב תרומת הקדש ואכלה דמשלם ב' חומשין ואי משום

דהתורה יאמרה שיצא בו ידי גזילה לכך מסיים והסוגיא שבירושלמי הטעתו וכו' כלומר שהרמב"ם פי' יצא ידי גזילה דקאמר הכא על החומש קאי וליתא דהא ר"ל הקשה לר"י ממתני' דהגונב והא בגונב ליכא חומש וא"כ מאי האי דקאמר וישלם שלשה אלא ודאי על הקרן קאי דישלם לשבט קרן א' ולהגזבר משום הקדש קרן אחד ולמי שגנב ממנו ג"כ קרן אחד דאף דמשלם להשבט קסבר ר"ל לפי הס"ד דקאמר ר' יוחנן גבי גוזל מאבי אמו כהן דאף דשלו היא עכשיו אפ"ה משלם הוא להשבט א"כ גם בגונב נימא הכי דישלם לזה ועוד קרן אחד להשבט ומשני ליה התורה אמרה יצא ידי גזילו פי' בקרן אחד יצא אף על פי' שיש עליו חיוב לשבט חיוב לגזבר וכו' זהו עיקר כוונת השגת הראב"ד וזהו שכתב שלא ראה הסוגיא כלומר שלא הבין הרמב"ם בהא דפי' דהתירוץ על החומש הוא ולא כן הוא לפי פי' הראב"ד דא"ה מאי מקשה ליה מהגונב ומאי וישלם שלשה דקאמר וכדאמרן וזהו שסיים והנה כי גנב וגזלן אחד הם וכו' ור"ל דהשתא משכחת לה וגבי גזלן דמשלם ב' חומשין כמו בגונב תרומת הקדש. ומזה תבין דמה שרצה הכ"מ ליישב דברי הרמב"ם ולפרש הקושיא דר"ל והתירוץ אינו עולה כלל וכלל לא לפי כוונת הסוגיא ולא לפי דברי הרמב"ם ופשיטא למה שרצה לפרש וישלם חומש ג' משום גוזל או גונב שהוא חייב לשלם חומש זה תמוה הרבה וכי בגונב חומש איכא כפל הוא דמשלם ולא חומש וכיון דבהקדש כפל ליכא אין כאן כ"א ב' חומשין ותו לא ובגוזל הוא דמשכחת לה ג' חומשין והדרא קושית הראב"ד לדוכתיה דמאי מקשה ליה ממתני' דהגונב ומאי וישלם שלשה דקאמר ומה דמסיים הכ"מ ובשלמא לדידי איכא לאוקמי וכו' לא נאריך בדוחק הפי' הזה. ואשר על כן נראה לי דגם שפירשתי לכוונת השגת הראב"ד דהעיקר מה שמשיג הוא דאין הפי' וישלם ג' על החומש אלא על הקרן ונמשך מזה דהתירוץ הוא ג"כ על הקרן וא"כ משכחת לה גם בגוזל תרומה לבדה ואכלה דמשלם ב' חומשין חומש אחד משום גזל וחומש אחד משום אוכל תרומה וכדלעיל מ"מ גם על פירושו קשה דמאי וישלם ג' דקאמר דהא מכיון דמשלם קרן אחד למי שגנבו למה ישלם עוד להשבט ור' יוחנן לא קאמר בגוזל אבי אמו כהן דמשלם להשבט אלא כדי לקיים מצות תשלומין באוכל תרומה אבל כאן מכיון שכבר שילם למי שגנבו למה ישלם עוד להשבט וכמדומה דכל מה שנפרש לפי כוונת הראב"ד יהיה קשה האי וישלם שלשה דקאמר ומה שנראה לדעתי בכוונת הסוגיא הוא כמו שפירשתי בפנים דעיקר קושיית ר"ל על ר"י מדין דמחל לו קודם שאכל הוא כדקאמר הש"ס דדין זה תליא בפלוגתייהו בגוזל משל אבי אמו כהן ולדעתיה דר' יוחנן לא מהני מחילה אף בקודם שאכל וא"כ לעולם הוא משלם להשבט כדין דקתני במתני' דהכהן אינו יכול למחול ומשלם להשבט אם זה

אינו רוצה לקבל ממנו וזהו דמקשי ליה וישלם שלשה כלומר הא השתא משכחת לה ג' חומשין וזהו בגוזל תרומת הקדש ואכלה ואמאי נקט התנא במתני' הגונב ליתני הגוזל ולימא ביה דישלם ג' חומשין ולפ"ז הקושיא והתירוץ הכל על החומש קאי וכמבואר בפנים ולפ"ז נכונים הם דברי הרמב"ם דבגוזל תרומה לבדה ואכלה אין כאן אלא חומש אחד דבחומש שמשלם משום אוכל תרומה יצא בו ידי חומש של גזל וכדנקט הטעם שנא' ונתן וגו' אינו חייב אלא בחומש של קדש בלבד ור"ל חומש של התרומה וכדמשני ר' יוחנן ומזה קשיא טובא על פי' הראב"ד שרצה לפרש דברי ר' יוחנן והתורה אמרה וכו' אע"פ שיש עליו חיוב לשבט חיוב לגזבר וכו' אטו האי קרא בהקדש משתעי דנדרוש הכי הא אינו מדבר אלא בתרומה דאיקרי קדש אלא דהנכון כדפרישית לדעת הרמב"ם וא"א לפרש דברי ר' יוחנן כ"א לענין החומש ואה"נ בגוזל תרומת הקדש ואכלה דאיכא ג"כ ב' חומשין חומש של תרומה וחומש של הקדש אלא דהעיקר דבא להשמיענו כאן דבחומש של תרומה יוצא ידי חומש של גזל והלכך נקט בגוזל תרומה לבדה:

רבי לעזר בשם ר' הושעיא על פרשה ישרוף וכו'. משמע הכא דבא לפרש לדברי ר' יוחנן דלמד לומר כן כדר"א א"ר הושעיא וכו' ולאפוקי שלא ישרוף אותה בתוך המחנה אלא במקום פרישתה מחיים שהוא מחוץ למחנה כדכתיב אבל בבבלי פ' פרת חטאת (דף קיב) גריס דפליגי ר' יוחנן ור' אושעיא ובשרפה שלא כנגד הפתח ר' יוחנן אמר פסולה ושרף והזה ר' אושעיה אמר כשרה על פרשה ישרוף מקום שפורשת למיתה שם תהא שריפתה וכלומר דלא קפיד אלא שתהא מחוץ למחנה וע' פירש"י ז"ל שם ואין להאריך:

מודי ר' אליעזר בפטרי חמורות שנפלו לו וכו'. ובבבלי בכורות (דף יב) קאמר מודה ר"א בישראל שיש לו ספק פטר חמור וכו' ואין הכי נמי דמודה גם בהא דהכא וכדרב נחמן אמר רבה בר אבוה שם לעיל (דף יא) ע"ש:

אכל תרומת חבר וכו'. כדמסיק הש"ס כיצד הוא עושה בשבילו דאל"ה וכו'. וכך הוא בהדיא בתוספתא שלפנינו וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם בהלכה כ"א ומה דמוקי הכא במזכה על ידי אחר היינו דוקא למ"ד מתנתו מקדשתו אבל למ"ד הפרשתו מקדשתו א"צ לזכות ע"י אחר כדקאמר אתיא כמ"ד וכו' וכבר כתבתי לעיל ד"ה הפריש ואח"כ אכל דהלכתא כמ"ד הפרשתו מקדשתו לענין חיוב קרן וחומש כדמוכח ממתני' דלקמן ולפיכך סתם הרמב"ם דבריו בזה:

לא הספיקה לשלם עד שנתגרשה וכו'. והמסקנא דלא זכתה כלל בהתשלומין דלא דמי לתרומות ומעשרות שזכתה בהן בעודה תחת בעלה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"י בהלכה י"ז לא הספיקה לשלם עד שנתגרשה בין כך ובין כך אינה משלמת לעצמה וכו' מ"ש בין

כך ובין כך ר"ל אף בשלא זכה בהן הכהן ולפ"ז לא הספיקה לשלם דקאמר היינו שלא הספיקה להפריש התשלומין דהא בכה"ג שלה הן אלא שצריכה להפריש אותם ומעכבת לעצמה וכדאמרי' לעיל גבי פטרי חמורות מכיון שהפרישו קדשו ואם לא הספיקה עד שנתגרשה אינה מעכבת לעצמה דהרי היא כמי שלא נשאת לכהן מעולם:

הלכה ב

קרן וחומש מן החולין וקרן דמי תרומה. רש"י ז"ל פי' בפ' הזהב (דף נד) והקרן השני שהוא בא מחמת כפל של קנס גניבה משלם נמי דמי תרומה כלומר מעות כמו שנמכרת תרומה בשוק. והביא לזה התי"ט וסיים דאלו שיווי התרומה קרן וחומש דמשלם מן החולין נמי בשיווי התרומה משלם. ופשוט הוא דודאי מה שמשלם הכל לפי שיווי התרומה הוא דמשלם אלא דאכתי צריך להוסיף ביאור לישנא דהתנא דאם לא בא להשמיענו אלא החילוק הזה דהקרן וחומש שמשלם בשביל אוכל תרומה מן החולין הוא דמשלם כדין תשלומי אוכל תרומה שצריך לשלם מן החולין המתוקנין ומה שמשלם בשביל הכפל מעות הוא דמשלם א"כ מה צורך היה לו לשנות כאן דמי תרומה וקרן בדמים הו"ל למיתני ולפיכך צריכין אנו לדברי הרמב"ם שכתב בדין הזה שם בהלכה כ"ג גנבה ואכלה משלם שני קרנין קרן וחומש מן החולין וקרן אפי' מדמי תרומה ור"ל בזה דרבותא היא דקמ"ל דאפי' מדמי תרומה שהיו בידו וכגון שנפלה לו תרומה מאבי אמו כהן ומכרה משלם הכפל אפי' מאותן הדמים דא"צ לשלם מן החולין אלא דוקא התשלומין בשביל אוכל תרומה:

עיקר סעודה ביניהן. הר"ש פי' עיקר סעודה על מי לטרוח דר"מ סבר על בעה"ב לטרות וכו' וטפילה ביניהן דקאמר ר"ל פי' לטפל לשלם וכו' וכל זה דוחק וקשה לפרש טפילה על התשלומין ותו דמאי אשמעינן ר"ל בזה הא בהדיא תנינן דר"מ קאמר דבעה"ב משלם הקרן ולחכמים הפועלין משלמין הכל ועוד דלמאי שייך כלל לישנא דטפילה לר"מ הלא הבעה"ב הוא המשלם קרן ואין הפועלין מחזירין לו ולישנא דטפילה לא שייך אלא על המטפל בדבר ואינו מפסיד משלו ועוד דאם עיקר הסעודה דר' יוחנן על הטרחא והטיפול להכין הסעודה מיתפרשא א"כ מאי האי דפריך לקמן ואין כר' יוחנן וכו' דזה אין לו שייכות כלל וכלל להא דר' אבהו סוף דבר אין לפירושו שחר כלל והעיקר כדפרישית בזה בפנים ומיתפרשא כל הסוגיא על מכונה:

למוכר חפץ לחבירו ונמצא שאינו שלו שהוא חייב להעמיד לו מקחו. בכאן כתב הר"ש ובפ"ק דב"מ (דף טו) לא משמע כן שיהא חייב להעמיד לו מקחו דקאמר התם גבי גזלן שמכר וגו' ושמא יש לחלק בין מטלטלי למקרקעי עכ"ל והרבה יש לתמוה

על זה דהא קיי"ל אף במטלטלין אם מכר לו אפי' דבר שאינו גזול אצלו אלא שאינו ברשותו אין המקח כלום כדשמעינן לדין זה מברייתא דמתיב רב ששת שם בדף ט"ז מה שאירש מאבא מכור לך מה שתעלה מצודתי מכור לך לא אמר כלום וכו' ודין זה מוסכם הוא ובטרח המוכר וקנה הדבר שמכר צריך לקיים מקחו לדעת בעל ת"ה הביאו הב"י ובהגה"ה סי' רט אבל לא שייך כל זה להא דקאמר הכא חייב להעמיד לו מקחו דמשמע דמדינא המקח הוא קיים והנכון הוא דלא מיירי כאן לא בגזול ולא במכר דבר שאינו ברשותו אלא כדפרישית בפנים שהחפץ שהתנה עמו למכרו לו וקנה באחד מדרכי הקנייה מקודם שמסרו לו כגון שהקנה לו מטלטלי אגב קרקע וכיוצא בזה ובשעה שמסרו לו נמצא שאינו שלו דבטעות מסר לו חפץ של אחר דבכה"ג ודאי חייב להעמיד לו מקחו וליתן לו החפץ שברשותו והתנה עמו וזה פשוט הוא ומשום דהא דמיא ממש לדינא דמתני' כמבואר בפנים קאמר בפשיטות הא למה זה דומה וכו' וזה ברור:

שבח סעודה ביניהן. ומשום דלדברי ר' יוסי בן חנינא טפי מתפרשא המתני' כפשטא דבהא הוא דקמיפלגי אם הבעה"ב משלם להן שבח סעודת חולין ששוה יותר מסעודת תרומה לפיכך בחר הרמב"ם בפי' זה כדכתב בפ"י בהלכה י' והוא משלם להן דמי סעודתן שדמי החולין יתירין וכו' וזהו דפריך ולא כבר אכלו ומשני כמ"ד וכו' ולא כדפי' הר"ש דהאי והלא כבר אכלו לר' יוחנן אליבא דר"מ פריך וזה אינו מובן כלל ע"ש:

אמר ר' ינאי לצדדין היא מתני' יש בו כזית וכו' משלם לקדש וכו'. הך מילתא דר' ינאי דהכא אתיא כאבא שאול בבבלי פ' כל שעה (דף לב ע"ב) דקאמר לענין האוכל תרומה דאינו משלם קרן וחומש עד שיהא בו שוה פרוטה ומסיק התם אליבא דאבא שאול דאי יש בו שוה פרוטה אע"ג דלית ביה כזית והיינו דקאמר יש בו שוה פרוטה ואין בו כזית משלם לשבט וממילא אם אין בו ש"פ אע"ג דאית ביה כזית משלם לקודש דהא לדידיה לענין תרומה עד שיהא בו שוה פרוטה בעינן כדדריש מונתן אבל לת"ק דהתם דלענין תרומה עד שיהא בו כזית בעינן דדריש אשר יאכל ואין אכילה פחות מכזית איפכא הוי דלענין תרומה אם יש בה כזית אע"פ שאין בו ש"פ משלם להשבט וכ"פ הרמב"ם ז"ל כהת"ק שכתב בפ"י בהלכה כ"ד ולמי משלם אם היה בה כזית ואין בה ש"פ משלם לכהנים ומ"ש ואם יש בה ש"פ בין שיש בה כזית בין שאין בה כזית משלם להקדש וזהו כר"ש בר וא בשם ר' יוחנן דהכא וטעמיה דבהקדש בשוה פרוטה תלי רחמנא כדאמרינן במס' מעילה ומשמע מדבריו דהכל משלם למקום אחד אם להשבט ואם להקדש וכדר"ז דהכא דגזירת הכתוב היא למקום שהקרן מהלך שם החומש מהלך וע' מ"ש הכ"מ שם ואין להאריך:

רבי יוחנן אמר לה על כולהון. וכ"פ הרמב"ם שם בהלכה י"ח כחכמים ומשלם מכולם ודבריו מבוארים למאי דפרישית במתני' וחזר בו מפירושו ואח"ז נמשך הר"ב בפי' וחכמים מתירין באלו במע"ש והקדש שנפדו אלא כר' יוחנן דהכא וכך היא בהדיא בת"כ פ' אמור מנין שאין משלמין מן הלקט וכו' שאין הקדש פודה את הקדש דר"מ וחכ"א משלמין מכולם. וכדפרישית בהסוגיא במה שדחה ר' יוחנן לדברי ר"ל ומה שהשיב לו ולקט ושכחה וכו' ולא נקט פאה משום דסתם פאה בקמה היא וסתם שכחה בעמרים היא ודחק ר"ל לאוקמי הכל בקמה והשיב לו ר"י מלקט כמבואר בפנים ולפ"ז לא פשטה נמי בעיא דחילפי וכבר זכרתי מזה בפ"ז דפאה דדחי התם נמי דלא תפשוט הבעיא ע"ש:

הלכה ג

גרוגרות ושילם תמרים תבא לו ברכה. הכי תני לה בת"כ שם אליבא דר"א דס"ל משלמין ממין על [שאינו] מינו ובלבד שישלם מן היפה על הרע הא כיצד אכל גרוגרת ושילם תמרים תבא עליו ברכה. ובבבלי פ' כל שעה (דף לב) מייתי להך ברייתא בסתמא על הא דאיבעיא להו בתשלומי תרומה בשוגג לפי מדה משלם או לפי דמים משלם כל היכא דמעיקרא שויא ארבעה זוזי ולבסוף שויא זוזא לא תיבעי לך דודאי כדמעיקרא משלם דלא גרע מגזלן דמשלם כשעת הגזילה כי תיבעי לך דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ארבעה דאי לפי מדה משלם גריוא אכל גריוא משלם ואי לפי דמים בזוזא אכל בזוזא משלם אמר רב יוסף ת"ש אכל גרוגרות וכו' אא"ב לפי מדה משלם אמטו להכי תע"ב דקא משלם גריוא תמרים דשויא טפי אלא אי אמרת לפי דמים משלם אמאי תע"ב אמר אביי לעולם לפי דמים משלם ואמאי תע"ב דאכיל מידי דלא קפיץ עליה זבינא וקמשלם מודי דקפיץ עליה זבינא. והשתא מאן הוא דס"ל לפי דמים משלם ר"ע כדקתני התם לקמן האוכל תרומת חמץ בפסח פטור מתשלומין ומדמי עצים דברי ר"ע וכדפסק הרמב"ם כותיה כמבואר לעיל פ"ב בהלכה ב' ד"ה אין תורמין מן הטמא על הטהור ע"ש ואע"ג דהך אכל גרוגרות וכו' אליבא דר"א מיתניא בת"כ מ"מ אף ר"ע מודה דתבא עליו ברכה אם שילם מן היפה על הרע אלא דלא קפיד ר"ע שישלם מן היפה על הרע בדוקא כדקפיד ר"א תדע דלר"ע לא בעינן שישלם מן היפה על הרע בדווקא דהא איהו קאמר אם אכל קישואין של ערב שביעית ימתין וכו' והרי זה מן החדש על הישן כדלמד הרמב"ם מזה בפ"י שם דמשלם מן החדש על הישן וה"ז מן הרע על היפה ואף אם תדחוק לומר דקישואין החדשים הן יותר יפים מ"מ מדלמד מכאן לומר סתם דמשלם מן החדש על הישן אפי' בשאר המינין דמן הסתם הישן הוא יותר יפה מן החדש ש"מ דר"ע לא ס"ל דמשלם מן היפה על הרע בדוקא אלא דאם שילם תע"ב ויצטרך זה לנו

בדיבור דלקמן. ודע דהרמב"ם מסיים בפ"י ולעולם אינו משלם אלא לפי דמים שהיתה שום בשעת אכילה בין שהוזלה בשעת תשלומין בין שהוקרה והשיג הראב"ד וכתב ואם הוזלה בשעת אכילה למה לא יתן כשעת גזילה ומה גרע מגזלן. וע' בכ"מ שכתב די"ל דהכא לאו בגזלן עסקינן דהא בשוגג אכלה לתרומה וכו' וזה אינו מובן דהא בהדיא תאמר בגמ' דלא גרע מגזלן וזו היא קושית הראב"ד אלא דנראה דהרמב"ם והראב"ד פליגי בפירושא בהא דקאמר כל היכא דמעיקרא שויא וכו' אי האי מעיקרא על שעת גזילה קודם שעת אכילה מיתפרשא או על שעת אכילה דהיא שעת גזילה ודבר זה נלמד מדין אחר דפליגי תנאי לעיל בהלכה א' אם מתנתו מקדשתו לחייב קרן וחומש או הפרשתו מקדשתו דאי אמרינן מתנתו מקדשתו א"כ אי אתה מוצא חייב קרן וחומש אלא בשנתן התרומה להכהן וחזר ולקחה ממנו ואכלה בשוגג והרי כאן שעת גזילה ושעת אכילה וזהו פי' הראב"ד כל היכא דמעיקרא וכו' דעל שעת הגזילה קאי. אבל למ"ד הפרשתו מקדשתו וזהו דעת הרמב"ם כמו שבארתי לעיל שם דמוכרח הוא מהמתני' לדעתו ז"ל א"כ מיד אחר שהפריש התרומה ולא נתנה ליד כהן אלא אכלה בשוגג שעת אכילה היא שעת הגזילה וכן פירש"י ז"ל שם כל היכא דמעיקרא וזה תוכן הדבר לדעת הרמב"ם ז"ל: **אכל חלה וכו'**. דין דחלה ובכורים דחייבין עליהן חומש תנינן בהדיא בס"פ קמא דחלה וברפ"ב דבכורים. וא"א לפרש להך בעיא אליבא דר"א דהא קאמר שכן פירות חלא הביאו שליש חייבין בחלה ולר"א שמעינן ליה בהדיא בפ"ק דחלה דס"ל פטורה מן החלה וע"כ לר"ע מבעיא ליה כדפרישית בפנים ובין אם נפרש האי שכן וכו' דמהבעיא היא או מפשיטותא דפשיט דמשלם שכן וכו' והוי כמין על מינו וכן באידך בעיא דבכורים צריך טעם למה לא זכר הרמב"ם מזה כלום ונראה דאחר שבארנו דלר"ע משלם הוא אפי' מן הרע על היפה כמבואר בריש דיבור דלעיל מדקאמר מן החדש על הישן וא"כ תבואה שלא הביאה שליש ג"כ בכלל דהוי מן הרע על היפה ומשלם ויש לפרש נמי להבעיא בענין זה דמספקא ליה אם לר"ע משלמין לכתחילה מן הרע על היפה כמו תבואה שלא הביאה שליש על החלה מפירות שנגמרו וכן בבכורים דבמחובר לקרקע אינן יפים כמו אלו שנתלשו דאפשר אלו שבמחובר עדיין לא נגמרו כל צרכן ופשיט דמשלם שכן וכו' וא"כ אם אכל החלה שנעשית מתבואה שלא הביאה שליש משלם מהן וה"נ משלם לעולם מהן ואפי' מן הרע על היפה. מיהו בבכורים א"א לפרש האי שכן וכו' מהאי טעמא דאם אכל מהן שהרי אינו חייב על הבכורים עד שיכנסו לתוך החומה דאמרינן בפ' אלו הן הלוקין וצריך לפרש כפשוטו שכן הבכורים נקנין במחובר לקרקע ומדנוהג בהן משלם מהן:

לא אמר אלא קישואין וכו'. כדפרישית. ועיקרי דינים דספיחי שביעית ופירות היתר ששנינו בכ"מ נתבארו במקומן עיין לעיל רפ"ט דשביעית ד"ה כל הספיחין ובמקומות המצוייניים שם תמצא מבוארין היטב בס"ד:
סליק פירקא בס"ד

פרק ז

הלכה א

האוכל תרומה מזיד. לצדדין היא מתני' וכו'. והכי מוקי לה ר' יוחנן בבבלי פ' אלו נערות (דף לב ע"ב) דמתני' דאלו נערות בשלא התרו בו ודאלו הן הלוקין בשהתרו בו דכל היכא דאיכא ממונא ומלקות מילקא לקי ממונא לא משלם וממילא מתני' דהכא נמי בשלא התרו בו וכ"פ הרמב"ם ז"ל כר' יוחנן דבפ"ו בהלכה ו' כתב זר שאכל תרומה בזדון וכו' חייב מיתה בידי שמים ולוקה על אכילתה ואינו משלם דמי מה שאכל שאינו לוקה ומשלם ובפ"י הלכה ה' כתב אכל תרומה במזיד והתרו בו לוקה ואינו משלם לא התרו בו אם היתה טהורה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש וכו' כמו שהבאתי בפנים ומשום דחייבי מיתות בידי שמים אינן פטורין מתשלומין דהא מסקינן התם בריש אלו נערות ולאפוקי מדר' נחוניא בן הקנה שהיה עושה יה"כ כשבת לתשלומין וכיון דחייבי כריתות אינן פטורין מתשלומין לרבנן אלא אם התרו בו דאז לוקה ואינו משלם א"כ מחייבי מיתות בידי שמים ג"כ אינן פטורין כשאין בו מלקות דרבנן לא דרשי אסון אסון וכן לא דרשי מוהכרתי כרת שלי כמיתה שלכם דלא קאמרי אביי ורבא התם להני דרשי אלא אליבא דר' נחוניא בן הקנה ולא קיי"ל כותיה ואע"ג דבפ"ק דמגילה (דף ז) משמע דסתם לן תנא כוותיה דקתני אין בין שבת ליה"כ וכו' ומדייק הא לענין תשלומין זה וזה שוין וכר' נחוניא בן הקנה הך סתמא דלאו כהלכתא כמו סתמא דלעיל התם אין בין יו"ט לשבת וכו' דמוקי לה בפ' משילין כב"ש ובפ' מרובה נמי סתם לי תנא דלא כר' נחוניא בן הקנה גנב וטבח ביוה"כ משלם תשלומי ד' וה' וכן בכמה מקומות ובעל משנה למלך כתב בפ"ו מהלכות תרומות על מ"ש הרמב"ם זר שאכל תרומה וכו' וז"ל תמהני בדין זה שפסק רבינו מההיא דאמרינן ר"פ אלו נערות מאי איכא בין רבא לאביי איכא בינייהו זר שאכל תרומה ומוכח התם דלא מיפטר מתשלומין אלא בשתחב לו בבית הבליעה ומצי לאהדורה ע"י הדחק א"נ במשקין הא לאו הכי לא מיפטר וצ"ע עכ"ל ויש לתמוה הרבה על תמיהתו דאיך לא ראה דכל זה וכל השקלא וטריא דהתם לקמן אינו אלא אליבא דר' נחוניא בן הקנה ולמאי דמפרשי אביי ורבא לטעמיה דאיהו מדמי תייבי כריתות לחייבי

מיתת ב"ד לפוטרו מתשלומין וא"כ בכל מקום דאיכא כרת או חיוב מיתה בידי שמים בעינן נמי שהכרת וחיוב תשלומין באין כאחד דאז פטור הוא מתשלומין מטעמא דקים ליה בדרבה מניה וכן בחייבי מלקיות ויש בהן ג"כ חיוב תשלומין אם באין כאחד אז פטור מתשלומין אף שלא התרו בו ואינו לוקה ואם באין בזה אחר זה מתחייב בשתיהן וכל זה מבואר בדברי הרמב"ם בפ"ג מהלכ' גניבה ע"ש ואם התרו בו ולוקה פטור הוא מתשלומין מטעמא דקיי"ל אינו לוקה ומשלם והשתא לר' נחוניא בן הקנה דמדמי נמי מיתה בידי שמים לחייבי מיתות ב"ד וכטעמיה דאביי אליביה בעינן נמי שיהו באין כאחד לענין ליפטר מתשלומין כמו בתייבי מיתות ב"ד ואפי' בשאין בו מלקות כגון שלא התרו בו וכן בחייבי כריתות לרבא ולטעמיה אליבא דר' נחוניא בן הקנה ועל זה היסוד בנוי כל השקלא וטריא דפ' אלו נערות וא"כ לדידן דקיי"ל כרבנן וכסתם מתני' דר"פ אלו נערות דמחלקינן בין חייבי מיתות ב"ד דבהו פטור מתשלומין כשבאין כאחד מטעמא דקים ליה וכו' ובזא"ז חייב בשתיהן ולא שייך זה אלא דוקא בחייבי מיתות ב"ד אבל בח"כ וחייבי מיתות בידי שמים לא שייך זה כלל וכלל אלא לעולם חייב בשתיהן בין באין כאחד ובין בזא"ז ולא מצינו פטור מתשלומין גבי ח"כ וחייבי מיתות בידי שמים אלא בשהתרו בו דאז לוקה הוא ואינו משלם וזה ברור הוא להמעיין היטב בכל הסוגיות השייכי' לענין זה והעיקר מהצריך שתדע דהא דאמרינן שם ובכ"מ דילפינן מכדי רשעתו משום רשעה א' אתה מחייבו וכו' זהו דוקא בהמסור לב"ד אבל לא בהמסור לשמים כדאמר הכא לקמן בהדיא שני דברים מסורין לב"ד את תופס אחד מהן יצא דבר שהוא מסור לשמים ומזה תדע כי צדקו דברי הרמב"ם ומה דשייך עוד להסוגיא ובענין שלמדנו מהאי ש"ס ומסוגיא דהש"ס דהתם בארתי בפ' אלו נערות ע"ש:

יצא דבר שהוא מסור לשמים. עיין בדיבור דלעיל מה שנתבאר מענין זה בס"ד וזה מוסכם הוא ואע"ג דבענין דקא"ר יוחנן דבשוגג בקרבן הויא שגגה במקום כרת לא קיי"ל כותיה דאתיא כמונבז פ' כלל גדול כמו שבארתי מזה בר"פ דלעיל אלא דקיי"ל כרבנן דמונבז ואם שגג בכרת הוא דהויא שגגה ואע"פ שהזיד בלאו וכר' יוחנן דהתם אליבא דרבנן מ"מ בזה ודאי כדהלכתא היא דגבי דבר שהוא מסור לשמים והיינו קרבן כדפרישית וכיוצא בזה לא אמרינן דאין אתה מחייבו גם בממון משום דהוי ב' רשעיות דלא אמרו כן אלא בדברים המסורין לב"ד כדמצינו בכמה מקומות שמשלם ממון ומביא קרבן כמו גבי מעילה וגזל ושבועת הפקדון וכיוצא בהן וזה פשוט:

מתניתא אמרה שהקרן קנס. כבר כתבתי בכתובות שם דמה שפי' הר"ש כאן דשינוייא היא א"א להולמו דא"כ דמשני דלר"ל לא צריכין לאוקמא קרא כר"מ אלא דטעמא דמשלם

מכני שהוא קנס לפ"ז מאי דוחקיה לאוקמי מתני' דהכא ודאלו נערות כר"מ הא לפי פירושו אף לרבנן בקנס לוקה ומשלם במזיד אלא דליתא דמכל הסוגיא הכא ובבבלי וכן בריש מסכת מכות משמע דלרבנן אין לוקה ומשלם בין בממון בין בקנס. ועוד מה דמסיים הר"ש לפי פירושו דהאי וכמה דתימר קרן קנס ודכוותה חומש קנה בתמיה קאמר ובאמת דיש לתמוה ע"ז דמה זו קושיא על הא דמשני לפ' דבריו דודאי אם נאמר דגם החומש קנס א"כ לפירושו פשיטא ופשיטא דקרא מיתרצא לכ"ע ואם החומש קרבן א"כ היינו דמשני לעיל ומאי מתמה. ולמאי דפרישית בפנים ניחא דהכל מהקושיא היא על הא דקאמר דטעמא דר"י גבי תשלומין דתרומה משום קרבן היא ולכפרה אתי ולא לחיוב תשלומין ועלה פריך ואפי' יסבור חומש קרבן וכי קרן קרבן הא ממתני' ומהך ברייתא שמעינן דהקרן ודאי קנס הוא ולר"ל דע"כ דס"ל דלא שאני לרבנן בין ממון לקנס דאינו לוקה ומשלם מדדחיק לאוקמי מתני' כר"מ והשתא לדידיה דס"ל דחייבי מלקיות אפי' שוגגין פטורין מתשלומין היני מתרץ לקרא ועוד וכמה דתימר קרן קנס וכו' כלומר דהיא גופה מנ"ל לומר שהחומש קרבן דאימא נמי משים קנס הוא וכאביי דכלל גדול דלרבא הוא דאמר התם דחומש במקום קרבן קאי כמו שזכרתי מזה בר"פ דלעיל ע"ש:

דם יחשב לאיש ההוא ולא לשולחיו. בכתובות שם כתבתי דמאי דפליגי בהאי ענינא בבבלי קידושין (דף מג) דלמ"ד ב' כתובין הבאין כאחד מלמדין לדידיה אי לאו דגלי קרא בשחוטי חוץ הו"א דנילף ממעילה וטביחה ומכירה דבהו יש שליח לדבר עבירה להכי איצטריך קרא דשחוטי חוץ ולמ"ד אין מלמדין וליכא למילף מהני תרתי דיש שליח מפיק ליה התם קרא דההוא לדרשא אחרינא דמסברא נפקא לן דאין שליח לדבר עבירה דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ובארתי שם דנ"מ בינייהו בהא דפליגי רבינא ורב סמא בפ' שנים אוחזין (דף י) דלדבינא לא אמרינן אין שלד"ע אלא היכא דהשליח בר חיובא הוא אבל אי לאו בר חיובא הוא המשלח הוא חייב ולרב סמא היכא דאי בעי עבד ואי בעי לא עבד פטור המשלח אע"ג דהשליח לאו בר חיובא כגון אשה בהקפת קטן וכהן ששילח לישראל לקדש לו גרושה וכו' כדאמר התם מה דאיכא בינייהו והשתא איכא למימר דרבינא הוא דס"ל כמ"ד דמסברא נפקא לן דאין שליח לדבר עבירה והלכך היכא דהשליח לאו בר חיובא דלא שייך לומר דברי הרב וכו' לפטור המשלח ומיחייב הוא וכן מודה הוא לרב סמא היכא דבעל כרחו הוא דעביד דהמשלח מיחייב אבל רב סמא ס"ל כמ"ד דמשחוטי חוץ הוא דנפקא לן ודוקא אי בעי עביד או לא הוא דפטור המשלח כגוונא דשחוטי חוץ ואפי' השליח לאו בר חיובא הוא דגזירת הכתוב הוא דלא מחייב המשלח וכגון שצוה לנכרי לשחוט בחוץ אפ"ה פטור המשלח והשתא לרב סמא

בעלמא נמי פטור ולרבינא חייב המשלח ושם כתוב ונ"מ כגון שצוה לקטן לשחוט בתוך וט"ס הוא דבלא"ה אין שליחות לקטן ומיהו לנכרי אע"ג דאמרינן אין שליחות לנכרי מ"מ מוכחא בשמעתא דפ' איזהו נשך והבאתי בריש מכילתין דלחומרא יש שליחות לנכרי כדקאמר התם לענין ריבית וה"ה הכא אליבא דרבינא:

מתניתא דר' נחוניא בן הקנה. הכי מוקי לה נמי בבבלי פ"ק דמגילה ומ"מ לית הלכתא כותיה וכמו שנתבאר לעיל ריש פרקין ע"ש:

השוחט אותו ואת בנו לשם ע"ז. בשחט השני לשם ע"ז פליגי וכדאיתא האי פלוגתא בבבלי פ' אותו ואת בנו (דף פא) וכבר בארתי בכתובות שם דאע"ג דאמר התם ואזדו לטעמייהו דכי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן וכו'. ודברי רב דימי הא אידחו להו בכתובות בשיטתא דאלו נערות דמסיק התם אלא כי הא דכי אתא רבין וכו' מ"מ דברי ר' יוחנן דאותו ואת בנו קאי אף אליבא דרבין דלא פליג ארב דימי אלא בחייבי מיתות שוגגין וממון אבל חייבי מיתות שוגגין ומלקות גם לרבין אליבא דר"י חייבין במלקות וכדפסק ברמב"ם בפ"ב מהלכ' שחיטה כר' יוחנן דאותו ואת בנו ובפ"א מהלכות נערה כרבין אליבא דר' יוחנן:

אמר ר' מתנייה בממזר הבא על הממזרת. כמו שהוא בכתובות ובמגילה. ולכאורה דוחק הוא לפרש הרישא דמתני' בענין זה דוקא והסיפא בסתמא וי"ל דהכא לא קאמר דתוקמי למתני' כדברי הכל ממש אלא דלא תדחוק כר"מ דוקא דנוכל לאוקמי אף כתנא אחרינא והיינו כר' יצחק בפ' אלו הן הלוקין דפליג אמתני' דהתם וס"ל חייבי כריתות אינן בכלל מלקות ארבעים וא"כ לדידיה ל"ק סיפא דאלו נערות דכיון דאינן בכלל מלקות חייבין בתשלומין ורישא בחייבי לאוין הוא דקשיא והלכך מוקי לה בממזר שבא על הממזרת. ובבבלי בשיטתא דאלו נערות (ד' לה ע"ב) דקאמר ולרבה וכו' אי ר' יצחק קשיא ממזרת לא בעי לשנויי הכי משום דלא דחיק לאוקמי מתני' כבתרי טעמי:

הלכה ב

מעתה ואפי' חללה מכנה. כדפרישית שהיא עצמה כבר מכונה היא בשם חללה. ודוגמתו תמצא בפ' עשרה יוחסין בהלכה ו' פתר לה חללה מכנה ושם פירשתי דמכנה ר"ל חללה מכהונה וקיצור לשון הוא כדרך הש"ס הזה והיינו הך. ודברי ר' חנינה דהכא כיחידאה היא ולא קיי"ל הכי אלא דחללה כזרה גמורה היא כדאמרינן בפ' עשרה יוחסין ובכמה מקומות ומבואר בדברי הרמב"ם ז"ל בפי"ט מהלכ' א"ב ע"ש:

מה פליגין בחומש אבל בקרן רבי יהושע מודה. יתבאר מזה בריש פרק דלקמן בס"ד:

לא הספיק לשלם עד שנשתחרר נותן. דין זה דומה למאי דתנינן בפ' החובל נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם והרמב"ם לא זכר מזה כלום בדין דתרומה כ"א העתיק בפ"י בהלכה י"א כלשון המשנה המאכיל את בניו הקטנים ואת עבדיו וכו'. ואפשר דסמיך על מ"ש בדין העבד בפ"א מהלכ' גניבה בהלכה ט' נשתחרר העבד חייב לשלם הכפל. שכתב שם וכיוצא בזה משאר נזקין וכן מ"ש בפ"ד מהלכ' חובל הלכה כ"א ואין לומר דשאני הכא שהבעלים האכילוהו חדא דחומש דתרומה בהאוכל תלי רחמנא ועוד דאף בהגוזל אין חילוק בין שאכל מעצמו להגזילה שגזל חבירו ובין שהאכילוהו הגזלן כדמוכח מדלקמן. ודע דהא דתנן והאוכל תרומת ח"ל והביא לזה הרמב"ם שם היינו במקום שנוהגת תרומה בח"ל מדבריהם כמה שביאר הוא ז"ל לעיל בפ"א בהלכה ו' דת"ל נחלקת לשנים ארץ מצרים ושנער עמון ומואב המצות נוהגות בהן מדברי סופרים ונביאים ושאר הארצות אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן וכל שהוא מדבריהם משלם את הקרן ואינו משלם את החומש וכן מה שאמרו מדמעת היינו מדרבנן וכבר בארתי מזה לעיל בפ"ג בהלכה ז' ד"ה הנכרי והכותי וכו' ע"ש ובדין הקטן שהגדיל מבואר בהלכ' גניבה בדבריו שם בהלכה ח' דפטור מלשלם אף הקרן ואפי' לאחר שהגדיל ובארתי מענין זה בחיבורי על סדר נזיקין בפ' החובל וע' עוד בר"פ דלקמן מענין זה:

רבי יוחנן בשם ר' ינאי אף מוציאין מן השני. זהו כרב חסדא בבבלי ר"פ הגוזל בתרא גזל ונא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו ממנו רצה מזה גובה רצה מזה גובה. ועמ"ש הרמב"ם לזה בפ"ה מהלכ' גזילה בהלכ' ד' וכתב הה"מ שם וכתבו קצת המפרשים שאפי' האכילו הגזלן אם רצה הנגזל גובה מזה שאכל גם רבינו לא חילק עכ"ל ומהכא מוכח בהדיא דאין חילוק ומעתה מבואר הוא דגם לענין נשתחרר העבד דחייב הוא לשלם הכל ואע"פ שהבעלים האכילוהו דסתם תרומה לא שייך בה יאוש דהחיוב להשבט הוא ועיין בדיבור דלעיל:

הלכה ג

אחת טמאה ואחת טהורה וכו'. מה שהבאתי התוספתא בפנים נראה דע"כ מילתא אתריתא היא דהתם באחת תרומה טמאה ואחת תרומה טהורה מיירי והתרומה שנפלה ע"כ בתרומה טמאה מיירי כמו שרמזתי בפנים דאף דשם כתוב סתם נפלה תרומה א"א לפרש כ"א בתרומה טמאה וכך משמע מדמסיים בתוספתא בבבא זו וטהורה לא תאכל בטהרה עד שתתחשב שאין בכל עיסה ועיסה כביצה א"כ בתרומה טמאה שנפלה איירי וחולין שנפלה לתוך תרומה טמאה כדי להתיר התרומה הטהורה ומ"מ מפני החשש שמא לתוך הטהורה נפלה לפיכך לא תאכל אלא פתות פחות מכביצה דומיא דתנינן

שם באידך הבבות והבאתי בהלכה דלקמן והכא בשתיהן של חולין איירי וחולין שנפלה לתוך הקופה טמאה לפי שכבר טמאה היא כדי להתיר הטהורה וזה הוא הדין שהביא הרמב"ם בפ' י"ד בהלכה ט"ז היו שתי קופות אחת טמאה ואחת טהורה וכו'. והכ"מ ציין שם בהתוספתא ואינו כן כ"א דין זה מכאן הוא דנלמד ובשתיהן חולין מיירי כדאמרן וכדמשמע מהכא להדיא דקתני בהני בבי דבתרי' אחת מדומעת וכו' אחת יש בה כדי להעלות וכו' וזה הכל בשתיהן חולין הן:

רבי שמעון בן לקיש בשם בר קפרא וכו'. זה מצויין בספרי הדפוס בהלכה המצויינת אח"ז וטעות הוא דא"א לפרושי לפלוגתייהו כלל אדינים המפורשים במתני' דמאי והוא שיש בשנייה רוב דקאמר דהא עיקר הטעם דתולין בתרומה מפני שהיא אינה מתקלקלת ולפיכך תולין שנפלה לתוכה שלא נקלקל את החולין אלא אהא דלעיל קאי אחת יש בה כדי לעלות וכו' דשתיהן חולין הן ועלה קאמר רשב"ל והוא שיש בשנייה רוב כדפרישית בפנים והכל הלכה אתת היא ופלוגתייהו כעין דפליגי בבבלי בפ' הערל (דף פב) על הא דמייתי התם התוספתא דסוף פ"ו דמכילתין שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהן שתי סאין אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו בתוך אלו הרי אלו מותרין שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה וחולין בתוך חולין נפלו אמר ר"ל והוא שרבו חולין על התרומה ור' יוחנן אמר אע"פ שלא רבו וה"נ שייכא פלוגתייהו דהכא אהא דלעיל כעין זה ואף דהכא בשתיהן חולין הן וכמבואר בפנים והתוס' הקשו שם דאדמותיב מברייתא לותיב ממתני' וכו' ואפשר דבסאה אחת אפי' ר"ל שרי בלא רבייה דסמכינן אחזקת חולין שבקופה ומוקי לה אחזקתייהו ולהכי לא פליגי אמתני' אלא אברייתא ע"כ הם כתבו זה דרך אפשר והאמת הוא כן לדעת הרמב"ם שלא כתב דבעינן רבייה בתרומה שהיא מדאורייתא אלא בהאי דינא דהתוספתא שהביא בפ' י"ג בהלכה י"ד ואלו בדינא דמתני' שהביא בפ"י בהלכה י"ד לא חילק שם בין תרומה בזה"ז שהיא מדרבנן ובין תרומה מדאורייתא כדמשמע לחלק בהכי מהסוגיא דהערל אלא סתם וכתב כמו ששנוי במתני' וכן בבבי דסיפא דמתני' שהביא בפ' י"ג בהלכה י"ג סתם וכתב ולא חילק כלום ומשו"ה יש לתמוה על התי"ט שכתב בפשיטות על דינא דמתני' ואע"פ שלא רבו תולין על התרומה בד"א בזה"ז שהוא מדבריהם וכו' וציין לדברי הרמב"ם ובמ"כ הרמב"ם לא כתב חילוק זה אלא על דינא דהתוספתא ולא על דינא דמתני' וכהוכחת הר"י בתוס' מדלא פליגי אלא אברייתא ולא אמתני' ש"מ דבדינא דמתני' כ"ע מודו דלא בעינן רבייה אפי' בתרומה דאורייתא וכסברת הר"י ויש לחזק סברא זו דבשלמא התם ידעינן דנפלו לשתיהן וא"כ במידי דאורייתא איכא למימר מאי חזית דאמרת תרומה

לתוך תרומה נפלה וכו' אימא איפכא והלכך דוקא אם הוא מדרבנן מקלינן ואף אם לא רבו ובדאורייתא דוקא ברבו וכדפירש"י ז"ל שם דאף אם ניחוש דחולין לתוך תרומה ותרומה לתוך חולין נפלו איכא ביטול ברוב אבל בסאה אחת שנפלה ואין ידוע להיכן נפלה יש כאן אחת והיא התרומה שאינה מתקלקלת והשנייה תתקלקל ולפיכך לעולם תולין בתרומה ואפי' בדאורייתא דומיא דאמרינן גבי נשים בפ"ט דנדה והתם תולין במקולקלת לתקן חברתה והכא איפכא שלא לקלקל האחרת והיינו הך וכדי שלא נעשה החולין מקולקלין אבל התם איכא למיחש דחולין לתוך תרומה וכו' כדאמרן. נקטינן מיהת דדעת הרמב"ם כסברת התוס' דבדינא דמתני' לא מחלקינן בין תרומה מדאורייתא למדרבנן ולא בעינן רבייה לכ"ע ובענין במה שהשיג הראב"ד בפ' י"ג בהא דדעת הרמב"ם לומר דתרומה בזה"ז מדבריהם וכמו שהשיג בפ' הא' כבר מבואר בדברינו לתרץ בטוב טעם לדעת הרמב"ם ועיין לעיל בפ"ו דשביעית בהלכה א' ד"ה במה נתחייבו וביותר ביאור וטעם נכון ומתקבל על לב במה שבארתי בפ"י דשביעית בהלכה ג' ד"ה אימתי פסקו היובלות דמבואר שם הא דלא פסק כר' יוחנן דפ' הערל משום דר' יוחנן אזיל לשיטתיה בהאי דס"ל בפ"ט דערכין וסברא דידיה כרבנן דבי רב דכתובות ודפ' יוצא דופן ואנן לא קיי"ל כותייהו אלא כרב הונא בריה דר' יהושע וע"ש ותמצא מבואר היטב בס"ד:

שתי קופות אחת של תרומה טמאה ואחת של חולין טהורין וכו'. בארתי בפנים להתוספתא לפי נוסחא השנייה שם וכאן לפי הנוסחא דהכא ודברי הרמב"ם בדינים אלו בסוף פ' י"ג תמצא קצתם שהן למדין מנוסחא דהכא וקצתם היה לו איזה נוסחא שנשתנית במקצת ואין להאריך במבואר:

אמר ר' יוחנן דר' יודה היא וכו'. ה"נ מפרש לפלוגתייהו בבבלי פ"ק דפסחים (דף י) ובפ"ב דכתובות (דף כז) ולמאי דפרישית דהכל מדברי ר' יוחנן הוא דמכריח לאוקמי מתני' כר' יהודה וכך נראה לשון הש"ס הזה דבכל מקום דאמר והכא לא וכו' בל' תמיה מיתפרשא וכמו שהוכחתי סברת ר' יוחנן בפנים היה קשה לדעת הרמב"ם דא"כ המתני' דלא כהלכתא היא דהרי הלכה כר' יוסי בהא וכדפסק כותיה בפ' י"ט מהלכ' אה"ע וא"כ מ"ט פסק כהמתני' בבבא זו ג"כ כדכתב בפ' י"ג בהלכה י"ג ואפשר דהוא ז"ל פירש להאי והכא לא וכו' בניחותא דדחי הש"ס לאוקמתא דר' יוחנן וצ"ע:

והוא שזרע את השניה עד שלא קצר וכו'. כ"פ הרמב"ם שם וכדפרישית בפנים. והא דר' ינאי ודר' זעירא כבר מבואר הטב לעיל בפ"ה דכלאים הלכה ו' ד"ה ר' יוחנן ובפ"ה דשביעית הלכה ג' ובפ"ו בהלכה ג' ע"ש ותמצא מבואר הכל בס"ד:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ח

הלכה א

האשה שהיתה אוכלת בתרומה. ור' יהושע פוטר. היינו מחומש כדפרישית דהכי קאמר בהדיא בפ' דלעיל בסוף הלכה ב' מה פליגין בחומש אבל בקרן ר' יהושע מודי וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"י בהלכה ב' האשה שהיתה אוכלת בתרומה וכו' וכן כהן שהיה אוכל ונודע לו שהוא בן גרושה או בן חלוצה הרי אלו משלמין הקרן בלבד ואם היתה תרומת חמץ והיה ערב הפסח הרי אלו פטורין מלשלם מפני שזמנה בהול נחפזו לאכול ולא בדקו. ועי' בכ"מ שכתב ותמיהא לי א"כ מאי דוחקיה דגמרא לאוקמי בע"פ לימא דלא פטר ר' יהושע אלא מחומש משום דהוו כמו אנוסים וכו' ודברים אלו אינם מובנים לי דאם כאנוסים הוו א"כ בקרן נמי נימא כן וכן מאי דרצה לפרש בהני תרי לישני דוחק גדול הוא והעיקר דמה שפסק הרמב"ם דבשאר ימות השנה אינם פטורין אלא מחומש מהאי תלמודא הוא דלמד דמעיקרא רצה הש"ס לעיל לדמות האי דינא לדין דבת כהן הנישאת לישראל כדפריך התם אמאי משלמת את הקרן ולא את החומש והתנינן ר"א מחייב קרן וחומש ור' יהושע פוטר וא"כ מתני' מני וכדפרישית שם דקס"ד דר' יהושע פוטר אף מהקרן וקאמר הוון בעי מימר וכו' והאי הוון בעי מימר קאי למסקנא דשינויא הוא דלא פליג ר' יהושע הכא אלא בחומש ובלשעבר מה שכבר אכלו דבזה שוין הן עם דין דבת כהן שנישאת לישראל הואיל והיו ראויין לאכול מקודם שנודע להן ומשלמין את הקרן ולא את החומש אבל להבא אפי' ר' יהושע מודי דמשלמין את הכל דזרים גמורים הן משא"כ בת כהן הנשאת לישראל דלעולם אינה משלמת את החומש דלאו זרה היא והאי דבתלמודא דילן בפסחים (דף עב) הכי מיתפרשא דהתם שקיל וטרי על הא דא"ר יוחנן יבמתו נדה בעל פטור דלא הו"ל לשיוליה וכו' וקאמר ר' יוחנן דאמר כמאן אי כר' יוסי וכו' ואלא כר' יהושע דתרומה וכו' וכלומר אפי' נימא דר' יוחנן מפרש להא דר' יהושע דלגמרי הוא פוטר אף מהקרן לא מצית למילף מניה מידי להא דלעיל דילמא כרב ביבי בר אביי דאמר הכי בפ"ג דיבמות (דף לד) בתרומה בערב הפסח עסקינן דזמנה בהול וכו' ולפ"ז לא שמעינן דהש"ס מוקי למתני' דהכא בדוקא בכה"ג אלא דבעי למידחי דילמא בהכי עסקינן כדאמר רב ביבי בר אביי התם ולאו לאוקמתא מוחלטת היא דקאמר הכי דדוחק הוא לאוקמי מתני' דקתני סתמא דלא איירי אלא בע"פ מיהו הא שמעינן מהאי מילתא דאם הוא בע"פ דפטור אף מהקרן דזיל בתר טעמא דזמנה בהול ולא היה להם פנאי לבדוק דאף דהאוקמתא לדחייה בעלמא נקטה מ"מ האי טעמא לדינא קאי וכך מתפרש הסוגיא דיבמות שם דקאמר התם גבי תינוקת דזמנו בהול והלכך פוטר רבי

יהושע ופריך והרי תרומה וכו' דקס"ד דלגמרי פוטר רבי יהושע וקאמר רב ביבי דאף דתפרש כן הכא בע"פ עסקינן ואף דנימא הכי דרב ביבי לאוקמתא מוחלט קאמר מ"מ לא סמיך הרמב"ם עלה דהא בפסחים דרך דילמא הוא דקאמר ולא קאמר התם כדרב ביבי כסוגיית הש"ס בעלמא אלא מיהת האי טעמא קאי אם הוא בע"פ כדאמרן דדמיא לדין דתינוקות וזהו הנכון לדעת הרמב"ם ז"ל דבענין החומש סמיך על האי תלמודא והסוגיות לא פליגי במידי כמבואר:

תיפתר שאמרה הבא לי גיטי ממקום פלוני וכו'. כדפרישית והתוס' בקידושין (דף י' ע"א) ד"ה ומקבל את גיטה הביאו להא דהכא להכריח דלאחר שנישאת אף כשהיא קטנה עכשיו אין אביה מקבל את גיטה מדדחיק לאוקמי בכה"ג ולא מוקי לה בשנשאת שהיא קטנה ואביה מקבל גיטה והבאתי לדבריהם בחיבורי על סדר נזיקין בפ' החובל בהלכה ה' ד"ה אבל משלמין לאחר זמן שכתבתי שם דיעות החולקין אם הקטן חייב לשלם כשיגדיל למאי שעשה בקטנותו והוכחתי מזה דדעת התוס' כדעת הסוברים דחייב לשלם כשיגדיל דאלת"ה מאי מביאין ראיה לדבריהם מכאן הא מתני' לענין קרן וחומש מיתניא כדפליגי בה ר"א ור' יהושע וא"כ לא מצית לאוקמי כשהיא קטנה עכשיו דאז אביה מקבל גיטה וכסברת התוס' דהרי אין כאן תשלומין כלל ואפי' לאחר שתגדיל. ובעברי ק"ק פראג הקשה לי הרב הגאון המפורסם כמוה' יחזקאל סג"ל אב"ד דפק"ק אלמה לא משכחת לה שאכלה לאחר שנתגדלה ואביה קיבל גיטה מקודם בעודה קטנה. וזאת אשר השבתי לו דאכתי לא ניחא דהא למאי דאיפלגו בבבלי פ' יוצא דופן (דף מו) בסימנין אם תוך זמן כלפני הזמן או כלאחר זמן ואיפסקא הילכתא התם כלפני הזמן אבל בהאי תלמודא גרסי' להאי פלוגתא גופה בפ' האשה רבה בהלכה ז' ולא איפסקא הלכתא כמאן והשתא קשיא אהוכחת התוס' מהאי דהכא דילמא האי סוגיא אזלא כמ"ד תוך זמן כלאחר זמן וא"כ לא מצי אביה לקבל גיטה בלא דעתה דבהכי איירי לפי סברת התוס' דשמא כבר הביאה סימנין וגדולה מיחשבא ולא משכחת לה שיקבל אביה גיטה בכל שנת תוך הזמן מטעמא דאמרן ועוד אפי' יש כאן ספק לא מצי למיפסלה מכהונה דהא מיהת פסולה מספק היא ועל כרחך לא משכחת לה אלא כשקיבל אביה הגט קודם שנת תוך הזמן ועכשיו כשאכלה התרומה היא בת י"ב ויום א' ולא נודע לה מהגט כלל בכל השנה של תוך הזמן וזה יותר דוחק הוא מדוחק האוקמתא דהש"ס ואזדא לה הוכחת התוס' שכתבו מדדחיק לאוקמי וכו'. וכן כל שתאמר בזה תמצא שהוא יותר דוחק מאוקמתא דהש"ס אלא ודאי דדעת התוס' דחייבין לשלם לאחר שיגדיל כדעת הג"א בפ' החובל וא"כ מצינן לאוקמי בקטנה עכשיו ואביה מקבל גיטה ותשלם לאחר זמן

לר"א אי לאו דאין רשות לאביה לקבל את גיטה לאחר שנשאת אף שהיא עדיין קטנה. ודעת הרמב"ם ז"ל הבאתי שם דלענין תשלומין פוטר הוא בכל מילי להקטן אף לאחר שיגדיל כמבואר בדבריו בפ"א מהלכות גניבה בהלכה ח' ופ"ד מהלכ' חובל. בהלכה כ' וכן דעת רוב גדולי הפוסקים כללא דמילתא דלעולם אין מחייבין להקטן ואין נפרעין ממנו בכל הנזקין וחבלות ואפי' לאחר שיגדיל אא"כ בדבר שיש לו הנאה לקטן כגון עסק משא ומתן דאז נפרעין מנכסיו אף בקטנותו כדנלמד מההיא דפ' הניזקין גבי הפעוטות מקחן מקח וכו' דתקינו ליה משום כדי חייו ומבואר זה בדברי הרמב"ם בריש פכ"ט מהלכ' מכירה ובפ"ה מהלכ' טוען ונטען בהלכה י"א ע"ש ובדין קטנה שנשאת פשוט הוא דמה שאמרו כיון שנשאת שוב אין לאביה רשות בה לכל מילי הוא כמו שביאר זה בפ"ג מהלכ' אישות בהלכה י"ב שכתב וכן אם השיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה הרי היא ברשות עצמה ואע"פ שעדיין היא קטנה כיון שנשאת אין לאביה בה רשות לעולם וכן בפ"ב מהלכ' גירושין לא כתב שאביה מקבל גיטה כשהיא קטנה אלא מן האירוסין כמבואר שם בהלכה י"ח ע"ש:

רבי חגיי שאל לחברייה וכו'. מבואר הוא דהאי סוגיית הש"ס סובר דאומר מותר לאו שוגג מיקרי לענין קרבן וכדפשיט להו ר' חגיי לבסוף לפי שזה האומר מותר אינו שב מידיעתו הוא וכן בסומך על הוראתי ב"ד אפי' ידע שהוא חלב פטור שזה כאומר מותר (ועיין בהר"ש שפי' כאן מהוריית ב"ד כלומר מדמחלקינן התם בין נמצא בעל מום לנמצא בן גרושה משום דפסול משפחה צריך ב"ד וכמה מהדוחק הוא זה לפרש מהוריית ב"ד בכך וגם עירבובי הדברים הן דאין שייך זה לזה כלל כמו שעירבב שם הסוגיא) אבל בבבלי ריש הוריות קאמר ר' יוחנן דחייב ופריך והא לאו שב מידיעתו הוא ומשני רב פפא קסבר ר' יוחנן כיון דמתיידע להו לב"ד הדרי בהו והוא נמי הדר ביה שב מידיעתו קרינן ביה. ובריש הוריות הרחבתי הדיבור בענין זה ובדינים המסתעפים ממנו והבאתי השיטות החולקין בענין אומר מותר אי שוגג הוה בעלמא לענין קרבן או לא ותוכן הדברים דלדעת הרמב"ם דפוסק דבעלמא אומר מותר שוגג הוי לענין קרבן כדכתב בפ"ב מהלכ' שגגות בהלכה ו' גבי תינוק שנשבה לבין הנכרים וכן בסוף פ"ה שם ובכמה מקומות והוכחתי שם דמה דפוסק בסוף פי"ג שם כר' יוחנן דריש הוריות דהתם לאו מטעמיה דקרינן ביה שב מידיעתו דלדעתו ז"ל לא צריכין להאי טעמא כיון דכי מתיידע וכו' אלא משום דבלא"ה אומר מותר שוגג הוא וזה משמע מדבריו שם שכתב שם הורו ב"ד להתיר דבר האסור וכו' וכל אחד ואחד מן העושים על פיהם חייב קרבן בפ"ע מפני שהוא שוגג ולא כתב טעמא דקאמר התם אליבא דר' יוחנן ומשום דאליבא

דר' יוחנן דס"ל האי דרשא השב מידיעתו וכו' כדאמר בר"פ כלל גדול הלכך פריך והא לאו שב מידיעתו ובעינן להאי טעמא כיון דכי מתיידע והכרחתי שם דבכ"מ שהוזכר בש"ס האי דרשא דשב מידיעתו אליבא דר"ש הוא דס"ל הכי ור' יוחנן כר"ש בעינן האי דרשא אבל לת"ק דר"ש בריש חולין ובהוריות (דף י"א) לא ס"ל להאי דרשא כדמוכרח דמומר דאתחזק איכא בינייהו דהא לר"ש ודאי אפי' בפעם אחת לא שב מידיעתו הוא וא"כ למאי דקיי"ל דלענין פטורא דקרבן מומר דאיתחזק בעינן וזהו דעת הרמב"ם כמו שמבואר בדבריו והבאתי שם מכמה מקומות ע"כ דלא סבירא לן כהאי דרשא דר"ש וע"ש שתמצא מבואר כמה וכמה דברים מהיוצא מזה ומענין לענין ולא רציתי כאן להביא ולהאריך עוד בענין זה ובהיוצא ממנו. אך אחת היא אמרתי ולא אשנה כ"א בשביל דבר שנתחדש כאן. וזהו כאל ישיבני המעיין ורואה דברי שם למאי שבארתי והוכחתי דהאי דרשא דר"ש בענין השב מידיעתו לא ס"ל להרמב"ם ואם הוא יראה סוגיא אחת בשבועות יאמר דאשתמיטתיה להמחבר הזה סוגיא זו ופיסקה דהרמב"ם בענין זה לכן באתי כמשיב לו שלא נשמט ממני כ"א זה הוא טעמה וביאורה וממנה יצא דרכי לאורה.

דבפ"ג דשבועות (דף כו ע"ב) אמרינן בעא מניה רבינא מרבא נשבע על ככר ומסתכן עליה מהו מסתכן לישרי ליה מר אלא מצטער ואכלה בשגגת שבועה מאי א"ל תנינא שב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו לא שב מידיעתו אין מביא קרבן על שגגתו וכ"פ הרמב"ם בספ"ג מהלכ' שבועות נשבע על הככר שלא יאכלנו ונצטער עליו ואכלו מפני הצער והוא שוגג שהרי דמה שמותר לו לאכלו מפני הצער ה"ז פטור מן הקרבן לפי שאינו שב מידיעתו אלא ידע שאסורה היא ואכלה בטעות. והרואה זה ידמה לו דמכאן נראה להדיא דסובר רבא להאי דרשא דשב מידיעתו וכך הם דברי הרמב"ם בענין זה וא"כ זהו מנגד למה שכתבתי שם והתשובה לזה דאומר אני אם הוא כך כדנראה לכאורה מדברי רבא ומדברי הרמב"ם שתכסן לדינא לפ"ז יהיו סותרין דברי הרמב"ם זא"ז וכן אליבא דרבא הוי קשיא אדידיה ממאי דאמרינן בעלמא לדידיה שהרי לפירושו זה דהרמב"ם לדברי רבא דהוי כאומר מותר דמפני הצער מותר לו ואינו מביא קרבן לפי שאינו שב מידיעתו א"כ אומר מותר לא שב מידיעתו קרינן ביה ולפיכך פטור הוא מקרבן ואמאי בתינוק שנשבה לבין הנכרים דאין לך אומר מותר גדול מזה ולא שב מידיעתו דאף שיודע שהוא חלב אוכל ומחייבת ליה בקרבן כדפסק הרמב"ם שם כפי המצויין לעיל והשתא לכאורה דברי הרמב"ם סתרי אהדדי וכן הוה קשיא אליבא דרבא גופיה לפי פירושו דהרמב"ם שלא רצה לפרש שאכלה בהעלם שבועה כפי' הראב"ד וכדפירש"י אלא שידע שנשבע והיה אומר מותר לו וכו' א"כ סובר רבא דאומר מותר פטור מקרבן לפי שאינו שב מידיעתו

והא בפשיטות קאמר הש"ס בעלמא אליבא דרבא דאומר מותר בר קרבן הוא כדאשכחן בפ' כלל גדול (דף ע"ב) על האי ברייתא חומר בשאר מצות וכו' ה"ד וכו' הניחא לאביי אלא לרבא מאי איכא למימר אלא באומר מותר משא"כ בשבת דפטור לגמרי עד כאן לא בעא מיניה רבא מר"נ אלא אי לחיובא חדא אי לחיובי תרתי אבל מיפטריה לגמרי לא ומאי קושיא הא רבא אליבא דנפשיה סובר דאומר מותר פטור לגמרי ואי דדייק דמ"ט לא בעא מניה למיפטר לגמרי אלא ש"מ דרבא ס"ל דחייב א"כ קשיא דרבא דידיה אדידיה דהתם אהאי דשבועות אמנם כי דייקינן לק"מ ובתחלה אומר אני דמצינו למימר דשאני ההיא דשבועות דעיקר חיוב קרבן גבי שבועות ביטוי חידוש הוא כדאמר התם לעיל דמה"ט שגגת קרבן שמה שגגה בשבועות ביטוי אע"ג דבכל התורה כולה לאו הכי הוא אליבא דרבנן דמונבז אלא דהכא חידוש הוא דבכל התורה כולה לא אשכחן לאו דמייתי קרבן דילפינן מע"ז והכא מייתי וכיון שכן הוא דלא מיקרי שגגה לענין קרבן בשבועת ביטוי בלשעבר אלא באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן ה"ה בענין להבא לא מיקרי שוגג לקרבן אלא בהעלם שבועה דוקא אבל באומר מותר אע"פ שידע שנשבע אלא שאומר דלו מותר הוא כגון דהכא לפי פי' הרמב"ם אף על פי שזה שוגג אפי' הכי לא מיקרי שוגג לענין קרבן דשבועות ביטוי שהרי זה אומר מותר ולא שב מידיעתו ובהאי קרבן דעל לאו בעלמא הוא אומר מותר ולא שב מידיעתו פטור הוא אבל בעלמא אימא לך דהוי שוגג ממש לענין קרבן אע"פ דלא שב מידיעתו הוא. כך היה נראה לכאורה אבל אמתת הדברים כך הן דיש חילוק בגוף הענין דהאומר מותר דודאי זה שאומר מותר מפני שלא ידע בחלב אסור זהו בר קרבן דמ"ש אם ידע שחלב אסור ולא ידע שהוא חלב ומ"ש זה שידע שהוא חלב ולא ידע שהחלב אסור הוא דהרי הוא כמי שלא ידע שזה חלב ובשתים אלו קורא אני שב מידיעתו וחייב בקרבן אבל אם אם ידע שזהו חלב וידע שהוא אסור אלא ששגג בדבר אחר שדימה שאע"פ שהוא אסור מותר הוא כגון זה שנשבע שלא יאכל והרי הככר הזה אסור עליו כחלב ויודע שהוא אסור עליו אלא שדימה דעכשיו הואיל ומצטער הוא מותר הוא לו ה"ז שוגג מחמת הטעות וזה לא שב מידיעתו הוא ואינו בר קרבן וזה הוא מדוקדק מדברי הרמב"ם שהוא שוגג שהרי דימה וכו' כלומר שבזה הוא ששגג שנדמה לו שמותר הוא לו מפני הצער וה"ז ידע שנשבע ואסורה היא אלא שטעה וכדמסיים ואכלה בטעות זה הוא שאינו שגגת קרבן לפי שאינו שב מידיעתו אע"פ שיודע שאסר הוא ומזה תדע טעמו הנכון שלא רצה לפרש בהעלם שבועה וששכח שבועתו דא"כ הוי כשאר אומר מותר ובר קרבן הוא ולפיכך פי' כך ומדוקדק ג"כ דלא אמרו בגמ' בהעלם שבועה אלא בשגגת שבועה והיינו

שידע' מהשבועה אלא ששגג בה ונמצינו למדין אנו עכשיו החילוק באיזה מקום קיי"ל כהאי דרשא השב מידיעתו וכו' ובאיזה מקום דלא קיי"ל כהאי דרשא כמבואר בהוריות שם וזהו דמחלק הרמב"ם בענין זה ומוכרח הוא לפי פירושו בהא דרבא בשבועות ובזה נוחין דבריו בכל מקום בענין שכתב באומר מותר וזהו מה שרציתי לבאר כאן:

ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם וכו'. הכי דריש נמי ר' ינאי בבבלי קידושין (דף ס"ו ע"ב) ושמואל דריש התם מוהיתה לו ולזרעו אחריו בין זרע כשר ובין זרע פסול ואבוה דשמואל קאמר התם כרב דהכא דכתיב ברך ה' חילו ופעל ידיו תרצה אפי' חולין שבו תרצה והנ"מ בין הני דרשות וטעמא דלא ילפי כולהו מקרא דוהיתה לו דקדים כבר כתבתי מזה ברפ"ד דסוטה ד"ה זרע כשר וכו' דבהא פליגי דשמואל ס"ל דזרע משתמע בין כשר ובין פסול ולאידך לא ניחא להו למידרש הכי דהא בפשיטות אמרינן בעלמא וזרע אין לה אין לי אלא זרע כשר זרע פסול מנין וכו' וכקושית התוס' בקידושין שם דאלמא דלשון זרע לא משתמע אלא כשר ומה שתירצו דשאני הכא דזרעו מיותר דה"ל למיכתב ולבניו אחריו וכו' זה נסתר מהאי תלמודא דסוטה שם דדריש ונקתה ונזרעה זרע זרע כשר ולא זרע פסול פרט לאלמנה לכה"ג וכו' והרי הכא ג"כ זרע מיותר הוא ואפ"ה דריש זרע כשר דוקא. ובין אבוה דשמואל ובין ר' ינאי מבואר הכא הנ"מ להדיא דלרב דדריש כאבוה דשמואל בלבד כהן המקריב דלענין עבודה דוקא גלי רחמנא דעבודתו כשרה אבל לענין שאר דברים אינו כהן ולר' יוחנן בשם ר' ינאי ואפי' כל כהן דלכל הדברים משמע כדפרישית ומזה למדין אנו טעמיה דהרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ו מהלכ' ביאת המקדש הלכה י' כהן שעבד ונמצא חלל עבודתו כשירה ואינו עובד להבא ואם עבד לא חילל שנאמר ברך ה' חילו ופעל ידיו תרצה הא דמייתי האי קרא ולא הני דקדמי משום דדרשא דשמואל מוהיתה לו נסתרה כמוזכר ודרשא דר' יוחנן לא הביא אע"ג דלהך נ"מ שנתבאר א"כ רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן טעמיה משום דבהש"ס הבבלי במכות (דף יב ע"א) מייתי האי קרא דברך ה' חילו וגו' אליבא דר' יהושע ויליף מהכא דדוקא לענין עבודה גלי רחמנא אבל לא לכל שאר מילי כדדייקינן התם וכן הכא אליבא דהאי דרשא ש"מ דתפס הש"ס לעיקר כדרשא דאבוה דשמואל וכרב וזהו טעמו במה שהביא הך דרשא בהלכ' ביאת המקדש וג"כ במה שפסק הוא בהיוצא מזה כרב ולא כר' יוחנן וע' בדיבור דלקמן:

מה את עביד ליה כמי שהוא מת ויחזור הרונח למקומו וכו'. ופשיט ליה דלא בטלה כהונה שלו עד שיפסל בב"ד דהא קאמר ר"ע בפשיטות ואל יוכיח בן גרושה שפסולו בב"ד וה"נ קאמר בבבלי קידושין דמייתי הך ברייתא שפסולו בשנים והיינו הך שצריך

שיעידו שנים עליו בפני ב"ד שמעינן מיהת מהכא דכהן הוא לכל מילי עד שיפסל בב"ד כדקאמר בהדיא זאת אומרת היה עומד וכו' אלא דהאי פשיטותא לא אזלא רק אליבא דדרשא דר' יוחנן דוקא כדקאמר לעיל ואפי' כל כהן דלאו דוקא לענין עבודה דה"ה לכל מילי דכהן ככהן גמור הוא עד שיפסל בב"ד דאלו לרב לענין עבודתו כשירה דוקא הוא דגלי רחמנא כמבואר לעיל. ובבבלי מכות (בדף יא ע"ב) פליגי בה ר' אימי ור' יצחק נפחא חד אמר מתה כהונה וחד אמר בטלה כהונה ופסק הרמב"ם בפ"ז מהל' רוצח בהלכה י"ב כמ"ד בטלה כהונה וכאלו נגמר דינו בלא כ"ג ואינו יוצא משם לעולם וכבר כתבתי מזה בפ"ג דהוריות בסוף הלכה ב' ד"ה מה את עביד לה דמ"ש הכ"מ שם דהכי משתמע בירושלמי דתרומות דלא היא דאיפכא משתמע מפשיטותא דהכא דלא בטלה כהונתו עד שיפסל בב"ד אלא דה"ט דהרמב"ם דהאי פשיטותא דהכא לא אזלא אלא אליבא דר' יוחנן דלדידיה מדמינן כל מילי דכהן לעבודה וככהן כשר הוא לכל הדברים עד שיפסל בב"ד וא"כ בהאי בעיא פשיט לה כמ"ד מתה כהונה אבל הרמב"ם לא סמיך אהאי דרשא דר' יוחנן כמבואר בדיבור דלעיל דלא הביא בהל' ביאת המקדש אלא כדרשיה דאבוה דשמואל דהתם וכרב דהכא וטעמיה דבבבלי מכות לא מייתי אליבא דר' יהושע כ"א האי דרשא מקרא ברך ה' חילו וגו' ש"מ דתפסו לעיקר להך דרשא וא"כ ממילא נפשט לן איפכא דלא גלי רחמנא אלא בעבודה דוקא וכדקאמר הכא בהדיא אליבא דרב בלבד כהן מקריב אבל לכל מילי לאו כהן הוא למפרע וכמ"ד בטלה כהונה:

אף בשבת כן. כדפרישית לענין חיוב הוצאה בפיו ואע"ג דאנן תנן בפ' המצניע המוציא בפיו פטור דלאו דרך הוצאה היא למאי דכתבו התוספות שם בדף צ"ב ניחא דאוכלין שדרכן להוציאן בפיו בשעת אכילה חייב כדמשמע מההיא דפ"ג דכריתות לפי גירסתם אם היתה שבת והוציאו בפיו וכ"כ הה"מ בפ' י"ב מהלכות שבת בהלכה י"ג שפירשו המפרשים דבפיו שאמרו פטור היינו שלא דרך אכילה הא בשעה שהוא אוכל ומתכוין להוציא כך חייב כדאיתא בהדיא ס"פ הזורק עיי"ש וקמ"ל הכא דאם לעוס הוא הוי כבלוע ומיהו על כרחין דהאי דהכא תליא בפלוגתא דר"י ור"ל בסוף פ' גיד הנשה דקאמר ר"ל התם כזית שאמרו באיסורין חוץ משל בין שיניים ור' יוחנן אמר אף עם בין השיניים ומפרש רב פפא בשל בין שיניים לחוד דכ"ע ל"פ דלאו כלום הוא דאין כאן אף הנאת גרונו כי פליגי בין החניכיים מר סבר הרי נהנה בגרונו בכזית ומ"ס אכילה במעיים בעינן והשתא ליכא למימר דהלעוס כבלוע דקאמר היינו במ"ה של בין השיניים דבהא ליכא למ"ד דחייב והכא קאמר דאף בחיוב יוה"כ ושאר איסורין כן אלא ודאי הלעוס דקאמר היינו במה שדבוק בין החניכיים וא"כ בשאר חיובי איסורין אתיא הא דהכא כר' יוחנן

דהלכתא כותיה כדפסק הרמב"ם בפי"ד מהל' מ"א בהלכה ג' דבהנאת גרונו הדבר תלוי ומתחייב אלא דלענין שבת הא משמע מדברי התוס' דמה שהוא דרך אכילה חייב וכ"פ הרמב"ם בפי"ג מהלכות שבת בהלכה ג' והלא כל זמן שלא בלע דרך אכילה מיחשבא וצ"ל דלא אמר הלעוס כבלוע לכל מילי אלא אליבא דר"א כדמפרש האי טעמא לדידיה דלהכי קאמר במתניתין יבלעו משום דמה שהוא לעוס לתוך פיו כבלוע הוא ולר' יהושע דקיי"ל כוותיה לא הוי כבלוע ואם כן דרך אכילה מיקריא לענין שבת אלא דלענין איסורין בהנאת גרונו הדבר תלוי כדרבי יוחנן:

השוחט בהמה ומצא בה שקץ אסור באכילה וכו'. למאי דקאמר הכא דטעמא משום דלא אישתרי אלא בהמה בבהמה א"כ הויא ממש כההיא דר' יוחנן בפ' בהמה המקשה (דף סט) השוחט את הבהמה ומצא בה דמות יונה אסור באכילה בעינא פרסות וליכא וכדאמר נמי לקמן ולא עוף בבהמה תאכלו ולא שקץ באכילה ולקמן יתבאר מזה ולמאי דקאמר התם משמע דאיירי באלו שנבראו בבהמה כדקאמר בסוף אלו טריפות גבי הא דתניא ואת נבלתם תשקצו לרבות דרנים שבבהמה ומפרש טעמא מדלא קמהניא להו שחיטה באיסורייהו קיימי וכדפירשו התוס' דבתולעים הנבראים בבשר עצמה מיירי והלכך צריך להאי טעמא דאי לאו הכי תיפוק ליה דבעינן פרסות וליכא. ובההיא דזיזין שבעדשים וכו' כדפרישית וה"ק התם לעיל דכמחובר הוא דאסירן דאף דבעי למידחי התם היינו דלא תסייעא ליה לשמואל דקאמר קישות שהתליע באביה אסורה ומ"מ לדינא קיימא מילתיה דשמואל וכדכתבו התוס' שם בשם בה"ג ושאלתות דר"א וכ"פ הרמב"ם בפרק ב' מהלכ' מ"א בהלכ' י"ד וט"ו ע"ש:

דם שעל הככר וכו'. הכי מייתי הברייתא בפ"ה דכריתות (דף כא ע"ב) ומשום מצות פרוש וכן בהאי דדגים דמוקי התם להא דרב דאמר כינסו אסור דלית ביה קשקשין וכו' כדפרישית בהאי דצירא מורייסא. והאי דשקץ שבזיזין וכו' מבואר בדיבור דלעיל:

השוחט בהמה ומצא בה חזיר מותר באכילה. דברי ר' יוחנן קיימי אליבא דהלכתא וכדאמר בפ' בהמה המקשה והבאתי לעיל דאם מצא בה דמות יונה אסורה באכילה ודקדקו הפוסקים דדוקא עוף קאמר דליכא לא פרסות ולא פרסה אבל כל מין פרסה מותר באכילה וכדכתב הרמב"ם בפ"א ממ"א בהלכה ז' ור' יונה דהכא ע"כ דס"ל כר"ש דפ"ק דבכורות בשמעתא דהיוצא מן הטהור טהור:

הלכה ג

רבי יהושע בר זידל הו"ל חמרא מבשלא וכו'. רוב הדינים מגילוי ויין נסך השייכים להסוגיא בארתי בפ"ב דע"ז בהלכה ג' יע"ש:

אבל משקה הוא בהמתו. ובבבלי פ"ב דע"ז (דף ל) פריך והתניא לא לבהמתו ולא לבהמת חבירו ומשני כי תניא דלבהמתו שרי ההיא לשונרא אי הכי דחבריה נמי דחבריה כחיש דידיה נמי כחיש הדר ברי דחבריה נמי הדר ברי זמנין דבעי לזבונא ומפסיד ליה מיניה. והרמב"ם בפ' י"ג מהלכ' רוצח ושמירת נפש בהלכה ט"ו סתם וכתב אבל משקה אותן לחתול והכ"מ נתן טעם משום דהשתא אין דרך למכור חתול ולדעתי נראה דלא היה כל זה בגירסת הרמב"ם מאי הכי דחבריה וכו' דהא אין דרך להשקות לחתול דחבריה כביחו אלא דהחתול דחבריה הוא שותה ממה ששופך בר"ה וכבר תני לא ישפכם לר"ה וא"כ הקושיא דחבריה נמי מעיקרא לק"מ ומשקה אותן לחתול שלו קאמר ובענין מקום סירטא קחשיב התם לאחרים דממעטי גב היד וגב הרגל ורומני דאפי ומה דמתמה הכא היינו נמי ברומני דאפי דלא הוי מקום סירטא:

מתניתא מסייעא לר' יוחנן וכו'. כ"פ הרמב"ם שם בהלכה ח' והשאר הכל מבואר ומענין הפלוגתא דלקמן בטעם שאסרן חלב הנכרי מבואר בע"ז שם:

הדיח בהן ענבים ואובשין לחולה אסור. וכ"פ הרמב"ם שם בהלכה ט' ודלא כגי' התוספתא והטעם דכשמדיח בהן ליתן איזה דבר לחולה מסתמא ממהר ואינו שוהא בהן כדי שישתנו טעמן בשביל כך והלכך אסורין משום גילוי:

אמר ר' חנינא מין קטן הוא וכו'. ובבבלי פ"ק דחולין (דף י') פריך נמי והא קחזי ליה אלא אימא כדי שישתה ויחזור לחורו והתוס' מביאין שם בירושלמי מתרץ כחוט השערה ושפיפון שמו ורשות ניתנה לקרקע וכו'. כוונתם במה שהביאו כאן להא דקאמר לעיל ורשות ניתנה וכו' ולכאורה אין שייכות לזה להאי שינויא אלא דמתרצין להא דמשני התם ויחזור לחורו דקשה א"כ נתת דבריך לשיעורין דפעמים שחורו הוא רחוק ופעמים שהוא קרוב לפיכך מביאין להא דקאמר לעיל רשות ניתנה לארץ לבקע מפניו וא"כ כל מקום מקומו הוא שיכול לחזור לחורו וכדי שלא תקשי דלפ"ז מאי מהני כיסוי הכלי אם ניתנה רשות להבקע לפניו לכך מסיימין ולא ניתנה רשות לכלי להבקע מלפניו כדפרישית בפנים:

עד כדי שתפוח הכרית. כדפרישית והיינו נמי דקאמר רב אשי בפ"ב דע"ז והוא דעביד טיף להדי טיף טיף דכשעושה כך נראה כמין תפוח על המים או כאידך דקאמר עד שיעשו כרגלי האות וזהו ממש כטיף להדי טיף טיף:

ולענין טריפה וכו'. בפ"ק דחולין (דף ט) שקיל וטרי כעין זה והמסקנא נמי דחמירא סכנתא מאיסורא:

הלכה ד

חבית של תרומה שנולד לה ספק טומאה. רש"י ז"ל פי' בפ"ק דפסחים (דף טו) כגון שנכנס אדם טמא לשם ספק נגע בה ספק לא נגע והקשה הר"ש דממ"נ אי בר"ה ספיקו טהור ואי ברה"י ספיקו טמא וכו' והאריך בזה ופי' כגון ב' חביות ברה"י ונגע שרץ באחת מהן ולא ידיע בהי מינייהו וכו' ואחריו נמשך הר"ב ואומר אני דלפי קושייתו קשה כמה וכמה משניות בסדר טהרות ואחת מהן שהבאתי בפנים טמא שפשט את רגלו וכו' ויקשה ג"כ האי ממ"נ ואם נאמר דספק משקין ליטמא דאמרו שם היינו מדבריהם א"כ נימא כאן נמי בספק משקין איירי ומה שהכריח הר"ש דבמתני' מדאורייתא פליגי מההיא דבכורות (דף לג ע"ב) דקאמר בקראי פליגי וכו' ע"ש יתבאר לקמן וכדי שלא נאריך אומר אני דודאי לשיטתו שכתב דספק טומאה ברה"י ספיקו טמא מדאורייתא וכטמאה ודאית מדאורייתא וכך היא שיטת הראב"ד ובתוס' בהרבה מקומות בהש"ס א"כ שייך כל הפלפול הזה והיה צריך לדחוק כפירושו ומ"מ קשה ההיא דפ"ד דטהרות שזכרתי אבל לפי שיטת הרמב"ם וזכרתי בכמה מקומות ליישב דבריו במה שסובר דכל ספק דאורייתא לחומרא שאמרו בכל מקוה הוא מדבריהם ובין בטומאות ובין באיסורין מלבד בדבר שחייבין על זדונו כרת ספיקו אסור מן התורה כמו שביאר זה בסוף פרק ט' מהלכ' טומאת מת ובריש פט"ז מהלכות אה"ט כתב בהדיא כן גבי ספק טומאה ברה"י שאיסור כל הספיקות מדבריהן כמו שבארנו בהלכ' א"ב (והוא בפי"ח) ומפני מה החמירו בספק רה"י שהרי סוטה שנסתרה וכו' ולדבריו ז"ל הכל מדבריהם שלמדו מסוטה להחמיר בספק רה"י כמו שהחמירה התורה בספיקה ולשיטתו ז"ל הכל ניחא הן בכל מקום שתמצא מענין ספק טומאה ברה"י והן כאן דפשיטא דברה"י איירי אבל עיקר הספק שעשו כודאי טומאה מדבריהן הוא ולפיכך אין שורפין עליו את התרומה אלא שחילוק זה צריכין אנחנו לבאר כאן וממנו תלמוד בכל המקומות בענין זה דאם עיקר הטומאה הוא מאבות הטומאה מחמרינן בספיקה ושורפין את התרומה וכמו שביאר זה בפי"ג מאה"מ בהלכה י' תרומה וקדשים שנטמאו בספק אב מאבות הטומאה של תורה הרי אלו נשרפין בטומאה זו כגון שנסתפק לו אם נגע באב זה או לא זה נלמד ממה דאיתמר ברפ"ד דנדה והששה ספיקות דפ"ד דטהרות שהחמירו חכמים לשרוף עליהן את התרומה שם הוא דוקא בודאי מגען וספק טומאתן ומיהו כל אלו החומרות מדבריהם הוא ואף בספק נגע באב הטומאה או לא דמה שאמר ששורפין את התרומה מדבריהם הוא שהרי כל הספיקות גופן מדבריהן הן ונתבאר לנו מכל זה דא"א לפרש ספק הטומאה דמתני' לא בספק שרץ שנגע או לא ולא באדם טמא שהוא אב הטומאה וספק נגע או לא

דהא מיהת מדבריהן שורפין את התרומה ובמתני' אין שורפין וכדקאמר בהדיא בגמ' מדברי שלשתן תלויה אסור לשורפה אלא דאירי באדם שהוא ראשון לטומאה וספק נגע או לא דאע"פ שטומאה מדאורייתא היא מ"מ לא החמירו לשרוף התרומה אלא בספק נגע באב הטומאה של תורה וכדלעיל וא"כ אף למה שדקדק הר"ש מההיא דבכורות דבטומאה דאורייתא פליגי ניחא דהאי נמי מדאורייתא היא ולפי שאין הספק מנגיעת אב הטומאה אין שורפין וכך י"ל לדעת רש"י שפי' אדם טמא היינו שהוא ראשון לטומאה ועוד דנראה דבלא"ה אין זה דקדוק מוכרח כל כך מהאי דבכורות דהתם בעי למימר מעיקרא על הא דפליגי בבכור שאחזו דם וכו' כמחלוקת כאן כך מחלוקת בחבית של תרומה וכו' וכדאמר נמי הכא בהסוגיא אתיא דר' יודא כר"ג וכו' אלא שהנוסחא נשתנית במקצת ודחי לה התם ממאי דילמא עד כאן לא קאמר ר"מ התם וכו' ועוד הכא בקראי פליגי והכא בקראי פליגי וכו' עד לבסוף דפריך למימרא דר"א סבר יש אם למקרא וכו' אלא הכא בהא קמיפלגי ר' יהושע סבר הראויה לך שמור שאינה ראויה לך לא חשמור ור"א סבר הא נמי ראויה היא שמא יבא אליהו ויטהרנה והשתא לפי המסקנא במאי דפליגי אין אנו מוכרחין לפרש דבספק טומאה דאורייתא פליגי אלא דאפי' במדרבנן דאחר שאסרו חכמים והחמירו בספיקה כבר אינה ראויה לך היא ולא הוי בכלל שימור שאמרה התורה וכהאי דאמרינן בר"פ יוה"כ דלאחר שפסלו חכמים למשחק בקוביא לעדות הרי הוא בכלל שאר אינן ראויין להגיד ולא חיילא שבועה עליה וכיוצא בזה תמצא בהרבה מקומות בש"ס. ומיהו היכי דמפרשינן אי במדאורייתא או מדרבנן ניחא מלבד שלא יהיה כאן ספק אב הטומאה של תורה וא"כ לא מיתוקמא בספק נגיעת שרץ באחת מהן כמבואר:

חברייא אמרי חבית הראשונה כר' יוסי וכו'. מבואר הוא היטב בפנים לכל הסוגיא והשקלא וטריא אם מדבריהם דר"מ דפסחים מדברי ר"א ור' יהושע הוא או מדברי ר"ח סגן הכהנים ודברי ר"ע דהתם וכעיו דפליגי אמוראי בסוגיות הבבלי בפסחים בשיטה זו אלא דבהיוצא מזה נתבאר כאן בענין פירושא דחבית שנייה והיינו רישא דמתני' דהכא כמבואר בסוף הסוגיא וכן במה דשקלו וטרו הכא בענין תלויה לר"מ אי ס"ל דמותר לשורפה או לא ומזה לא נתבאר כל כך בשיטתא דהתם ועוד הרבה דברים עמה שלמדנו בהיוצא מבין הסוגיות בשיטה זו ובהגיעי לשם ברחמי ובס"ד אבאר הכל כי שם עיקר הסוגיא גם בהאי תלמודא:

אתייא דר' יהודה כר"ג וכו'. כבר זכרתי מזה לעיל בד"ה חבית וכו' דהתם דחי לה ומבואר ג"כ לפי המסקנא במאי דפליגי הכא וגי' הש"ס הזה ודר"ש כר' יהושע וכו' זהו לפי מה דשקיל וטרי כאן בהסוגיא אליבא דר"ש ואליבא דר' יהושע וכמבואר הכל בפנים:

כלי שתוכו טהור וכו'. ובבבלי סוף פ"ק דפסחים גבי הא דר' יוסי בר' חנינא דהתם במילתא אחריתא דקאמר מחלוקת שנפלה לפחות ממאה וכו' וכהאי דמייתי הכא לעיל מברייתא חדא וקאמר התם תניא נמי הכי וכו' הב"ע בכלי שתוכו טהור וגבו טמא מהו דתימא נגזור דילמא נגע גבו בתרומה קמ"ל. והכא למאי דקאמר רבי יוסי ב"ח בכלי שתוכו טהור וכו' הוה משמע דגזרינן אלא דלמאי דמסיק ר' מנא דר"י ב"ח בעלמא קאי והכא במתני' דבבור טמא מירי שפיר הוא דלא גזרינן וכמו שבארתי בפנים דמוטב תטמא המועט ולא תטמא הכל א"כ אתיין הסוגיות שפיר אהדדי והכל כמבואר בפנים בס"ד:

לא מסתברא אם היתה כבר טמאה. הכי משמע להדיא דכבר טמאה גרסי' כמו שהוא לפנינו דאהאי מתני' קאי בנשים שאמרו להם תנו לנו אחת וכו' דהא קאמר נמי לא מסתברא אם היתה שפחה אתת א"כ הכל על האי חלוקה קאי והכ"מ בפ"ה מהלכ' יסוה"ת בהלכה ה' מביא בשם הרשב"א בתשובה שכתב בסיעה של נשים עוברת ואמרו להן עכו"ם תנו לנו אחת וכו' אפי' היתה אחת מהן מחוללת יטמאו את כולן ואל ימסרו אותה להן ולא דמי למה שאמרו שם שאם היתה ככר של תרומה טמאה ימסרו אותה ואל יטמאו את כל הככרות של תרומה דככר תרומה טמאה שאני דטמא הוא לגמרי ומה יוסיף עוד זה אבל אשה אם חללה עצמה פעם אחת ונטמאת בעבירה כל שתעבור ותטמא א"ע תוסיף על חטאתה פשע וכו' עכ"ל ולפי גירסתו כתב כן שהיה גורס אם היתה ככר טמאה ואככרות של תרומה דמתני' דלעיל קאי אלא דלא משמע הכי מדקאמר אבתרה לא מסתברא אם היתה שפחה אחת ואינו נראה לחלק דהאי קאי אחלוקה דככרות תרומה והאי קאי אחלוקה דנכים ועוד דבככרות של תרומה אם היתה אתת טמאה פשיטא דמוסרין אותה להם ומאי קמ"ל. והרמב"ם שם כתב חלוקה דנשים כלישנא דמתני' ואין הכרע לדעתו ז"ל בזה דהא דסתם וכתב בדין הזה משום דמסתמא מיירי המתני' בשכל הנשים שוות דבחזקת כשרות הן ומ"ש הרשב"א מסברא דבפעם הזאת אין בינה לבין הטהורה והכשרה שבהן ולא כלום ולמה יאנסוה למוסרה להן שלא מדעתה ועוד שמא כבר הרהרה תשובה ושבה מדרכה הרעה עכ"ל ודאי יש לסברא זו פנים ויש לומר דאף לפי הגי' שלפנינו אם היתה כבר טמאה לא איירי אלא בידוע שהיא עדיין מופקרת. ודומיא דשפחה קאמר דסתם שפתה מופקרת היא וקמ"ל דעכשיו

אף שאינה רוצה בכך מוסרין אותה בעל כרתה כדי להציל הנשים הככרות אבל היכא דאיכא למיתלי שמא חזרה בה ושבה מדרכה הרעה מזה לא איירי כלל ומסתברא כדעת הרשב"א אבל א"צ לשבש הגי' אלא כדאמרן:

תני סיעות בנ"א שהיו מהלכין בדרך וכו'. כהך תוספתא פסק הרמב"ם שם וכן אם אמרו להן גוים תנו לנו אחד מכם וכו' יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל ואם יחדוהו להם תנו לנו פלוני או נהרוג את כולכם אם היה מחויב מיתה כשבע בן בכרי יתנו אותו להם ואין מורין להן כן לכתחילה וכו' וזה קשה דפסק כר"ל דהכא נגד ר' יוחנן דהלכתא כותיה לגביה דר"ל ובהגהת מיי' שם נשאר הדבר בצ"ע ולענ"ד כל מה שנאמר בזה יהיה דוחק והיותר נכון דגי' אחרת היה לו ז"ל וגריס הא דר' יוחנן בדר"ל והא דר"ל בדר' יוחנן:

לא ברומי זעיר ולא בחבר זעיר. ובב"ר בריש פ' תולדות דגריס שם האי עובדא וגריס לא ברומי זעיר ולא בגולייר זעיר כלומר לא אם הוא טרומי ועדיין קטן הוא ולא באיזה גולייר יהיה ממקום שיהיה כמו שהוא היה רועה חזירים בטבריא ונתגדל ונעשה קיסר רומי ולגי' דהכא אתיא כהאי דאמרינן בבבלי בע"פ (דף קיג) שלשה אין מתקנאין בהן אלו הן גוי קטן ונחש קטן ותלמיד קטן משום דמלכותייהו אחורי אודנייהו קיימי:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ט

הלכה א

הזורע תרומה. קנסו בו שלא יהנה בקיסמין. לכאורה יש לדקדק דהא בריש דתנינן במזיד יקיים ומפרש דקנסו בו שתיבטל שדהו על גב תרומה וא"כ ה"נ נימא כן דיהא הקנס שתהא כל השדה תרומה ויקיים אבל הא ליתא דהרי עיקר הגזירה שגזרו חכמים על גידולי תרומה תרומה מטעמא דתרומה טמאה ביד כהן הויא שמא ישהא בידו כדי לזרעה וירויח מה שהחולין הגדילין יותר שוין הן מהתרומה ובין כך אתי לידי תקלה שיאכלנה לפיכך אמרו שגם הגידולין תרומה הן כדאמרינן בפ"ק דשבת גבי י"ח דבר וא"כ הואיל ורוב הזורעים תרומה כהנים הן והלכך בריש דזרע במזיד קנסו בו שיקיים ותהיה השדה תרומה ולא כמו שנתכוין למכור הגדולין בדמים יקרים אבל בפשתן שהעיקר הוא הקיסמין אם אתה אומר שתעשה כולה תרומה אכתי יזרע כדי ליהנות מהקיסמין ולפיכך אמרו דלעולם יופך וזה שכתב הרמב"ם בדין זה רפי"א בהלכה כ' קנס קנסו בו שלא יזרע ויתכוין ליהנות בעציו וכדאמרן דסתם זורע התרומה כהן הוא ובו

הוא דשייך לומר שלא יזרע במתכוין ליהנות בעציו ולפיכך אין תקנה שיקיים ותהיה הכל תרומה דבפשתן רוצה הוא בכך:

תני אשתו של ע"ה טוחנת עם אשתו של חבר וכו'. הכי איתא בתוספתא ובפ"ק דחולין (דף ו' ע"ב) דמייתי הך ברייתא גריס אשת חבר טוחנת עם אשת עם הארץ דמשמע שהתבואה של ע"ה היא וכדפירש"י ז"ל שם ובזמן שהיא טמאה אאשת חבר קאי דליכא למיחש שמא תשכח ותתן לתוך פיה דבר שאינו מעושר וכו' והתוס' שם הקשו על פרש"י דהא אסור לסייע ידי עוברי עבירה כדמוכח בס"פ הנזקין ופירשו בשם ר"ח ור"ת דבתבואה של חבר אירי ובזמן שהיא טמאה אאשת ע"ה קאי דכשמחזקת עצמה בטומאה אז נזהרת מליגע בתבואה וכו' ומהכא משמע בהדיא כפיר"ח ור"ת דמסיים בזמן שהיא טהורה לא תטחון שהיא מחזקת עצמה טהורה ממנה אלא דרש"י פי' לפי הגי' דהתם אשת חבר טוחנת עם אשת עם הארץ דמשמע שאשת חבר היא מסייעת לה לטחון תבואתה ואי משום קושיית התוס' מההיא דהנזקין י"ל דהאי תנא דברייתא ס"ל כמ"ד התם דהואיל דרוב עמי הארץ מעשרין הן שרי לסייעה והא דאסור בזמן שהיא טהורה זה כבר תירץ רש"י בעצמו לפי פירושו דאאשת חבר קאי דהואיל וסתמא נוגעת היא חיישינן שמא תשכח ותאכל וכלומר נהי דלהאי מ"ד משום מסייע ידי עוברי עבירה ליכא מ"מ לענין אכילה אין לאשת חבר לאכול דבר שהוא ספק אם הוא מעושר כך נראה ליישב פירש"י לפי הגי' דהתם:

ליטרא בצלים של מעשר ראשון שנטעה וכו'. לפי גי' התוספתא ודהכא יכול הוא לעשות תרומת מעשר מן תוספת הגידולין גם על אותה ליטרא של מע"ר שנטע והיה טבול לתרומת מעשר אבל בבבלי פ"ז דנדרים (דף נח ע"ב) גבי הא דשקיל וטרי התם אם הגידולין שרבו מבטלין את העיקר או לא ומייתי הך ברייתא בגי' אחרת ליטרא מעשר טבל שזרעה בקרקע והשביחה והרי היא כעשר ליטרין חייבת במעשר ואותה ליטרא מעשר עליה ממקום אחר לפי חשבון. ופרש"י ז"ל חייבת במעשר כל עשר ליטרין ואותה ליטרא שזרע בן לוי כשאינה מעושרת. כלומר שלא הפריש ממנה מעשר מן המעשר אע"פ שעישרה עכשיו צריך לעשרה פעם שניה תרומת מעשר שהניח הלוי אשתקד שלא הפריש ממנה שבדין הוא שלא ישתכר בכך שזרעה כשאינה מעושרת. ועל מה דקאמר ממקום אחר פי' מפירות של אשתקד וזהו ממקום אחר ולא מפירות של שנה זו שאין מעשרין מן החדש על הישן ל"א ממקום אחר לא ידעינן עכ"ל. והר"ן פי' לחייבת במעשר בענין אחר דעל אותה ליטרא קאי שכתב היינו מעשר מן המעשר שהיתה חייבת בו קודם שזרעה ולא בטלה ואותה ליטרא מעשר עליה ממקום אחר אבל מיניה וביה לא

דכיון דליטרין דתוספת פטורין ה"ל מן הפטור על החיוב וכך היא שיטת הר"ש שם דהכל על אותה ליטרא קאי דהיא חייבת במעשר והיינו מעשר מן המעשר שהיתה חייבת דקמ"ל דלא בטלה. ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה שהוא מפרש כפירש"י דכל העשר ליטרין שבה חייב במעשר שכך כתב בפ"ו מהל' מעשר בהלכה ד' ליטרא מעשר טבול שזרעה והשביחה והרי היא עשר ליטרין חייבת במעשר ואותה ליטרא מעשר עליה ממקום אחר לפי חשבון לפי שיטה זו צריך טעם מפני מה דוקא ממקום אחר וכן רש"י ז"ל נשאר מסופק בזה ואפשר דמה שהליטרין דתוס' חייבין במעשר מדרבנן בעלמא היא וכעין שכתב הרא"ש שם לשיטתו ע"ש ולשיטת רש"י והרמב"ם ניחא טפי דכיון דאותה ליטרא נשארה חייבת מן התורה בתרומת מעשר וליטרין דהתוספת שבה אינן חייבין כ"א מדרבנן לפיכך צריך להפריש המעשר מן המעשר עליה ממקום אחר ולא מאותן הליטרין דלא ליהוי מן הפטור על החיוב. ומ"ש שם הראב"ד ז"ל על זה נראה לי בדבר שאין זרעו כלה. ור"ל למה סתם הרמב"ם את דבריו ופשוט הוא דודאי כל הדינים הללו דאיתאמרו בגמ' שם בענין זה בשהעיקר קיים מיירי והרי הן הן דברי הרמב"ם שכתב והשביחה והרי היא עשר ליטרין וא"כ עדיין העיקר לא כלה וכגון בבצלים וכמו שהביא שם דין ליטרא בצלים שתקנה וכו' וכמה דקאמר הכא בהדיא ליטרא בצלים של מעשר ראשון שנטעה וכמו דמסיק התם דמעשר ע"י דיגון הוא ואין הגידולין מבטלין את העיקר וכבר בארתי לעיל בפ"ה דכלאים בהלכה ז' ובפ"ו דשביעית בהלכה ג' חלוקי הדינים בענין זה דיש מקומות שאין גידולי היתר מבטלין את העיקר האסור ויש שהן מבטלין ע"ש ובמקומות המצוייניין שם:

אית תניי תני בדיש שהוא מותר לך וכו'. בבבלי פ' השוכר את הפועלים (דף צ) רמי הני ברייתות אהדדי דתני חדא פרות הדשות בתרומה ומעשר אינו עובר משום בל תחסום אבל מפני מראית העין מביא בול מאותו המין ותולה לה בטרסקל שבפיה ותני חדא פרות הדשות בתרומה ומעשר עובר משום בל תחסום ומשני תרומה אתרומה כאן בתרומה וכאן בגידולי תרומה דכחולין הן ולפיכך עובר משום בל תחסום ומסוגיא דהכא משמע דגידולי תרומה נמי דיש אסור מיקניא דהא האי מ"ד דאף בדיש שהוא אסור לך יליף ממתני' דקתני ותולה וכו' כדקאמר לקמן וכמו שבארתי בפנים מטעמא השתא שגזרו חכמים בגידולי תרומה ואסרום דיש אסור מיקריא וכדמוכח מהשקלא וטריא ומפשיטות הבעיא דבצל כמבואר בפנים והיה נראה לכאורה להשוות הסוגיות דהאי ש"ס ס"ל כשינוייא בתרא דמשני התם להברייתות דקאמר השתא דאתית להכי תרומה אתרומה נמי ל"ק כאן בתרומת מעשר ודאי כאן בתרומת מעשר דמאי ולפ"ז

מצינן למימר דהדר ביה משנויא קמא וגדולי תרומה נמי דיש אסור הויא כדלעיל אלא דמדעת הרמב"ם ז"ל אינו נראה כן דפסק בפ' י"ג מהלכות שכירות בהלכה ד' וה' כהני תרתי שינויי דהתם וא"כ משמע ליה דלא הדר משינוייא קמא ותרוייהו קושטא לדינא הוו אלא משום דבשינוייא בתרא מיתוקמא תרומה ומעשר בחדא מחתא כאן בודאי כאן בדמאי לפיכך הוא דהדר ביה משנוייא קמא ולהאי סוגיא דהכא צ"ל דבהא פליגי הני ברייתות דמר ס"ל דכיון דאסרו חכמים לגדולי תרומה דיש אסור מיקריא ומר ס"ל דכיון דמן התורה מותרין לפיכך עובר משום בל תחסום וצריך תקנה ותולה וכו' אבל בעלמא לא ילפינן מהמתני' עדשים צופרות וכו'. כדפרישית מל' ישוב ויצפור הוא ובר"פ דלקמן כתוב צופדות והביא הכ"מ לזה בפט"ו בהלכה ח' ופי' מל' צפד עורם שהן כובשות ואינן פולטות ואין נ"מ בזה. ובעיקר הדין דהאי מתני' דלקמן משמע מסוגיא דהכא דבין בצל של תרומה שנתנו לתוך עדשים חולין ובין של חולין שנתנו לתוך של תרומה דקאמר וכמה דאת אמר וכו' ודכוותה וכו' כדפרישית בפנים אבל מהסוגיא דר"פ דלקמן לא משמע הכי אלא דהאי וכמה דאמר וכו' לשון בעיא היא אם ודכוותה וכו' ופשיט ליה שם מתני' בבצל של חולין וכו' והכא לא מייתי כ"א בקצרה כדרך הש"ס הזה ויתבאר מזה לקמן בריש הפרק בס"ד:

בדישו ולא בדורכו. לכאורה היה נראה כדפרישית בפנים. וזהו שכתב הרמב"ם ז"ל בפי"ג מהלכות שכירות בהלכ' ב' ואחד הדישה ואחד כל שאר כל המלאכות של גידולי קרקע ולא נאמר שור בדישו אלא בהווה וזהו כראב"י דהכא משום דמסייע ליה סוגיא דהשוכר את הפועלים דמשמע מהתם דקאמר לעיל שם מה דיש מיוחד דבר שגידולי קרקע ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו וכו' ואף שאינו מבואר כ"כ להדיא ובספרי פ' תצא מבואר הוא להדיא דדריש בדישו אין לי אלא בדישו מניין לרבות שאר עבודות ת"ל לא תחסום מ"מ א"כ למה נאמר בדישו מה דיש מיוחד שגידולו מן הארץ ותלוש מן הקרקע בשעת גמר מלאכתו ובשעה שהוא עושה אוכל אף כל וכו'. אבל ראיתי בשם הרמב"ן ז"ל שהביא הה"מ שם בהלכה ד' גבי הא דכתב הרמב"ם ופרות המהלכות על התבואה וכו' שזהו לפי פירושו להא דתני התם פרות המרכסות בתבואה ולא כפי' רש"י והראב"ד ז"ל וכתב שהירושלמי דפ"ט דתרומות מסייעו בדישו ולא בדרכו ועל הבהמה קאי שהיא דורכת על התבואה וצריכין אנו לבטל דעתנו מפני גודל דעתו ז"ל:

רבי עקיבה שאל את רשב"י מיבדקוניה חסמו מבחוץ וכו'. כה"ג גריס שם (ד' צ ע"ב) בעא מניה ר' יונתן מר' סימאי חסמה מבחוץ מהו וכו' א"ל מביתאביך אתהלמד בבואכם וכו'. ונראה דר"ז דדריש מגופיה דקרא מדכתיב בדישו כדפרישית בפנים זהו למ"ד דלא

דריש בדישו ולא בדרכו דאלו לדידיה צריך וי"ו דבדישו למעוטי דרכו דמדיש לחוד לא הוה משמע לן למעוטי׃

הלכה ב

גידולי תרומה תרומה. לענין שאסורים לזרים אבל לשאר כל דבר הרי הן כחולין כדאמרינן לעיל בגמ' בפ"ו בהלכה א' וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ' י"א הלכה כ"א ובענין מה שיש לדקדק מהאי מתני' על מתני' דלקמן בפ"ב דבכורים בהלכה ב' בענין הגידולין יתבאר שם בהגיעי למקומו בס"ד. וגידולי גידולין חולין הייני דוקא בדבר שזרעו כלה אבל דבר שאין זרעו כלה אף גידולי גידולין אסורין כדקאמר בגמ' ותני עלה בד"א בדבר שזרעו כלה וכו' אלא אם כן רבו גידולי גידולין על העיקר של הגידולין אז גידולי הגדולין מותרין והכי מסיק לה בבבלי בספ"ח דנדרים על הא דגריס שם א"ר ינאי בצל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו על העיקר מותר ומדייק הש"ס למימרא דגידולי היתר מעלין את האיסור והתנן גידולי תרומה תרומה בגידולי גידולין קאמרינן הא נמי תנינן גידולי גידולין חולין הא קמ"ל אפי' בדבר שאין זרעו כלה והתנן הטבל גידוליו מותרין בדבר שזרעו כלה אבל דבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסורין ריבויא דרבו גידולין על עיקרו מותר קמ"ל. וכ"כ הרמב"ם שם בהלכה כ"ב גידולי גידולין חולין לכל דבר ואפי' דבר שאין זרעו כלה אם רבו הגידולין על העיקר בגידולי הגידולין הרי הגידולין השניים מעלין את העיקר אע"פ שאין זרעו כלה ויהיה הכל מותר לזרים ופירושו בהגמ' שם הכין הוא דמעיקרא פריך היכי אמרת דגידולין שרבו מעלין את העיקר והאנן תנן גידולי תרומה תרומה וכלומר דע"כ אפי' הגידולין רבו על עיקר התרומה אסורין דהא כבר אמרינן לעיל שם דאין גידולי היתר שרבו מעלין את האיסור אא"כ בדבר שאסורו ע"י קרקע בטילותו נמי ע"י קרקע וכגון שביעית אבל ערלה דאין איסורה ע"י קרקע אלא דהזמן הוא הגורם וכן כלאי הכרם דהתערובת היא הגורם וכן מעשר הדיגון הוא גורם לחיובו לכל אלו אין בטילתן ע"י קרקע ובהן אין גידולי היתר שרבו מעלין את האיסור וא"כ תרומה נמי דחובה ע"י הדיגון ולא ע"י הקרקע אין בטילתה ע"י קרקע ובהא לית לן לאסוקי אדעתין כלל דגידולי תרומה יהו מעלין את עיקר התרומה עצמה. ומשני דר' ינאי בגידולי גידולין קאמר דהן מעלין את העיקר והיינו לגידולין הראשונים ופריך מאי קמ"ל הא נמי תנינן דלעולם גידולי גידולי תרומה מותרין ואפי' לא רבו ומשני דבדבר שאין זרעו כלה מסקינן כדקאמר בצל שנטעו ועלה פריך דהא אנן תנן בטבל דבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסורין וקס"ד דלעולם אסורין ואפי' הגידולי גידולין רבו על עיקר של הגידולין הראשונים ואם בטבל הוא כך בדבר שאין זרעו כלה מכ"ש בתרומה

דהא תרומה חמירא דגידולי תרומה תרומה והטבל גידוליו מותרין ומשני לא כדקס"ד אלא ברבו גידולי גידולין על העיקר והיינו על גידולין הראשונים מותר הכל ואפי' בדבר שאין זרעו כלה והא הוא דקמ"ל ר' ינאי ומתני' דטבל בשלא רבו מיירי וכל זה הוא פשוט בהסוגיא שם וכעין זה פי' הר"ן ז"ל שם בהאיש שינוייא להמסקנא ריבויא דרבו וכו' אלא שאנו הוספתי בתוספת ביאור ולקמן יתבאר פי' האמיתי לדעת הרמב"ם בהשינויא להמסקנא אלא שכאן כתבתי לפי פשטות הסוגיא וכדי להבין דעת הראב"ד במה שמשיג שם כדלקמן ובזה יתבאר לך הכל דמ"ש הרמב"ם אם רבו הגידולין על העיקר בגידולי הגידולין וכו' כלומר דזהו החילוק בין הגידולין לבין גידולי הגידולין דבגידולין לעולם הכל אסור ואפי' רבו על העיקר התרומה עצמה כדלעיל אבל בגידולי גידולין אם הם רבו כל העיקר של גידולין הראשונים הרי אלו הגידולין השניים מעלין את העיקר והן הגידולין הראשונים והכל מותר ואפי' בשאין זרעו כלה וזהו ממש כמסקנת הש"ס. ומזה תבין דמ"ש הכ"מ בזה פליאה נשגבה היא באין מבין דבריו דמ"ש ויש לתמוה על הראב"ד שכתב עליו שהוא שיבוש שהרי דבריו מבוארים בגמרא ואפשר שהראב"ד הבין בדברי רבינו שמ"ש הרי הגידולין השניים מעלין את העיקר לגידולי גידולין קרי גידולין שניים וקאמר שהן מעלין את העיקר דהיינו התרומה עצמה ומפני כך השיגו וכו' ע"ש ואמר אני חס ליה להראב"ד שיבין כך שמעלין את העיקר היינו התרומה עצמה כי זה לא עלה על דעת מי שראה הסוגיא דבצל דישמעאל איש כפר דימא דהתם והתבונן בה. ומה שכתב דהדבר ברור בכוונת דברי רבינו דגידולין שניים לגידולי גידולין קאמר דהיינו גידולין שלישיים והן מעלין את העיקר דהיינו גידולין שניים וסיים וזה מבואר מאוד בלשון רבינו ומי יתן לנו דעת להבין כך בלשון הרמב"ם שהרי כתב ואם רבו הגידולין על העיקר בגידולי הגידולין הרי הגידולין השניים מעלין את העיקר והרי לא דיבר כאן מגידולין השלישים ואף אם נטעה בל' הרמב"ם לפרש בגידולי הגידולין דקאמר היינו גידולי גידולי גידולין (ואם שאין זה סובל כלל לכוונתו וללשונו שלא דיבר שם כ"א מגידולי גידולין בלבד) מה נעשה ללשון הש"ס והיכי משמע דהתם בגידולין השלישיים מיירי וזה לא עלה על דעת שום מפורש בעולם דרש"י ז"ל שפ' שם ורבו אותן גידולין על עיקרו מותר דזהו השלישי פשוט הוא דר"ל שזהו השלישי מהתרומה עצמה ולפיכך הקילו בגידולין השניים שרבו על העיקר והן גידולין הראשונים והר"ן והרא"ש ז"ל פירשו בפשיטות כמ"ש לעיל וכך סיים הרא"ש להדיא ריבוייא דרבו גידוליו על עיקרו דמותר קמ"ל דהא דאסור גידולי גידולין בלא רבו אבל רבו אפי' גידולין מותרין דגידולי היתר מעלין את האיסור ור"ל דבכה"ג הוא דמעלין את האיסור וכך הם ממש דברי הרמב"ם

והאריכות בזה בחנם הוא דא"א לפרש לא לדברי הגמ' ולא לדברי הרמב"ש בענין אחר. ומה שהשיג הראב"ד ענין אחר הוא ולכאורה קושיא גדולה היא וצריך להתבונן בה והנני מבאר לך כוונתו דהוא ז"ל הקשה דהרי ממסקנת הש"ס מוכח דכל היכא דגידולין השניים רבו על עיקר של גידולין הראשונים דמותר בין בתרומה ובין בטבל דהא פריך ליה ממתני' דטבל ומשני וטבל היא קיל טפי מתרומה כדלעיל וא"כ היה לו להרמב"ם לבאר גם בטבל בהל' מעשר כן והוא כתב בפ"ו מהל' מעשר בדין דטבל בהל' ו' סתם ואם היה דבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין עד שלש גרנות וכו' והאי עד ג' גרנות למד מהאי תלמודא כדלקמן ומכל מקום סתם וכתב דגידולי גידולין אסורין ומשמע דהכל אסור ואפי' רבו גידולין השניים על הראשונים וזהו שהשיג כאן ואמר כל זה הוא שיבוש שאפי' הטבל שגידוליו מותרין אם הוא דבר שאין זרעו כלה הכל אסור. ור"ל כמ"ש הוא בעצמו בהל' מעשר גבי טבל. וכ"ש בתרומה דחמירא ואם הוא למד זה ממסקנת הש"ס היה לו לבאר ג"כ דין זה בטבל ואם דלמא דשינוייא דהתם לא למסקנא איתאמרא אלא לדיחויא בעלמא א"כ מפני מה כתב לענין תרומה כן זהו כוונת קושיית. הראב"ד בלי ספק וליישב דעת הרמב"ם נאמר דכשנעמוד על עיקרן וטעמן של הדברים אז נבין כל ענייני חילוקי הדינים בהן וזה דטעם דגידולי תרומה תרומה הוא מגזירת חכמים בעלמא משום תרומה טמאה ביד כהן כמו שהבאתי בפנים ומן התורה חולין גמורין הן דנתבטלה התרומה בקרקע וטעמא דהטבל גידוליו מותרין מפני שרובו חולין כדאמר בגמרא והסברתי הטעם בפנים והשתא מה דתרומה חמירא בענין הגידולין מדרבנן הוא וכל זה בדבר שזרעו כלה דבהא קיל טבל מתרומה דהטבל נתבטל ברוב החולין וכמה שכתבתי בפנים דלא שייך כאן דבר שיש לו מתירין אבל בדבר שאין זרעו כלה חמור הוא טבל מן התרומה דאע"ג דבתרווייהו אפי' גידולי גידולין אסורין כדקאמר הכא בגמ' ותני עלה וכו' וכך הוא האמת מ"מ טעמא דאיסור גידולי גידולין בתרומה אינו אלא מדרבנן דבדבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין נחשבין כגידולין עצמן והרי הכל מדרבנן אבל טבל הרי יש בו תרומה ותרומת מעשר שלא הופרש ממנו אלא דבדבר שזרעו כלה דשייך ביה ביטול מקילינן ואמרינן דנתבטל הכל ברוב החולין אבל דבר שאין זרעו כלה דלא נתבטל א"כ הגידולי גידולין אכתי באותו איסור עצמו של הגידולין הראשונים הן עומדין והרי יש בהן איסור דאורייתא וזהו הטעם דבגידולי גידולין דתרומה מהני ברבו על הגידולין הראשונים ואפי' בדבר שאין זרעו כלה משום דכל עצמו של האיסור בגידולין אינו אלא מדרבנן ואף בשאין זרעו כלה מ"מ כבר התרומה הופרשה ובאה ליד הכהן דהא בהכי עסקינן דזהו עיקר טעם הגזירה דגידולי תרומה דסתם הזורע

תרומה כהן הוא ואין כאן שום חשש איסור דאוריתא מה שאין כן בטבל בדבר שאין זרעו כלה דיש כאן איסור דאורייתא התרומה ותרומת מעשר שלא הופרש והרי לא נתבטל כיון שאין זרעו כלה זהו עיקרן של הדברים ולפ"ז הא דמשני התם ריבויא דרבו וכו' דוקא בתרומה קאמר דלמאי דקס"ד דטבל לעולם חמיר מתרומה להכי משני ליה דלא היא דהא קמ"ל דברבו הגידולי גידולין על הראשונים קילא טפי תרומה מטבל והכל מטעמא דאמרן ולא כדעת הראב"ד שרצה להשוות דין דטבל ודין דתרומה בגידולי גידולין בדבר שאין זרעו כלה והן הבט דזה הוא דעת הרמב"ם דסיים שם בהל' מעשר גבי גידולי גידולין דטבל בדבר שאין זרעו כלה. ומפני מה הגידולין אסורין מפני תרומת מעשר ותרומה גדולה שבה וכו' ובזה מבוארין דבריו ודעתו עם הטעם כעיקר שבארנו:

הטבל גידוליו מותרין בדבר שזרעו כלה. היינו דוקא שכבר צמח הזרע אבל כל זמן שלא צמח ואפשר ללקט הזרע קונסין אותו שילקט הזרע כעין שקונסין בתרומה כדתנן בריש פרקין שוגג יופך מזי' יקיים וכמבואר לעיל ובטבל דלא שייך למיקנסיה שתהא כל השדה טבל שהרי רובו חולין ומיהו הגידולין חולין בדבר שזרעו כלה אלא שלפי שלכתחילה אין זורעין טבל כדתני בתוספתא פ"ק דדמאי הלכך קונסין אותו שכל זמן שלא צמח ודרכו להתלקט שילקט את הזרע הכי אמרינן לעיל בפ"ק דדמאי בהלכה ג' וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מהל' מעשר בהלכה ג' כהאי דהתוספתא ובהלכה ו' כהאי דהש"ס דפ"ק דדמאי וזה מבואר ומה שכתב שם בענין גידולי גידולין בדבר שאין זרעו כלה כבר בארתי הכל לעיל בביאור רחב בהלכה ג' ד"ה גידולי תרומה תרומה ע"ש שנתבאר בענין חלוקי הדינים וטעמם על נכון בס"ד:

ותני עלה בד"א בדבר שזרעו כלה וכו'. בנדרים פ' הנודר מן המבושל בהלכה ד' פירשתי דאטבל קאי משום דהתם לא איירי אלא בטבל ובמתני' לקמן תנינן בהדיא כן אבל לפי האמת הך ברייתא אכולהו דקחשיב במתני' דחולין הן קאי אגידולי גידולין דתרומה וכמו שנתבאר מזה בדיבור דלעיל וחילוקי דינים השייכים בה וכן אאינך כדקאמר לעיל בפ"ו דשביעית בהלכה ג' וע"ש:

רבי אבהו בשם ר' יוחנן פודה את כל האוצר בדמי אותה סאה. כדפרישית דמילתא באנפי נפשה היא ולא לפרושי להא דתני במתני' בזמן זרעה כמה שרצה הר"ש לפרש והרב נמשך אחריו דמה ענין הזמן לסך הדמים של האוצר או אותה הסאה אלא דתנא דמתני' על כל הגידולין קאי והכי מוכח בהדיא לקמן בפ"ב דבכורים בהלכה ג' דר' יוחנן כיחידאה קאמר למילתיה ומיפרכא התם וכן הא דקאמר הכא בענין ההפרש הקדש למעשר שני ובין זרעו כלה לשאין זרעו כלה לא קאי התם למסקנא ומש"ה לא פסק

הרמב"ם כוותיה דר' יוחנן דהכא במידי דכתב בפ"ו מהל' מעשר שני בהלכה ט"ו הזורע מעשר שני אחר שנכנס לירושלים הגידולין מעשר שני זרעו קודם שנכנס הגידולין חולין ואפי' בדבר שאין זרעו כלה ופודה אותו כשעת זריעתו וזה החילוק בין שנכנס לירושלים או לא מבואר בהדיא בבכורים שם וכן שפודה הכל כשעת הזרע ועוד אבאר לזה במקומו בס"ד וכן בהקדש כמבואר בדבריו בפ"ה מהל' מעילה בהלכה י"א ע"ש:

תמן א"ר יוחנן סאה תרומה שעלת מתוך מאה וכו'. התם בפ"ה לעיל קאמר דנוסחת ר' יוחנן בהמשנה שם אליבא דחכמים דר"א אינה מדמעת כל עיקר וכבר כתבתי שם דהרמב"ם לא סמיך אהא דר"י אלא על נסחת המשנה אשר לפנינו וחכ"א אינה מדמעת אלא לפי חשבון ומשו"ה לא הביא כלל מכל אלו חלוקי הדינים שנאמרו בסוגיא דהכא דכולה אזלא אליבא דהאי דר' יוחנן כמבואר בפנים והוא ז"ל פסק כהמשנה הנזכרת וכך היא נשנית בפ"ק דתמורה אליבא דחכמים:

עד גורן הרביעית אסור והרביעית מותרת. כן פסק הרמב"ם בהלכות מעשר שם וביאר שם הטעם מפני מה גידולי גידולין אסורין בטבל בדבר שאין זרעו כלה מפני תרומת מעשר ותרומה גדולה שבה. ולעיל בהלכה ג' ד"ה גידולי תרומה בארתי דה"ט דבגידולי גידולין חמיר טפי טבל מתרומה ולא קשיא מדקאמר הכא דבתרומה אף גורן הרביעית אסור מדמחמרינן בגידולין בתרומה טפי מבטבל ה"ה בגידולי גידולין דלא היא דהא דהכא לא מיירי אלא בסתם ולא בשרבו גידולי גידולין על העיקר ובדלא רבו הוא דחמירא טפי תרומה אבל מה דאמרינן לעיל בשרבו על העיקרין דאז מקילינן בתרומה ומחמרינן בטבל כמבואר לעיל שם הכל במילתא בטעמא:

עד כשעורים לדבר שזרעו כלה וכו'. במתני' פירשתי כפי' הרמב"ם בהמשנה והוא נכון לפי נסחת המשנה שלפנינו השום כשעורין ולהא דקתני הכא השום עד כשעורים. לפי נוסחא זו משמע כפי' הר"ש עד שיעור כשעורה והלכך מחלק בין דבר שזרעו כלה או לא כדפרישית בפנים והיותר נכון דר' אבהו ור' יוסי בר' בון אליבא דר"י ב"ח היו מחולקים בפירושא דמילתא לפי נסחות המתחלפות דמר גריס השום עד כשעורים ולפיכך מחלק כן ומר גריס השום כשעורים והיינו כמו השעורים שזרען כלה והיינו דקאמר עד כשעורים לכל דבר דלמאי דר' אבהו מדייק תיבת עד להכי קאמר דאף לפי נסחא דילך לעולם הוא כשעורים לכל דבר אליבא דר' יהודה:

הלכה ג

דרבי שמעון היא. הך דר"ש ובר פלוגתיה מבואר היטב לעיל בפ"ג דדמאי ובפ"ה וע"ש דלדעת הרמב"ם דפסק דאין קנין לנכרי בא"י אבל לא לכל מילי כמו אשר בארתי שם

ובמקומות המצויינים שם ודעתו דכל מה שנגמר ביד הנכרי פטור ממעשרות ולפיכך לא הביא כלל הך רישא דמתני' המנכש עם הנכרי בחסיות דאין פירותיו הממורחין אצלו טבל כלל:

שתילי תרומה שנטמאו וכו'. כדפרישית דאם שתלן מקודם שעשה אותן תרומה מהני להו זריעה לטהרן ואם עשאן תרומה מותרין באכילה ואם היתה תרומה ונטמאת ושתלה אע"פ שלענין טומאה טהרה מטומאתה אסורה באכילה היא מאחר שכבר נידחית מאכילה כשנטמאת והכי מסיק לה ר' ירמיה בבבלי פ' כל שעה (דף לד ע"ב) לטעמא דמתני' ונלמד מהאי מימרא דמי חג דקאמר התם בשם ר"ל משמיה דר' הושעיא וכדקאמר הכא נמי ר' יוחנן דאין זריעה לתרומה כמו דאין זריעה להקדש משום מעלה ומיהו לא דמי לגמרי דלהקדש אין זריעה להוציא מידי טומאה ולתרומה מוציא מידי טומאה אלא דאסורה באכילה וכדתנינן במתני' וכן כתב הרמב"ם בפ' י"א בהלכה כ"ג לענין תרומה ובפ' ששי מהלכות איסורי מזבח בהלכה ו' וח' לענין קדשים דאין להם זריעה לטהרן מטומאתן שנטמאו אחר שהקדישן וכן בתאנים וענבים. א"נ זתים וענבים גרסי' כדלקמן דאמר כשר אפי' לנסכים וה"ק התם בדף לג משמיה דר' יוחנן דורכן פחות מכביצה ויינן כשר לנסכים כמ"ש הרמב"ם באיסורי מזבח שם בהלכה ז' דמשקין מיפקד פקידי:

כיני מתניתא עד שיגום בעלים וישנה. כ"פ הרמב"ם בפי"א מתרומות בהלכה כ"ד כר' יהודה דמתני' וחזר בו ממ"ש בפי' המשנה והכ"מ נתן שם טעם דפסק כר' יהודה משום דר' יוחנן ביאר דבריו משמע דסבר דהלכה כותיה ואלו מהאי טעמא היה קשה לנו בהרבה מקומות שמצינו דר' יוחנן מפרש דברי היחיד דמתני' ולית הלכתא כותיה ובהלכה זו מבאר לעיל דברי ר"ש במה הוא דפליג ובמה דהוא מודה ואפ"ה אין הלכה כר"ש ולענ"ד נראה דהיינו טעמיה דהרמב"ם דלדעתיה פליגי ת"ק ור' יודה בהני תרי טעמי דקאמר בפ' כל שעה שם למה אסורין באכילה לכהנים דמעיקרא קאמר התם משמיה דרב ששת משום דנפסלו בהיסח הדעת ושקיל וטרי עלה עד דמסיק ר' ירמיה דטעמא הואיל ונטמאו בשעה שהיו כבר תרומה נדחו דדמיא למי חג כמוזכר בדיבור דלעיל והשתא איכא למימר דת"ק סבר דטעמא דאסורין באכילה משום היסח הדעת הויא וכיון דקילא היא וכדאמר התם דלר' יוחנן לאו פסול הגוף מיקרי ולהכי פריך שם על האי טעמא אליבא דר' יוחנן מיהו לת"ק י"ל דס"ל כר"ל דקאמר פסול הגוף הוא ומ"מ הואיל דקיל די שנחמיר שיגום פעם אחד ואח"כ יאכל ולר' יהודה טעמא שכבר נידחו

לגמרי לפיכך מחמיר עד שיגום וישנה דאלת"ה במאי פליגי ומאי טעמייהו וכיון שכן פסק כר' יהודה וכמסקנא דהתם ודהכא דטעמא משום שכבר נידחו ועד שיגום וישנה: סליק פירקא בס"ד

פרק י

הלכה א

בצל שנתנו לתוך עדשים. וכמה דאמר עדשים צופדות אותו שלא יבלע וכו'. מסוגיא דהכא משמע דבעיא היא ופשיט לה מתני' בבצל של חולין וכו' כדפרישית בפנים ולעיל בפ"ט בהלכה ג' משמע דבפשיטות קאמר דבין בבצל של תרומה לתוך עדשים של חולין ובין איפכא ולעיל כתבתי דיש לפרש דהתם נקט הש"ס בקצרה כדרכו ולא הביא הפשיטות דהכא אבל מדברי הרמב"ם לא משמע כן שכתב בפט"ו בהלכה ח' בדין דעדשים וז"ל עדשים שנתבשלו וכו' ומפני מה בצל שלם לתוך עדשים שנתבשלו אין משערין אותו בנ"ט מפני שאינו שואב מהן שהרי הוא שלם ולא פולט לתוכן שכבר נתבשלו ומלישנא ולא פולט לתוכן משמע דדעתו דאף בבצל של תרומה לתוך עדשים של חולין הדין כן דשלם מותר וזה דלא כפשיטות הש"ס בהסוגיא והכ"מ כתב דהשמיטו רבינו דמשמע דפליג אדר' חזקיה ואין כאן שום משמעות לפלוגתא אלא בעיא ופשיטותא היא. ואם היה אפשר לפרש דברי הרמב"ם דהוא ז"ל דעתו היה לפסוק כהאי פשיטותא דהכא דדוקא בבצל של חולין וכו' ולפיכך נשמר בהלכה זו ולא כתב כמו בהלכה שלפניו אם הבצל תרומה וכו'. אלא כתב עדשים שנתבשלו ואח"כ השליך לתוכן בצל יבש וכו' דלא מיירי אלא בבצל של חולין לתוך עדשים של תרומה והא דסיים ולא פולט לתוכן לאו לאשמועינן דה"ה איפכא אלא שאינו שואב מהן ולא פולט לתוכן לשנחוש דע"י פליטתו לתוכן חוזר ושואב הוא וא"כ הכל בבצל של חולין ועדשים של תרומה הוא מדבר וקצת ראיה יש לפירוש זה בדבריו מדמסיים ולא פולט לתוכן שכבר נתבשלו ואם דהכוונה היה על חלוקה של בצל תרומה לתוך עדשים חולין למה לו לחזור ולזכור שכבר נתבשלו הא בהכי איירינן ובטעם דהבצל שלם סגי לב' החלוקות ומזה היה נראה דשכבר נתבשלו דקאמר לסיים הטעם דלא ניחוש דע"י פליטתו לתוכן חוזר ושואב מהן לפיכך אמר שכבר נתבשלו והוציאו מימיהן ולפי' הזה הוה ניחא דפסק כסוגיא דהכא לפי המסקנא ואם נפרש דבריו כפשוטו דכוונתו על ב' החלוקות היה צ"ל דסמיך אסוגיא דפרק דלעיל ופי' שם דהש"ס קאמר לה בניחותא ודכוותה וכו' דלעולם הדין כן ומיהו לדעתי הפי' הא' הוא אמיתי בכוונת דברי הרמב"ם ודעתו לפסוק כסוגיא דהכא וכדמסיק דמתני' בבצל של

חולין לתוך עדשים תרומה דוקא היא וכמו שפירשתי הטעם בפנים וזהו דוקא בעדשים אבל בשאר כל התבשיל אין חילוק בין אם הבצל של חולין והתבשיל תרומה או איפכא וזה פשוט וכמו דאין חילוק בין אם הוא שלם או מחותך דבשאר כל התבשיל לעולם הוא בנ"ט וכמ"ש הרמב"ם בהלכה ז' דבשאר כל התבשיל דבין אם הבצל תרומה והתבשיל חולין וכו' ובין נתבשל עמו ובין הניחו לתוכו אחר שנתבשל כמבואר בהלכה ח' דדוקא בעדשים אמרו שהן צופדות שלא יקבל הבצל הטעם מהן כשהוא שלם ויבש אבל אם הבצל של תרומה והעדשים חולין הבצל אוסר אותן בנ"ט לפי שהן מקבלין הטעם ממנו ובזה מתיישב ג"כ מה שדקדק הר"ש מההיא דר' יודה מתיר בצחנה דאינו מתפרש אלא בבצל של תרומה ולפיכך כתב ואין מתיישב לפי שיטת הירושלמי דמוקי מתני' בבצל של חולין דכיון דהאי דתרומה סברא הוא דרישא נמי בתרומה ולק"מ דהש"ס לא מוקי בבצל חולין אלא בעדשים דוקא כדאמרן אבל בשאר כל התבשיל ודאי דאף בבצל תרומה לתוך התבשיל חולין נמי אייר ועלה קתני ר' יהודה מתיר בצחנה וזה פשוט:

כל האיסורין משערין אותן כאלו בצל כאלו קפלוט וכו'. מבואר מזה בפ"ו דנזיר בין לסברת ר' יהודה ובין לסברת חכמים בענין נותני טעמים וע"ש:

כל נותני טעמים בין לשבח בין לפגם וכו'. עיקר הדין הזה בפ"ה דע"ו בהלכה ג' ושם בארתי בענין המחלוקת דר' יוחנן ודר"ל באוקמתא דמתני' ובמאי דמבואר אליבא דאפסקא הלכתא בהדיא בש"ס הבבלי שם דנטל"פ מותר ומה שלמדנו מסוגיא דהתם ומה שנלמד מסוגיא דהכא וכן הראיתי שם באצבע דמוכרח הוא לדינא כדעת הפרישה בסי' ק"ג בענין נפל לתוכן כשהן רותחין דאפי' לאחר שציננן מותר הוא ודלא כהט"ז שתמה עליו דהבי הוא להדיא בסוגיא דהאי תלמודא ועיין שם דמבואר הכל הוא בס"ד:

הלכה ב

הרודה פת חמה וכו'. פירשתי בפנים לפלוגתייהו לפי האוקמתא דר"ל בפ' כיצד צולין וכן בע"ז (דף סו ע"ב) ויש שיטות הפוסקים דתפסו להאי אוקמתא למסקנא וא"כ לכ"ע ריחא מילתא היא וכרב דפסחים שם גבי בשר שחוטה שצלאו עם בשר נבילה דפליגי רב ולוי אי ריחא מילתא היא או לא וכדמייתי פלוגתייהו נמי הכא בהלכה דלקמן אבל רוב גדולי הפוסקים לא פסקו כרב ולא כהאי אוקמתא דס"ל במתני' דהכא וכדכתב הרי"ף ז"ל בפ' גיד הנשה משמן כל הגאונים ז"ל דהלכה כלוי משום דאביי ורבא פליגי בההיא דבת תיהא בע"ז שם דרבא שרי דריחא לאו מילתא והלכתא כרבא לגבי דאביי ואי משום דהאי אוקמתא דר"ל רבא דבתראה הוא לא ס"ל כותיה אלא כי פליגי אפי' בפת חמה וחבית פתוחה פליגי ובריחא מילתא היא דפליגי ורב כר"מ ולוי כר' יהודה

ור"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה. ועוד דר' יוסי נמי בפת חטים כר' יהודה ס"ל ולא פליג אלא בשל שעורים מפני שהן שואבות גופו של יין ולא ריחא בלחוד הוא ועוד האריך שם וזהו תוכן דבריו וזהו דעת הרמב"ם ז"ל דפסק כלוי דריחא לאו מילתא היא כמ"ש בפט"ו ממ"א בהלכה ל"ג דבדיעבד מותר וכ"פ בפט"ו מהל' תרומות בהלכה י"ד גבי האי דינא דמתני' דלקמן תנור שהסיקו בכמון וכו' דהריח אינו אוסר ובהלכה י"ג בדינא דמתני' דפסק כר' יוסי כתב הרודה פת חמה וכו' סתם דמשמע אפי' בחבית פתוחה מותר בשל חטים ובשל שעורים דאסורה הטעם מפני ששואבות ולא ריחא בלחוד הוא ומה היא דכמון גופיה ראיה דאפי' בפת חמה וחבית פתוחה מותר בריח דהא נמי כפת חמה וחבית פתוחה הוא וכ"כ הרשב"א ז"ל בס' תה"א בבית ד' שער ראשון לחזק דברי הגאונים ז"ל ומההיא דכמון ראיה גמורה היא דרבא לית ליה דר"ל דקאמר רבא התם בע"ז מנא אמינא לה דריחא לאו מילתא היא דתנן תנור שהסיקו בכמון של תרומה וכו' ודחה אביי שאני התם דמיקלי קלי איסורא אלמא הא דכמון דריח גמור איכא כפת חמה וחבית פתוחה ואפ"ה שרי ולרבא. ל"ש מקלי קלי ול"ש לא קלי שרי אלמא לרבא לית ליה דר"ל וזו נראה לי בראיה גמורה עכ"ל והבאתי לכל זה דבהכי ניחא לן דלא מייתי הש"ס דהתם ראיה להאי מ"ד דריחא מילתא היא מההיא דמתני' דמכשירין כדמייתי הכא בהסוגיא דבעי לדמות דינא דמתני' למתני' דמכשירין דקאמר יגיד עליו רעו וכו'. ומכח דקדוק זה רצה התוי"ט להכריח במכשירין שם דיש לחלק בין פת לפירות מדלא דייק הש"ס דהתם מהאי מתני' חבית שהיא מלאה פירות וכו' כדדייק עלה בירושלמי דתרומות אלא דגמרא דידן סברה דאין להביא ראיה מפירות לפת וכו' עיי"ש אבל הא ליתא ואין לנו להמציא חילוק חדש מה שלא נזכר בשום דברי א' מגדולי הראשונים ז"ל והאי מתני' דמכשירין בלא"ה אין להביא ראיה מהתם חדא דגם הכא דחי לה רב מנא וקאמר ומינה וכו' כדפרישית בפנים ואדרבא שם היה לנו ללמוד דעד שתהא הפת נוגעת בחבית עצמה ועוד דבלא"ה לא דמיא דהתם שואבת הן מלחלוחית החבית בעצמה והוי ממש כשל שעורים לר"י כמוזכר לעיל ומתני' דהכא ריחא בלחוד הוא וזהו דקאמר ר' מנא הכא ומינה וכו' כלומר בשלמא אם היתה הפת נוגעת בהחבית עצמה והיה איזה סברא לומר דשואבת מלחלוחית היין בעצמו כמו התם הוה ניחא לדמות לדהתם אלא דהכא שאני דנתונה על פי החבית ואפי' החבית פתוחה והפת חמה אין כאן אלא ריח בעלמא ופליגי הכא בריחא מילתא או לא וכדמפרשינן לעיל אליביה דרבא ולפי פי' זה ניחא נמי דר' מנא דהכא קאי ג"כ בשיטתיה דרבא דהתם וזה מבואר:

דתנינן תמן חבית מלאה פירות וכו'. עיין בדיבור דלעיל דמבואר הכל והא דרב חסדא דהכא דחייה בעלמא היא כלומר דמצינו למימר דחמה דנקט לאו דוקא אלא כדי שלא תאמר הואיל וההבל כובש יהא מותר וכדי לתרץ להאי דר' בא דחששו אפילו בצוננת אבל לקושטא דמילתא פת חמה בדוקא קתני וכדמוכח מהאי שנתבאר לעיל דרבא מייתי ראיה מתנור דכמון דכפת חמה וחבית פתוחה הוא ושרי משום דריחא לאו מילתא הוא לר' יהודה וא"כ לר"מ דס"ל ריחא מילתא דוקא בפת חמה וחבית פתוחה הוא דאוסר וכן לר' יוסי דאוסר בשל שעורים מפני ששואבות בפת חמה הוא דקאמר דבכה"ג היא שואבת ולא בצוננת וכן ההיא דר"ל דהכא דלקמן וקאמר דלא כר' יהודה וכדפרישית זהו למאן דס"ל לעיל דדמיא דינא דמתני' למתני' דמכשירין וכבר נתבאר לעיל דרבי מנא דהכא בשיטתיה דרבא דהתם קאי:

מהלימין היו. כדפרישית דבכה"ג אפי' ר' יהודה מודה דמכיון שהן בתוך הקבוטין שואבין הן מהמורייס עצמו ולפ"ז אתיא האי דר' יוחנן כהלכתא:

שעורים מלמטן וחטים מלמעלן וכו'. והרמב"ם בפט"ו בהלכה י"ג דפסק כר' יוסי לא הזכיר לזה ונראה דהוא ז"ל היה מפרש להא דהכא בל' בעיא וכלומר דהיכא שהחטין מלמטן ושעורין מלמעלן בהא פשיטא לן דכשם שאין החטין שואבות כך אין השעורים שואבות דהא חטים מפסקי להו כי קא מיבעיא לן אם השעורים מלמטן והחטים מלמעלן אי נימא דכשם שהשעורין שואבות כך החיטין שואבות וכיון דלא איפשטא אזלינן לקולא דהא האי דינא חומרא מדרבנן בעלמא היא ולפיכך סתם דבריו ולא כתב אלא ושל שעורים אסורה מפני ששואבות:

מהו לצלות שני שפודין אחד של בשר נבילה ואחד של בשר שחוטה בתנור אחד וכו'. פלוגתא דרב ולוי איתמר בבבלי בפ' כיצד צולין (דף ע"ה) וגריס התם בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש וכו' ודקדקו מדקאמר שצלאן משמע דאף ללוי דמתיר דוקא בדיעבד הוא דמתיר וכמו שכתבו רוב גדולי הפוסקים ז"ל למאי דפסקו הלכתא כלוי כמו שזכרתי בהלכה דלעיל ד"ה הרודה פת חמה דלכתחילה מודה לוי דאסור ומהכא משמע דאפי' לכתחילה מותר ללוי דהא קאמר מהו לצלות וכו'. והיה מקום לומר דלא פליגי הני תרי סוגיות אליבא דלוי דהתם בשר שחוטה שמן קאמר וכלומר דזה לרבותא נקט אליבא דרב דאוסר אפי' בשר הנבלה כחוש ולא נתפטם אלא מהשחוטה וכ"ש איפכא ומיהו אם שניהם כחושין איכא למימר דלכ"ע מותר וכ"כ כרשב"א ז"ל בתה"א בבית ד' בשער הא' דמשמע דתרוייהו מודו בששניהם כחושין שהוא מותר דריחא כי האי לאו כלום הוא והשתא אליבא דלוי מיהת יש לומר דהכא בשניהן כחושין מיירי ובהא הוא

דמתיר לכתחילה ולרב הוא דאסור הכא לעולם אלא דדעת הרמב"ם ז"ל אינו כן שכתב בפט"ו ממ"א בהלכה ל"ג אין צולין בשר שחוטה עם בשר נבילה או בהמה טמאה בתנור אחד ואע"פ שאין נוגעין זה בזה ואם צלאן ה"ז מותר ואפי' היתה אסורה שמנה הרבה וכו' וא"כ לכתחילה אסור אפי' בששניהם כחושין ומ"מ לדעת לוי נוכל לתרץ הסוגיות כמו שאמרנו אלא שמצד החומרא הוא שהחמירו לכתחילה אפי' בשניהם כחושין וכעין שסיים שם הרשב"א ז"ל שמדברי הירושלמי נלמד דללוי אף לכתחילה שרי אלא שראוי לחוש לדברי הראשונים ז"ל שאסרו לעשות כן לכתחילה. ולמאי דמשמע מדברי הרמב"ם אף בשניהם כחושין אסור לכתחילה. והיוצא עוד מהאי פלוגתא דרב ולוי כבר נתבאר למעלה ד"ה הרודה וכו' והא דמקשי לרב מהאי ברייתא אין צולין שני פסחים כאחד ולא מקשי ממתני' דידן דשמעינן דריחא לאו מילתא היא משום דאיכא למידחי כדדחי אביי בע"ז (דף ס"ו) שאני הכא דמיקלי קלי לאיסורא ובפסחים דחיק הש"ס לשנויי אף להאי ברייתא אליבא דרב כגון שצלאו בשתי קדירות ומ"מ כבר הסכימו רוב גדולי הראשונים ז"ל לפסק הגאונים ז"ל דפסקו הלכתא כלוי ומטעם שנתבאר בהלכה דלעיל שם בס"ד:

אייכל שמואל לרב מי צתרי. אע"ג דאין מאכילין להאוסר ומחמיר על עצמו אפשר דבתר הכי הדר ביה רב וכה"ג אמרינן בפ' כל הבשר (דף קי"א) גבי פלוגתא דרב ושמואל בדגים שעלו בקערה דרב אמר אסור לאכלן בכותח ושמואל אומר מותר וגריס בתר הכי ר' אלעזר הוה קאים קמיה דמר שמואל אייתו לקמיה דגים שעלו בקערה וקא אכיל בכותח יהיב ליה ולא אכל א"ל לרבך יהיבי ליה ואכל ואת לא אכלת אתא לקמיה דרב א"ל הדר ביה מר מדמעתיה א"ל חס ליה לזרעיה דאבא בר אבא דליספי לי מידי ולא ס"ל. והכא באמת הדר ביה רב. וליישב הא דקאמר רב התם חס ליה וכו'. ופירש"י ז"ל לא היו דברים מעולם. וא"כ חס ליה לשמואל דמשקר. ראיתי להרלב"ח בתשובה שהאריך ודחק עצמו בזה ולדעתי נראה דכך הן הצעתן של דברים דלמאי דמבואר מדעת רוב הפוסקים ז"ל למאי דאיפסקא התם הילכתא כשמואל דלאו דוקא עלו אלא ה"ה אם נתבשלו מתיר שמואל וכמו שהוכיחו התוס' שם לדעת רש"י מל' אחר שפי' לעיל וא"כ לשמואל אין חילוק בין עלו לבין נתבשלו בקערה של בשר ולרב איכא למימר דלא פליג לדינא אלא בנתבשלו דוקא והא דאמרינן דגים שעלו רב אמר אסור הא מסיק עלה דהא דרב לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר וכו' וא"כ מאי דיהיב ליה שמואל לרב דגים שעלו בקערה היו ואכל דבעלו לא היה מחמיר לאסור כ"א בנתבשלו והא דאייתו לקמיה דמר שמואל דגים שנתבשלו בקערה הוו והא דגריס גם כאן שעלו לאו דוקא אלא אגב גררא דלישנא דלעיל הוא ושמואל היה סובר כיון דרב אכל בעלו ה"ה בנתבשלו הדר ביה

משמעתיה דלדידיה אין חילוק ביניהם ולפיכך א"ל לר"א לרבך יהיבי ליה ואכל ורב דקאמר חס ליה לזרעיה דאבא וכו' למאי דשאל לו ר"א הדר ביה מר משמעתיה השיבו דח"ו לא יהיב לי לאכול כ"א דגי שעלו ולא בנתבשלו דזה לא היו דברים מעולם אלא שהוא היה סובר דהדרי בי גם בנתבשלו ולא היא דבנתבשלו קם אני בשמעתתא דידי:

הלכה ג

והלא חביות מכניסן לכן. למאי דפרישית לא היה צריך להגיה דהיינו מלילות וא"נ חסר הלמ"ד כאן וצ"ל והלא חבילות וכו' כלומר דלפעמים מביאין השבלים כמו החבילות האלו כדי לאכלן מלילות ואינן נטבלות למעשרות וזהו כר' יוסי בר' יהודה בברייתא דמייתי לה בבבלי פ"ק דביצה (דף י"ג) הכניס שבלים לעשות מהן מלילות רבי מחייב ור' יוסי בר' יהודה פוטר ומשום דמתני' דקתני כותש ומחשב אתיא כותיה דר' יוסי בר' יהודה דאיהו ס"ל בבכורות בהדיא כאבא אלעזר בן גומל דאף תרומת מעשר ניטלת במחשבה ובאומד וכדמוקי התם למתני' דבתרומת מעשר איירי אבל לית הלכתא כותיה דאבא אלעזר בן גומל בהא וכבר זכרתי מזה כמה פעמים ועיקרן של הדברים תמצא לעיל בדמאי פ"ה בהלכה ב' ד"ה הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת שם נתבאר בבאר היטב מענינים אלו בס"ד ולטעמיה דהרמב"ם דלא הזכיר בדין זר בפ"ג בהלכה י"ד ומחשב כ"א כתב כותש ונותן וכו' וע"ש:

הלכה ד

דרבי שמעון אמר נטל"פ אסור וכו'. עיין לעיל בהלכה ב' ובמקום המצויין שם:

הלכה ה

דג טמא שכבשו עם דג טהור כל גרב וכו'. זהו הפי' הנכון כמו שפי' הרמב"ם ז"ל במשנה וכן דעתו בחיבורו דאציר קאי דלת"ק משערין הציר דג טמא בכל גרב שהוא מחזיק סאתים אם יש בו משקל עשרה זוז וכו' שהוא אחד מתתק"ס כדמפרש בגמ' והכי מוכח מהסוגיא דקאמר בהדיא לר' יהודה כן דמפרש ר' יוסי ב"ח רובע ציר וכו' אלמא דכולה מתניתין בענין הציר מתפרשא והא דמפרש הכי כדברי ר' יהודה ולא כדברי הת"ק משום האי פלוגתא דפליגי אמוראי בדברי ר' יהודה דמר סבר רובע ציר בסאתים ציר ור' אילא מפרש רובע ציר בסאתים דגים וציר הלכך נקט להא בדברי ר' יהודה וההיא דר' יוסי בר' בון דהורי בעכברא אחד לאלף נמי הכי מיתפרשא בענין הטעם ממנו כרפרישית בפנים ועי' לקמן דאף לפי' הזה עכברא שם מקום הוא ולכן פסק הרמב"ם בפי' המשנה דהלכה חלק באלף אסור והר"ב נמשך כאן אחר פירושו במשנה וכן לפסק הלכה אבל הרמב"ם חזר בו בחיבורו לענין הפסק הלכה שפסק בסוף פט"ז ממא"א כר' יהודה שכתב דג טמא

שכבשו עם דג טהור הכל אסור אא"כ היה הטמא אחד ממאתים מן הטהור ולענין הציר ממנו מיירי כדכתב שם לעיל גבי בשר דג טמא מליח שנבלל עמו דג טהור תפל נאסר מפני צירו ועלה קאי סוף דבריו אם כבש בתחלה הדג טמא עם הטהור הכל אסור מפני צירו אא"כ היה הטמא אחד ממאתים מהטיהור דאלו משום גוף הדג טמא ודאי לא מצינן למימר דכל זמן שהוא שלם בריה הוא ואם אין מכירין אותו אפי' באלף לא בטל כדכתב הוא ז"ל לקמן פט"ז שם בה"ו דדבר שהוא בריה חשוב ואוסר בכל שהוא ואם מכירין אותו זורקו והשאר היה טהור אלא דמפני צירו אוסר עד אחד ממאתים וטעמו דפסק כר' יהודה חדא דהני מפרשי אמוראי אליבא דר' יהודה וקאמר נמי אתא עובדא קומי ר' יאשייה והורי כן והו"ל ר' יוסי בר' בון דהורי חדא לאלף יחידאה לגבייהו ועוד דבבבלי פ' גיד הנשה (דף צט ע"ב) קאמר לה בפשיטות אדכרתן מילתא דא"ר יוסי בן חנינא לא כל השיעורין שוין שהרי ציר שיעורו קרוב למאתים דתנן דג טמא צירו אסור ר' יהודה אומר רביעית בסאתים אלמא דהלכתא כוותיה דר' יהודה בציר דג וטמא אע"ג דאין הציר אלא זיעה בעלמא החמירו בו משאר שיעורי האסורין שהן בנותני טעם וכ"ז ברור ופשוט דהמתני' והסוגיא בענין ציר דג טמא מיתפרשא ולא מטעם איסור גופו וכדאמרן וכן פי' הרמב"ן ז"ל מביאו הרא"ה ז"ל בעל בדק הבית על הרשב"א בבית ד' שער הא' מלבד הרשב"א רצה לחזק דבריו שם שנמשך אחר פי' הר"ש שפי' שנתערב גופו של דג טמא בתוך גרב של דגים טהורין ומשום בריה הוא ופי' להא דר' יוסי בר' בון הורי בעכברא שם מקום בחד לאלף ולמד מזה דבריה בטילה בתתק"ס וכו' וכ"ז דוחק ואינו מוסכם לשום אחד משאר גדולי האחרונים ז"ל ומה שרצה הרשב"א במשמרת הבית לחזק דבריו וכתב על דברי בדק הבית רבינו שמשון ז"ל לא פי' כן אלא כדברי המחבר דאלו לענין ציר הרי אינו אלא זיעה בעלמא וכו' כבר רמוז הוא בדברינו דאע"ג דאינו אלא זיעה בעלמא החמירו בו ולא זכר בפ' גיד הנשה אלא דברי ר' יהודה משום דהלכתא כוותיה בציר דג טמא ובזה מתורץ דקדוק הב' בדבריו ע"ש וכ"כ הרא"ש ז"ל בפ' גיד הנשה על המתני' גיד הנשה שנתבשל בגידין וכו' דהמתני' וסוגיא דהכא לענין הציר מיתפרשא והקשה שם על פי' האחר וכתב עוד בההיא דר' יוסי בר' בון הורי בעכברא וכו' י"מ דעכברא שם מקום וכו' וקאי אציר דאיירי ביה וקסבור שר' יוסי הורה כן באותו מקום דיהיב טעמא עד קרוב לאלף וכן מסתבר דלא איירי בעכבר שנתערב בהיתר דאי צורת עכבר עליו ניכר בין חתיכה של היתר משליכו והשאר מותר ואם נימוח ואינו ניכר טעמו בטל בס' עכ"ל ובזה מתיישב כל מה שדקדק הרשב"א שם והונח לנו הפי' דבציר איירי ולא משום בריה ואין להאריך יותר:

דג טהור טפל וכו' והתני ר"ח מדיחו ומותר וכו'. ברייתא זו דר"ח מייתי לה בבבלי פרק כל הבשר דף קי"ג וקאמר עלה מאי לאו שהיו שניהן מלוחין לא כגון שהיה טהור מליח וטמא תפל וכו' והכא דמוקי להאי ברייתא דר"ח בשכבשו שתיהן כאחת וזהו בששניהן מלוחין כס"ד דהתם היא ולא קאי המסקנא הכי וכן הסכמת הפוסקים ז"ל דאף בשניהן מלוחין אסור אא"כ הטהור מליח והטמא תפל לא נאסר המליח:

ותני כן וכו'. זהו בתוספתא פ"ט והכי גריס התם א"ר יוסי בר' יהודה בד"א בזמן ששולה ומניח לפניו ומצא בו כשיעור הזה אבל אם היה נוטל וזורק ראשון ראשון אע"פ שמצא בו יותר מכשיעור הזה מותר ובתוספתא כתיבת יד מסיים ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא כי תואנה הוא מבקש מפלשתים. כלומר שמביא הפסוק הזה לראיה שמתירין ע"י עילה זו וכדקאמר הכא ע"י עילה כמו שביקש שמשון עילה ולקחת מבנות הטמאים ולזורקן אח"כ ראשונה ראשונה ועי"כ להנקם מהפלשתים והרמב"ם ז"ל במ"א שם שהבאתי בדבור דלעיל לא הביא לחילוק הזה ולא חש להתוספתא משום דיחידאה היא:

ואילין איגרתא לא גוים לוקין כתיב בהן וכו'. כבר כתבתי בע"ז פ"ב דהך איגרתא אגט קאי כדאיתא פ"ק דגיטין ולא משני מידי אקושיא דר' יצחק משום דשאני התם דמטעם חומרא דאשת איש נגעו בה:

מהו טהור טהור מלהכשיר וכו'. כן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"ו מהלכות טומאת אוכלין בהלכה ד' ציר חגבים טמאין אינו מכשיר אבל מתטמא טומאת משקין משום דהכי משמע לישנא דהש"ס דבניחותא קאמר דאלו לפי' הראב"ד שם בהשגה שהוא לשון בעיא ולא איפשיטא היה קשה הך דקאמר אפי' כל שהוא דאם הספק הוא אם דוקא לענין הכשר אמרו אבל לענין טומאה שמא הוא טמא מאי שייך לישנא דאפי' כל שהוא אלא ודאי דינא קמ"ל והיינו לענין שהוא מיתטמא טומאת משקין אבל לענין שיהא מטמא הא בהדיא תנינן בפ"ו דמכשירין בדם השרץ מטמא ואינו מכשיר ואין לנו כיוצא בו והא דהקשה מההיא דבכורות דף כב דאמרו ציר לאו בר קבולי טומאה הוא התם בציר דגים מיירי כמו שהביא הרמב"ם להא דבכורות בהלכה שאחר זה אבל ציר חגבים טמאים כך קבלו מעדותו של ר' צדוק דטהור מלהכשיר הוא דלענין הכשר אינו קרוי משקה אבל לענין קבלת טומאה משקה הוא. ולענין היתר אכילה כתב הרמב"ם בפ"ג ממ"א בהלכה כ"ב ציר חגבים טמאים מותר מפני שאין בהם לחלוחית והשיג הראב"ד וכתב בירושלמי אמרו טהור שאינו מכשיר ומה שכתב הה"מ שם ציר חגבים שהוא מותר מפורש בספרא ובפ"ז דעדיות בספרא שלפנינו לא כתוב אלא כלשון המשנה דהכא ודעדיות העיד רבי צדוק על ציר חגבים טמאים שהוא טהור אלא דנראה דהרמב"ם למד מגופא דמתני'

דקתני חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים לא פסלו אח צירן וזהו שלא לאסרן וע"ז העיד ר' צדוק דאפי' ציר חגבים טמאים לבדן טהור והיינו בענינא דרישא דמותר הוא ומשום דנקט לישנא דטהור פירשו בגמרא דקמ"ל דטהור מלהכשיר וכו' היא ולא למעוטי להיתרא. שוב ראיתי בפסיקתא וגריס העיד רבי צדוק על ציר חגבים טמאים שהוא מותר:

הלכה ו

לית כאן נכבשין אלא נשלקין. כבר כתבתי מזה בריש פ"ו דנדרים דלישנא דשלוק משמע הכי והכי דבאיזה מקומות משמע שהוא יותר מבישול כדאשכחן בפ' כל הבשר דף קי"א גבי הא דקאמר כבדא מה אתון ביה וכו' דמייתי האי מתני' הכבד אוסרת וכו' ודילמא התם בכבדא דאיסורא וכו' (ודרך דיחויא הוא ולא כמ"ש הר"ש לפירושא דמתני' כן ונמשך הר"ב אחריו) ולבתר מייתי ברייתא דקתני הכבד אוסרת ואינה נאסרת וכו' שלוקה אוסרת ואינה נאסרת א"כ שלוק יותר מבישול ואשכחן נמי דבציר הוא מבישול כדתנן בפ"ו דנזיר היה מבשל את השלמים או שולקן וכדמפרש התם בהאי תלמודא דבלשון תורה בשיל ולא בשיל בכלל מבושל הוא ולא כדכתבו התוס' בפ' כל שעה דף ל"ט ד"ה לא שלוקין וכו' דההיא דנזיר הוי נמי טפי מבישול וקמ"ל דבשליקה אינו יוצא מתורת בישול שזהו נגד האי תלמודא דהתם וכ"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו שם דלשון שלוק משמע הכין והכין והכל למאי דשייך לפרושי ביה ובלשון בני אדם כל שהוא מבושל הרבה מבושל קרו ליה ושאינו מבושל כל צרכו שלוק קרו ליה ולפיכך הנודר מן המבושל מותר בצלי ובשלוק שהוא בציר מבישול דבנדרים הלך אחר לשון בני האדם. ושאר כל הסוגיא מתבארת בהאי דפליגי אליבא דר' יוחנן אי ס"ל כבוש כמבושל או לא ובזה נדחית קושית הר"ש דמקשה מדשמואל דהתם אדר' יוחנן דהכא ע"ש ובבבלי פ' גיד הנשה דף צ"ז במסקנא כשמואל מלוח הרי הוא כרותח וכבוש הרי הוא כמבושל. ושאר דיני דכבד דקאמר הכא מבוארין הם. ובמתני' מפורש הוא לפי מסקנת הפוסקים ז"ל:

ביצים ששלקן ומצא בהן אפרוח בנותן טעם. בתוספתא פ"ט גריס ביצים טהורות ששילקן עם ביצים טמאות אם יש בהן בנותן טעם אסורות ואם לאו מותרות ביצים ששילקן ומצא באחת מהן אפרוח אם יש בהן בנותן טעם אסורות ואם לאו מותרות. ומייתי לה בבבלי פ' גיד הנשה דף צ"ח אהא דקאמר ביצים בששים ואין ביצה מן המנין. ופריך והא אמרי אינשי כמיא דביעי בעלמא ומשני הב"ע בביצה שיש בה אפרוח ומותיב עלה מהאי תוספתא ומפרק דרישא נמי בביצה שיש בה אפרוח מיירי וסיפא פירושי מפרש להרישא. וכך הסכמת רוב גדולי הפוסקים ז"ל לחלק בין ביצה שיש בה אפרוח

דאז בעינן ס' ואחת כדמסיק התם ואע"ג דקאמר התם על האי שינויא ועל דקאמר ה"נ מיסתברא וכו' אי משום הא לא אריא וכו' דיחויא בעלמא הוא דאי משום הא לא תסייען ובין שאר בצים טמאות וטריפות דאינן אוסרות כששלקן עם אחרות כך הוא דעת הרי"ף ז"ל שם וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ' ט"ו ממ"א בהל' י"ט וכ' וראיה לזה לענין ביצת אפרוח מהא דקאמר ר"ל הכא בהדיא כן ולענין שאר ביצים אסורין דאינן אוסרות בשלקן עם האחרות מהתוספתא דמייתי לקמן גיעולי ביצים מותרין וכפירש"י ז"ל בפרק אלו טרפות דף ס"ד ע"ב וכן התוס' מביאין ראיה שם ד"ה גיעולי ביצים לפרש"י מהא דהכא אלא שכתבו אבל תימא דמייתי קרא שורו עיבר ולא יגעיל וכלומר מזה היה משמע כפי' הערוך שמביאין לעיל שהכו להתרנגולת על בית רחמה והפילה ביצים שלא נגמרו דעל זה שייך הפסוק שורו וגו' ומסיימין ודומה שאינו מסוגית הירושלמי ושום תלמיד הגיהו. ולמאי דפרישית הוה ניחא גם לפרש"י והרמב"ם דלא מייתי ראיה אלא על הלשון גיעולי שהוא מלשון פליטה וכלומר דפליטה זו לאו כלום הוא דמיא בעלמא הוו. מיהו כבר הסכימו רוב גדולי האחרונים כפי' הערוך ופסקו דבביצים טמאה וטריפה ששלקן עם אחרות אם היו קלופות אוסרות עד ס"א כמו בביצת אפרוח וסמכו על הא דהכא דלקמן הדא דתימר והוא ששלקן בקליפיהן וכו' וכך הביא הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך בבית ד' שער הא' בשם תשובת הגאונים ז"ל וכמבואר דין זה בטור יו"ד סי' פ"ו:

מצא בהן דם קולף מקום הדם. סיפא דהתוספתא מגיעולי ביצים שהבאתי בדבור דלעיל הוא וגריס מצא באחת מהן דם זורק את הדם ואוכל את השאר וכך מייתי לה בבבלי פ' אלו טריפות דף ס"ד ע"ב וגריס עלה אמר ר' ירמיה והוא שנמצא על קשר שלה תני דוסתאי אבוה דר' אפטרוקי ל"ש אלא שנמצא על חלבון שלה אבל נמצא על חלמון שלה אפי' ביצה אסורה מ"ט דשדא תיכלא בכולה וכבר מבואר הוא בדברי הפוסקים ז"ל דלשיטת רש"י ר' ירמיה ור' דוסתאי לא פליגי דבחלבון אם נמצא על הקשר אסור הדם ואוכל את השאר ובחלמון כולה אסורה והרי"ף והרמב"ם ז"ל בפ"ג ממ"א בהל' ט' לא זכרו כלל מהא דר' ירמיה אלא כתבו סתם נמצא עליה קורט דם אם על החלבון זורק את הדם ואוכל את השאר ואם על החלמון אסורה כולה והתוס' שם מפלפלין בזה וכתבו לבסוף ועי"ל דהך שמעתא דהכא שרי דם ביצים לגמרי כההיא דכריתות וה"ק והוא שנמצא על קשר שלה אז זורק את הדם ואוכל את השאר אבל במקום אחר מותר ואפי' הדם וא"צ לזורקו וכן משמע בירושלמי דתרומות וכו' דאינו מזכיר כלל מאכילת שאר הביצה אלא מזריקת הדם וכו' והגי' שכתבו שצריך להגיה כתובה היא נכונה לפנינו ויש לדחות ראייתם דהא דתני ר' חלפתא חלמון אסור משמע דכולה אסור חלבון מותר

השאר והדם זורקו והיינו כר"ח ברי' דר' יצחק ואין להאריך בזה בשכבר הסכימו רוב גדולי האחרונים להחמיר בכ"מ שנמצא כמבואר בטיו"ד סי' ס"ו:
סליק פירקא בס"ד

פרק יא

הלכה א

אין נותנין דבילה וגרוגרות לתוך המורייס. עיין לקמן ד"ה תני נותן וכו' מה שנתבאר מזה:
ואין מפטמין את השמן. כדפרישית וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ' י"א בהל' ג' מפני שהוא מוציאו מכלל מאכלות ועושהו שמן משחה. ור"ל שאינו עשוי אלא להריח ולא לסיכה דאלו היה ראוי לסיכה היה מותר דזהו אחד מן הדברים שניתנה תרומה לכך:
תני נותן דבילה וגרוגרת לתוך המורייס וכו'. הר"ש כתב על המתני' דתנינן אין נותנין וכו' שדרך לסוחטן ולהוציא מימיהן כתבלין ואח"כ משליכן אבל היכא דלא סחיט להו שרי כדמפרש בירושלמי נותן וכו' ולדעתי מבואר הוא דלאו פרושי קמפרש לה אלא דמייתי התוספתא דפליגא על המתני' דסתמא קתני ולא מחלק מידי והאי תנא דברייתא מחלק בין סחטן או לא וכן הוא דעת הרמב"ם שכתב שם כלשון המשנה אין נותנין דבילה וגרוגרות לתוך המורייס מפני שהוא מאבדן ואלו היה דעתו דהש"ס פרושי מפרש להמתני' לא היה שותק מלחלק ולומר ואם לא סחטן מותר אלא דפשוט הוא דהברייתא דהתוספתא הוא דמייתי ודחינן הברייתא מקמי המתני' ולפיכך פסק כסתמא דמתני' לא כן תני השבת וכו' בדין היה וכו'. זהו כדמסיק בבבלי נדה דף נ"ג ע"ב סתם שבת לכמך עשויה שכותשין אותו ונותנין אוחו בכותח ואז מיטמא טומאת אוכלין דלאו לטעמא הוא אלא שעיקרו הוא נאכל וכדמוכח התם מהאי מתני' דתנן השבת משנתן טעם בקדירה וכו' הא עד שלא נתנה טעם בקדירה יש בה משום תרומה ומיטמאה טומאת אוכלין ואי ס"ד דסתמא לקדירה כי לא נתנה נמי לא תטמא דהא סתמא לקדירה ולטעמא עביד אלא לאו ש"מ סתמא לכמך עשויה ש"מ. וכלומר דהמתני' מיירי דלא חישב עליה לקדירה דאי חישב שיהא לקדירה א"כ כבר כסתמה לקדירה היא ולא תיטמא אפי' עדיין לא נתנה טעם בקדירה אלא דמיירי שנתן להקדירה שלא במחשבה או שנפל לתוך הקדירה לפיכך כל זמן שלא נתנה טעם החמירו ואמרו שתיטמא ומכיון שנתנה טעם בטלה והיינו נמי דקאמר הכא בדין היה שלא תיטמא וכו' דכשהוא בקדירה כבר לאו אוכל הוא אלא שהן אמרו וכו' ובזה מבוארין הן דברי הרמב"ם ודברי הראב"ד במה שהשיג עליו שכתב בפ"א

מהל' טומאת אוכלין בהני ז' השבח סתמו לאכילת גופו כשאר ירקות שדה ואם חישב עליו לקדירה אינו מתטמא טומאת אוכלין והשבת משנתנה טעם לקדירה הרי זה כזבל ואינה מיתטמאה טומאת אוכלין וכתב עליו הראב"ד לא כן שאינן יוצאין מידי טומאה במחשבה עד שתתן טעם בקדירה ועיין בכ"מ שם והדבר מבואר דכוונת הראב"ד בהשגה כך הוא דהיכי משכחת לה דלא תיטמא משחישב עליה לקדירה וכשנתנה בקדירה תיטמא עד שלא נתנה טעם דהא משנתנה לתוך הקדירה כבר חישב עליה לכך ואם כן יצאה מטומאתה לדעת הרמב"ם והיאך הוא מפרש המתני' אלא ודאי שאינן יוצאין מידי טומאה במחשבה עד שתתן טעם בקדירה ושלא כדבריו שאמר ואם חישב וכו' זהו דעת הראב"ד אבל דעת הרמב"ם הוא כדאמרן דמיירי שלא חישב עליה לקדירה ומכיון דסתמה לכמך היא מתטמאה אע"פ שהיא עכשיו בקדירה ובדין הוא שלא תטמא אלא שהן אמרו והן אמרו וכו' כדלעיל:

מורייס של גוים וכו'. נתבאר מזה במקומו בפ"ב דע"ז ע"ש:

הוי ר' יוחנן הוא דאמר מפני שממעטו משותיו. כדפרישיח לעיל בפ"ב ובפ"ב דע"ז דמדקאמר מחלפה שיטתיה דר' יהודה ש"מ דס"ל דטעמיה דהת"ק מפני שממעטו משותיו הוא והלכך אף הכהן אין לו לבשלו ולעשותו גרוע מכמות שהיה וכלומר דהשתא מ"ט דר' יהודה דפליג אלא ע"כ דר' יהודה ס"ל דאיפכא הוא דכשמבשלו משביחו בטעמו ולפיכך הוא דקשיא ליה לר' יוחנן דר' יהודה אדר' יהודה והרמב"ם ז"ל כתב דין זה בפ' י"א בהלכה ד' כלשון המשנה אליבא דהת"ק ולא יותר. אין מבשלין יין של תרומה מפני שהוא ממעטו. ומשמעות דהאי סתמא דלישנא שממעטו במידתו הוא וכר"א דאלו היה דעתו כר' יוחנן היה לו לבאר ולומר מפני שמקלקלו בטעמו ונראה דאף דאין נ"מ לדינא בין ר"א לדר' יוחנן דלתרווייהו אין הכהן רשאי לבשלו למאי דקי"ל כהת"ק ולכ"ע מתני' דפ"ב בבעלים מיירי ומתני' דהכא בכהן מ"מ צריך טעם מפני מה יש לנו להכריע בפירושא דמחני' כר"א ודלא כר' יוחנן ור"ל דקאמר נמי כן וי"ל דטעמיה דלר' יוחנן הוי קשיא דהאיך נפרש פלוגתייהו דת"ק ודר' יהודה דפליגי במציאות הדבר אם היין משביח הוא כשנתבשל או לא וניחזי אנן ולר"א הוא דניחא דודאי ממעטו ממידתו הוא ופליגי אם שבח הקיום שמתקיים ביותר כשהוא מבושל עולה הוא נגד חסרון המידה או לא דלהת"ק טפי עדיפא ליה שלא יחסרנו ממדתו לפיכך אוסר לבשלו דנראה כמאבד את התרומה ולר' יהודה שבח הקיום שמתקיים טפי עדיפא ליה ולפיכך הוא מתיר אבל אליבא דר' יוחנן א"א לפרש להא דר' יהודה דהשבח הוא משום דמתקיים ביותר דא"כ לא הוי מקשי דר' יהודה אדר' יהודה דהא ודאי לכ"ע מתני'

דפ"ב בבעלים הוא שהן התורמין ומתני' דהכא מסתמא בכהן הוא דמיירי וע"כ לומר דלר' יוחנן טעמיה דר' יהודה הכא מפני שמשביחו בטעמו וכדלעיל ולפיכך מיסתברא כטעמיה דר"א אליבא דהת"ק וכמבואר:

הלכה ב

הוון בעיי מימר מה פליגין בחומש וכו'. האי הוון בעי מימר קאי וכפי מסקנא דהאי ש"ס דמסיק דבשזבו מהן לאחר שנטבלו למעשרות מיירי במתני' ובהא ר' יהושע פוטר מחומש אבל בקרן מודה דחייב לשלם ודוגמתו אשכחן לעיל בפ"ז בסוף הלכה ב' דהוון בעיי מימר קאי למסקנא החם וכפי מה שכתבתי לעיל בריש פ"ח מזה ע"ש וכך כתוב בפי' הר"ב וכן פי' הרמב"ם בפי' המשנה ור' יהושע פוטר מחומש אבל בחבורו חזר בו שכתב בפ' י"א בהלכה ב' וזר שאכל דבש תמרים ויין תפוחים וכיוצא בהן אינו חייב לשלם והראב"ד השיג עליו וכתב ואם באו לידי כהן משלם לו את הקרן לא יהא אלא גזל והכ"מ רצה לפרש דברי הראב"ד לאוקמתא כדברי הרמב"ם וכתב שהרמב"ם מיירי בשלא באת ליד כהן ואין זה דרך הראב"ד דלא בעי למשכוני אנפשיה מדבריו אלא השגה הוא למה סתם דבריו ולא חילק כלום. ודעת הרמב"ם וטעמו שחזר בו מפירושו ולא פסק כמסקנא דהאי תלמודא זה הוא משום דסמיך אסוגיית הש"ס דילן בפ' העור והרוטב דף ק"כ ע"ב דמסיק דטעמיה דר' יהושע דס"ל דון מינה ואוקי באתרה מה ביכורים משקין היוצאין מהן כמותן אף תרומה ואוקי באתרה מה משקין דקדשי בתרומה תירוש ויצהר אין מידי אחרינא לא אף משקין היוצא מהן כמותן תירוש ויצהר אין מידי אחרינא לא וא"כ שאר משקין אינן בכלל תרומה מדאורייתא כלל ומה שהקשה הראב"ד לא יהא אלא גזל לאו קושיא הוא לדעת הרמב"ם דהא מכיון דאימעוט שאר משקין דלא הוו כמותן בתרומה א"כ לא חשיבי כלל דאינן אלא כמיחוי בעלמא תדע דהא בריש הסוגיא דהתם אמרינן דגבי חלב וחמץ ונבילת עוף הטהור דרבי קרא דהמיחוי שלהן כמותן דאמר קרא נפש לרבות אח השותה ואי לאו דרבינהו קרא ה"א דפטור על המיחוי משקה מהן משום דאכילה כתיב בהו ואם דלענין חיובי כרת אמרינן הכי דהמיחוי שלהן לא חשיב מידי למה לא נאמר כן בתשלומי תרומה בשגגה דנמי אכילה כתיבא ואיש כי יאכל קדש בשגגה וגו' והכי מוכחא נמי רהיטת הסוגיא כולה דקאמר והא דתניא הטבל וכו' והא דתנן דבש תמרים וכו' דמשמע דאדלעיל ובענינא דהתם קאי דמפרש במאי קמיפלגי במיחוי שאר משקין בתרומה דלמר איתרבו דס"ל דון מינה ומינה ולמר אימעיטו דס"ל דון מינה ואוקי באתרא ומבנין אב דכתיב בתרומה גופא דמיחוי שאר משקין לא חשיבי מידי בתרומה בענין השוגג ואין כאן משום גזל ומהאי גופיה נתבאר לן נמי במה שכתב

הרמב"ם ואם אכל במזיד מכין אותו מכח מרדות וטעמא דלא אימעטו אלא דלא הוו תרומה מדאורייתא ולענין תשלומין דהאוכל בשגגה וכדאמרן דכי אמרינן אוקי באתרה א"כ אוקמה להו נמי אהאי קרא דאכילה כתיבא בה וזהו בשגגה אבל לעולם מדרבנן שם תרומה חלה אף על מיתוי שאר המשקין ודינו כדין. האוכל תרומה דרבנן במזיד דמכין אותו מכת מרדות ופשוט הוא דלדעת הרמב"ם דשאר הפירות חייבין הן עצמן בתרומות ומעשרות מן התורה כדגן תירוש ויצהר כמו שזכרתי לעיל ועתיד אני לבאר עוד לקמן בפ"ק דמעשרות בס"ד א"כ מיחוי המשקין שלהן דאימעטו דלא הוו כתרומה מד"ת הוא דאימעטו אבל מדרבנן תרומה נינהו זהו ביאור דברי הרמב"ם וטעמו ז"ל על נכון:

על דעתיה דר' נתן ר"מ וראב"י ור"א שלשתן אמרו דבר אחד ר"מ דהוא אמר וכו'. אע"ג דמה דאמר ר"מ בתוספתא שהבאתי בפנים היינו שאין המים בטלין במי פירות והיאך למדין מדבריו דמי פירות אין בטלין ה"ק דמכיון דס"ל לר"מ במים שנפלו לתוך מי פירות שהן טמאין אע"פ שהן הרוב ואין מי פירות מקבלין טומאה מ"מ המים כל שהן שנפלו לתוכן עושה אותן כמותן שיקבלו טומאה וכן שיכשירו את הזרעים כמו המים א"כ הוא הדין בשאר משקין המכשירין ומקבלין טומאה שנפלו לתוך מי פירות שאין הולכין אחר הרוב אלא כולן מכשירין וכן מקבלין טומאה שהמי פירות נעשו כמו המשקה שנפל לתוכן והיינו כר"א דהכא לדעתיה דר' נתן דבנפל משקה לתוך מי פירות פליגי ולר"א אין הולכין אחר רוב מי פירות אלא הכל נעשה כהמשקה שנפל לתוכן וזהו דקאמר אין מי פירות בטילין לעולם כלומר דלא בטלו מתורת משקין לעולם אלא דלפעמים יש להן תורת משקה וכגון אם נפל לתוכן ממשקה המכשיר ומטמא ואפי' כל שהוא וכן הא דראב"י בציר שנפל לתוכו מים כל שהוא שהוא טמא אע"ג דהציר טהור הוא מ"מ המים כל שהוא עושה אותן כמותן א"כ ה"ה בשאר משקה המכשיר ומטמא שנפל לתוך מי פירות עושה את המי פירות כמותו והכל מכשיר ומטמא וכר"א דהכא. ולפ"ז כמו דלא קיי"ל כר"א דהכא דהלכה כר' יהושע כך לית הילכתא כותיה דר"מ ולא כראב"י דפ"ו דמכשירין דכולהו בחדא שיטתא קיימו מיהו כל זה לדעתיה דר' נתן בתוספתא דבהא הוא דפליגי ר"א ור' יהושע אבל להת"ק דהתוספתא וכדתנינן במתני' דלא במשקה שנפל לתוך מי פירות פליגי אלא אם המי פירות עצמן כמשקה חשיבי הוא דפליגי לא שייכא הא דר"א ולא כולה דינא דמתני' לא לר"מ ולא לראב"י דמייתי הכא. ונבואה לחקור בפסקי הרמב"ם בדינים הללו. בריש פ"א מהלכ' טומאת אוכלין בהלכה ד' כתב אין שם משקה שמקבל טומאה אלא שבעת המשקין שמנינו בלבד אבל שאר מי פירות כדרך שאין מכשירין כך אין מקבלין טומאה כלל. וזה פשוט דפסק כר' יהושע דמתני' דלדידיה

אינן מטמאין כמו שאינן מכשירין כדמוכח מפשטא דמתני' דר"א קאמר מטמא משום משקה ועלה קאמר ר' יהושע לא מנו חכמים וכו' ושאר כל המשקין טהורין ואף שלדעת הראב"ד שם צ"ל דפירש דר' יהושע דוקא טהורין לענין הכשר קאמר פירושו אינו מוכרח ואין משמעות לישנא דהמתני' ודהת"ק דהתוספתא משמע כן ובזה לא נאריך כלל ומה שדקדק עוד מההיא דעיסה שנלושה במי פירות כבר זכרתי לעיל מזה בפ"ה דדמאי ויתבאר עוד לקמן בפ"ב דחלה בס"ד. ומה שצריך ישוב לדברי הרמב"ם בדיניה דר"מ ודיניה דראב"י זה הוא שכתב בפ"א מהלכות טומאת אוכלין בהלכה ד' כל הציר בחזקת מוכשר ציר טהור וכו' עד וציר חגבים טמאים. ובענין שפסק כראב"י ג"כ פשוט הוא למאי דאמרן דלהת"ק דהתוספתא וכן להמתני' לא שייך כלל הא דראב"י להא דר"א דהכא ומיהו במה שמשמע מדבריו שם דאפי' לא היה מים כלל בציר בתחלתו אלא שנפל עכשיו מים כל שהן מכשיר ומיטמא זה קשה וכמה שהשיגו הראב"ד פירשו בגמרא בבכורות וכו' דהכי איתא בהדיא בגמרא דבכורות דף כ"ג ע"ב דקאמר רב נחמן עלה זאת אומרת שנחשדו עמי הארץ לערב מחצה בציר וכו' אימא עד מחצה ואב"א טומאת ע"ה דרבנן וטומאת משקין דרבנן ברובה גזרו בה רבנן בפלגא ופלגא לא גזרו רבנן. כלומר טומאת משקין לטמא אחרים מדרבנן דמדאורייתא אף שהן עצמן מקבלין טומאה אבל לאחרים בין אוכל ובין משקה אינן מטמאין כמו שביאר מזה בריש פ"ז מהל' אבות הטומאות שמעינן מיהת דבציר שהיה בו מים בתחלתו מיירי וא"א לומר כמו שפירש"י שם דלמ"ד דאין טומאה שבטלה חוזרת וניעורת מוקי לה בשנפל בו לאחר השקה מי עם הארץ כל שהוא חדא דלא משמע מסתימת דבריו דבהכי מיירי ועוד הא הרמב"ם בעצמו פסק שם לקמן בהל' ה' כר' ירמיה דאמר התם לעיל דטומאה שבטלה כשמוצאת מינה חוזרת וניעורת דמצא מין את מינו וניעור וכן במה שחילק שם בין נפל לתוכו מים שמטמא בכל שהוא ובין נפל לתוכו יין ודבש וחלב הולכין אחר הרוב וכן מי פירות שנתערבו בשאר המשקין הולכין אחר הרוב נתערבו במים כל שהן הרי הכל משקה וכו' והשיגו הראב"ד מהתוספתא שהבאתי בפנים וסיים ואין הלכה כר"מ בתרומות ירושלמי. ונהי דמהכא ל"ק דלא אמרו דר"מ קאי בשיטתיה דר"א דהכא אלא על דעתיה דר' נתן וכמבואר למעלה מ"מ התוספתא גופה קשיתיה דר"מ הוא דס"ל דבנפל מים כל שהן לתוכן טמאים אבל לחכמים הולכין אחר הרוב אף במים וטרחתי ולא מצאתי כעת מנין היה לו להרמב"ם לחלק בין מים לבין שאר משקין בענין זה ומה שכתב הכ"מ דאפשר גירסתו היתה בהפך מלבד שזהו דוחק אלא דאפי' היה כך טעמא בעי לחכמים גופייהו

מאין לנו לחלק בין מים לשאר משקין המכשירין ומתטמאין כמו המים ובמקום דלא שייך מצא מין את מינו וניער כמו במי פירות דאיירינן ביה:

ותני כן כל משקה מה ת"ל אשר ישתה וכו'. בפירוש ברייתא זו מחולקין הן הרמב"ם והראב"ד דהרמב"ם מפרש לה כשנטמא קודם שנסרח ובהא הוא דפליגי חכמים אדר"א אבל נסרח מקודם שוב אינו מיתטמא כדכתב בפ"ב מהל' טומאת אוכלין בהלכה י"ד כל אוכל שנפסד ונסרח עד שאינו ראוי למאכל אדם אינו מקבל טומאה וכן משקה שנסרח ונפסד ואינו ראוי לשתיית אדם אינו מקבל טומאה כדרך שאינו מכשיר שנאמר אשר ישתה והראב"ד משיגו שם ובענין אוכל מבואר דבריו בגמרא דבכורות דף כ"ג כמו שכתב הכ"מ ובענין משקה שמשיגו מברייתא זו דהספרא דהראב"ד מפרש לה אפילו בנסרח מקודם מקבל טומאה הואיל ומתחילה היה ראוי לשתיית אדם וכמו שכתב עוד לקמן שם בהשגה דהל' כ"א ומיהו בשהיו סרוחין מתחילתן וכגון פרש שבמעי בהמה ודאי טהורים כמו שסיים הראב"ד שם. והא דמשמע מהכא לעיל דהשיבו חכמים לר"א לא אם אמרת באוכלין שכן אוכל סרוח מעיקרו טהור תאמר במשקין שכן משקה סרוח מעיקרו טמא זה א"א לכוין לשני הפירושים הנזכרים דאלו מפרשינן סרוח מעיקרו מקודם שנטמא קשיא בין להרמב"ם ובין להראב"ד דהא מחלקי חכמים בין אוכל למשקה ולהרמב"ם תרווייהו טהורין ולהראב"ד תרווייהו טמאין ואם מעיקרו דקאמר היינו מתחילתו פשיטא קשיא דבהא ליכא למ"ד בין באוכל בין במשקה וצ"ל דלא סמכו אהא דהכא והתנא דהאי ברייתא גופה קאמר דבר אחר וכו' דתשובה זו הוה קשיא ליה ובבכורות שם משמע בפשיטות דסרוח מתחילתו כעפרא בעלמא הוא וזהו לד"ה:

אם יאמר לך אדם שמנה משקין הן אמור לו הרי טל ומים וכו'. הר"ש הביא לזה בני' אחרת הרי טל ומטר וכו' וגי' זו אינה מכוונת ופירושו אינו מובן ע"ש והעיקר כהגי' שלפנינו וכדפרישית בפנים:

הלכה ג

והתני דרך בכורים משקה להביאן וכו'. ובבבלי פ' העור והרוטב דף ק"ב גריס בברייתא דר' יוסי פרי פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה הביא ענבים ודרכן מנין ת"ל תביא. והרמב"ם בפ"ב מהלכות בכורים בהלכה ד' לא הביא אלא כסתמא דמתני' אין מביאין בכורים משקין חוץ מזיתים וענבים בלבד שנאמר פרי האדמה ואם הביא משקין אין מקבלין ממנו ולא הביא כהאי דמחלק הכא. ונראה דלא סמיך אהאי ברייתא דלגי' דהכא דמשמע דאפי' בשאר משקים אם לקטן משעה ראשונה לכך מביא זהו נגד גי' דהתם דגריס הביא ענבים ודרכן וכו' ועל גי' דהתם קשיא דהא מזיתים וענבים אפי' לכתחילה

מביאין ולפיכך לא הביא מה דמחלק כאן לפי הך ברייתא דיחידאה הוא ופסק כסתמא דמתני' ועיין עוד בסוף מש' חלה מה שיתבאר שם בס"ד:

זיתים של תרומה טהורים יעשו שמן וכו'. דינים אלו דהתוספתא לא זכר מהן הרמב"ם כלום דמ"ש בפ' י"ב בהלכה י"א זיתים וענבים שנטמאו סוחטן ועושה אותן תרומה וכו זהו דין אחר ומבואר הוא לעיל בסוף פ"ט והכא בשל תרומה מיירי ופליגי לענין שינוי מברייתן ונראה דמשום דבסוף הסוגיא ר' זעירא מספקא ליה בהאי גוונא מיירי אם במובלעות באוכל לפיכך השמיני כל זה ולא כתב בפ' י"א בהלכה ב' אלא כסתמא דמתני'. והר"ש העתיק זה כמו אוקמתא אמרי' בירושלמי ר"ז בשם ר"א מתני' במובלעות באוכל. ובספרים שלפנינו כתוב אם וכו' ואף לגירסתו לא סמיך עליה הרמב"ם דהא קאמר הש"ס כל שמועה דר"ז בתרומות וטהרות בשם ר"א משמע דר' יוחנן בר פלוגתיה פליג עליה:

הלכה ד

גרעיני תרומה וכו'. כתב הר"ב כגון גרעיני תמרים וכו' ונמשך בזה אחר פי' הרמב"ם בהמשנה אבל חזר בו בחבורו ופסק כהתוספתא שהבאתי בפנים כמ"ש בפ' י"א בהלכה י"א:

ואלו הן החדשות וכו'. הר"ב כתב כר' אחא שראה בדברי הר"ש אבל הרמב"ם פסק שם בהלכה י"ב כהת"ק דהתוספתא כל זמן שהבריות רגילין לחבוט בין הגרנות:

לא שנו אלא בקניבת ירק של גננים וכו'. פירשתי לפי הני' שלפנינו אבל קשה דבעלמא איפכא אמרינן שכן דרך בעה"ב להקפיד ביותר מה שהוא לצרכו לכן נראה כגי' הרמב"ם דגריס איפכא לא שנו אלא בקניבת ירק של בעה"ב אבל בשל גננין אף רבנן מודין כמ"ש בפ' י"א בהלכה י' ולפ"ז מתפרש בעי' דר' בון אליבא דר' דוסא לא מסתברא דלא פליג אלא בתרומה גדולה דס"ל דלפעמים אין הבעה"ב מקפיד במה שנותן תרומה גדולה לכהן ואינו מקנבו יפה אבל בתרומת מעשר הבן לוי מקנבו יפה ואף ר' דוסא מודה דהקניבה אסור לזרים לפי שמשליך אף לאלו שאינם מעופשים כל כך וכעין הדין במעשר שבלים שכתב בפ"ג בהלכה י"ד וזכרנו לעיל בפ"י בהלכה ה' ע"ש:

אמר ר' יצחק בר' אלעזר משום ייאוש. כה"ג מקשה ומפרק לה בבבלי פ' המוכר את הספינה בדף פ"ז והתוס' שם בד"ה והתנן הרכינה וכו' הקשו אמאי הוי של תרומה והא אינו חייב לתרום אלא א' מחמשים וכו' דבריהם לא שייכו אלא לפי פי' הרשב"ם שפי' שם והתנן גבי מפריש תרומה שתי מדות ממאה אם הרכינה בעה"ב לאותה מידה וכו' אבל פשטא דמתני' מיירי בכד של תרומה וכן כ' הרמב"ם בפי"א בהלכה ט"ו המערה

כד של שמן תרומה וכו' ובלאו הכי לק"מ. ומה שדקדק הרמב"ם לומר של שמן מפני שכן דרך השמן להיות מתמצה בתוך הכלי אם מניחין אותו אחר שעירה ממנו:

ואף בקדש כן. פשוט הוא וכן במאי דפרישית להא דמחלק ר' הושעיה דבקדשים שאין להם מתירין צריך להחזיר אפי' כל שהוא היינו משקדשו בכלי שכבר אין להם מתירין דקדשו קדושת הגוף ואין להן פדיון כדתנינן בריש פ' י"ב דמנחות והאי דלוג שמן של מצורע דמסיק שצריך להחזיר ואם לא החזיר עובר משום חיסרון אליבא דר"ע בפ' י"ד דנגעים דס"ל יציקה מעכבא ואם חסר הלוג עד שלא יצק ימלאנו משיצק יביא אחר בתחילה צ"ל דהכא נמי לאחר שיצק ממנו מיירי דאז נפסל הלוג משום חסרון:

קדירה שבישל בה תרומה מגעילה בחמין. הרשב"א בת"ה הארוך בבית ד' שער ד' בדיני הכשר כלים מביא לזה ופי' להקושיא ממתני' אם הרכינה ומיצת ה"ז תרומה דאלמא דאין מקילין בה וכו' וכמו שפי' הר"ש ולמאי דהסברתי בפנים טפי ניחא דהקושיא היא דאלמא דפולט הוא ואינו יוצא מידי דפנו ומשני דשאני הכא דמכיון שמגעילו בחמין ע"י האור נפלט הכל ושוב אינו פולט אח"כ ומה שרצה הוא ז"ל ללמוד מכאן דה"ה לכל שאר איסורין של דבריהם דמקילין בהם וסגי לכלי חרס בהגעלה לא מצאנו לו חבר לא' משארי הפוסקים דא"כ קדירה שבישלו בה בשר עוף בחלב שהוא מדרבנן תיסגי לה בהגעלה אלא דשאני הכא דתרומה בזמן הזה אין לה עיקר מדאורייתא כדאמרי' בהדיא להאי מ"ד לעיל בריש פ"ו דשביעית דלא נתחייבו אלא בירושה ראשונה ומאליהן קיבלו עליהן בשניה וכ"כ הוא ז"ל בעצמו שם אלא דאח"כ היה רוצה להחזיק דבריו ולבסוף נשאר כמסתפק בכך וע"ש והרמב"ם הביא להאי תוספתא שהבאתי בפנים בפ' ט"ו מהלכות תרומות בהלכה י"ט וכתב ואם שטף הקדרה במים או ביין ה"ז מותר לבשל בה וכו' והשיג הראב"ד דהא בשמעתא דזבחים דף צ"ו ע"ב משמע דצריך הגעלה בחמין ואח"כ שטיפה בצונן וזה דוקא בקדירה של נחשת אבל של חרס אין לה תקנה. בענין מ"ש הגעלה בחמין וכו' אינו השגה דזה כדעת רבה בר עולא שם והרמב"ם פסק כאביי ורבא דהתם ע"ש ומיהו בהא של חרס קשיא וכבר השיב הרמב"ם בעצמו בזה לחכמי לוניל דסמך עצמו על המתני' המערה מכד אל כד וכו' והכ"מ מביאו שם:

שמרים של תרומה וכו'. כ"פ הרמב"ם ז"ל בפ' י"א בהלכה י"ג והאי תוספתא מייתי לה נמי בבבלי פ' המוכר את הפירות דף צ"ז ובמעשר שני פסק הרמב"ם בפ"ג ממע"ש בהלכה י"ב כהת"ק דהראשון אסור והשני מותר ובשל דמאי אף הראשון מותר כדמסיק התם ועיין לקמן בפ"ק דמע"ש בהלכה ג':

באוכל כדי לבשל ביצה קלה. למאי דכתוב לפנינו א"א לפרשו אלא כדפרישית בפנים דמה ענין בישול כאן אלא דבטמא איירי כדמשני הש"ס הדא דתימר בטמא הך כביצה כלומר דבטמא איירי ומכיון דאינו ראוי אלא להסקה לפיכך שיער ר' יודן בהך כביצה דאם יש בו כדי לבשל ביצה חשוב וצריך שיוליכנו לכהן וא"כ יש לומר דהיינו כמו שמיני שבשמינית בלח ואידי ואידי חד שיעורא הוא וזהו דרך הרמב"ם במ"ש בפ"ג בהלכה י"ז וכדלקמן. דמ"ש שם הראב"ד בהשגה לא מצאתי בירושלמי אלא במשקה שיעורו בשמיני שבשמינית אבל באוכל בכביצה זה הוא לפי גירסתו שהיה לפניו או שהגיה דלא הוה ניחא ליה למיתני האי כדי לבשל וכו' ואיך שיהיה לפי הכתוב לפנינו אין ללמוד מכאן לחלק בין משקה לאוכל. ובמה שכתב הראב"ד לחלק בין טמא לטהור ובין דמאי לודאי לפי הגי' דהכא נראה כדבריו בזה וכך הן דברי הר"ש אלא דהרמב"ם לא סמיך אדמשמע מפשטות הסוגיא כ"א דסמיך על התוספתא וכפי שהבאתיה בפנים מלבד שזה צריך לומר לדעת הרמב"ם דהאי בד"א בתרא דהתוספתא דקתני בד"א בטמאה אבל בטהורה אפי' כל שהוא לא קאי על הא דמסיים בד"א בשל דמאי אבל בשל ודאי אפי' כל שהוא אסור דעלה ודאי לא שייכא דא"כ מה בין טמאה לטהורה בודאי וכן לא קאי אדמאי דא"כ היה לו להקדים להאי בד"א בתרא ולשנות ולאסוקי מילי דדמאי ברישא והדר מילי דודאי והכי ה"ל למיתני בד"א בטמאה אבל בטהורה אפי' כל שהוא בד"א בשל דמאי אבל בשל ודאי לעולם אפי' כל שהוא והשתא היכי מפרשינן להאי בד"א בתרא וע"כ דהאי בד"א בתרא לא גרסינן אלא לבתר הסיפא וכן אתה אומר בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות וכו' כמו שהובא בפנים ועלה קאמר בד"א שבשאר כל הפירות בעינן כשיעור ובודאי דוקא בטמאה דבשאר כל הפירות והיינו בודאי דינו כמו בדמאי דאם יש בו כשיעור הזה מוליכה לכהן ובפחות מכאן משליכה באור ושורפה אבל בטהורה הדין ביין ובשמן דאיירינן ברישא כמו בשאר כל הפירות דאפי' כל שהו מוליכה לכהן נמצא דבלח והיינו יין ושמן נותנו לכהן ואפי' בפחות מכשיעור וטעמא שאלו הן ראוין אפי' בכל שהוא ודוקא בטהור אבל בטמא דינו כדמאי דלעולם בעינן כשיעור בין טמא בין טהור בין ביין ושמן בין בשאר כל הפירות וכך הם דברי הרמב"ם ומה שפי' הראב"ד דבשאר כל הפירות שהן מדרבנן דינן כמו בדמאי זהו לשיטתו דס"ל כדעת התוס' דמדאורייתא תירוש ויצהר דוקא אבל אין כן דעת הרמב"ם אלא הכל מדאורייתא כמו שזכרתי מזה לעיל ויתבאר עוד לקמן בפ"ק דמעשרות בס"ד:

הלכה ה

ישראל ששם פרה מכהן. כמו ששנינו בפ' איזהו נשך שמין פרה וחמור וכל דבר שהוא עושה ואוכל למחצה וכדפירש"י ז"ל שמלאכתן הכל להמקבל והוא מקבל עליו לפטמה ומה שתשביח יחלוקו וכן בולדות וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ח מהלכ' שותפים בהלכה ג' וכן בדינא דמתני' בפ"ט מהלכ' תרומות בהלכה ח' ולא כמו שפירש"י ביבמות דף ס"ו כששכרה שמאה לו והתנה עמו להחזירה לו בדמים הללו וכו' דזה אסור משום רבית כמו שדקדקו התוס' שם על זה ומה שכתבו דאיירי בשואל לא צריך אלא כהאי משנה שלימה דאמרן:

לית כאן תלתן תלתן ד"ת. ולא קאי הכי אלא תלתן מאכל בהמה וע"י הדחק הוא מאכל אדם וכהאי תנא קמייתא וכך הוא בתוספתא בדין דכהנת שחפפה ראשה בתלתן של תרומה וכו' והביאה הרמב"ם בפ' י"א בהלכה ט' וכן בדין דפ"ב דמעשר שני שהזכיר בפ' י"ב בהלכה ז' התלתן והכרשינין של תרומה הואיל ואינו מאכל אדם וכו' ובגופיה דדינא דהתם יתבאר במקומו בס"ד:

כן הוא מתני' וכו'. וכן פסק הרמב"ם בפ' י"א בהלכה י"ח ברישא דמתני' אף שלא ברשות כהן:

ביקור החולה אין לו שיעור. למאי דפרישית בפנים בלשון הב' מתפרש יותר בפשיטות להא דקאמר מתני' אמרה כן וזהו כדסבר רב יוסף למימר בבבלי נדרים דף ל"ט אין שיעור למתן שכרה אלא דאבייי הקשה עלי' שם דהא לכל המצות אין שיעור למתן שכרן ומפרש דאפי' גדול אצל קטן ולרבא אפי' מאה פעמים ביום ותרוייהו מודו להדדי וכדפרישית בלשון הא' ולמאי דקאמר מתני' אמרה כן להאי לישנא:

עד כדון בתרומה שנפלה לו מבית אבי אמו כהן וכו'. נראה דכל האי שקלא וטריא אם רשות כהן מהני לתרומת גרנו שנטמא בעודה ביד ישראל דהרי אפי' אם נטמא הטבל שלו מפריש התרומה ונותנה להכהן כמו שמבואר בדברי הרמב"ם בפ"ב בהלכה י"ד והספק הוא כאן דמכיון שלא זכה בה הכהן אפשר דלא מהני רשות שנותנה לו להדליק בה וא"כ לפי המסקנא דאף בתרומה שנפלה לו מבית אבי אמו כהן ורוצה להדליק בה מזכה להכהן ע"י אחר ואז מהני רשותו להישראל פשוט הוא דג"כ בתרומת גרנו כן דלעולם מהני רשות כהן שזה הישראל מזכה לאיזה כהן וזה נותן לו רשות להדליק בה ודומיא דאמרינן בגיטין דף ל' גבי המלוה מעות את הכהן ואת הלוי וכו' להיות מפריש עליהן וכו' דמזכה להן ע"י אחר וזה ביאר הרמב"ם בפ"ז מהלכות מעשר בהלכה ו' ובענין

שמן שריפה בפ' י"א במה שצריך רשות כהן סתם דבריו משום דפשוט הוא דאם לא באת התרומה טמאה ליד כהן יכול הוא לזכות לו ובזה מהני רשות כהן לעולם:

תני ישראל וכהן שהיו שותפים וכו'. חסר כאן ונשתבש בהעתקה והעיקר כגי' התוספתא שהבאתי בפנים דאם היה שותף עמו לעולם מותר אפי' לצרכיו של ישראל ואם לא היה שותף עמו אז צריך שיהא לצורך הכהן וכ"כ הרמב"ם בפ' י"א בהלכה ט"ז כדברי התוספתא וכמו כן שארי דינים דהתוספתא והובאו כאן. ובענין הבעיא מהו להוסיף שמן חולין על שמן שריפה ולהדליק בע"ש עם חשיכה נראה דהך בעיא אזלא אליבא דרבה בפ' במה מדליקין דמפרש להמתני' אין מדליקין שמן שריפה בשבת משום שמא יטה והלכך כיון דמוסיף שמן חולין איכא למימר דלא חיישינן שמא יטה דהא אין החשש אלא מתוך שמצוה עליו לבערו ומכיון דהוסיף שמן חולין ליתא להאי חששא או דילמא דאפ"ה חיישינן אבל מסקנת הש"ס לענין פירושא דמתני' דשבת כוותיה דרב חסדא דלשמא יטה דכה"ג לא חיישינן אלא דבי"ט שחל להיות בע"ש עסקינן ולפי שאין שורפין קדשים בי"ט אבל בשבת מדליקין בשמן שריפה וא"כ לא נ"מ להאי בעיא מידי ולפיכך לא זכר הרמב"ם כאן בפי"א כלום מזה ודע דהרמב"ם לא זכר כלל מאיסור הדלקה בשמן שריפה לא בשבת ולא בי"ט וטעמו יתבאר במקומו בעזרת האל בהגיעי לשם ברחמי ובס"ד:

דלא כן מה אנן אמרין ר"מ ור"ש וכו'. כבר זכרתי במקומו לעיל בפ"ג ובכמה מקומות דזהו לשיטתא דהאי ש"ס דס"ל ר"מ ור"ש הלכה כר"ש אבל לשיטתא דש"ס דילן בעירובין קאי בתיקו מיהו הלכה כר' שמעון כאן משום דהכי מסיק הש"ס בהדיא וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם בהלכה י"ט:

מהו להדליק בשמן שריפה בחנוכה. כדפרישית דבישראל שלא ברשות כהן היא הבעיא ופשט לה דמדליקין וכ"פ הרמב"ם שם בהלכה י"ח וכר' ניסא דמעשה רב כדאמר משמיה דאבוה מי שאין לו שמן חולין להדליק לו נר חנוכה מדליק שמן שריפה שלא ברשות הכהן וי"ל נמי דלא פליג ר' ניסא אדבי ר' ינאי אלא פרושי קא מפרש דהא דקאמרי מדליקין היינו באין לו שמן חולין להדליק דהכי קיבל מאמו ששמעה מאביו. אבל אין לפרש הבעיא דבכהן קאי ומטעמא דכיון דנר חנוכה שיעורא בעי והכא דלשריפה הוא עומד כתית מיכתת שיעוריה דהא ליתא דלא אמרינן הכי אלא גבי איסורי הנאה וכמו בשל עיר הנדחת דפ' לולב הגזול וכיוצא בזה בהרבה מקומות אבל הכא גבי כהן מהיכי תיתי דנאסור דהא ניתנה לו להדלקה בכל מה שצריך לו ולא שייכא הבעיא כלל. ונקטינן מיהת דטעמא דהאי דינא על כרחך משום דברשות מצוה קא עביד דאין לו שמן אחר דהא

אע"ג דאין תרומה בכלל איסורי הנאה מ"מ הנאה זו אסורה לזרים הוא וכדכתבו התוס' בהדיא בפ"ב דשבת דף כ"ו ד"ה אין מדליקין בטבל טמא דבתרומה נמי שאר הנאה הוא דשרי כהאי דאמרי' בפ' בכל מערבין דמערבין לישראל בתרומה אבל הנאה של כילוי אסורה לזרים. ומכיון שכן אין לנו כאן טעם אחר אלא משום דמצוה היא ומצות לאו ליהנות ניתנו ושמעי' השתא דהא דאמרי' דמצות לאו ליהנות ניתנו אפי' במצות דרבנן הוא וכדמוכחא נמי שמעתתא דעירובין דף לא גבי פלוגתא דאין מערבין לכהן בבית הקברות דקאמר דכ"ע אין מערבין אלא לדבר מצוה ודכ"ע מצות לאו ליהנות ניתנו ובהא קמיפלגי דמר סבר דכיון דקני לי' עירוב לא ניחא ליה דמינטרא ומ"ס ניחא לי' דמינטרא דאי אצטריך אכיל ליה אלמא דלרבנן אי לאו דניחא ליה דמינטרא בתר הכי הוה שרי משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ואפי' במצות דרבנן כדאיירי התם ומכאן תשובה לבעל המאור דר"ל בפ"ק דר"ה גבי המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה דדוקא בתקיעות הראשונות שהן מדאורייתא אבל באינך דמדרבנן אסור וכבר זכרתי מזה לעיל ריש פאה דהרשב"א והר"ן חולקין עליו וכך הוא דעת הרמב"ם ז"ל דאפי' במצות דרבנן אמרינן דלאו ליהנות ניתנו וכדמוכח מכל מה שנתבאר בסייעתא דשמיא:
סליק פירקא וכולא מסכתא בסייעתא דשמיא